Наукові перспективи
Видавнича група

MODERN ASPECTS OF THE MODERNIZATION OF SCIENCE: STATE, PROBLEMS, DEVELOPMENT TRENDS

у рамках роботи Видавничої групи
"Наукові перспективи"

Матеріали LXVIII Міжнародної науково-практичної конференції (07 травня 2026 року м. Пафос (Кіпр) дистанційно)

Мирного неба!
Вільної України!

Міжнародний економічний інститут (Есеніце, Чехія)
Central European Education Institute (Братислава, Словаччина)
Національний інститут економічних досліджень (Батумі, Грузія)
Казахський національний університету імені аль-Фарабі (Казахстан)
Інститут філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан)
Батумський навчальний університет навігації (Батумі, Грузія)
Регіональна Академія Менеджменту (Казахстан)
Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління (Київ, Україна)
Університет Новітніх Технологій (Київ, Україна)
Міждержавна гільдія інженерів консультантів (Київ, Україна)
Інститут освіти Азербайджанської республіки (Баку, Азербайджан)
Європейський ліцей «Наукові перспективи» (Київ, Україна)
Міжнародна консалтингова компанія «Сідкон» (Київ, Україна)

У рамках Видавничої групи «Наукові перспективи»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Матеріали LXVIII -ої Міжнародної науково-практичної конференції

07 травня 2026 року, м. Пафос (Кіпр)

(дистанційно)

2026 р.

International Economic Institute s.r.o. (Jesenice, Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
Institute of Philosophy and Sociology of Azerbaijan National Academy of Sciences (Baku, Azerbaijan)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration (Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)
Interstate Consultants Engineers Guild (Kyiv, Ukraine)
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)
European Lyceum "Scientific Perspectives" (Kyiv, Ukraine)
International Consulting company "Sidcon" (Kyiv, Ukraine)

Within the Publishing Group "Scientific Perspectives"

MODERN ASPECTS OF MODERNIZATION OF SCIENCE: STATUS, PROBLEMS, DEVELOPMENT TRENDS

Materials of the 68th International Scientific and Practical Conference

May 7, 2026, Paphos (Cyprus)

2026

ISBN 978-617-8614-34-8
DOI: https://doi.org/10.52058/68
УДК 001.3-048.35:0/9](06)
С91

Схвалено до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення № 2/5-26, від 04.05.2026)

Матеріали конференцій індексуються у міжнародній пошуковій системі Google Scholar

Партнерськими академічними міжнародними видавництвами конференції є: TOJELT, Paradigm Journal та Shanlax International Journal of Education

Організаційний комітет конференції:

І.В. Жукова – кандидат наук з державного управління, доцент ***(Україна)***; *Є.О. Романенко* – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України ***(Україна)***; *Саввас Маврідіс* - професор кафедри маркетингу та туризму Міжнародного грецького університету ***(Греція)***; *О.М. Непомнящий* - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений будівельник України ***(Україна)***; *Маркета Павлова* - директор Міжнародного економічного інституту ***(Чехія)***; *Юрій Кійков* - доктор інформатики, доктор технічних наук у галузі розвитку освіти ***(Чехія)***; *Володимир Бачишин* - доцент кафедри економіки ***(Словаччина)***; *Гумеїр Гусейн Ахмедов* – доктор педагогічних наук, професор ***(Азербайджан)***; *Ахмет Сельчук Акдемір* - доктор наук, професор Університету Малатья Тургут Озал ***(Туреччина)***; *О.М. Макаренко* - доктор медичних наук, професор ***(Україна)***; *Петер Ошват* - доцент юридичного факультету ***(Словаччина)***; *Л.С. Ахметова* - доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО (***Казахстан)***; *Бадрі Гечбаія* - доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі ***(Грузія)***; *Р. Ахмад Закі Ель Ісламі* - доцент, доктор філософії, професор кафедри науки та освіти факультету підготовки вчителів та освіти, Університет Султана Агенга Тіртаяси, (**Індонезія**); *Д-р Мутмайна* - викладач, Університет Аль-Асярія Мандар Сулавесі Барат, Індонезія, ад'юнкт-професор, кафедра освіти, Університет globalnxt, Малайзія, (***Малайзія)***; *Саїд М. Ісмаїл* - доктор філософії, професор, професор кафедри англійської мови, Коледж природничих та гуманітарних наук, Університет Принца Саттама бін Абдулазіза, Аль-Хардж, ***(Саудівська Аравія)***; *Галандаров, Вагіф Календер* - доктор медичних наук, доктор філософії, професор, професор кафедри хірургічних хвороб, Азербайджанський медичний університет, ***(Азербайджан)***; *Доктор Джейн Гакенія Ньороге* - професор, Університет Кеньятта, ***(Кенія)***; *Діана Ібарра Сантакруз* - професор, Університет Наріньо, ***(Колумбія)***; *Мюджкан Маммадзада* - Доктор філософії з педагогіки, Військовий науково-дослідний інститут Національного університету оборони, Баку ***(Азербайджан)***; *Зейналова Нігяр Елдар кизи* - доктор педагогічних наук, доцент, директор Центру інклюзивного освіти Азербайджанський університет мов ***(Азербайджан)***; *Нані Гварішвілі* - доктор біологічних наук, доцент, Батумський державний університет імені Шота Руставелі, Батумі ***(Грузія)***.

Секретар: *А.С. Ковальчук* - секретар адміністратор.

Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали LXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. М. Нарва (Естонія): ГО «ВАДНД», 07 травня 2026 р. 234 с.

У матеріалах LXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції висвітлені оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, психології, техніки та інших галузей науки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір.

Матеріали будуть корисними та цікавими науковцям, викладачам, педагогам-практикам, представникам органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачам вищої освіти, громадсько-політичним діячам, а, також, усім, хто цікавиться міжнародним досвідом реалізації інноваційних освітніх процесів.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

© автори, 2026
© Видавнича група «Наукові перспективи», 2026
© Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління, 2026

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Романенко Є.О., Гурковський В.І., Кононенко О.В. 13
МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АНТИСЕМІТИЗМ

Романенко Є.О., Гурковський В.І., Кононенко О.В. 18
МОТИВАЦІЙНІ КОНТРАКТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Богданенко А.І., Мартишин Д.С. 23
ТЕОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА СОЦІАЛЬНОГО ВЧЕННЯ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЦЕРКВИ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Герасимюк К.Х., Заболотенко Д.М. 28
ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ»

Середа Р.М. 33
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ГЕОЛОГІЇ ТА НАДР УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКОЮ РАДОЮ

Таран Є.І. 37
ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ

Титаренко Д.Ю. 39
МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Ткаченко І.В. 42
ПРОВІДНІ ВЕКТОРИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ 2022–2026 РОКІВ

СЕКЦІЯ 2.
ПРАВО

Henyk D.V. 44
IAEA STATUTES: ADOPTION AND MAIN PROVISIONS

Panchenko M.V. 47
DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE IN UKRAINE: MODERNIZATION CHALLENGES AND EUROPEAN EXPERIENCE

Жежко Т.О. 50
ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВДЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Костиря О.В., Іванова А.В. 54
СІНГАПУРСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО МЕДІАЦІЮ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В МОРСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Пілюков Ю.О. 58
ЗАХОДИ З ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Тищенко Д.О. 64
«ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ОБІГУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ І ДОРОГОЦІННОГО КАМІННЯ ЯК НАПРЯМ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ»

СЕКЦІЯ 3.
ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ

Lichman L.Yu., Kositska O.M., Mykhailenko L.A. 67
FOSTERING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE AT MEDICAL UNIVERSITIES: CURRENT APPROACHES

Misiura Ie. 71
IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION THROUGH ENHANCING STUDENT MOTIVATION

Бурлука О.В. 77
ІНФОРМАЦІНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК АКТУАЛІЗАЦІЇ САМООСВІТИ ОСОБИСТОСТІ

Луцюк М.В. 80
МІФОПОЕТИКА ТА МІФОПОЕЗІЯ: ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПОНЯТЬ У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Регурецька О.В. 83
РОЛЬ МИСТЕЦЬКИХ ПРОЄКТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕМОЦІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Шевченко А.В. 87
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЛІДЕРА

СЕКЦІЯ 4.
ПСИХОЛОГІЯ

Гончар І.Г. 90
САМОРЕАБІЛІТАЦІЯ У СИСТЕМІ ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

СЕКЦІЯ 5.
МЕНЕДЖМЕНТ

Богуш М.В. 93
УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Кургузенкова Л., Олійник О. 96
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СПОРТИВНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ, АНАЛІТИКИ ТА ВЗАЄМОДІЇ З УБОЛІВАЛЬНИКАМИ

Кургузенкова Л., Слюсаренко Б. 99
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СПОРТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ ПРАКТИКИ

Малоока Л.В., Малиш О.В. 102
СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ АРТИСТА В ШОУ-БІЗНЕСІ

Науменко О.В. 105
СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

Пашнюк-Пашнєва А.С., науковий керівник **Дихнич Л.П.** 110
МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Радзівіл Є.С., науковий керівник **Дихнич Л.П.** 113
БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ

СЕКЦІЯ 6.
МЕДИЦИНА

Бездольна І.О. 116
КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ТА ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ І ЙОГО РОЗВИТКОМ У СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ПРИНЦИПИ

Головкова Т.А. 119
ЕКОЛОГІЧНА НЕБЕЗПЕКА РОЗВИТКУ РЕПРОДУКТИВНИХ УСКЛАДНЕНЬ

Загурська К.Р., Гурняк О.М. 122
МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ IXODES RICINUS

Криворук Н.О., науковий керівник: **Кравчук М.Г.** 126
МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СКРИНІНГОВИХ ПРОГРАМ У СУЧАСНІЙ ПРЕНАТАЛЬНІЙ ДІАГНОСТИЦІ

Криворук Н.О., науковий керівник: **Кравчук М.Г.** 131
ІНВАЗИВНА ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА: МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Тахтаулова В.В., науковий керівник: **Панчук О.В.** 136
НЕІНВАЗИВНЕ ПРЕНАТАЛЬНЕ ТЕСТУВАННЯ, ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ПРЕНАТАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ

СЕКЦІЯ 7.
ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

Черняк С.Г. 139
АРХІВИ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

СЕКЦІЯ 8.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Кирпичов Д.О. 142
МОДЕЛЬНА ПІДТРИМКА УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

СЕКЦІЯ 9.
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Боярчук Н.А. 146
СКЛАДОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗЕРНОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Генкельман Є.С. 150
ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРЕНДИ МАЙНА ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Каракай Ю.В. 154
УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ РИЗИКІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Коваль В. 158
ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН: УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ПЛАНУВАННЯ

Криловський В.О., науковий керівник: **Григорук І.О.** 164
ОПТИМІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Москвін Б.Ю. 166
СИСТЕМА ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ

СЕКЦІЯ 10.
КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Liu Heng 170
PUPILS' GENRE-STYLE COMPETENCE IN SCIENTIFIC DISCOURSE

Алтухов В.В. 173
ХАРКІВСЬКИЙ ОРКЕСТР «НЕЗЛАМНИЙ» (ПРОЄКТ «ROCK ЗАЛЕЖНІСТЬ»). ПОЄДНАННЯ ТА ТВОРЧЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ТРАДИЦІЙ КЛАСИКИ ТА РОК МУЗИКИ

Гай Міняо 175
ВОКАЛЬНО-ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДЛІТКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

СЕКЦІЯ 11.
ПРИКЛАДНА ФІЗИКА ТА НАНОМАТЕРІАЛИ

Арнаутов А., Арнаутов В. 179
НОВИЙ ПОГЛЯД НА СПЕКТРОСКОПІЮ В ОПТИЧНОМУ ДІАПАЗОНІ

СЕКЦІЯ 12.
ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Lukianchuk I., Bugrov O., Bugrova O. 183
THE ROLE OF METHODS, METHODOLOGY AND VALUES IN SCIENTIFIC RESEARCH ON INFRASTRUCTURE PROJECT FINANCING

Криловський В.О., науковий керівник: **Григорук І.О.** 187
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

СЕКЦІЯ 13.
КІБЕРБЕЗПЕКА, КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

Добряк О.С., Донченко Є.І. 189
МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЗАКРИТОГО ЗЕРНОСХОВИЩА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВХІДНИХ ДАНИХ ДЛЯ АВТОМАТИЧНОЇ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ КЛІМАТИЧНИМИ УМОВАМИ

СЕКЦІЯ 14.
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Романенко Є.О., Островський С.М., Гурковський В.І. 199
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОРИВ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ФАКТОР ПЕРЕХОДУ ВІД ОБОРОНИ ДО ПЕРЕМОГИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Романенко Є.О., Гурковський В.І., Кононенко О.В. 203
СИСТЕМНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ЗАХИСНИХ СПОРУД, СТВОРЕННЯ ЦЕНТРІВ ТА КЛАСІВ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Романенко Є.О., Гурковський В.І., Коваль В.В. 208
ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ. ТРИ ЙМОВІРНІ СЦЕНАРІЇ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОДІЙ У 2026 РОЦІ

Романенко Є.О., Островський С.М., Гурковський В.І. 215
ІНТЕГРАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПЛЕКСІВ ОЗБРОЄННЯ В ОБОРОННУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: КЕЙС-АНАЛІЗ MALLOY T-150, RAPID RANGER ТА URO VAMTAC

Шаптала С.О., Коваль В.В., Романенко Є.О., Гурковський В.І. 224
АИМЕТРИЧНІ БЕЗПІЛОТНІ КОМПЛЕКСИ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ РАМКИ ТА ПРАКТИЧНІ НАСЛІДКИ

СЕКЦІЯ 15.
ТЕОЛОГІЯ

Фарафонова І.А. 231
ФЕНОМЕН ІКОНИ

Дорогі колеги, друзі!

У рамках роботи Видавничої групи "Наукові перспективи", вийшли матеріали LXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку», м. Пафос, Кіпр.

Тематика секцій охоплювала сучасні питання менеджменту, розвитку підприємницької діяльності, удосконалення бізнес-процесів і систем управління та об'єднала науковців майже з усієї України, що свідчить про високий рівень та якість досліджень.

Вітаємо та бажаємо подальших професійних досягнень!

З повагою,

Директор Видавничої групи

«Наукові перспективи»,

Директор Європейського ліцею

«Наукові перспективи» **Ірина Жукова**

СЕКЦІЯ 1.
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Романенко Є.О.
Доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
Лауреат Національної премії України імені Б.Патона, полковник,
начальник науково-дослідного управління,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Гурковський В.І.
Доктор наук з державного управління, професор,
начальник науково-дослідного відділу
Стратегічного аналізу та прогнозування, полковник,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Кононенко О.В.
Кандидат політичних наук,
радник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АНТИСЕМІТИЗМ

У сучасних умовах трансформації глобального безпекового середовища та активізації євроінтеграційних прагнень України, питання забезпечення етнонаціональної стабільності та захисту фундаментальних прав людини набувають особливої актуальності. Одним із напрямів державної політики у сфері національної безпеки є протидія ксенофобії, расизму та антисемітизму як деструктивним явищам, що підривають суспільну єдність та міжнародний імідж держави.

Протягом останніх років Україна здійснила значний поступ у розбудові нормативно-правового базису, спрямованого на превенцію та подолання цих

викликів. Визначальним етапом стало прийняття спеціалізованого законодавства, що дозволило імплементувати міжнародні стандарти у вітчизняну правову систему. Зокрема, підписання Президентом України Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні» заклало правовий фундамент для ідентифікації та протидії антисемітським проявам, забезпечуючи захист прав людини через чітко визначені механізми.

Цей документ дає визначення терміну «антисемітизм» та вказує перелік його проявів. За порушення вимог цього закону передбачається цивільно-правова, адміністративна та кримінальна відповідальність. Закон ухвалений 283 голосами народних депутатів.

Антисемітизмом в Україні визнається певне ставлення до осіб єврейського походження, яке виражається в ненависті щодо них.

Розглянемо більш детально ключові норми закону. Стаття 2. Основні прояви антисемітизму. Проявами антисемітизму є:

- заперечення у праві самоідентифікації осіб єврейського походження;
- заклик, приховування або виправдання вбивства чи заподіяння шкоди особам єврейського походження, в тому числі через радикально-ідеологічні переконання або екстремістські релігійні погляди;
- висловлення неправдивих відомостей, стереотипних, ненависницьких та таких, що озлоблюють, заяв про осіб єврейського походження;
- публічні висловлювання, пов'язані із засудженням осіб єврейського походження як колективно відповідальних за реальні чи уявні правопорушення, скоєні однією особою або групою осіб незалежно від етнічного походження чи віросповідання;
- заперечення факту переслідування і масового знищення євреїв під час Другої світової війни (Голокост);
- виготовлення, розповсюдження будь-яких матеріалів, що містять антисемітські висловлювання, а також публічне використання матеріалів, символів та зображень антисемітського змісту;
- умисне пошкодження або зруйнування будівель, інших споруд, що належать особам єврейського походження, єврейським громадам та громадським єврейським організаціям, а також релігійних або культових споруд (будинків) з мотивів антисемітизму;
- умисне пошкодження, зруйнування або осквернення, місць поховань осіб єврейського походження, пам’ятників, пам’ятних знаків, присвячених особам єврейського походження з мотивів антисемітизму;
- прояви антисемітизму до осіб не єврейського походження, але котрі були ідентифіковані як особи єврейського походження;
- заклики до антисемітизму.

Стаття 3 Закону забороняє антисемітизм, його прояви. Відповідно до статті 4 закону особи, винні у порушенні вимог цього Закону, несуть цивільно-правову, кримінальну відповідальність згідно із законом.[1]

16 грудня 2021 Верховна Рада ухвалила в першому читанні законопроєкт 5110 «Про внесення змін до статі 161 Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні». Його підтримали 300 народних депутатів. Даний законопроект подано у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні», яке обумовлене необхідністю законодавчого регулювання відносин щодо запобіганню та протидії антисемітизму в Україні. Даним законопроєктом передбачається внесення змін до статті 161 Кримінального кодексу України в частині встановлення кримінальної відповідальності за прояви антисемітизму», - йдеться у пояснювальній записці. Статтю 161 ККУ «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» пропонується доповнити нормою щодо проявів антисемітизму.[2]

15 лютого 2022 Верховна Рада ухвалила закон "Про внесення змін до статі 161 Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України "Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні" (№5110). За відповідне рішення проголосували 295 народних депутатів.

Так, документ доповнює статтю 161 Кримінального кодексу України "Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками" пропонується доповнити нормою щодо проявів антисемітизму.

За вчинення відповідного правопорушення передбачається покарання у вигляді штрафу від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років чи без такого. Аналогічні дії, поєднані з насильством, обманом чи погрозами, а також вчинені службовою особою, караються штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років чи без такого.

Водночас вищезазначені дії, вчинені організованою групою осіб або спричинили тяжкі наслідки, караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.[3]

14 квітня 2026 Президент України Володимир Зеленський підписав закон, №2037-IX (законопроєкт № 5110), який встановлює кримінальну відповідальність за антисемітизм.[4] Рада ухвалила відповідні зміни ще у лютому 2022 року.

17 листопада 2025 Кабінет Міністрів зареєстрував у Верховній Раді проект Закону №14228 «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні» щодо визначення спеціального координатора з питань запобігання та протидії антисемітизму».[5]

Законопроект спрямований на удосконалення інституційного механізму запобігання та протидії антисемітизму в Україні.

Проектом Закону пропонується доповнити ЗУ «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні» новими статтями, що передбачають наступне:

- наділення Кабінету Міністрів України повноваженням визначати центральний орган виконавчої влади, який є спеціальним координатором з питань запобігання та протидії антисемітизму;

- визначення повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань запобігання та протидії антисемітизму, а саме: координує діяльність інших центральних і місцевих органів виконавчої влади з питань запобігання та протидії антисемітизму, здійснює нормативно-правове регулювання з питань запобігання та протидії антисемітизму, узагальнює практику застосування та розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань запобігання та протидії антисемітизму, бере участь у діяльності міжнародних урядових організацій з питань запобігання та протидії антисемітизму, встановлює та підтримує зв’язки з відповідними органами іноземних держав;

- визначення повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань запобігання та протидії антисемітизму: здійснення моніторингу дотримання вимог законодавства з питань запобігання та протидії антисемітизму, вжиття заходів щодо запобігання та протидії антисемітизму, а також щодо вшанування пам'яті жертв переслідування і масового знищення євреїв під час Другої світової війни (Голокосту), взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, співпраця з громадськими об'єднаннями з питань запобігання та протидії антисемітизму, проведення консультації, організація проведення досліджень з питань запобігання та протидії антисемітизму.[5]

Таким чином, прийняття Закону України від 22 вересня 2021 року № 1770-IX дозволило вперше на законодавчому рівні надати чітку дефініцію терміну «антисемітизм» та класифікувати його прояви, що є важливим для уніфікації правозастосовної практики.

Внесення змін до статті 161 Кримінального кодексу України (законопроєкт № 5110) стало логічним завершенням формування механізму невідворотності покарання. Встановлення диференційованих санкцій від штрафів до позбавлення волі на строк до восьми років за дії, вчинені організованою

групою, свідчить про рішучість держави у захисті рівноправності громадян. Підписання Президентом України цього закону у квітні 2026 року закріпило ці норми у правовій системі.

Реєстрація у 2025 році законопроєкту № 14228 щодо визначення спеціального координатора з питань запобігання та протидії антисемітизму вказує на перехід до проактивної моделі державного управління. На наш погляд, це дозволить створити дієвий механізм координації між центральними та місцевими органами виконавчої влади, забезпечуючи системний моніторинг та ефективну реалізацію державної політики.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні: Закон України від 22 вересня 2021 року № 1770-IX https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1770-IX#Text

2. Про внесення змін до статі 161 Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України "Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні: Проект Закону від від 19.02.2021 №5110 https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?Pf3511=71166

3. Рада в першому читанні схвалила посилення відповідальності за прояв антисемітизму https://www.unian.ua/politics/rada-v-pershomu-chitanni-shvalila-posilennya-vidpovidalnosti-za-proyav-antisemitizmu-novini-ukrajina-11644591.html

4.Рада запровадила кримінальне покарання за прояви антисемітизму Https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3404165-rada-vvela-kriminalne-pokaranna-za-proavi-antisemitizmu.html

5.Кабмін хоче удосконалити інституційний механізм запобігання та протидії антисемітизму https://sud.ua/uk/news/ukraine/346435-kabmin-khochet-usovershenstvovat-institutsionnyy-mekhanizm-predotvrascheniya-i-protivodeystviya-antisemitizmu

Романенко Є.О.
Доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
Лауреат Національної премії України імені Б.Патона,
полковник, начальник науково-дослідного управління,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Гурковський В.І.
Доктор наук з державного управління, професор,
начальник науково-дослідного відділу
Стратегічного аналізу та прогнозування, полковник,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Кононенко О.В.
Кандидат політичних наук,
радник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

МОТИВАЦІЙНІ КОНТРАКТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У сучасній Україні мотиваційні контракти для військовослужбовців стають центральним інструментом переходу від мобілізаційного комплектування до професійної армії на період особливого стану. Законопроєкт №14283, схвалений Кабінетом Міністрів 5 грудня 2025 року та внесений до Верховної Ради, пропонує оновлені умови контрактної служби з розширеними мотиваційними можливостями. Профільний комітет ВРУ з питань національної безпеки, оборони та розвідки рекомендував цей законопроєкт прийняти за основу в січні 2026 року, з плануванням запуску нової системи в першому кварталі цього року. Документ передбачає створення умов для переходу Сил оборони на комплектування за контрактом шляхом запровадження мотиваційних контрактів з підвищеними мотиваційними чинниками. Згідно з текстом законопроєкту, перший контракт на особливий період укладається строком від 1 до 5 років, а наступні контракти можуть бути укладені на термін від 1 до 10 років. Мотиваційні контракти надаються військовозобов'язаним у запасі, мобілізованим, резервістам та випускникам військових навчальних закладів.

Система мотиваційних контрактів включає комплекс фінансових та соціальних стимулів. До них відносяться одноразові виплати за укладання та продовження контракту, щорічні бонуси, щомісячні надбавки та бойові виплати. Один із ключових мотиваційних чинників – гарантована 12-місячна відстрочка від мобілізації після звільнення з контрактної служби строком не менше ніж два роки. Ці механізми спрямовані на підвищення добровільної мотивації військових продовжити службу в професійному форматі, зокрема серед мобілізованих та військовозобов'язаних.

Кабінет Міністрів України схвалив розроблений Міністерством оборони законопроєкт щодо переходу Сил оборони на комплектування за контрактом шляхом запровадження мотиваційних контрактів. Документ, схвалений Кабінетом Міністрів 5 грудня, запроваджує оновлену систему проходження служби, яка має посилити мотивацію військовослужбовців та підвищити гнучкість кадрової політики в армії.[1]

Метою розробки проєкту Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов укладення контракту про проходження військової служби та надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації" є створення умов для переходу сил оборони на комплектування військовослужбовцями військової служби за контрактом.[2]

У Пояснювальній наголошується, що проєкт акта розроблено на виконання пункту 9 Операційної цілі 2. Кадрова політика, мобілізація і рекрутинг Плану пріоритетних дій Уряду на 2025 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2025 року № 1003-р.

Необхідність прийняття проєкту акта зумовлена потребою створення належних правових умов для популяризації військової служби за контрактом, підвищення її престижу та привабливості серед громадян. Зазначене особливо важливо в умовах дії воєнного стану, коли питання укомплектованості сил оборони вмотивованими військовослужбовцями набуває першочергового значення.

Прийняття акта сприятиме реалізації державної політики у сфері оборони, спрямованої на зміцнення боєздатності та підвищення ефективності сил оборони. Розвиток інституту військової служби за контрактом є ключовим чинником у забезпеченні стабільності професійної армії, що відповідає сучасним викликам та потребам держави.

Окремим завданням є запровадження більш гнучких і зрозумілих механізмів укладення та продовження контрактів, у тому числі можливості укладення нового контракту військовослужбовцями, які вже проходять службу за контрактом, зокрема тими, з ким контракт укладено до закінчення особливого періоду чи до оголошення демобілізації, або строк дії контракту

яких було продовжено понад установлені строки. Вважається, що такий підхід дозволить забезпечити безперервність служби та підвищити мотивацію особового складу.

Важливим аспектом є також формування кадрового потенціалу професійної армії на перспективу. Створення умов для довгострокового планування та розвитку військової служби за контрактом сприятиме підготовці висококваліфікованих кадрів, здатних ефективно виконувати завдання із захисту держави.

Крім того, актом передбачається встановлення нової підстави для відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації для військовозобов'язаних та резервістів з дня їх звільнення з військової служби за контрактом, укладеним під час особливого періоду.

У комплексі зазначені заходи спрямовані на підвищення ефективності кадрової політики у сфері оборони, забезпечення належного функціонування системи військової служби за контрактом та зміцнення обороноздатності держави.[2]

Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки Верховної Ради України на своєму засіданні 8 січня 2026 року розглянув проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов укладення контракту про проходження військової служби та надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації.

Законопроект розроблено з метою створення правових умов для переходу сил оборони на комплектування військовослужбовцями військової служби за контрактом.

Документом пропонується:

- Надати можливість укладати або переукладати контракти з підвищеними мотиваційними чинниками для військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, за призовом з-поміж резервістів, а також для тих, хто вже перебуває на військовій службі за контрактом;

- передбачити можливість прийняття на військову службу за контрактом з підвищеними мотиваційними чинниками військовослужбовців з інших видів служби та військовозобов'язаних;

-установити строки контрактів під час особливого періоду у межах від одного до п'яти років, з можливістю переукладати наступний контракт строком від 1 до 10 років;

- надати можливість переукладення контрактів з підвищеними мотиваційними чинниками з випускниками закладів фахової передвищої та вищої військової освіти.

Проєкт передбачає внесення змін до статей 19, 20 та 23 Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу", якими пропонується, зокрема, надати можливість укладати або переукладати контракти з підвищеними мотиваційними чинниками для військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, за призовом з-поміж резервістів, а також для тих, хто вже перебуває на військовій службі за контрактом; передбачити можливість прийняття на військову службу за контрактом з підвищеними мотиваційними чинниками військовослужбовців з інших видів служби та військовозобов'язаних.

Реалізація Закону, як зазначається у Пояснювальній записці до проекту Закону, потребує додаткового фінансування з державного бюджету.

Комітет рекомендує Верховній Раді України включити проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов укладення контракту про проходження військової служби та надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації (реєстр. № 14283), поданий Кабінетом Міністрів України, до порядку денного чотирнадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання та за результатами розгляду законопроекту в першому читанні прийняти його за основу.[2]

В зв'язку зі змінами керівництва Кабінету міністрів та Міністерства оборони подальший розгляд законопроекту призупинено. У Верховній Раді України очікують від Міністерство оборони України новий законопроєкт, який має змінити підхід до проходження військової служби. Йдеться про запровадження строкових контрактів із можливістю гарантованого відпочинку після їх завершення. Водночас про масове звільнення військових наразі не йдеться.

Як пояснив народний депутат Федір Веніславський, парламент очікує комплексний документ, який врегулює одразу кілька проблем від умов служби до механізмів укладення контрактів. Однією з ключових ідей є запровадження чітких термінів служби: наприклад, два, три або п'ять років.

Після завершення такого контракту військовий зможе отримати гарантований період відпочинку щонайменше один рік у цивільному житті. За задумом, це має знизити рівень напруги в армії та дати людям розуміння, що служба не є безстроковою.

Водночас у парламенті прямо заявляють: розраховувати на масову демобілізацію поки не варто. Причина - складна безпекова ситуація та постійне зростання чисельності російських військ. У таких умовах різке скорочення особового складу ЗСУ може створити додаткові ризики для обороноздатності країни.

Крім того, запровадження строкових контрактів напряму пов'язане з мобілізацією. Як наголошують у владі, без поповнення армії забезпечити

ротацію та відпочинок військових буде неможливо. Тобто нова система працюватиме лише за умови стабільного надходження нових бійців.

Окремо підкреслюється, що такі зміни можуть вплинути і на мотивацію громадян. Чітко визначений термін служби та гарантований відпочинок після нього можуть зробити контрактну службу більш привабливою для тих, хто зараз вагається.

За словами Веніславського, відповідні законодавчі ініціативи можуть бути подані вже найближчим часом. Після цього їх детально обговорюватимуть у парламенті.[3]

Мотиваційні контракти в Україні формують нову модель контрактної служби, яка більш відповідає потребам сучасної війни. Законопроєкт встановлює чіткі строки контрактів (1–5 років на перший, 1–10 років на наступні), що забезпечує прогнозованість для особового складу та планування для військового керівництва. Мотиваційний пакет, включаючи фінансові бонуси та відстрочку від мобілізації, створює стимул для перехідних категорій (мобілізовані, військовозобов'язані) до професійної служби.

Ця система є практичним кроком до реалізації Концепції військової кадрової політики до 2028 року, спрямованої на формування стабільного особового складу. Відповідно до профільних джерел, очікується, що нові контракти поліпшать мотивацію та збереження військових в умовах затяжної війни.

Список використаних джерел:

1. Уряд запровадив мотиваційні контракти для військових https://360ua.news/uryad-zaprovadyv-motyvaczijni-kontrakty-dlya-vijskovyh/?Utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=uryad-zaprovadyv-motyvaczijni-kontrakty-dlya-vijskovyh

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов укладення контракту про проходження військової служби та надання відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації: Проект Закону від 08.12.2025 №14283 https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/59325

3. Демобілізації не буде, але перепочити дадуть: українцям готують нові правила служби https://enovosty.com/uk/news-ukr/war-ukr/full/demobilizacii-ne-bude-ale-perepochiti-dadut-ukraincyam-gotuyut-novi-pravila-sluzhbi

Богданенко А.І.
Кандидат наук з державного управління,
Директор Навчально-наукового інституту суспільних наук при Київському університеті авіаційних та інформаційних технологій, М. Київ, Україна

Мартишин Д.С.
Доктор наук з державного управління, кандидат наук з богослов'я, професор, завідувач кафедри теології та християнської комунікації
Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), М. Київ, Україна

ТЕОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА СОЦІАЛЬНОГО ВЧЕННЯ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЦЕРКВИ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Неупереджений аналіз соціального вчення християнської церкви щодо актуальності дослідження взаємодії церкви, держави, громадянського суспільства доводить, що без ретельного вивчення соціальної думки світового християнства та належної оцінки вагомої ролі церкви у процесах державотворення і національного будівництва рух публічного управління може виявитися надто повільним, а то й цілком безперспективним. Лише тверезе й чітке вивчення історичного, філософського, теологічного і культурологічного матеріалу з виважених, наукових позицій допоможе об'єктивно і реально оцінити вклад соціальної думки церви в політологію і державне управління.

Інтенсивна наукова й громадська діяльність християнської церкви сприяє розумінню виникнення й вирішення найактуальніших проблем сучасного світу. Свої наукові доробки церква оприлюднює у численних наукових статтях, монографіях і духовній літературі [1-5]. Поєднання теологічної вертикалі та соціально-політичної горизонталі досліджень християнської теології з соціального вчення дає вагомі результати, наповнює публічне управління, політологію і періоди історії України культурологічною багатогранністю й багатовекторністю політологічних і філософських оцінок. Завдяки цьому світські науковці знайомляться з видатними теологами, церковними ієрархами, релігійними мислителями. Соціальне вчення церкви розкриває іншу грань наукового сприйняття політики, процесів державотворення і висвітлює глибинний теологічний і культурологічний зріз історичних епох розвитку людства.

Сьогодні державним керманичам, політикам, фахівцям з державного управління, філософам, історикам, культурологам, релігієзнавцям лідерам

громадської думки, теоретикам соціальної доктрини церкви доводиться переживати важливий період переоцінки багатьох релігійно-філософських, культурних явищ та історичних подій в Україні. Відбувається активне вивчення української історичної і духовної спадщини, переосмислення історії православної церкви і релігійного буття. Повертаються незаслужено забуті, витіснені матеріалізмом та атеїзмом радянської доби з наукового обігу культурно-історичні, релігійні, літературні і філософські явища, теологічні школи, імена й теологічні доробки відомих церковних ієрархів.

У вітчизняному державно-управлінському полі сьогодні не бракує професійних розвідок стосовно правового і юридичного супроводження діалогу церкви і держави, однак залишається достатньо «білих плям», невизначеності неодержаних відповідей на цілу низку питань теологічного і духовного розвитку громадянського суспільства. Особливо це стосується питань соціального вчення церкви в українському релігієзнавстві, політології, філософії і публічному управлінні. Для багатьох фахівців з державного управління християнська теологія не є головним предметом для дослідження. Констатуючи високий рівень академічної теорії державного управління, фахівці з публічного управління ставляться до зазначених релігійних і теологічних питань як до другорядних. Можливо, пояснення такого ставлення полягає в атеїстичній спадщині радянського минулого і процесах секуляризації. Для багатьох науковців і дослідників питання християнської теології, особливо в контексті публічного управління, стають неактуальними. В українських закладах вищої освіти під час лекцій з теорії релігії, права, культурології і теології здебільшого увага зосереджується на законодавчій базі державно-конфесійних відносин та історії України.

Наголосимо, що соціальне вчення християнства не може бути посадовою інструкцією державного управлінця, церква не пропонує політичної програми партії, стратегії державного управління, вона дає духовні й соціогуманітарні орієнтири для публічного управління і розвитку громадянського суспільства. У цьому контексті християнська теологія умовно постає символом наукового дерева. Теологія пускає глибоке коріння в культуру, історію, оскільки містить у собі потенціал духовного розвитку, ідейно-теоретичного руху для політологічної і державно-управлінської думки. На наше переконання, християнська теологія є живою пам'яттю українського народу на шляху пошуку духовно-релігійної істини, ідентичності, культури й історії.

Фахівці з державного управління, вивчаючи соціальне вчення християнства, вкотре переконуються у вагомому значенні християнської теології в українській історії для осмислення складних процесів державотворення, а також кардинальних змін і зрушень в розбудові демократії і незалежності

Української держави. Важко собі уявити фаховий сучасний процес вивчення світової культури і політики без вивчення християнської теології. Соціальне вчення церкви постійно вчить про глибоку гармонію між християнською істиною, розумом, історією, культурою і свободою. Єпископ Віктор Бедь зауважує: «Бо віра в Бога не передбачає і не вимагає відмову від розуму та здорового глузду, освіти та науки, людяності, моралі та любові, за відсутності яких, людина перестає бути людиною у розумінні своєї природної сутності, як творіння Божого, а показова чи мнима релігійність перетворюються в бездуховність, аморальність, самопоїдання та самознищення» [1, с. 617]. Теологічна наука ушляхетнює і всебічно розвиває людину.

Християнська теологія закликає до свободи, компетентності, мудрості, гуманізму і служіння сучасному суспільству. Церква транслює духовні цінності любові, гуманізму, солідаризму і спільного блага. Папа Римський Лев XIV вчить: «Необхідно, щоб усі хрещені відчували себе залученими до справи євангелізації, ставали апостолами милосердя та свідками нового людства» [5]. Релігієзнавці, філософи та історики, занурюючись у духовний світ культури Європи і США, усвідомлюють, що наука виникає не лише як структура певної методології, але й як живий організм історії, культури, релігії й політики.

Необхідність детального вивчення соціального вчення християнства стала очевидною для провідних західних теологів [2; 4-5]. Наприклад, історіософські і теологічні роздуми блаженного Августина «Про місто Боже» [3, с. 27-29] відображають два різні способи життя. Боже місто — вічне, і воно характеризується безумовною Божою турботою про людину і світ, проявом милосердя, прощення і гуманізму, поєднаним з любов'ю до ближнього. На противагу, земне місто — це місце тимчасового егоїстичного й обмеженого життя гріховної людини, зосередженої на собі, матеріальних речах і тимчасових інтересах політики. У цій перспективі соціального вчення церкви обидва міста існують разом аж до кінця часів (есхатологічне завершення історії світу), і кожна людина своїми рішеннями визначає до якого з них вона хоче належати. Християнство вчить, що кожен християн покликаний жити в цьому земному місті, пам'ятаючи, що справжня батьківщина віруючого християнина — це Боже місто (Царство небесне).

Про «подвійне земне громадянство» розмірковує видатний американський теолог Гордон Марк Зербі [2, с. 16-18]. Він наголошує, що християнин посланець (apostolos) і провідник альтернативної гуманітарної політики Христа Спасителя, християнська церква створює нову, справді інтернаціональну націю під суверенітетом Бога, орієнтованого на всесвітнє володарювання Бога як Творця. «Отже, мене бентежили й далі бентежать слова «бути вірним» і «зберігати справжню відданість» якомусь конкретному (й такому,

що конкретизує) людському суверенітету, оскільки до цих слів присяги не додається жодних застережень. Моя остаточна відданість належить великій матері — вишньому Єрусалиму, а не великій матері-королеві земної імперії. Моя «найвірніша відданість» була задекларована в присязі, даній у мить мого хрещення у Христі, під час церемонії отримання християнського громадянства» [2, с. 16]. І саме з цієї вагомої причини церква говорить, про те, що кожна людина живе на землі як паломник. Важливо, займаючись актуальними проблемами публічного управління, розрізняти, що є вічним, а є що минущим.

Соціальне вчення християнства допомагає людині орієнтуватися у складному сучасному світі культури, історії, політики, спонукаючи її шукати Божого Царства (абсолютних цінностей буття), справедливості, свободи, гідності і солідаризму громадянського суспільства. Церква, цінуючи світський характер сучасних держав світу, допомагає суспільству формувати моральні, духовні, ціннісні принципи розвитку, поважаючи свободу окремих людей, цілих народів і континентів. Інакше кажучи, церква виховує людей, здатних відповідати на нові виклики сьогодення з позицій гуманізму, моралі і відповідальності за майбутнє усього глобального світу. З точки зору соціального вчення церкви, завдання державної влади і сучасної політики полягає в усуненні політичних, економічних і соціальних перешкод на шляху цілісного розвитку сучасної людини, спираючись на принципи гуманізму, міжнародного права, справедливого розподілу благ і солідарності.

Отже, базові духовні цінності, свобода особистості, збереження екології, права місцевих громад, гідність праці та захист громадського здоров'я стають предметним полем соціального вчення церкви у контексті публічного управління. І сьогодні християнська церква (католицизм, православ'я і протестантизм) виступає носієм духовної культури, історії, просвіти і науки. Церква разом з теологами і світськими науковцями поширює наукові знання (соціальне вчення), займається гуманізацією освіти, збереженням культурних і історичних надбань людства. Соціальне вчення християнства відкриває нові горизонти для публічного управління, тим самим демонструючи як теологічна теорія християнства може взаємодіяти з політичним світом сучасного світу. Соціальна думка церкви цікава не лише теологам, релігієзнавцям, а й громадським лідерам, політикам і державним управлінцям, які прагнуть вести діалог церкви і держави в сучасному глобальному світі. У цьому сенсі християнська теологія є не просто академічним досягненням церкви, а й практичним ресурсом для релігійних громад, які знаходяться у пошуку нової теологічної мови проголошення духовних цінностей християнства в умовах релігійного плюралізму, культурного і богословського релятивізму.

Список використаних джерел:

1. Горак Роман, Масляник Олександр. Місія: Есеї про політика, правника, державного і релігійного діяча Віктора Бедь / Роман Горак, Олександр Масляник. Київ: Дніпро, 2024. 668 с.

2. Гордон Марк Зербі. Громадянство: Апостол Павло про мир і політику / Перекл. З англ. Дмитра Каратеєва. Київ: Дух і Літера, 2026. 392 с.

3. Мартишин Д. С. Есхатологічне мислення / Д. С. Мартишин, А. І. Богданенко. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 54 с.

4. Нібур Райнхольд. Моральна людина й аморальне суспільство: Розвідка з етики та політики / Пер. З англ. О. Панича. Київ: Дух і Літера, 2026. 304 с.

5. Папа Римський Лев XIV. «Дбати про спільне благо, а не окремі інтереси». *Vatican News.* URL: https://www.vaticannews.va/uk/pope/news/2026-04/propovid-papy-v-mongomo-buduvaty-majbutnye-razom.html (дата звернення: 26. 04. 2026).

Герасимюк К.Х.
Кандидат наук з державного
Управління, доцент, доцент
Кафедри менеджменту та маркетингу,
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
М. Вінниця, Україна

Заболотенко Д.М.
Аспірант кафедри управління та адміністрування,
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія безперервної освіти
М. Вінниця, Україна

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ»

Реформа державного управління є одним із ключових елементів модернізації публічного сектору та підготовки України до інтеграції в Європейський Союз. Вона включена до Кластеру 1 «Основи процесу вступу до ЄС» і визначена як базова реформа у відповідному законодавчому акті. Зокрема, її інституційні засади закріплено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р «Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за Кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС»», що підкреслює її системоутворюючу роль у процесі європейської інтеграції України [1].

Основними напрямами реформування є модернізація системи оплати праці державних службовців, поетапне відновлення конкурсних процедур на посади в державній службі та органах місцевого самоврядування (далі – ОМС), масштабування системи управління персоналом HRMIS та посилення HR-функцій. Значну роль у впровадженні реформи відіграють імплементація Закону «Про адміністративну процедуру» (далі – Закон) та розвиток цифрових публічних послуг у рамках концепції «Цифрова держава».

У цьому контексті реформа розглядається як системоутворюючий елемент адаптації національного публічного адміністрування до стандартів Європейського Союзу, що охоплює трансформацію організаційних, процедурних та кадрових механізмів функціонування державної служби.

Саме ключовим компонентом реформи державного управління є ухвалення та практична імплементація Закону, що започатковує новий етап у взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з громадянами та

бізнесом. Загальні правила прискорять ухвалення рішень та оптимізують комунікацію людини з публічною адміністрацією. Процедура взаємодії стане уніфікованою, ефективною, орієнтованою на потреби громадян і бізнесу, та прозорою [2].

Таким чином, його імплементація є не лише інструментом вдосконалення національної системи управління, а й важливим кроком інституційної конвергенції України з правовою системою ЄС (acquis). Реалізація реформи Закону є однією з найбільш успішних, що зумовлено її системним і комплексним характером, насамперед через масштабне оновлення законодавчого регулювання.

Найвагомішим досягненням стало набуття чинності 15 листопада 2024 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»», ухваленим Верховною Радою України 10 жовтня 2024 року. Цей акт став ключовим інструментом гармонізації законодавства та усунення правових колізій.

Зокрема:

– зміни охопили 196 законодавчих актів, що забезпечило узгодження норм базового закону зі спеціальним законодавством;

– оновлено 216 законів і кодексів, а також близько 300 підзаконних нормативно-правових актів [3, С. 9-10].

Масштаб нормотворчої роботи свідчить про системність реформи та її спрямованість на створення єдиного правового простору адміністративних процедур.

Принципи відкритості, прозорості, обґрунтованості рішень та обов'язок інформування прямо випливають із Закону. Зокрема, цей нормативний акт встановлює, що суб'єкти владних повноважень зобов'язані:

– Інформувати особу про початок і перебіг адміністративного провадження;

– Забезпечувати право бути вислуханим;

– Надавати мотивовані (обґрунтовані) рішення;

– Доводити ці рішення до відома заінтересованих осіб у встановлені строки [4]. Таким чином, фактично закріплюється вимога щодо забезпечення своєчасного та зрозумілого інформаційного супроводу управлінських рішень.

Фахівці, які здійснюють імплементацію Закону, забезпечують його доступне роз'яснення для громадян та бізнесу, які не мають професійної підготовки у сфері права чи публічного управління. На нашу думку, це сприятиме підвищенню обізнаності населення про адміністративні процедури та забезпечить його дієвість.

Важливу роль у цьому процесі відіграють методичні матеріали – «Посібник для публічних службовців», «Науково-практичний коментар до Закону» та «Посібник для тренерів» та ін., які стали практичним орієнтиром для органів влади на центральному та місцевому рівнях. Для поширення знань про реформу функціонує спеціалізований сайт «Реформа державного управління», де своєчасно оновлюється доступна інформація про адміністративну реформу. Крім того, сайт забезпечує функцію зворотного зв'язку: користувачі можуть залишити запит на консультацію або роз'яснення щодо застосування Закону, після чого експерти опрацьовують запит і надають відповідь.

Викладене, на нашу думку, репрезентує сучасну модель інформаційного супроводу діяльності органів публічної влади, орієнтовану на ефективне доведення інформації до її кінцевого споживача. Такий підхід формує сервісно-орієнтовану парадигму публічного управління, що узгоджується з принципами Європейського Союзу, відповідно до яких відкритість, прозорість та доступність адміністративної інформації є ключовими передумовами забезпечення прав і законних інтересів громадян.

Практична модель інформаційного супроводу на прикладі імплементації Закону України «Про адміністративну процедуру» представлена на рисунку 1.

Рис 1. Практична модель інформаційного супроводу на прикладі імплементації Закону України «Про адміністративну процедуру»

Джерело: розроблено авторами самостійно

Результати впровадження законодавства про адміністративну процедуру підтверджують, що поєднання інформаційних, освітніх і комунікаційних інструментів сприяє підвищенню рівня обізнаності суб'єктів публічного управління та ефективності реалізації управлінських рішень. Це, своєю чергою, засвідчує ключову роль системного інформаційного супроводу у зміцненні інституційної спроможності органів влади.

Додатковим підтвердженням ефективності комплексного інформаційного підходу є результати соціологічних опитувань, зафіксовані у Звіті щодо виконання Закону, підготовленому Міністерством юстиції України. Зокрема, у порівнянні з 2023 роком у 2024 році була зафіксована позитивна динаміка рівня обізнаності з положеннями Закону: вже понад половина респондентів оцінюють свій рівень знань як високий або достатній. Так, серед представників центральних органів виконавчої влади цей показник становить 51%, а серед регіональних і місцевих органів – 53% [3, С. 38]. Зазначені дані свідчать про результативність поєднання інформаційних, освітніх і комунікаційних інструментів у процесі впровадження законодавства та підтверджують ефективність системного інформаційного супроводу як ключового чинника підвищення інституційної спроможності органів публічної влади.

Отже, сучасну модель інформаційного супроводу діяльності ОМС доцільно трактувати як інтегровану систему, що функціонує у взаємодії внутрішнього організаційно-управлінського та зовнішнього суспільно-комунікаційного середовищ. Її зміст визначається здатністю забезпечувати узгоджене поєднання нормативних вимог і практик публічної комунікації, спрямованих на ефективну взаємодію з громадянами.

У цьому контексті доцільно зазначити про застосування консалтингового супроводу, який дозволяє оптимізувати управлінські процеси, покращити стратегічне планування, забезпечити більш ефективне фінансове управління та підвищити якість соціальних послуг [5]. На відміну від інформаційного супроводу, який формує комунікаційне середовище, забезпечує прозорість і зворотний зв'язок із громадськістю, консалтинговий супровід орієнтований на внутрішнє вдосконалення управлінських процесів і прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Таким чином, зазначені підходи не є тотожними, а виконують різні функції, взаємодоповнюючи один одного в системі публічного управління.

Практична значущість такої моделі проявляється у підвищенні інституційної спроможності ОМС, зміцненні прозорості та підзвітності, а також у покращенні якості управлінських рішень. У контексті відновлення України вона виконує координаційну та інтеграційну функції, забезпечуючи відкритість відбудовчих процесів, ефективну взаємодію з громадянами та партнерами і більш раціональне використання ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-р#Text

2. В. Тимощук, І. Бойко, А. Школик, Є. Школьний . Закон України «Про адміністративну процедуру»: загальні прозорі правила взаємодії між державою та громадянами й бізнесом : Посібник для публічних службовців : навч. Посіб. / Київ : Європ. Союзу в межах проєкту «Підтримка комплекс. Реформи держ. Упр. В Україні» (EU4PAR), М-ва юстиції України, Офісу реформ Каб. Міністрів України, 2024. 76 с. URL: https://surl.li/zvhrzs

3. Звіт щодо виконання Закону України «Про Адміністративну процедуру». М-во юстиції України. 52 с. URL: https://surl.li/bgyckw

4. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text

5. Головчук Ю.О., Галаченко О.О., Мазур Г.М., Герасимюк К.Х. Соціально-економічний підхід до функціонування соціальної сфери в умовах консалтингової підтримки. *Ефективна економіка.* 2026. № 2. DOI: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.2.46

Середа Р.М.
Аспірант відділу докторантури і аспірантури
Науково-дослідного інституту публічного права

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ГЕОЛОГІЇ ТА НАДР УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКОЮ РАДОЮ

У сучасних умовах реформування публічного управління особливого значення набуває забезпечення відкритості, прозорості та підзвітності діяльності органів виконавчої влади. Одним із важливих механізмів реалізації цих принципів є адміністративно-правова взаємодія центральних органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, зокрема через діяльність громадських рад. Такий формат співпраці сприяє залученню громадськості до процесів формування та реалізації державної політики, посиленню громадського контролю та підвищенню рівня довіри до публічної адміністрації.

З урахуванням міжнародного досвіду слід відзначити, що активна участь громадян та інститутів громадянського суспільства є однією з ключових передумов ефективного подолання корупції. Участь громадськості у запобіганні та протидії корупції визнається міжнародними стандартами як один із ключових елементів ефективної антикорупційної політики. Зокрема, стаття 13 Конвенції ООН проти корупції закріплює обов'язок держави сприяти активному залученню громадянського суспільства, неурядових організацій та інших недержавних інституцій до процесів запобігання корупції, формування суспільної обізнаності щодо її причин, наслідків і загроз, що підкреслює необхідність системної взаємодії державних органів із громадськістю у цій сфері [1].

Правова природа такої взаємодії ґрунтується на положеннях Конституції України, Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», Закону України «Про звернення громадян», Закону України «Про доступ до публічної інформації», а також Постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», якою визначено порядок утворення та діяльності громадських рад при органах виконавчої влади.

Громадська рада є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики [2; 3].

Функціонування Громадської ради при Державній службі геології та надр України виступає важливим інструментом забезпечення публічності управлінських процесів, врахування громадської думки, проведення консультацій з громадськістю, а також здійснення громадського моніторингу за діяльністю Держгеонадр.

Саме тому дослідження адміністративно-правової взаємодії Державної служби геології та надр України з Громадською радою є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки безпосередньо впливає на ефективність державного управління у сфері надрокористування та рівень реалізації принципів демократичного врядування.

Аналіз Положення про Державну службу геології та надр України, норми якого визначають правові засади взаємодії Держгеонадр з інститутами громадянського суспільства, зокрема з Громадською радою, розкриває механізм реалізації принципів відкритості, підзвітності й громадського контролю у сфері надрокористування.

Так, пунктом 8 Положення про Державну службу геології та надр України передбачено, що Держгеонадра у процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, профспілками та організаціями роботодавців, органами місцевого самоврядування, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, підприємствами, установами та організаціями.

Відповідно до підпункту 2 пункту 6 Положення Держгеонадра для виконання покладених на Службу завдань має право одержувати безоплатно від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на Держгеонадра завдань і функцій [4]. Зміст даного положення свідчить про нормативне закріплення інформаційно-комунікаційного механізму взаємодії Держгеонадр із зовнішніми суб'єктами, зокрема й інститутами громадянського суспільства, до яких належить Громадська рада.

Отже, одним із важливих механізмів участі громадськості у забезпеченні відкритості, прозорості та підконтрольності діяльності Державної служби геології та надр України є функціонування Громадської ради. Громадська рада при Державній службі геології та надр України (далі - Громадська рада при Держгеонадрах) є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним

для сприяння участі громадськості у реалізації державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр [4].

Адміністративно-правова взаємодія між Держгеонадрами та Громадською радою при Держгеонадрах проявляється у таких основних напрямах:

По-перше, це інформаційно-консультативна взаємодія, яка полягає у наданні Громадській раді інформації щодо діяльності служби, проєктів нормативно-правових актів, програм розвитку галузі, реформування системи надрокористування, цифровізації дозвільних процедур, проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами тощо.

По-друге, це експертно-аналітична взаємодія, що реалізується через розгляд Громадською радою проєктів рішень, надання пропозицій, висновків, рекомендацій щодо вдосконалення нормативного регулювання, підвищення ефективності державного геологічного контролю, забезпечення прозорості спеціального надрокористування та запобігання корупційним ризикам.

По-третє, важливим напрямом є контрольна взаємодія, яка полягає у здійсненні громадського контролю за діяльністю Держгеонадр, зокрема щодо дотримання принципів законності, відкритості, рівного доступу до адміністративних процедур, належного розгляду звернень громадян та суб'єктів господарювання.

По-четверте, організаційна взаємодія охоплює проведення спільних засідань, консультацій, публічних обговорень, круглих столів, участь представників Громадської ради у робочих групах та дорадчих органах, створених при Держгеонадрах.

Особливого значення взаємодія органів публічної влади з громадськістю набуває в умовах реформування сфери надрокористування, цифрової трансформації геологічної служби, адаптації законодавства України до права Європейського Союзу та посилення антикорупційної політики. Саме залучення інститутів громадянського суспільства сприяє мінімізації ризиків закритості управлінських процедур, забезпеченню прозорості, підзвітності та результативності діяльності публічної адміністрації, посиленню суспільної довіри до діяльності органів державної влади, а також формуванню ефективного механізму громадського контролю, без якого практична реалізація антикорупційних заходів і належне врядування є неможливими.

Засідання Громадської ради при Держгеонадрах проводяться не рідше одного разу на квартал, а представники Держгеонадр можуть брати участь у них з правом дорадчого голосу, що забезпечує постійний інституційний діалог. Рішення Громадської ради мають рекомендаційний характер, однак є обов'язковими для розгляду Держгеонадрами, що свідчить про поєднання дорадчої природи та юридично значущого впливу на управлінські процеси.

Підсумовуючи аналіз діяльності Громадської ради при Державній службі геології та надр України, слід зазначити, що, хоча її основним завданням є забезпечення громадського контролю за діяльністю Держгеонадр, вона водночас сприяє підвищенню рівня відкритості, прозорості та суспільної довіри до діяльності останньої. Громадська рада бере участь у підготовці пропозицій щодо вдосконалення адміністративних процедур у сфері надрокористування, забезпечення прозорості дозвільних процесів, удосконалення механізмів електронного урядування та зниження корупційних ризиків під час надання спеціальних дозволів на користування надрами. Важливе значення має також участь Громадської ради у проведенні громадської та антикорупційної експертизи проєктів нормативно-правових актів, розроблених Держгеонадрами, що сприяє підвищенню якості управлінських рішень та зміцненню механізмів публічного контролю у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об’єднаних Націй проти корупції. Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

2. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/996-2010-%D0%BF#n511 (дата звернення: 26.04.2026).

3. Громадська рада. Національна комісія зі стандартів державної мови – веб-сайт. URL: https://mova.gov.ua/gromadskosti/gromadska-rada (дата звернення: 26.04.2026).

4. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України від 30 грудня 2015 р. № 1174 Постанова Кабінет Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF#Text (дата звернення: 26.04.2026).

Таран Є.І.
Заступник директора з науково-педагогічної роботи,
Навчально-науковий інститут
Публічного управління та державної служби
Київського національного університету
Імені Тараса Шевченка
М. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СИСТЕМІ БЕЗПЕКИ

Таким чином, сучасні дослідження європейської безпеки ґрунтуються на інтеграції різних теоретико-методологічних підходів, що дає змогу комплексно оцінювати природу зовнішніх викликів і прогнозувати їхні наслідки. Систематизація основних чинників засвідчує їхній взаємопов'язаний характер і зростання ролі нефізичних форм загроз, що зумовлює необхідність подальшого розвитку міждисциплінарних досліджень і вдосконалення аналітичних інструментів оцінювання безпекових ризиків у Європі.

Однією з визначальних тенденцій останніх років стало активне застосування широкого спектра викликів і загроз міжнародній безпеці та інформаційному суспільству, що набули якісно нових характеристик і узагальнюються поняттям «гібридні загрози». Наукові дискусії щодо гібридних війн зумовлені тим, що поряд із традиційними ризиками для національної безпеки дедалі більшого значення набувають невійськові інструменти впливу. У сучасному науковому обігу термін «гібридні загрози» має різні трактування та співвідноситься з такими поняттями, як «нелінійна війна», «асиметричний конфлікт» і «підривна діяльність». В узагальненому розумінні гібридні загрози передбачають використання підтримуваних державою, але формально не пов'язаних із нею суб'єктів, які діють переважно без застосування безпосереднього насильства. Їхньою головною метою є примушення об'єкта впливу до реалізації стратегічних інтересів держави-агресора [1, с. 55].

Гібридні загрози деструктивно впливають на основні сфери функціонування держави. Їхній військовий компонент підриває територіальну цілісність і державний суверенітет, а практичний досвід України демонструє, що агресор застосовує широкий спектр інструментів – від відкритого воєнного втручання до інформаційно-психологічних операцій, спрямованих на послаблення морального стану суспільства [2, с. 92]. Гібридні загрози актуалізували складні питання правомірності у сфері застосування законів війни, реалізації права на самооборону, легітимності превентивних дій і застосування контрзаходів у

відповідь на непрозорі наступальні практики. Додаткову небезпеку становить те, що такі загрози здатні трансформувати чинне звичаєве міжнародне право в зазначених сферах через маніпулятивне тлумачення правових норм [3, с. 259].

У межах ЄС за участю держав-членів, країн-сусідів і кандидатів на вступ здійснюється системна та інтенсивна протидія інформаційним викликам і загрозам, зокрема дезінформації, пропагандистським впливам, інформаційному тероризму та експансії Росії. ЄС реалізує активну політику у сфері інформаційної безпеки, застосовуючи сучасні інструменти стратегічних комунікацій і цифрові технології та формуючи нормативно-правові стандарти функціонування держав у глобальному інформаційному просторі. Пріоритетом Союзу є розширення міжнародної взаємодії та зміцнення європейського діалогу для протидії деструктивним інформаційним впливам і розвитку ефективної системи інформаційної, кібернетичної та мережевої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Голуб'як Н., Голуб'як І. Гібридні загрози як виклики безпековій політиці ЄС. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. 2024. Т. 1, № 15. С. 53–59. DOI: https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-7

2. Крап А. Гібридні загрози як новий виклик національній безпеці в епоху інформаційних воєн. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2024. Вип. 57. С. 88–97. DOI: https://doi.org/10.30970/PPS.2024.57.12

3. Чуб С. В. Міжнародні нормативно-правові засоби протидії гібридним загрозам. Право та державне управління. 2022. № 4. С. 257–263 URL: https://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2022/36.pdf

Титаренко Д.Ю.
Здобувачка вищої освіти, кафедра економічної теорії, і
Нтелектуальної власності та публічного управлінь,
Поліський національний університет

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Підвищення ефективності державного управління є складним багатовимірним процесом, що передбачає цілеспрямоване вдосконалення інституційних, організаційних, правових, економічних та соціальних механізмів функціонування публічної влади. У сучасній науковій літературі ефективність державного управління розглядається як здатність державних інституцій досягати визначених цілей із мінімальними витратами ресурсів, забезпечуючи водночас якість публічних послуг, довіру громадян та дотримання демократичних принципів. Відтак, механізми її підвищення охоплюють широкий спектр інструментів і підходів, що відображають еволюцію управлінських парадигм.

Одним із базових є механізм стратегічного планування та управління політиками, який реалізується через розроблення довгострокових стратегій розвитку, середньострокових планів дій і програм. Його сутність полягає у встановленні чітких цілей, визначенні індикаторів їх досягнення, розподілі ресурсів та регулярному моніторингу виконання. Практичним інструментом виступають державні цільові програми, системи ключових показників ефективності для органів виконавчої влади, а також інтеграція стратегічного планування з бюджетним процесом.

Механізм управління за результатами передбачає впровадження систем оцінювання ефективності діяльності органів влади та окремих посадових осіб. До конкретних інструментів належать розроблення показників результативності, проведення регулярного аудиту ефективності, використання систем електронного моніторингу виконання завдань. Це дозволяє перейти від формального виконання функцій до досягнення реальних соціально значущих результатів [1].

Важливим є механізм цифровізації публічного управління, який включає впровадження електронних адміністративних послуг, автоматизацію внутрішніх управлінських процесів, використання відкритих даних та аналітичних платформ. Конкретними прикладами є створення єдиних порталів державних послуг, електронного документообігу, систем електронних закупівель, що забезпечують прозорість і зменшують людський фактор. Такі інструменти

сприяють скороченню витрат часу і ресурсів та підвищують доступність послуг [2].

Окреме місце займає механізм антикорупційного забезпечення, який реалізується через запровадження електронного декларування, відкритих реєстрів, прозорих процедур публічних закупівель, а також функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. Практичними інструментами є системи автоматичного контролю за конфліктом інтересів, ризик-орієнтований підхід до перевірок, захист викривачів корупції. Це дозволяє знизити втрати ресурсів та підвищити довіру до держави [3].

Механізм децентралізації та субсидіарності передбачає передачу повноважень і ресурсів на місцевий рівень із метою наближення управлінських рішень до громадян. Конкретними формами є створення об'єднаних територіальних громад, розширення фінансової автономії місцевих бюджетів, делегування адміністративних послуг органам місцевого самоврядування. Це сприяє більш оперативному реагуванню на потреби населення та підвищує відповідальність місцевої влади.

Механізм розвитку кадрового потенціалу державної служби включає впровадження конкурсного відбору, оцінювання службової діяльності, системи підвищення кваліфікації та професійного навчання. Конкретними інструментами є центри підготовки державних службовців, електронні платформи навчання, індивідуальні плани професійного розвитку, а також запровадження компетентнісного підходу до управління персоналом. Це забезпечує підвищення професійності та управлінської спроможності.

Суттєвим є механізм участі громадян та забезпечення зворотного зв'язку, який реалізується через громадські консультації, електронні петиції, бюджети участі, опитування громадської думки. Конкретними інструментами виступають онлайн-платформи для взаємодії з громадянами, громадські ради при органах влади, публічні обговорення проєктів рішень. Це дозволяє враховувати інтереси суспільства та підвищує легітимність управлінських рішень.

Механізм міжвідомчої координації та мережевого управління передбачає створення умов для ефективної взаємодії між різними органами влади, а також між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Практичними інструментами є міжвідомчі робочі групи, координаційні ради, спільні проєкти державно-приватного партнерства. Це дозволяє уникати дублювання функцій і забезпечує комплексний підхід до вирішення проблем [4].

Окремо варто виділити механізм бюджетної ефективності, який включає програмно-цільовий метод бюджетування, середньострокове бюджетне планування, оцінювання ефективності бюджетних витрат. Конкретними інструментами є бюджетні програми з чіткими показниками результативності, фі-

нансовий аудит, аналіз витрат і вигод. Це сприяє раціональному використанню державних ресурсів та підвищенню фінансової дисципліни.

Таким чином, конкретні механізми підвищення ефективності державного управління охоплюють інструменти стратегічного планування, управління за результатами, цифровізації, антикорупційної політики, децентралізації, розвитку кадрового потенціалу, громадської участі, міжвідомчої координації та бюджетної ефективності. Їх практична реалізація забезпечує системне вдосконалення функціонування публічної влади та підвищення якості управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Hood C. A Public Management for All Seasons? URL: https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PSPA108/4NMP%20all%20seasonsfulltext.pd

2. Digital Government Strategies for Transforming Public Services in the Welfare Areas. URL: https://www.oecd.org/en/publications/digital-government-strategies-for-transforming-public-services-in-the-welfare-areas_0d2eff45-en.html

3. World Bank. World Development Report: Governance and the Law. URL: https://digitalregulation.org/wp-content/uploads/World-Development-Report-Governance-and-the-Law.pdf

4. Johnston, Judy. Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountabilityby R. A. W. Rhodes. *Administrative Theory & Praxis*. 1998. Vol. 20. No. 3. P. 394-396. URL: http://www.jstor.org/stable/25611298.

Ткаченко І.В.
Центральне управління військової освіти і науки
Генерального штабу Збройних Сил України

ПРОВІДНІ ВЕКТОРИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ 2022–2026 РОКІВ

Вступ. Динаміка сучасного безпекового середовища та досвід відбиття повномасштабної агресії рф детермінують необхідність докорінного перегляду підходів до підготовки військових фахівців. Період 2020–2026 рр. Став етапом найбільш інтенсивної розбудови нормативної бази, спрямованої на синхронізацію національної моделі військової освіти з архітектурою стандартів НАТО.

Аналіз законодавчих змін. Фундаментом трансформації стало впровадження у 2021 році на законодавчому рівні поняття «професійна військова освіта» (PME). Це дозволило відійти від радянської парадигми підготовки та запровадити рівні (L1–L5), що корелюють із процедурами планування та управління NATO JOPP. Зокрема, перехід на «оперативний» та «стратегічний» рівні вищої військової освіти забезпечує взаємосумісність органів військового управління Сил оборони з підрозділами країн-партнерів.

Важливим кроком стала актуалізація Положення про вищий військовий навчальний заклад (ВВНЗ). Проте, аналіз правозастосовної практики свідчить про наявність певних інституційних розривів. Попри декларування принципу «освіти впродовж військової кар'єри», механізми безперервного професійного розвитку (CPD) наразі залишаються фрагментарними та потребують чіткої регламентації у відомчих актах Міністерства оборони України.

Цифровізація та технологічні виклики. Сучасна війна характеризується високою інтенсивністю використання цифрових систем та елементів штучного інтелекту. Нормативне забезпечення військової освіти у 2024–2025 роках почало активніше інтегрувати вимоги щодо використання платформ дистанційного навчання (Moodle). Проте існує нагальна потреба у впровадженні системного підходу до навчання (SAT), що передбачено дорожньою картою розвитку ЗСУ до 2026 року.

Окремим викликом є правове регулювання використання AI у навчальному процесі. На відміну від директив НАТО (наприклад, Bi-SC 075-007), вітчизняна база лише починає формувати етичні та безпекові рамки застосування генеративних моделей та інтелектуальних симуляторів у підготовці офіцерського складу.

Проблемні аспекти та практикоцентричність. Критичний аналіз освітньо-професійних програм (ОПП) виявив певний дисбаланс між теоретичною підготовкою та практичними навичками. В умовах воєнного стану запит на «практикоцентричність» є пріоритетним. Нормативні акти мають чітко закріплювати частку практичних занять (із використанням сучасного озброєння та симуляторів) на рівні не менше 70% навчального часу.

Висновки та пропозиції.

1. Необхідно завершити гармонізацію відомчих нормативних актів МОУ із Законом України «Про вищу освіту» для усунення термінологічних суперечностей.

2. Потребує правового закріплення статус цифрових навчальних контентів та порядок їхнього захисту в умовах гібридних загроз.

3. Доцільно запровадити систему незалежного моніторингу якості освіти, яка б базувалася на відгуках безпосередніх командирів у зоні бойових дій.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці правових механізмів інтеграції бойового досвіду («lessons learned») у стандарти професійної військової освіти в режимі реального часу.

Список використаних джерел:

1. Діміч А. В. Нормативно-правове регулювання військової освіти в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 4. С. 152–155.

2. Зельницький А. Системний підхід до навчання (SAT) у професійній військовій освіті: дорожня карта розвитку для Збройних Сил України. Військова освіта. 2025. № 1 (51). С. 110–125.

3. Про внесення змін до Концепції трансформації системи військової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2024 р. № 1109. URL: https://www.kmu.gov.ua/.

4. Рудой С. Переосмислення системи управління кар’єрою офіцерського складу Збройних Сил України. Collection of scientific papers «ΛΌГОΣ». 2025. URL: https://archive.logos-science.com/.

5. Bi-SC Education and Individual Training Directive (E&ITD) 075-007. NATO, 10 September 2015 (with amendments). URL: https://www.coemed.org/.

СЕКЦІЯ 2.
ПРАВО

Henyk D.V.
Ph.D. Candidate, Department of European Law
Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine

IAEA STATUTES: ADOPTION AND MAIN PROVISIONS

Decolonization processes undoubtedly influenced the creation of the IAEA; however, it was ultimately established as an organization that draws a line between nuclear "haves" and "have-nots," distributing rights and obligations unevenly among them. This Agency cemented the privileged position of a small group of states, including many (post)colonial states. A different course of events in the mid-1950s seems unlikely given the structure of the international system at the time and the monopolization of nuclear technologies by a limited circle of industrially developed states.

On October 23, 1956, after a little more than five weeks, the conference adopted the full text of the IAEA Statute, which entered into force on July 29, 1957, and became the quintessence of an unprecedented compromise reached over a five-year period by the most influential states of the mid-20th century amid the tensions of the Cold War [1, p. 1484]. Thus, in 1957, on the basis of a multilateral agreement, an autonomous intergovernmental organization—the IAEA—was established, functioning in close cooperation with the UN but not subordinate to it [2, p. 6].

As stated in the IAEA Statute, the Agency's purpose is consistent with the fundamental principles of the "Atoms for Peace" speech and consists of striving to achieve the faster and wider use of atomic energy to promote peace, health, and well-being throughout the world. To the extent possible, the Agency shall ensure that assistance provided or carried out under its supervision is not used to meet military needs[3]. An analysis of this provision suggests that, according to the original design, the IAEA's activities were intended to focus on technical assistance in the implementation of nuclear innovations for civilian purposes, while unlawful attempts to use them for military purposes were only partially within its sphere of control, limited by the scope of its mandate.

To achieve its objectives, the IAEA is vested with a number of functions, such as: promoting and assisting research and development in the peaceful use of atomic energy, including the supply of materials and equipment; organizing the exchange of scientific and technical information and training specialists; establishing safeguards to ensure that the materials and information provided are not used for military purposes and monitoring compliance with them; establishing and applying safety standards, etc.[3]

According to the Statute, the founding members of the IAEA are member states of the United Nations or any specialized agency of that international organization, provided they sign and ratify the Statute within 90 days. At the same time, membership in the IAEA is open not only to UN member states but also to any other state whose admission has been approved by the Agency's governing bodies [3].

According to the IAEA Statute, the Agency was to "conduct its activities in accordance with the purposes and principles of the United Nations for the promotion of peace and international cooperation, and in accordance with the policy of the United Nations promoting the establishment of controlled disarmament in the world and any international agreements concluded in accordance with such policy." This article demonstrated the strategic foresight of its authors and laid the legal foundation for the IAEA's future role in nuclear disarmament. At the same time, it defined the relationship between the Agency and the UN. Since the IAEA's work was distinctly political in nature, the Statute required it to report to the UN General Assembly. Furthermore, the IAEA's activities are clearly linked to issues of international security. For this reason, the Statute established an additional obligation—to submit reports to the Security Council.[3]

The IAEA is governed by the General Conference, composed of representatives of all Agency members, and by the Board of Governors, which it appoints to serve as the executive body. The General Conference meets at least once a year to hold a regular session and may convene extraordinary sessions as necessary. Decisions are made by consensus, and each representative of an Agency member state has one vote. The Conference's exclusive powers include, among other things, the election of members of the Board of Governors; the admission of states to the Agency; the termination of the privileges and rights of members; the consideration of the Board's annual report; the approval of the budget; the approval of agreements concluded between the Agency and the UN or other organizations; the approval of amendments to the Statute; and the appointment of the Director General. The Conference also has the right to request that the Board of Governors submit a report to it on any matter concerning the functions performed by the IAEA.

References:

1. Robinson M. The establishment of an international AI agency: an applied solution to global AI governance. *International Affairs*. 2025. Volume 101, Issue 4. P. 1483-1497

2. Dimitropoulos G. Collegial Rule-Implementation: Peer Reviews in Global Administrative Law. *Hauser Global Fellows Forum/NYU School of Law*. 2011. 29 p.

3. Статут Міжнародного агентства по атомній енергії, прийнятий Міжнародним агентством з атомної енергії від 26.10.1956. [Електронний ресурс]. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.* Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_164

Panchenko M.V.
Doctor of Law, Professor of the Department of Public and International Law,
Educational and Scientific Institute "Law Institute",
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE IN UKRAINE: MODERNIZATION CHALLENGES AND EUROPEAN EXPERIENCE

For Ukraine, the development of the institute of administrative procedure is not a technical reform but a rule-of-law reform. The Law of Ukraine "On Administrative Procedure" was adopted on 17 February 2022 and entered into force on 15 December 2023; its principles include the rule of law, proportionality, openness, timeliness, the right of a person to participate in administrative proceedings, and effective legal remedies. In parallel, the Ukrainian government itself has linked implementation of the Law to alignment with European standards, and in 2024–2026 the legislature and the Cabinet of Ministers continued to amend sectoral laws and by-laws in order to embed the new procedural model across public administration [1].

This makes the topic especially relevant today. Administrative procedure determines how public authorities receive applications, establish facts, hear the person concerned, adopt an administrative act, justify it, and provide avenues for administrative or judicial review. In Ukraine, this sphere is directly connected with the protection of individuals and legal entities in public-law relations, while the Code of Administrative Proceedings of Ukraine remains the key judicial guarantee against unlawful administrative action.

The study of German experience is particularly useful because Germany has a mature, codified model of general administrative procedure. The Federal Administrative Procedure Act has defined the general principles of administrative procedure since 1976 and contains a structured framework on ex officio fact-finding, participation of persons concerned, written reasoning of administrative acts, and rules on withdrawal and revocation of administrative acts. For Ukraine, this is valuable not because the German model should be copied mechanically, but because it demonstrates how procedural guarantees can be made stable, predictable, and operational in everyday administrative practice [2].

The first major problem is the still incomplete harmonization of sectoral legislation with the general Law on Administrative Procedure. Although Ukraine adopted a large harmonization law in October 2024 to amend numerous legislative acts in connection with the new Law, the very scale of those amendments shows how fragmented the previous system was. The same trend continued in 2025 and

2026 at the by-law level, which means that the general procedural framework is still being integrated into sector-specific regulation.

The second problem is the gap between formal legislation and administrative practice. Ukrainian law now contains modern procedural principles, including proportionality, openness, timeliness, participation, and effective remedies, but the existence of principles in the text of the law does not automatically ensure uniform application by ministries, agencies, local authorities, and regulators. Where administrative culture is still oriented toward formalism or institutional convenience, the person's procedural rights may remain under-realized in practice.

The third problem is the insufficiency of standardization in reasoning and fact-finding. A modern administrative system should not only make decisions but also explain them in a verifiable way. German practice is instructive here because the vwvfg expressly relies on ex officio investigation of facts and a written statement of grounds for administrative acts, which creates a disciplined decision-making environment. In Ukraine, the need is not merely to proclaim legality, but to build a professional culture in which every restrictive or adverse administrative decision is based on a transparent evidentiary assessment and clear legal reasoning.

The fourth problem concerns participation rights and remedies. Ukrainian legislation increasingly inserts explicit references to the right of a person to participate in administrative proceedings in sectoral laws, which is a positive step, but it also demonstrates that this guarantee requires further operationalization in practice. Without clear hearing procedures, accessible complaint mechanisms, and well-designed internal review processes, the system risks remaining declarative rather than effective.

First, Ukraine should complete a full audit and harmonization of sectoral legislation and subordinate regulations. The general Law on Administrative Procedure should function as the default procedural framework across the administrative system, while sector-specific deviations should remain narrowly justified and clearly worded. This would reduce fragmentation and strengthen legal certainty for both citizens and public authorities [3].

Second, Ukraine should translate procedural principles into binding administrative standards. Public authorities need internal rules, templates, and checklists for core procedural stages: opening proceedings, collecting evidence, notifying the person concerned, ensuring participation, drafting the reasoning, and explaining remedies. Germany's experience is useful here because its codified model shows the practical value of structured rules on investigation, participation, reasoning, and correction of defective acts.

Third, a nationwide training program is needed for civil servants, local officials, and administrative judges. The modernization of administrative procedure is not

only a legislative task but also an educational one. Officials must understand proportionality, procedural fairness, and the difference between administrative discretion and arbitrariness. Judges, in turn, should continue shaping a consistent body of case law that explains how the new procedural standards must operate in concrete disputes.

Fourth, Ukraine should develop digital administrative procedure in a way that preserves due process rather than bypasses it. German law is notable for recognizing procedural flexibility and, at the same time, preserving guarantees tied to participation and reasoning. For Ukraine, digitalization should therefore include legally reliable e-notification, digital access to case materials, secure submission of explanations and evidence, and traceable electronic reasoning of administrative acts.

Finally, the most promising direction is selective borrowing from German experience. Ukraine should not transplant foreign norms mechanically, but it should adapt several core ideas: ex officio establishment of facts, a real opportunity for the person concerned to participate before an adverse act is adopted, a duty to give reasons, and clear legal consequences for withdrawal or revocation of administrative acts. These elements would make Ukrainian administrative procedure more predictable, more rights-oriented, and more consistent with the European rule-of-law tradition.

In sum, the modernization of administrative procedure in Ukraine is already under way, but its success depends on moving from legislative adoption to practical consolidation. The key challenges are legislative fragmentation, uneven implementation, weak standardization of reasoning, and insufficient institutionalization of participation rights. The most effective response is a combination of full harmonization, administrative standard-setting, professional training, digital due process, and careful use of mature European models, especially the German one.

References:

1. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2073-IX. Відомості Верховної Ради України, 2023. № 15. Ст.50.

2. Vwvfg (en) - Administrative Procedures Act. URL: https://www.bmi.bund.de/shareddocs/downloads/EN/gesetztestexte/vwvfg_en.html?Utm

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України "Про адміністративну процедуру": Закон України від 10 жовтня 2024 року № 4017-IX. Відомості Верховної Ради, 2025. №№ 11-14. Ст.35.

Жежко Т.О.
Аспірантка кафедри адміністративного
Та конституційного права
Навчально-наукового інституту права,
Правоохоронної діяльності та психології
Пенітенціарна академія України,
М. Чернігів, Україна

ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВДЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання забезпечення принципу транспарентності в діяльності органів місцевого самоврядування в Україні набуває особливої актуальності. Воєнний стан зумовлює певні обмеження щодо відкритості інформації, зокрема у сфері безпеки та оборони, підвищуючи при цьому потребу у підзвітності влади перед громадянами. Це обумовлює необхідність пошуку балансу між вимогами інформаційної безпеки та принципами відкритості і прозорості публічного управління. Впровадження цифрових технологій у діяльність органів місцевого самоврядування відіграє ключову роль, оскільки дозволяє забезпечити безперебійність та підвищити ефективності їх діяльності, оперативне інформування населення, а також доступ громадян до інформації та адміністративних послуг навіть в умовах обмеженого фізичного доступу.

Нормативно-правове регулювання зазначених процесів здійснюється на основі Конституції України, Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про доступ до публічної інформації», «Про правовий режим воєнного стану», «Про публічні закупівлі», «Про адміністративні послуги» тощо. Важливу роль відіграють також акти Кабінету Міністрів України, які визначають особливості функціонування органів влади в умовах воєнного стану, а також регламентують питання цифровізації та надання електронних послуг.

Електронізація діяльності органів місцевого самоврядування є важливою складовою забезпечення принципу транспарентності. Вона передбачає використання цифрових інструментів для оприлюднення інформації про діяльність органів місцевої влади, прийняті рішення, використання бюджетних коштів та реалізацію місцевих програм. Такі інструменти дозволяють громадянам отримувати своєчасну та достовірну інформацію про діяльність органів місцевого самоврядування, що сприяє підвищенню рівня довіри до місцвої влади та формуванню ефективних механізмів громадського контролю.

Цифровізація діяльності органів місцевого самоврядування обумовлена рядом стратегічних чинників, які визначають сучасні напрями трансформації системи публічного управління. Насамперед, це пов'язано з необхідністю підвищення ефективності управлінської діяльності, забезпечення більшої прозорості прийняття рішень, розширення доступу громадян до адміністративних послуг в період дії воєнного стану, а також адаптації діяльності органів влади до умов функціонування цифрової економіки.

Цифрова трансформація місцевого самоврядування розглядається як новий етап його еволюції, що відкриває можливості для підвищення ефективності управління в умовах формування цифрового суспільства як в Україні, так і у світі. У цьому контексті цифровізація муніципальних послуг передбачає інтеграцію сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процеси адміністративної діяльності, включаючи виявлення та аналіз проблем, стратегічне планування, здійснення моніторингу, оцінювання результативності управлінських рішень, а також їх подальше коригування відповідно до отриманих даних [1].

Як стверджує К. Дорошенко, переведення адміністративних процедур у електронний формат сприяє підвищенню рівня відкритості діяльності органів влади та значно скорочує часові витрати громадян під час отримання державних і муніципальних послуг. Водночас, дослідник наголошує на необхідності комплексного підходу до цифровізації, що має передбачати належний рівень інформаційної безпеки, а також гарантувати рівний доступ до цифрових сервісів для населення всіх регіонів держави [2].

На сучасному етапі розвитку електронного урядування актуалізується проблема забезпечення належної технічної та програмної інфраструктури, необхідної для повноцінного доступу до електронних систем обміну даними. Особливо гостро ця проблема проявляється у сільській місцевості, де рівень забезпечення комп'ютерною технікою та іншими технічними засобами, здатними підтримувати електронний обмін інформацією, залишається недостатнім. Крім того, значною перешкодою у впровадженні цифрових сервісів, як зазначають В. М. Ємельянов та Є. В. Берсан, є недостатній рівень цифрової грамотності населення. Багато громадян потребують практичної допомоги у користуванні вебсайтами та електронними порталами. З метою подолання цієї проблеми доцільно використовувати потенціал сучасних бібліотек, працівники яких можуть виконувати роль своєрідних консультантів або наставників, допомагаючи відвідувачам опановувати сучасні цифрові технології. Така допомога є актуальною не лише для людей похилого віку, але й приблизно для 40 % працездатного населення, яке також має труднощі у використанні електронних сервісів [3, с. 13].

Попри наявність зазначених проблем, в Україні поступово формуються передумови для розвитку системи електронного урядування. Серед найбільш важливих державних ініціатив у цій сфері варто відзначити створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг, функціонування якого регулюється Законом України «Про адміністративні послуги» (ст. 17 цього Закону), та який спрямований на переведення значної частини адміністративних послуг у електронну форму. Значну роль відіграє і впровадження політики відкритих даних через спеціалізований державний портал, що забезпечує доступ громадськості до публічної інформації.

Слід зазначити, що перехід до повноцінної системи електронного врядування в Україні відбуватиметься більш складно порівняно з багатьма європейськими країнами. Така ситуація зумовлена низкою факторів, серед яких важливе місце займають особливості бюрократичної системи та політико-кон'юнктурні обставини, що впливають на темпи впровадження інноваційних управлінських рішень [4, с. 32].

Важливим інструментом підвищення прозорості є також впровадження систем відкритих даних. Так, статтею 10-1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» зобов'язано розпорядників інформації, до яких відповідно до частини 1 статті 13 цього Закону належать і органи місцевого самоврядування, надавати публічну інформацію у формі відкритих даних на запит, оприлюднювати і регулярно оновлювати її на єдиному державному вебпорталі відкритих даних та на своїх веб-сайтах [5]. Відкриті дані передбачають оприлюднення інформації у машиночитаному форматі, що дозволяє громадянам, журналістам та громадським організаціям аналізувати діяльність органів місцевої влади, проводити незалежні дослідження та виявляти можливі порушення або неефективне використання ресурсів. Розвиток відкритих даних сприяє підвищенню підзвітності органів місцевого самоврядування та створює передумови для розвитку інноваційних сервісів у сфері публічного управління.

Важливу роль у забезпеченні прозорості відіграє електронна система закупівель, яка регулюється нормами Закону України «Про публічні закупівлі» та забезпечує відкритість процесу витрачання бюджетних коштів. Використання електронних платформ для проведення закупівель дозволяє забезпечити рівний доступ учасників до участі у тендерах, підвищити конкуренцію та зменшити ризики корупції. Оприлюднення інформації про укладені договори, учасників торгів та результати тендерних процедур створює умови для здійснення громадського контролю за використанням бюджетних коштів. Система електронних закупівель Prozorro стала одним із ключових інструментів забезпечення прозорості у сфері використання бюджетних коштів.

Таким чином, електронізація є важливим інструментом забезпечення принципу транспарентності в діяльності органів місцевого самовдядування, а у період дії воєнного стану допомогає оптимізувати взаємодію між місцевою владою і громадянами. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій сприяє підвищенню відкритості діяльності органів місцевої влади, забезпечує оперативний доступ громадян до інформації та створює умови для ефективного громадського контролю. Отже, подальший розвиток цифрових інструментів в діяльності органів місцевого самоврядування є не лише необхідною умовою формування сучасної моделі демократичного управління, але і запорукою стійкості в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Бречко, О., Кривокульська, Н. Вплив цифрової трансформації на досягнення екологічних цілей сталого розвитку України. Modeling the development of the economic systems, No. 4. Pp. 201-209. DOI: https://doi.org/10.31891/mdes/2023-10-28.

2. Дорошенко К. Цифровізація як фактор підвищення якості адміністративних послуг. Актуальні проблеми державного управління. 2020. № 2. С. 112-119.

3. Ємельянов В.М. Проблеми та перспективи розвитку електронного урядування в Україні. Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». 2016. № 269. С. 11-17.

4. Квітка С.А. Електронне врядування як інноваційний механізм взаємодії влади, бізнесу та громадянського суспільства: зарубіжний досвід та передумови розвитку в Україні. Аспекти публічного управління. 2015. № 9. С. 26-34.

5. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text

Костиря О.В.
Кандидат юридичних наук, доцент кафедри морського права
Національний університет "Одеська морська академія"
М. Одеса, Україна

Іванова А.В.
Кандидат юридичних наук, доцент кафедри морського права
Національний університет "Одеська морська академія"
М. Одеса, Україна

СІНГАПУРСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО МЕДІАЦІЮ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В МОРСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

На теперішній час актуальною темою є повноцінне впровадження медіації в морському приватному праві, оскільки медіація стає все більш популярним альтернативним інструментом вирішення морських приватних спорів. Дослідження міжнародного досвіду дозволяє визначити успішні стратегії та механізми медіації у вирішенні морських спорів. Це пов'язано з можливістю вирішення спорів у позасудовому порядку та необхідністю розвантаження судів в умовах надмірної кількості справ.

Актуальність медіації у морських приватних спорах зумовлена необхідністю швидкого, конфіденційного та економічно ефективного вирішення конфліктів у морській міжнародній торгівлі, уникаючи тривалих судових чи арбітражних розглядів. Вона дозволяє зберегти партнерські відносини, що є критичним у морському бізнесі, де спори часто стосуються фрахтування, затримок суден або пошкодження вантажу.

Термін «альтернативне вирішення спорів» (далі — АВС, переклад терміна «alternative dispute resolution» — ADR) вперше було запроваджено в США для позначення сукупності позасудових недержавних механізмів вирішення спорів. Його активне використання розпочалося у 1960–1970-х роках у відповідь на кризу ефективності судової влади, зростання витрат на судовий розгляд, надмірну складність і формалізованість процедур правосуддя [1, С. 78].

Медіація, як спосіб врегулювання морських приватних спорів, стає досить популярним явищем. Причиною морського комерційного конфлікту можуть стати суперечки, пов'язані з фрахтом, перевезенням вантажів, демереджем та ін.

Морські спори та спори у сфері судноплавства відрізняються від комерційних суперечок тим, що в більшості випадків їх фінансуванням займаються різні страхові компанії, клуби взаємного страхування (P&I Club).

В першу чергу використання процедури медіації є доцільним при вирішенні суперечок за договорами морського страхування. Як вважає Jagannath Muthu, експерт Сінгапурського міжнародного центру медіації, страховики, які беруть участь у морських спорах, як правило, є страховиками до настання страхового випадку. Після настання страхового випадку, з іншого боку, є сторонніми фінансистами, яким у деяких юрисдикціях дозволено фінансувати позов – як арбітражний, так і судовий, та їхні інтереси можуть не збігатися з інтересами застрахованих осіб. Це може спонукати сторони розглянути альтернативні варіанти врегулювання морських суперечок [2].

В кінці XX ст. Намітилася тенденція розробки та прийняття правил медіації спеціалізованими організаціями, які пропонують свої послуги у вирішенні морських спорів. Для того щоб мати можливість звернутися до процедури медіації в арбітражі, сторони вносять в свої контракти Медіаційне застереження (угода сторін, включена в текст контракту, про можливості врегулювання суперечок шляхом медіації). Так, в 1999 року Суспільство морських арбітрів (СМА) прийняло правила медіації. У 2007 року Правила медіації були також прийняті Морською арбітражною асоціацією Сполучених Штатів Америки. Процедура медіації застосовується також і в міжнародних комерційних арбітражах, наприклад: в Лондонській асоціації морських арбітрів (LMAA), Сінгапурській палаті морського арбітражу (SCMA), Морському арбітражному центрі Еміратів (EMAC), Німецькій асоціації морського арбітражу (GMAA). У кожному з вищезазначених арбітражів є встановлені Правила медіації (Mediation Rules, Mediation Terms) [3].

Статистичні дані Лондонської асоціації морських арбітрів показує, що в 2014 і 2015 роках кількість успішних медіацій склала 175 і 179 відповідно, тоді як кількість неуспішних медіацій склала 48 і 42. У 2016 і 2017 роках відбулося зниження загальної кількості медіацій (у 2016 році – 40 успішних і 15 неуспішних, у 2017 році – 31 успішна і 10 неуспішних). У 2024 році в цілому було 26 медіацій – 18 успішних і 7 безрезультатних [4].

У грудні 2018 року була прийнята Конвенція Організації Об'єднаних Націй про міжнародні мирові угоди, досягнуті в результаті медіації, яка відома також як «Сінгапурська конвенція про медіацію». Сінгапурська конвенція застосовується до міжнародних мирових угод, досягнутих в результаті медіації, й створює узгоджену правову базу для забезпечення права посилатися на мирові угоди, а також для їх виконання. Конвенція є інструментом сприяння міжнародній торгівлі та заохочення медіації як альтернативного та ефективного методу врегулювання торговельних спорів [5]. Станом на 6 березня 2026 року Конвенцію підписали 59 країн, а 20 сторін є її договірними сторонам [6].

Однак, на думку Потьомкіної Ю.С., причиною для виникнення деякого здорового скептицизму з приводу Сінгапурської конвенції, полягає в тому, що існує певна невизначеність щодо того, як Сінгапурська конвенція буде введена в дію. По перше, припущення «або / або», полягає в тому, що сторони обирають між арбітражем або медіацією, але не обидві процедури. Це спростовується наявністю різних комбінацій протоколів arb-med, med-arb та arb-med-arb, які все більше набирають популярність [7].

Комбіновані протоколи арбітраж - медіація (arb-med), медіація - арбітраж (med-arb), медіація - арбітраж - медіація (med-arb та arb-med-arb) також використовуються при вирішенні морських комерційних спорів. У 2023 році були прийняти «Правила медіації Морської Арбітражної Комісії при Торгово-промисловій Палаті України» (далі - МАК) [8]. Комбіновані процедури врегулювання спорів у МАК «арбітраж-медіація-арбітраж» та «медіація-арбітраж» застосовуються відповідно до положень Законів України «Про міжнародний комерційний арбітраж» та «Про медіацію», Регламенту МАК.

Отже. Сінгапурська конвенція про медіацію має велике значення для вирішення комерційних транснаціональних спорів, але має деякі недоліки. По-перше, вона не враховує відмінності комерційного спору від морського приватного спору, так як медіація при вирішенні морських суперечок має деякі особливості та відмінності від звичайних комерційних конфліктів. В більшості випадків у морських приватних спорах фінансуванням займаються різні страхові компанії, клуби взаємного страхування (P&I Club). По-друге, Сінгапурська конвенція не враховує застосування комбінованих протоколів «арбітраж — медіація» (arb-med), «медіація — арбітраж» (med-arb), «медіація — арбітраж — медіація» (med-arb та arb-med-arb), які використовуються при вирішенні морських комерційних спорів. Незважаючи на деяке зменшення загальної кількості медіацій в останні роки в морських арбітражних інституціях світу, можна відзначити високу ефективність медіації як способу врегулювання спорів у сфері торговельного мореплавства взагалі

Список використаних джерел:

1. Росул О.М. Альтернативне вирішення публічно-правових спорів: поняття та ознаки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2025. № 89 (3). С. 76 – 81.

2. Jagannath Muthu. Mediation for Shipping/Maritime Disputes. *Singapore International Mediation Centre.* [Электронный ресурс]. Режим доступу: https://simc.com.sg/insights/mediation-shippingmaritime-disputes

3. Гризова К., Костиря О.В., Півторак Г.Ф. Медіація як спосіб урегулювання міжнародних приватних морських спорів. *Міжнародний морський журнал "Морський огляд" ("Sea Review")*. 2022. № 4(88). С. 22.

4. Statistics from the London Maritime Arbitrators Association. *Official website*. [Электронный ресурс]. Режим доступу: https://lmaa.london/wp-content/uploads/2025/03/Statistics-up-to-2024-for-publication.pdf

5. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation. 2018. *United Nations Commission On International Trade Law*. [Электронный ресурс]. Режим доступу: https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements

6. Singapore Convention on Mediation. [Электронный ресурс]. Режим доступу: https://www.singaporeconvention.org/

7. Потьомкіна Ю.С. Приєднання України до Сінгапурської конвенції: що далі? *Міжнародний комерційний арбітраж*. [Электронный ресурс]. Режим доступу: https://icac.org.ua/wp-content/uploads/Potomkina_Pryyednannya-Ukrayiny-do-Singapurskoyi-konventsiyi.pdf

8. Правила Медіації Морської Арбітражної Комісії при Торгово-Промисловій Палаті України. Київ. 2023. [Электронный ресурс]. Режим доступу: https://macom.org.ua/wp-content/uploads/Pravyla-mediatsiyi_UMAC_UA_2023.pdf

Пілюков Ю.О.
Кандидат юридичних наук, доцент, доцент
Кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнський Національний університет,
Провідний фахівець Тернопільський науково-
Дослідний експертно-криміналістичний
Центр МВС України
М. Тернопіль, Україна

ЗАХОДИ З ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

На міжнародному рівні єдиний порядок гуманних правил ведення війни був прийнятий Женевськими конвенціями 1949 року [1] та Додатковим протокол до них від 08.06.1977 [2]. Такий порядок стосувався захисту цивільного населення під час війни та захисту жертв міжнародних збройних конфліктів. Росія належить до держав учасниць Женевських конвенцій, утім її збройні сили, зухвало порушують норми міжнародного гуманітарного права. Протягом війни агресор систематично здійснює масовані обстріли та бомбардування об'єктів військової та цивільної інфраструктури, вчиняє умисні вбивства, зґвалтування, розбої, грабежі та мародерства, депортує цивільних осіб [3, с. 525]. Попри значні втрати у «живій силі» та військовій техніці, російська армія продовжує застосовувати проти України все більш нові та сучасні види озброєння - безпілотні літальні апарати, гіперзвукові балістичні та крилаті ракети та авіабомби, чим вчиняє численні злочини проти цивільного населення, порушує права і свободи людини, наносить непоправні збитки економіці країни.

Згідно даних офіційного вебпорталу Національної поліції України станом на квітень 2026 року, за фактами вчинення російськими окупантами та їх пособниками воєнних та інших злочинів, слідчими порушено 207594 кримінальних проваджень. Найбільше проваджень розпочато за ознаками ст. 438 КК України «Воєнні злочини» – 190532; за ст. 110 КК України «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України» – 9393; за ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» – 4694; за ст. 111 КК України «Державна зрада» – 439 [4]. Протиправні дії армії рф містять також ознаки кримінальних правопорушень, передбачених статтями 437 «Злочин агресії», 442 «Геноцид», 442-1 «Злочин проти людяності» Кримінального кодексу України [5] та ін.

З 24 лютого 2022 року українська система кримінальної юстиції зіткнулася з необхідністю розслідування десятків тисяч воєнних та інших злочинів проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку, вчинених російськими окупантами. Ефективність їх розслідування в у мовах ведення інтенсивних бойових дій – складний і трудомісткий процес, а проблеми, які пов'язані з ним, носять системний характер і потребують комплексного підходу для їх вирішення, вимагають від різних гілок влади максимальної координації зусиль і ресурсів.

Важливим напрямом підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень є нормотворча діяльність, яка здійснюється уповноваженими суб'єктами і спрямована на розроблення, розгляд, прийняття та оприлюднення нормативно-правових актів. Від початку повномасштабного вторгнення Верховною Радою України було прийнято низку нормативно-правових актів, внесено зміни та доповнення до Законів України, що позитивно відобразилось на адаптації національної законодавчої системи до міжнародних стандартів.

Зокрема, 21 серпня 2024 року Верховна Рада ратифікувала Римський статут [6], що дозволило Україні ефективніше співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом та уніфікувати національне законодавство за міжнародними стандартами. Зміни набрали чинності з 1 січня 2025 року.

З метою приведення у відповідність до норм міжнародного права було внесено зміни до ст. 438 КК України «Воєнні злочини», в якій формулювання «порушення законів та звичаїв війни» замінено на «воєнні злочини». У Кримінальний кодекс України додано статтю 442-1 «Злочини проти людяності», що дозволило документувати та розслідувати такі злочини, які раніше не були окремо виділені. Статтю 437 КК України перейменовано на «Злочин агресії» і водночас посилено відповідальність за вчинення протиправних дій, вказаних у цій статті.

Законом України від 22.07.2025 № 4555-IX внесено зміни до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із зникненням осіб безвісти за особливих обставин під час дії воєнного стану [7].

Законом України від 20.08.2024 № 3902-IX внесено зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення військової служби під час воєнного стану [8].

17 березня 2026 року на розгляд Верховної Ради України подано проект Закону № 15084, спрямований на введення спеціалізації суддів щодо підвищення ефективності розгляду справ про воєнні злочини та злочини проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку [9].

Ведеться активна робота з розроблення та прийняття відомчих нормативно-правових документів, спрямованих на підвищення ефективності розслідування воєнних та інших злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Для органів досудового розслідування, прокуратури, суду, експертних установ, такі розслідування є новим напрямом, що потребує активного впровадження у процес документування злочинів сучасних інноваційних технологій із залученням різноманітних засобів контррозвідувального, оперативно-розшукового, криміналістичного та кримінально-процесуального характеру.

На сьогодні значна увага приділяється розробці окремих спеціалізованих методик розслідування воєнних злочинів. Дані методики розробляються у відповідності до міжнародних стандартів, які виступають інноваційним інструментом, що посилює спроможності національної системи кримінальної юстиції України в умовах збройного конфлікту. Розроблення методик розслідування з урахуванням міжнародних стандартів, продиктовано залученням нових ресурсів, які раніше не були доступні для національної системи правоохоронних органів країни.

Умови сучасної війни об'єктивували появу сучасних систем криміналістичних засобів, прийомів та технологій, нових видів спеціальних знань у сфері не тільки судової балістики, вибухотехніки, матеріалів, речовин та виробів, але й комп'ютерних технологій та штучного інтелекту.

Зокрема, під час проведення оглядів місць подій, пов'язаних з обстрілами та вибухами, стали використовувати FPV-дрони для фіксації та обстеження важкодоступних місць, залучати 3D-сканери для реконструкції обстановки місця події. Безпілотні літальні апарати, оснащені системами відеоспостереження та відеоконтролю, використовують для спостереження за рухомими й нерухомими об'єктами. З метою оперативного забезпечення ідентифікації тіл загиблих впроваджено використання мобільних ДНК-лабораторій «ANDE 6C», а системи штучного інтелекту успішно застосовують для проведення аналізу та обробки цифрової інформації тощо [10, с. 486–487].

Водночас, у випадках необхідності отримання геномної інформації про генетичні ознаки невпізнаних трупів загиблих, їх останків та частин тіла, слідчими призначаються молекулярно-генетичні експертизи. В подальшому геномна інформація використовується з метою розшуку осіб, зниклих безвісти, ідентифікації невпізнаних трупів, їх останків та частин тіла [11, с. 115]. На сьогодні ДНК-лабораторії з проведення молекулярно-генетичних експертиз Експертної служби МВС України, успішно функціонують в областях України.

Важливу роль відіграють результати військової експертизи, яка встановлює обставини дій військових формувань; обставини, що призвели до настання тяжких наслідків, загибелі людей, втрати озброєння, військової техніки, об'єктів державної влади та інфраструктури, особистого майна громадян; встановлення відповідності дій (бездіяльності) посадових осіб вимогам керівних документів (покладених обов'язків) [11, с. 115].

Впровадження у нових методиках розслідування застосування сучасних криміналістичних засобів, способів та методів фіксації та збирання доказів, викликало потребу запровадження спеціалізації слідчих та прокурорів у розслідуванні воєнних злочинів. Основним напрямом реалізації швидкого та ефективного розвитку нових компетентностей слідчих, прокурорів, спеціалістів, експертів, стало професійне навчання та підвищення професійної кваліфікації.

Для прикладу, реалізація цих завдань стала доступною із запровадженням підвищення кваліфікації у Тренінговому центрі підготовки прокурорів України, який є державною установою і спеціалізується на такій діяльності. Для проведення тренінгів залучаються прокурори, науковці та представники громадських організацій із знаннями норм міжнародного гуманітарного права та розслідування воєнних злочинів. Тематика тренінгів містить інформацію про алгоритми кваліфікації, орієнтири щодо предмета доказування, психологічних особливостей ведення допиту потерпілих, свідків, військовополонених у різних ситуаціях та переліків запитань для допиту, розглядаються питання щодо правильності документування файлів та дописів із додатка «Телеграм», фіксування інформації з відкритих джерел, відео з Youtube тощо [12, с. 261-262].

Висновки. Зазначені заходи дозволяють суттєво підвищити ефективність розслідування воєнних та інших злочинів проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку, забезпечити якість доказів як для вітчизняного, так і для міжнародного кримінального судочинства та сприятимуть досягненню справедливості для потерпілих від воєнних злочинів.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року, ратифіковано Україною 3 липня 1954 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення 20.04.2026).

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення 20.04.2026).

3. Пілюков Ю. О., Юсупов В. В., Банах С. В. Огляд будівель і споруд, які зазнали артилерійських обстрілів та бомбардувань під час розслідування воєнних злочинів. Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph. Ed. By V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 876 p URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/322/8779/18380-1?Inline=1 (дата звернення 20.04.2026).

4. Офіційний вебпортал Національної поліції України: Злочини, вчинені військовими рф під час повномасштабного вторгнення в Україну (станом на 17.04.2026). URL: https://npu.gov.ua/news/zlochyny-vchyneni-viiskovymy-rf-pid-chas-povnomasshtabnoho-vtorhnennia-v-ukrainu-stanom-na-17042026 (дата звернення 20.04.2026).

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Редакція № 4426-IX від 13.05.2025 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341 -14#Text (дата звернення: 20.04.2026).

6. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998. Ратифікований Законом № 3909-IX від 21.08.2024. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 22.04.2026).

7. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із зникненням осіб безвісти за особливих обставин під час дії воєнного стану. Закон України від 22.07.2025 № 4555-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4555-20#Text (дата звернення: 22.04.2026).

8. Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби під час дії воєнного стану. Закон України від 20.08.2024 № 3902-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3902-20#Text (дата звернення: 22.04.2026).

9. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо складу суду у справах про кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Проект Закону України від 17.03.2026 № 15084. URL: https://ips.ligazakon.net/document/ji14291a?An=&ed=&dtm=&le= (дата звернення: 22.04.2026).

10. Шепітько В. Ю., Шепітько М. В. Фіксація доказів вчинення воєнних злочинів. Правнича наука та законодавство України: європейський вектор розвитку в умовах воєнного стану : монографія. Харків, 2023. С. 480–491. (дата звернення: 22.04.2026).

11. Пілюков Ю. О. Форми використання спеціальних знань під час розслідування воєнних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. ЗУНУ 2 (42). 2025 С. 112-117 (дата звернення: 22.04.2026).

12. Пашковський М. І. Стандарти розслідування воєнних злочинів як інструмент посилення спроможності національної системи кримінальної юстиції. *Юридичний науковий електронний журнал* № 9/2025 С. 261-264 (дата звернення: 22.04.2026).

Тищенко Д.О.
Аспірант кафедри публічного та міжнародного права
КНУ імені Вадима Гетьмана

«ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ОБІГУ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ І ДОРОГОЦІННОГО КАМІННЯ ЯК НАПРЯМ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ»

Обіг дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння є сферою, у якій ефективність публічного адміністрування значною мірою залежить від якості обліку, прозорості контрольних процедур та здатності держави своєчасно отримувати достовірну інформацію про рух відповідних ресурсів. Висока вартість таких об'єктів, їх ліквідність і потенційна привабливість для тіньового сектору зумовлюють необхідність застосування сучасних адміністративно-правових інструментів, здатних забезпечити не лише формальне регулювання, а й реальну керованість відповідної сфери. У цьому контексті цифровізація обліку та контролю постає не як допоміжний технічний засіб, а як один із важливих напрямів оновлення публічного адміністрування, оскільки саме цифрові інструменти дають змогу поєднати адміністративний контроль, інформаційний обмін, аналітичну обробку даних і превентивне виявлення ризиків у межах єдиного управлінського процесу [1; 4].

Традиційна модель обліку та контролю у сфері обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння значною мірою спирається на розрізнені інформаційні масиви, паперовий або частково електронний документообіг, а також на періодичні контрольні заходи, що ускладнює оперативне виявлення порушень, знижує якість міжвідомчої взаємодії та створює ризики несвоєчасного реагування на незаконні операції. В умовах особливого періоду ці недоліки набувають додаткової гостроти, оскільки держава потребує більш швидких, точних і скоординованих механізмів контролю за обігом стратегічно важливих ресурсів. Саме тому цифровізація у досліджуваній сфері має передбачати не лише часткове використання електронних сервісів, а формування єдиного або належним чином інтегрованого інформаційного середовища, в якому дані про походження, переміщення, зберігання, реалізацію та інші операції з дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням можуть фіксуватися, перевірятися та аналізуватися в електронній формі [2; 3].

Важливим елементом цифровізації є впровадження електронних реєстрів та автоматизованих систем обміну даними між уповноваженими органами. Саме через такі інструменти держава може забезпечити не лише накопичення

інформації, а й її системне використання для цілей контролю, аналізу ризиків і прийняття управлінських рішень [2; 3]. У сфері обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння це має особливе значення, оскільки контроль повинен охоплювати не окремі ізольовані операції, а весь ланцюг руху відповідних ресурсів — від їх походження до кінцевої реалізації або використання [1; 5]. Такий підхід дозволяє підвищити достовірність облікової інформації, зменшити залежність адміністративних процедур від людського фактору та створити умови для більш прозорої взаємодії між суб'єктами господарювання і публічною адміністрацією.

Окремої уваги заслуговує антикорупційний потенціал цифровізації, оскільки чим більш прозорою, фіксованою та стандартизованою є адміністративна процедура, тим менше простору залишається для необґрунтованого дискреційного впливу, маніпулювання документами або вибіркового застосування контрольних заходів. Електронна фіксація дій посадових осіб, автоматизований обмін інформацією та зменшення кількості неформальних контактів між учасниками процедур можуть істотно знизити ризики зловживань у сфері державного контролю. Водночас цифровізація обліку та контролю не повинна зводитися лише до переведення існуючих процедур в електронний формат, адже якщо неефективна або надмірно складна адміністративна процедура просто переноситься у цифрове середовище, вона не стає автоматично більш результативною. Тому впровадження цифрових інструментів має супроводжуватися переглядом логіки адміністративних процедур, усуненням дублювання повноважень, уніфікацією вимог до обліку та визначенням чітких правил доступу, використання і захисту інформації [2; 4].

Суттєвим напрямом удосконалення публічного адміністрування є також запровадження ризик-орієнтованого підходу, який може бути значно посилений саме за допомогою цифрових технологій [4]. Автоматизований аналіз даних дозволяє виявляти нетипові операції, повторювані ризикові моделі поведінки, невідповідність між обсягами задекларованої діяльності та фактичними операціями, а також інші індикатори можливих порушень. Це дає змогу спрямовувати контрольні ресурси держави не формально на всіх учасників ринку, а насамперед на ті сегменти, де існує підвищена ймовірність незаконного обігу. Разом із тим ефективна цифровізація потребує належного нормативного та інституційного забезпечення: необхідно чітко визначити правовий статус електронних реєстрів, порядок внесення та оновлення даних, відповідальність за їх достовірність, механізми міжвідомчого обміну інформацією, а також гарантії захисту персональних, комерційних та інших охоронюваних законом даних.

Таким чином, цифровізація обліку та контролю у сфері обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння є важливим напрямом удосконалення публічного адміністрування, оскільки дозволяє поєднати прозорість процедур, оперативність державного реагування, підвищення якості обліку та зменшення корупційних ризиків. Її результативність залежить не лише від запровадження окремих електронних сервісів, а від формування цілісної цифрової інфраструктури, інтегрованої у механізм адміністративно-правового регулювання. Саме такий підхід створює передумови для більш ефективного, передбачуваного та адаптивного управління обігом стратегічно важливих ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними: Закон України від 18.11.1997 р. № 637/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80#Text

2. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18.11.2021 р. № 1907-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text

3. Про функціонування Реєстру публічних електронних реєстрів: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 01.09.2023 р. № 969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/969-2023-%D0%BF#Text

4. Кантор Н. Ю. Механізм адміністративно-правового регулювання та його складові елементи. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2024. Вип. 84, ч. 3. С. 125–129. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/21-2.pdf

5. Мачуська І. Б., Аргатюк І. В., Недільченко С. Б., Бурлій В. В. Правове регулювання видобутку дорогоцінного каміння: проблеми та шляхи вдосконалення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 3. С. 257–262. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/06/45.pdf

СЕКЦІЯ 3.
ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ

Lichman L.Yu.
Professor at the Department of Language Training and Humanitarian Disciplines

Kositska O.M.
Associate Professor at the Department of Language Training and Humanitarian Disciplines

Mykhailenko L.A.
Associate Professor at the Department of Language Training and Humanitarian Disciplines,
Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

FOSTERING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE AT MEDICAL UNIVERSITIES: CURRENT APPROACHES

Current processes of modernization in science and education call for a reassessment of foreign language training for future medical professionals. In the context of the internationalization of science, growing academic mobility, and the increasing role of English as the lingua franca of medicine, developing foreign language communicative competence at the master's and phd levels has become especially important. As Alhamami notes, the English as a medium of instruction policy has come to dominate healthcare education precisely because English functions as the lingua franca of science globally [1]. It is at these levels that the capacity for professional and scholarly communication in a global environment develops.

Foreign language communicative competence in medical education is a complex, integrative characteristic encompassing several interrelated components. The linguistic component involves command of medical terminology, grammatical structures, and language patterns needed to describe clinical cases (e.g., *The patient presents with acute chest pain radiating to the left arm*). The sociolinguistic component relates to adherence to professional ethics and communication norms,

particularly in patient interaction (use of polite forms and empathic expressions: *Could you please describe your symptoms?*). The pragmatic component enables learners to construct utterances in accordance with a communicative purpose – informing, explaining, advising, or arguing. The discursive component encompasses the ability to produce coherent texts across different genres, from medical case histories to scholarly articles. The strategic component includes the use of compensatory strategies when language resources are insufficient (paraphrasing, clarification, use of visual aids).

At the master's level, the development of foreign language competence is primarily aimed at building professional communication skills in a clinical setting, where future physicians will be required to communicate accurately, empathically, and efficiently in a foreign language. This includes both the ability to convey medical information and to adapt one's register and tone depending on the interlocutor, whether a patient, a colleague, or a senior specialist.

Interactive and practice-oriented teaching methods play a central role in this process. Case-based learning allows students to engage with realistic clinical problems, analyze patient data, and discuss treatment strategies using professionally appropriate language. Doctor–patient interaction simulations provide a safe environment in which learners can rehearse the full communicative arc of a clinical encounter, from history-taking to the delivery of diagnoses or treatment plans. Role-playing exercises further develop students' ability to respond flexibly to unexpected communicative situations, such as a patient's emotional distress or misunderstanding of medical instructions. Yu et al. Report that role-playing strategies are widely applied in second-language learning in medical contexts and have proven effective in fostering both motivation and communicative competence among medical students [2].

Equally important is developing the ability to work with authentic professional sources. Engaging with clinical guidelines issued by bodies such as WHO, NICE, or the CDC, reading original research articles, and consulting recommendations from international medical associations exposes students to real-world medical discourse, broadens their professional vocabulary, and cultivates critical reading skills indispensable both in clinical practice and in subsequent academic work at the phd level.

At the phd level, foreign language training takes on a distinctly academic character. The primary focus shifts to academic writing, critical analysis of scholarly texts, research publication, and participation in international conferences. Phd students must be able to formulate a research problem, describe methodology, interpret findings, and present them with a well-reasoned argument. Sections such as Abstract, Methods, and Discussion require both linguistic competence and an understanding of the logic of academic discourse.

A comparative analysis of teaching methods at the two levels reveals their distinctive features. Master's programs rely primarily on interactive and practice-oriented methods such as role plays, simulations, case-based tasks, and group projects modeling real clinical situations. These methods prioritize spoken fluency, clinical reasoning, and effective communication with patients and colleagues. At the same time, engagement with authentic professional sources such as clinical guidelines and research literature begins to bridge the gap between clinical and academic discourse. Phd programs, by contrast, rely predominantly on research-oriented methods: critical analysis of scholarly publications, academic writing, presentation preparation, peer review exercises, and participation in international academic discussions. The emphasis shifts from spontaneous spoken interaction in a clinical context to the precise, structured, and rhetorically sophisticated use of written academic language. There is thus a gradual but deliberate transition from communication in professional practice to communication in a scholarly environment, with each level building upon the competences developed at the previous one.

Despite positive trends, developing foreign language communicative competence is accompanied by a range of challenges. One of the most widespread is the uneven levels of language proficiency among learners, which complicates the organization of the educational process. Within a single group, for instance, students at B1 and C1 levels may coexist, requiring differentiated task design. Ziernwald, Hillmayr, and Holzberger, in their systematic review of differentiated instruction in mixed-ability classrooms, emphasize that such an approach addresses students' heterogeneity and aims to meet their individual needs [3, p. 542]. Another challenge is the limited number of hours allocated to language training, which limits the development of key skills – particularly in academic writing.

Specific difficulties also arise in integrating language and subject-matter training. Students may have a strong command of grammar yet struggle to interpret clinical texts or explain medical terms to a patient. Phd students, in turn, frequently encounter difficulties structuring academic texts in English – particularly when formulating conclusions or arguing the significance of research findings.

Another challenge is the limited use of authentic materials and contemporary digital tools. In many cases, instruction is limited to simplified texts that do not reflect the actual linguistic environment of medicine. Meanwhile, modern platforms such as pubmed, international educational resources, and video lectures from leading universities offer significant potential for developing both linguistic and professional competence.

The novelty of this approach lies in its holistic treatment of foreign language communicative competence development as a continuous process spanning multiple

educational levels and accounting for the specific professional activities of both practicing physicians and researchers. A differentiated approach is proposed: a clinically oriented model for master's students and a research-discourse-oriented model for phd candidates.

The practical significance of the study lies in the applicability of the proposed approaches to the development of curricula, instructional materials, and foreign language courses in higher medical education institutions. We recommend introducing dedicated academic writing modules for phd students and expanding practice-oriented classes at the master's level.

Future research directions include developing integrated instructional models that combine language, professional, and research training, as well as investigating the effectiveness of digital technologies in building foreign language competence.

References

1. Alhamami, M. (2024). One decade of "English as a medium of instruction" (EMI) in healthcare education. Frontiers in Medicine, 11, Article 1296563. Https://doi.org/10.3389/fmed.2024.1296563.

2. Yu, H., Isahakyan, A., van Merrienboer, J. J. G., Köhler, S. E., & Asoodar, M. (2023). Second language learning role-play: effects of patient and doctor roles on motivation and competence. Frontiers in Medicine, 10, Article 1163267. Https://doi.org/10.3389/fmed.2023.1163267.

3. Ziernwald, L., Hillmayr, D., & Holzberger, D. (2022). Promoting high-achieving students through differentiated instruction in mixed-ability classrooms: A systematic review. Journal of Advanced Academics, 33(4), 540–573. Https://doi.org/10.1177/1932202X221112931.

Misiura Ie.
Candidate of Technical Sciences,
Associate Professor of Department of
Economic and Mathematical Modelling,
Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics,
Kharkiv, Ukraine

IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION THROUGH ENHANCING STUDENT MOTIVATION

In the current context of transformation in higher education, accompanied by the introduction of innovative technologies, the digitalization of the educational process, and changing requirements for professional training, the issue of improving the quality of student learning has become particularly pressing.

The period of study at a higher education institution is a key stage in an individual's professional development, during which they prepare for future employment that is expected to become the main source of income and an important means of self-fulfillment for young people.

In this context, students' intrinsic motivation to learn becomes particularly significant as the foundation of their active cognitive engagement. The period of study at a higher education institution is a defining stage in personal development, during which intensive intellectual growth occurs, professional competencies are formed, and core values and life orientations are established. Students are characterized by energy, a drive for self-fulfillment, and a desire to realize their potential. In this regard, an important task for higher education institutions is to create conditions that foster sustained motivation to learn, ensure engagement in the educational process, and stimulate students' initiative and active participation.

In view of this, interest in learning is one of the key factors that stimulate the educational process and contribute to the development of students' cognitive abilities. Consequently, creating effective conditions to motivate students toward cognitive and learning activities emerges as one of the key challenges of modern pedagogy in higher education institutions [1].

In light of this, the role of internal motivational factors becomes particularly significant. Researchers note that students' intrinsic motivation, shaped by their personal goals, interests and aspirations, plays a crucial role in sustaining learning motivation [2].

This is particularly evident in students' academic activities. Students with a strong intrinsic drive for success typically show greater initiative in their studies,

actively engage with learning materials, and are consistently oriented toward self-development. Research indicates that motivation influences aspects of academic performance such as concentration, creative thinking, and problem-solving ability. Highly motivated students perform complex tasks more effectively and more quickly find solutions to problems that arise during the learning process. At the same time, educational institutions and lecturers play an important role in enhancing students' academic motivation [3].

At the same time, students' intrinsic motivation is merely one component of a more complex system of factors influencing the effectiveness of training future specialists in higher education institutions.

One of the key prerequisites for the high-quality training of modern specialists in higher education institutions is the formation and development of students' motivation for learning. Today, this issue is particularly relevant, as young people pursuing higher education often lack confidence in their future employment prospects. There are also significant discrepancies between the high demands placed on certain professions and their actual status in society. In this regard, it is important to objectively assess the capacity of higher education institutions to address this issue, taking into account its scale and significance at the national level [4].

In this context, it is important to develop a thorough understanding of the nature of motivation and the factors that determine its formation and development in the learning process. Motivation is viewed as a complex, multi-level system of internal and external factors that determine the activity, direction and stability of an individual's behavior. These factors include needs, stimuli, life circumstances, as well as conscious motives formed on the basis of individual experience, which influence the choice of behavioral strategies and the general direction of human activity.

Motivation for learning involves a number of interrelated factors, including students' acquisition of the knowledge required for their future professional careers; the creation of a supportive environment for the development of learning motivation; the fostering of interest in the content of the learning material; the proper organization of practical and other types of learning activities; as well as support for students' aspiration for continuous self-development and self-education.

Accordingly, the key guiding principles of students' learning activities are the ability to independently set goals and recognize the significance of their own activities; the independent acquisition of basic knowledge and skills; the development of intellectual and cognitive processes; and the formation of sustained professional motivation aimed at achieving success.

At the same time, taking students' individual needs and interests into account helps to boost their motivation. In particular, giving them the opportunity to choose

the topics of their projects or assignments allows them to work on tasks that genuinely interest them. Supporting self-regulation also plays an important role. Developing relevant skills, such as time management and setting personal goals, helps students organize their learning process more effectively and enhances their motivation [3].

Meanwhile, the process of motivation in learning is continuous, as each new stage of mastering the learning material lays the foundation for further learning. In this regard, motivation cannot be limited to individual learning episodes but must be continuously maintained and gradually strengthened throughout the entire educational process.

This system of determinants means that motivation is one of the most important factors in successful learning, as it determines a person's drive to acquire knowledge, overcome difficulties and achieve academic results. At the same time, levels of engagement may decline during the learning process, leading to a loss of interest and a decrease in academic performance. This necessitates an analysis of the main causes of declining motivation and the search for ways to overcome them. Furthermore, motivation is closely linked to the formation of an individual's moral and value orientations, which manifest both in professional activity and in the process of self-development and self-realization.

Motivation is significantly influenced by personal factors, including fatigue, emotional exhaustion, a lack of clearly defined goals, low self-esteem, and an excessive academic workload. Taken together, these factors can lead to a decline in interest in learning and a loss of intrinsic motivation. Support from the learning environment plays a vital role in this process, as positive recognition of achievements and assistance in planning study activities help to boost confidence and restore interest.

Furthermore, the social and educational conditions in which the learning process takes place are equally significant. A lack of support from family or friends, conflict situations, as well as an unengaging presentation of learning material or the absence of a personalized approach can significantly reduce motivation levels. In such cases, it is important to create a supportive educational environment, take into account learners' individual characteristics, and demonstrate the practical value of the knowledge gained, which helps increase interest in learning.

Student motivation plays a crucial role in successful learning and academic achievement. However, there are a number of obstacles and challenges that can negatively affect motivational processes. This article [3] examines some of these challenges and analyses ways to overcome them based on scientific research and practical experience, namely: a lack of clear goals and purpose; stress and psychological pressure; and a sense of uncertainty regarding future careers. At the

same time, lecturers should make efforts to effectively address these obstacles. The following strategies may be effective: setting clear goals and planning learning activities; developing stress resilience and self-regulation skills; and supporting career development through mentoring.

The nature of interaction between lecturers and students also plays a significant role in fostering and sustaining academic motivation, directly influencing the effectiveness of the educational process. It is important for students to view their lecturer as a mentor and guide in the learning process—someone they can turn to for help in difficult situations and with whom they can discuss challenging issues. A respectful and supportive attitude towards students also contributes significantly to enhancing academic motivation. At the same time, misconceptions held by some lecturers about students' low level of diligence are often caused not by a lack of motivation to learn, but by difficulties in understanding specific course material [1].

Реалізація зазначених підходів значною мірою залежить від професійної готовності викладача та його здатності ефективно організовувати освітній процес із урахуванням психологічних, педагогічних і методичних аспектів навчання.

The implementation of these approaches largely depends on the lecturer's professional competence and their ability to organize the educational process effectively, taking into account the psychological, pedagogical, and methodological aspects of education.

The use of effective approaches in lecturer–student interaction requires a thorough grounding in psychology, pedagogy, psychophysiology, and mental hygiene, as well as practical experience in applying methods to optimize the educational process. It is important that lecturers possess knowledge of the principles governing learning development and are able to adapt them to real educational contexts.

The modern higher education system requires the renewal of teaching methodologies and the introduction of innovative educational technologies aimed at students' personal development. This involves improving lecture-based teaching, diversifying methods used in practical and laboratory classes, as well as engaging students more actively in research activities and project-based work.

The fulfilment of these requirements for the role of a lecturer is directly linked to the quality of the organization of pedagogical interaction and the level of the lecturer's professional training.

In this context, the role of the lecturer is significantly expanded: they act not only as a source of professional knowledge, but also as a mentor and role model, shaping the professional and personal qualities of future specialists.

In this context, the quality of pedagogical interaction takes on particular importance, as it determines the nature of cooperation between participants in the

educational process. Effective lecturer–student interaction must be based on openness and equality, without formalism, condescension or hidden pressure. It should be grounded in the lecturer's genuine interest in students' personal development, as well as in the recognition of their autonomy as active participants in the educational process [1].

Academic achievement serves as an important indicator of the effectiveness of the educational process and of learners' attainment of their set goals. At the same time, student motivation is a key factor influencing this process. Self-confidence and intrinsic motivation can significantly enhance academic performance and contribute to achieving high results. The use of active learning methods, engaging and meaningful learning materials, as well as the provision of positive feedback, help to increase student motivation and improve academic performance [3].

Thus, motivation is one of the key factors determining the success of students' learning activities. Intrinsic motivation and self-belief help students overcome academic difficulties and achieve high levels of performance. Overall, students' motivation is an important prerequisite for the effective acquisition of knowledge and the achievement of educational objectives.

Research findings in this field indicate that the effectiveness of motivational influences is determined by students' individual characteristics and the specific nature of their educational needs. At the same time, for one group of students, external incentives such as lecturer approval or the achievement of high academic results are more significant, whereas another group of students is primarily driven by intrinsic motivation, which manifests itself in an interest in the learning process and a desire to acquire new knowledge.

Therefore, fostering sustainable academic motivation among students is an essential prerequisite for improving the quality of modern higher education. The development of academic motivation should be regarded as a strategic direction for enhancing the educational process. The practical implementation of this approach involves the introduction of personalized teaching methods, the stimulation of students' cognitive activity, and the creation of a supportive psychological environment. A promising area for further research is the development and testing of effective motivational techniques adapted to the conditions of modern digital education.

References:

1. Андрєєва М. Мотивація студентів як необхідна умова підвищення якості навчання / М. Андрєєва, Н. Погранична // Молодь і ринок. – 2025. – № 11 (243). – С. 157 – 166. Https://mir.dspu.edu.ua/article/view/346026/334031

2. Черніцька В.О. Мотивація навчальної діяльності студентів у період війни / В.О. Черніцька, О.О. Стахова // Research in Science, Technology and Economics: Collection of Scientific Papers "International Scientific Unity" with Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference. – January 22-24, 2025. Luxembourg, Luxembourg. – С. 229 – 231. Https://eprints.zu.edu.ua/42530/1/1.pdf

3. Кочергіна С., Хорошайло О. Підвищення мотивації до навчання студентів технічних ВНЗ / С. Кочергіна, О. Хорошайло // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2024. – Вип. 77, том 1. – С. 307 – 313. Https://www.aphn-journal.in.ua/archive/77_2024/part_1/46.pdf

4. Староста В.І. Мотивація навчання студентів різних курсів // Open educational e-environment of modern University. – 2021. – No 11. – С. 1 – 16. Https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/2414-0325.2021.1114/391

Бурлука О.В.
Доцент кафедри інформаційної
Діяльності та медіа-комунікацій,
Національний університет
«Одеська політехніка»
М. Одеса, Україна

ІНФОРМАЦІНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК АКТУАЛІЗАЦІЇ САМООСВІТИ ОСОБИСТОСТІ

У сучасних нестримно мінливих умовах відбувається трансформація традиційної текстової культури у візуальну і пануючи інформаційно-комунікаційні технології реорганізують виробництво та поширення знань, змінюють знакові системи, що використовуються для їхньої передачі, створюють нові інформаційні мережі тощо. З проникненням нових інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життєдіяльності суспільства соціально-економічна стабільність, перспективи розвитку особистості безпосередньо залежать від її уміння орієнтуватися і самостійно засвоювати нову інформацію.

Інформаційне суспільство пов'язують не лише з появою новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, з використанням комп'ютерної техніки, і так званої, «екранної» культури, а в основному з домінуванням інформації, що призводить до осмислення нової ролі і значно збільшених можливостей освіти і самоосвіти. Одна з основних характеристик інформаційного суспільства, підкреслював у своїй теорії постіндустріального суспільства Д. Белл, – виробництво і споживання нового знання. Воно стає джерелом нововведень і основою соціальної організації [1]. В інформаційному суспільстві за Д. Беллом, сфера знання – вісь, навколо якої організовуються нова технологія, економічне зростання, соціальна стратифікація. Важливість освіти в цьому типі суспільства безсумнівна, а її парадигма змінюється у поступовому зміщенні у бік домінування самоосвітньої діяльності.

В силу того що ресурси інформаційного простору постійно поповнюються новітні інформаційно-комунікаційні технології посилили снагу до самоосвіти, тому що саме в процесі взаємодії з екраном людина дістає можливості дізнатися про світ, про проблеми, що цікавлять тільки її. Простежується тенденція, коли самоосвітні процеси набувають більш усвідомлених і раціонально організованих форм, а самоосвіта стає невід’ємною складовою різноманітних видів діяльності людини. Новітні технології комунікації забезпечують доступність і різноманітність інформації, змінюють принципи організації та функціонування самоосвіти та активізують самоосвітні процеси

у виробничій, науковій, управлінській, організаційній, освітній та інших сферах життєдіяльності особистості. Відомий вчений Е. Тоффлер відмічає, що в сучасних умовах знадобляться нові уміння і навички в трьох основних сферах: умінні вчитися, умінні спілкуватися і умінні вибирати, а тому в школах майбутнього повинні викладатися не лише сума знань, але і уміння ними оперувати [2].

Інформатизація суспільства орієнтує систему освіти на все зростаючу роль освітньої активності особистості, на розуміння сенсу самоосвітніх дій, на завзятість в подоланні труднощів пізнання та свідоме управління своєю життєдіяльністю. К. А. Агаларова підкреслює значення самоосвітньої діяльності у розвитку інформаційного суспільства: «Бачення сутності освіти відповідає напрямкам світовий інформаційної і освітньої політики, у главі кута якої ставиться не технологія, навіть не сама інформація, а людина і її вміння ефективно розпоряджатися наявною інформацією. Завдання ж освіти полягає в тім, щоб дати можливість усім без винятку виявити весь свій творчий потенціал, що має на увазі можливість реалізації кожним своїх особистих планів, у тому числі і у самоосвітній діяльності»[3].

Новітні інформаційно-комунікаційні технології змінили об'єктивні умови життєдіяльності суспільства, стали провідним чинником актуалізації самоосвіти особистості і спричинили соціально-економічні і культурні перетворення. В свою чергу соціальні, економічні, політичні, культурні умови розвитку суспільства співпадають з індивідуально-особистісними потребами людей в посиленні самоосвітньої діяльності. Слід зазначити, що часто до самоосвіти людина вдається під тиском зовнішніх причин і в цьому випадку може бути навіть більш інтенсивною і напруженою, чим у випадках задоволення пізнавальних потреб. Тобто, детермінантою самоосвіти є відношення особистості до свого місця в системі суспільних і виробничих відносин, спроможності до самовдосконалення й саморозвитку.

Найважливішим є усвідомлення самоосвіти як способу реалізації своєї внутрішньої свободи і без виховання емоційно-вольових якостей, без сформованості досвіду пізнавальної діяльності та потреби в ній, людина не в змозі добровільно займатися пошуком і засвоєнням знань, не може систематично і цілеспрямовано розвиватися. А. Б. Добровольська підкреслює вагомість знань у розвитку сучасного суспільства: «у сучасному суспільстві інтенсивний доступ до інформації чи знань визначає моделі навчання, культурного самовираження та соціальної участі, надає можливості для розвитку, прискореного виходу з бідності й збереження миру. Знання стали основною силою соціальної трансформації. Відбулися глибокі зміни в соціальній структурі суспільства» [4].

Самоосвіта особистості як один з основних напрямків розвитку освітніх систем сучасності, спирається на сукупність принципів, реалізація яких сприяє досягненню головної мети неперервної освіти – формування освітніх потреб упродовж життя і створення умов щодо їх реалізації. Формування активної особистісної позиції – одне з базових завдань самоосвіти, оскільки йдеться не стільки про задоволення індивідуальних потреб за допомогою пропозиції готових рішень, скільки про формування уміння вчитися, інтересу до пізнання, уміння планувати свою освітню і життєву траєкторію, нести відповідальність за свій успіх або невдачі. Свобода самовираження особистості припускає заданість способів креативної, когнітивної і організаційної діяльності, вибору компонентів навчання, способів досягнення цілей, творчої роботи та форм їхнього виконання тощо.

Самоосвіта як соціокультурне явище пов'язана з розвитком суспільства в цілому і є значимим чинником майбутніх трансформацій в усіх сферах людської діяльності. Вона є конкурентною перевагою людини, що дозволяє виконати соціальні очікування суспільства і вийти на більш високий професійний і особистісний рівень освіченості. Самоосвіта є одним з оптимальних і ефективних засобів соціалізації індивіда, підготовки до професійно-трудової діяльності, залученню до соціально значимих цінностей і норм тощо.

Список використаних джерел:

1. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. - N.Y., 1973.
2. 6. Тоффлер, Елвін Третя Хвиля / З англ. Пер. А. Євса. Київ: Вид. Дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
3. Агаларова К. А. Роль самоосвіти в інформаційному суспільстві. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: наук. Вид.: тези доп. 26-ї міжнарод. Наук.-практ. Конф. (16-18 травня 2018 р.).: у 4 ч. Ч. 4 /ред. Є. І. Сокол. Харків. НТУ «ХПІ», 2018. С. 56.
4. Добровольська А. Б. Постіндустріальні тенденції еволюції цінностей в умовах глобалізації. Еволюція цінностей в епоху глобалізації: збірник наукових праць / за заг. Ред. О. В. Зернецької / Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019.с. 46–57.

Луцюк М.В.
Доцент кафедри
Східної культури і літератури,
Київський столичний університет
Імені Бориса Грінченка
М. Київ, Україна

МІФОПОЕТИКА ТА МІФОПОЕЗІЯ: ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ПОНЯТЬ У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

У сучасному гуманітарному дискурсі спостерігається стійке зростання інтересу до категорій, здатних інтегрувати архаїчні моделі світосприйняття в тканину новітніх художніх систем. Міфопоетика постає саме як така багатовимірна категорія, що синтезує світоглядний, структурний і художній аспекти. Вона функціонує водночас як форма культурного мислення, засада авторської творчості та методологічний інструмент літературознавчого аналізу. Динамічний характер цієї категорії, її здатність забезпечувати внутрішню цілісність текстових структур зумовлюють її продуктивність у межах новітніх гуманітарних студій. Однак, попри активне вживання, поняття «міфопоетика» залишається термінологічно неунормованим, що ускладнює аналітичну роботу та створює потребу в його чіткому теоретичному осмисленні.

Однією з головних проблем є відсутність усталеної дефініції міфопоетики у вітчизняних літературознавчих словниках. Натомість у західній науковій традиції, зокрема в кембриджському та оксфордському літературознавчих довідниках, а також у «Словнику літературознавчих термінів та теорії літератури» Дж. Куддона, поняття тлумачиться як художнє втілення й трансформація міфологічного матеріалу або ж як створення авторської міфології [1]. Така ситуація засвідчує не лише термінологічну невизначеність, а й необхідність комплексного теоретичного осмислення категорії, що функціонує на перетині літературознавства, культурології, лінгвістики, філософії, фольклористики та психології. Подолання цієї невизначеності є першочерговим завданням для подальшого розвитку міфопоетичного аналізу як продуктивного інструментарію.

Етимологічне дослідження терміна відкриває його глибинну сутність. Він походить від англійських mythopoeic / mythopoetic та іменників mythopoeia / mythopoiesis, які, своєю чергою, відсилають до давньогрецького μυθοποιία – «міфотворення» (від μῦθος – «міф» і ποιεῖν – «творити»). У цьому контексті міфопоетика виступає як жанровий і світоглядний принцип побудови нових міфологічних структур у межах художнього тексту. Внутрішня форма слова

акцентує не просто на використанні готових міфів, а на самому процесі їхнього творення, що є ключовим для розуміння сучасної авторської міфології.

У сучасному теоретичному дискурсі прийнято розрізняти два основні рівні функціонування міфопоетики. У широкому, культурологічному сенсі вона постає як творча форма упорядкування дійсності, що ґрунтується на впровадженні міфу в постміфологічні сфери культури. Це прояв перманентного міфотворення – від архаїчних часів до сучасності, динамічна система «перетікання» міфу в літературу, що реалізується через послідовність переживання, наслідування, реконструкції, стилізації, трансформації та, зрештою, створення авторських міфів. У вузькому, літературознавчому сенсі міфопоетика визначається як система переорганізації міфу за законами художньої творчості. У «постміфологічні» епохи звернення до міфу набуває характеру свідомого естетичного експерименту, що формує індивідуальний стиль, поетику й світоглядну модель автора. Міфопоетичне мислення стає складником художнього методу, а міф – не лише тематичним матеріалом, а й структурним принципом організації тексту. Відтак міфопоетика може виступати як об’єктом дослідження, так і методологічним інструментом аналізу літературного твору.

Ключовим аспектом теоретичного осмислення міфопоетики є класифікація способів взаємодії міфу та авторського наративу. Дослідники традиційно виокремлюють три основні шляхи міфологізації: 1) інтерпретація й трансформація традиційних міфологічних сюжетів та образів, що безпосередньо формують проблематику твору; 2) творення авторського міфу, за якого художній текст вибудовується за законами міфологічної структури; 3) міфологічна стилізація, що передбачає формальну імітацію міфу як декоративного елемента. Ці підходи демонструють різні ступені інтеграції міфологічного матеріалу – від поверхового використання до глибинного структуротвірного принципу. Сучасне літературознавство, однак, вважає цю тричленну класифікацію радше загальною схемою, що потребує деталізації. Зокрема, значного розвитку ці ідеї набули в працях Н. Фрая, який розглядає міф як структурну основу всієї літератури. Він виокремлює п’ять модусів викладу – від власне міфу (герой як божество) до іронічного модусу (герой нижчий за читача), простежуючи еволюцію літературних форм як поступове «зміщення» міфу в бік реалістичності [2]. Такий підхід дозволяє аналізувати не просто наявність міфологічних елементів, а й загальну спрямованість художнього мислення автора.

У сучасному науковому обігу поруч із «міфопоетикою» активно вживається термін «міфопоезія». Широкого наукового та культурного розголосу це поняття набуло завдяки Дж. Р. Толкіну. У своєму вірші «Mythopoeia» (1931)

та подальших есе він обґрунтував ідею міфотворення як способу осягнення «фундаментальних істин» [3]. Толкін доводив, що міф є не просто вигадкою, а специфічною формою символічного пізнання, а сам акт міфотворення – це форма співтворчості людини й буття. Утверджуючи ці ідеї, він фактично заклав теоретичне підґрунтя жанру фентезі та сучасного авторського міфотворення. Міфопоезія у розумінні Толкіна позначає безпосередній процес народження нового міфу, репрезентуючи здатність автора не лише реінтерпретувати готові образи, а й продукувати оригінальну міфологічну систему – «вторинну реальність». За своєю внутрішньою логікою та силою впливу така система наближається до архаїчних сакральних текстів [3, С. 83]. Яскравим прикладом тут є «Сильмариліон» Толкіна, де митець формує цілісну систему з власною космогонією, генеалогією, географією та лінгвістичною базою.

Проведений аналіз дозволяє запропонувати робоче розмежування двох ключових термінів. Якщо «міфопоетика» є категорією для опису художньої форми, принципів організації тексту та методологічним інструментом його аналізу, що охоплює різноманітні способи взаємодії з міфом (від інтерпретації до стилізації), то «міфопоезія» постає як сам акт творення нового, оригінального міфу, як актуалізація міфологічної свідомості в сучасному соціокультурному просторі. Хоча в низці європейських філологічних праць простежується тенденція до синонімічного вживання цих понять, така практика радше відображає термінологічну неузгодженість, аніж справжню тотожність їхнього змісту. Чітке розрізнення між аналітичною категорією (міфопоетика) та творчим процесом/результатом (міфопоезія) є необхідною умовою для подальших досліджень у сфері сучасної міфологічної літератури, зокрема жанру фентезі.

Список використаних джерел:

1. Cuddon, J. A. A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory. – 5th ed./ Revised by M. A. R. Habib. Chichester : Wiley-Blackwell, 2013. 801 p.

2. Frye, N. Anatomy of Criticism: Four Essays. – Princeton : Princeton University Press, 2000. 400 p.

3. Tolkien, J. R. R. Mythopoeia // Tree and Leaf. London : harpercollins, 1988. 101 p.

Регурецька О.В.
Старший науковий співробітник відділу
соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інститут проблем виховання НАПН України
М. Київ, Україна

РОЛЬ МИСТЕЦЬКИХ ПРОЄКТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕМОЦІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, яка триває вже протягом значного часу, науковцями, практиками та законодавцями, активно досліджуються та впроваджуються різноманітні організаційні заходи безпеки, що спрямовані на збереження життя та здоров'я учнівської молоді. При цьому, важливим є і питання формування безпечного підтримуючого середовища для учнів шляхом забезпечення їх емоційного благополуччя у такі складні часи. Поширеною є думка, що від емоційного благополуччя будь-якої людини залежить багато аспектів її життя. Емоційне благополуччя учнів наразі постійно зазнає випробувань внаслідок тривалого військового конфлікту і пов'язаних з ним подіями, які стосуються життя молодих людей. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження саме емоційного благополуччя учнів як складової створення цілісної системи заходів безпечного підтримуючого середовища учнівської молоді.

В міжнародних документах, зокрема у стратегіях UNESCO неодноразово підкреслюється поняття «здоров'я та благополуччя учнів», та відмічається, що здорові та щасливі учні навчаються краще, а шкільне середовище має важливий вплив на навчання. Також, визначальним є акцент у стратегіях UNESCO на тому, що роль сектору освіти повинна виходити за межі простого запобігання проблемам зі здоров'ям, поширюватись на активне сприяння благополуччю учнів. Це сприяння означає створення умов для досягнення процвітання молодими людьми, що стосується не тільки фізичних, але й ментальних характеристик [1]. Багато питань впливу складних навколишніх ситуацій на благополуччя дітей розглядаються у Звіті дослідницького центру Innocenti (Report Card 19) "Child Well-Being in an Unpredictable World" [2].

Слід зазначити, що з давніх часів мистецтво було універсальним засобом, який допомагав людям взаємодіяти з навколишнім світом та виражати себе навіть без використання слів, а також створював безпечний, гармонійний та сприятливий простір для людей. Практика підтверджує, що застосування мистецьких проєктів може мати різноманітне спрямування і вони поширено використовуються у багатьох країнах. Міжнародні установи та організації

активно спрямовують мистецькі практики на покращення емоційного благополуччя різних соціальних груп населення, зокрема і учнівської молоді.

Так, мистецькі проєкти у рамках tamhs (Targeted Mental Health in Schools), спільно з Мистецьким відділом Ради Графства Ноттінгемширу, були розроблені та впроваджені спеціально з метою одночасного поліпшення фізичного середовища школи та сприяння соціальній інтеграції, тим самим сприяючи здоров'ю та благополуччю як окремих дітей, що були відібрані для участі у проєктах, так і всіх членів шкільного товариства [3].

Учні виконували творчі завдання у рамках мистецьких проєктів за певними напрямами. Зокрема, учні працювали з досвідченими митцями-художниками Комітету з лісового господарства. У результаті їх спільної діяльності стіни школи були прикрашені природними матеріалами та створено чотири скульптури з живої верби на території школи. Група учнів працювала з художницею та театральним дизайнером, яка використовувала свої художні навички та свій досвід у перепроектуванні внутрішніх приміщень школи. Результатом проекту стало перетворення занедбаної класної кімнати на безпечний простір для виховання, який використовується для відпочинку учнів, проведення спеціалізованих занять асистентами вчителів, для нагородження молоді, тощо. Учні працювали з художником – вітражистом та фахівцем з мозаїки та створили барвисті та самобутні вивіски для школи, що оживили середовище. Учні також працювали зі скульптором, вони експериментували з такими матеріалами як дріт, камінь, глина та перероблені матеріали, було створено та встановлено серію великих та малих скульптур навколо шкільної території [3].

Дослідницький звіт за зазначеними проєктами підтвердив, що стосунки, що формуються між митцями та учасниками, принципово відрізняються від стосунків з іншими дорослими в школах. Спеціалізовані проєкти зосереджені на створенні безпечного простору. На відміну від традиційних підходів, більше значення у них надається самому процесу, ніж результатам. Як наслідок, молоді люди повідомляють про відчуття задоволення і почуття досягнення в процесі створення мистецьких робіт. Учні демонструють кращі рівні мотивації, покращену самооцінку, самоусвідомлення, більшу стійкість та залученість до громади. Крім того, важливим є те, що митці привносять у цю роботу значний спектр професійних навичок та підходів [3].

Отриманими висновками за такими проєктами були:

- Мистецькі проєкти допомагають молодим людям не боятися осуду, який вони пов'язують з отриманням послуг з психічного здоров'я;
- Проекти були особливо важливими для розвитку самооцінки, соціальних навичок та соціальної інтеграції серед учасників, які почувались ізольованими.

Під час проєктів були створені можливості для нових підтримуючих дружніх стосунків та мотивація для участі у шкільних та позакласних заходах;

- Творчі заняття надали цінний інструмент «поглинання та залучення», що позитивно вплинув на емоційне благополуччя учнів, відволікаючи від тривожних станів, а не зосереджуючись на них.

- Стосунки, які були встановлені між митцями та учасниками, були визнані такими, що мають особливу додаткову перевагу як альтернатива більш традиційним ролям у класі;

- Особливу перевагу мав характер креативних проєктів, що був зосереджений саме на процесі, особливо там, де він давав молодим людям найбільшу свободу планувати, керувати та приймати рішення [3].

Спрямування мистецьких проектів на забезпечення емоційного благополуччя учнівської молоді підтверджує також інший проєкт, участь в якому брали Департамент охорони здоров'я Ради Графства Сомерсет, групи молодих активістів Графства Сомерсет, Рада осіб, що перебувають під опікою Графства Сомерсет, та інші. Цей проєкт мав на меті дослідити взаємозв'язок між мистецькими практиками, психічним здоров'ям та благополуччям дітей та молоді в школах, встановити чи підтримують мистецькі практики позитивно здоров'я та благополуччя учнів, чи допомагають мистецькі практики переносити стреси, тривоги тощо, на папір, полотно, екран [4].

Таким чином, напрями мистецьких проєктів є достатньо різноманітними. Характерним є те, що в таких проєктах беруть участь досвідчені художники, які можуть поділитися з дітьми власним досвідом процесу створення мистецьких робіт. Переважне значення має сам процес створення, що позитивно впливає на емоційне благополуччя учнів, а також те, що учні отримують новий досвід. Участь у творчій діяльності позитивно впливає на розвиток самооцінки, соціальних навичок і рівень соціальної інтеграції, особливо серед молодих людей, які переживають ізоляцію. Водночас, створення умов для формування підтримуючих міжособистісних зв'язків та залучення до шкільної й позашкільної активності посилює соціальний ефект таких ініціатив. Мистецькі проєкти можуть виконувати функцію конструктивного емоційного залучення, позитивно впливають на емоційне благополуччя учнів, відволікаючи від тривожних станів, а не зосереджуючись на них.

Список використаних джерел:

1. UNESCO. UNESCO strategy on education for health and well-being. 2022. Режим доступу: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381728 (дата звернення: 15.04.2026).

2. Innocenti Report Card 19 Child Well-Being in an Unpredictable World. 2025. Режим доступу: https://www.unicef.org/innocenti/media/11111/file/UNICEF-Innocenti-Report-Card-19-Child-Wellbeing-Unpredictable-World-2025.pdf (дата звернення: 15.04.2026).

3. Art Works: Using the Arts to promote emotional health and wellbeing in schools. Department for Education, tamhs (Targeted Mental Health in Schools) Arts Partnership Nottinghamshire, Nottinghamshire County Council Arts Service. 2013. Режим доступу: https://city-arts.org.uk/wp-content/uploads/2013/03/Art-Works.pdf (дата звернення: 15.04.2026).

4. Creative Arts, Mental Health and Wellbeing in Schools // Young Persons E-Zine: Creative Arts / Somerset Council та ін. 2021. Режим доступу: https://cypsomerset health.org/resources/Young_Persons_E-Zine_-_Creative_Arts.pdf (дата звернення: 15.04.2026).

Шевченко А.В.
Член-кореспондент Міжнародної Академії Біоенерготехнологій (МАБЄТ)
Студентка Міжнародної академії управління персоналом (МАУП)
Керівник косметологічного і психологічного Центру,
ХОСОУ

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЛІДЕРА

Анотація. У сучасному суспільстві є важливою ефективна взаємодія людини в соціумі та у своїй життєдіяльності. Емоційний інтелект визначається як здатність до розуміння та управління своїми емоціями та емоціями інших людей. Емоційний інтелект лідера є внутрішнім ресурсом людини та забезпечує реалізацію людини регулювати власну поведінку, взаємодіяти з оточенням, справлятися з життєвими завданнями та труднощами.

Ключові слова: емоція, інтелект, лідер, соціум, колектив, ресурс, спілкування, комунікабельність.

Вступ. Здатність людини розпізнавати та інтерпретувати емоції, а також ефективно використовувати їх для оптимального мислення та вирішення завдань у різних сферах життя людини є однією із складових емоційного інтелекту лідера. Дослідження проблеми емоційного інтелекту лідера становить особливий інтерес для бізнесу, оскільки емоційний інтелект може стати ресурсом розвитку компанії. Емоційний інтелект виступає значним ресурсом у різних аспектах регуляції життя.

Об'єкт дослідження – емоційний інтелект лідера як внутрішній ресурс

Предмет дослідження – роль емоційного інтелекту лідера як внутрішнього індивідуального ресурсу регуляції життя людини.

Мета дослідження – дослідити емоційний інтелект лідера як внутрішній ресурс. Гіпотези:1. Рівень розвитку емоційного інтелекту позитивно пов'язані з різними аспектами саморегуляції життя.

2. Рівень розвитку емоційного інтелекту позитивно пов'язані з вибором найефективнішої стратегії подолання важкої життєвої ситуацією.

3. Рівень розвитку емоційного інтелекту позитивно пов'язані з показниками суб'єктивного економічного добробуту.

4. Підвищення рівня емоційного інтелекту можливе шляхом організації цілеспрямованого навчального впливу, при цьому результати залишаються стабільними у довгостроковій перспективі.

Досліджували емоційний інтелект і його компоненти такі, як мотивація, експресія, емоційна саморегуляція вчені Л. С. Виготський, Є. П. Ільїн,

А. Н. Леонтьєв, Л. Рубінштейн, Д.В.Люсін. Дослідник Манн Р. А. Написав працю «Огляд взаємозв'язків між особистістю та продуктивністю в малих групах». Ця праця опублікована в психологічному бюлетені [1]. Науковець Майєр Дж. Д. Дослідження про емоційний інтелект опублікував в своїй роботі «Інформація про емоційний інтелект» [2]. Науковець Майєр Дж. Д. Написав наукову працю «Емоційний інтелект відповідає традиційним стандартам інтелекту»[3]. Дослідник Майнер, Дж. Б. Виклав мотивацію в лідерстві в роботі «Організаційна поведінка: Поведінка 1: Основні теорії мотивації та лідерства» [4].

Різні теорії управління спільною діяльністю систематизуються з погляду чотирьох основних підходів: структурного, соціокультурного, соціально-когнітивного та емоційного. У межах соціокультурного підходу акцент ставиться на організаційну культуру. Ефективність спільної діяльності організації залежить від цінностей і норм; Головною особою, що моделює поведінку послідовників, є лідер. Певні типи організаційних культур та управлінських команд формуються рахунок моделей управлінського взаємодії, ініційованих лідером з певним типом особистості.

Результати дослідження. Підтверджено, що рівень розвитку емоційного інтелекту позитивно пов'язаний з різними аспектами саморегуляції життя.

Досліджено, що рівень розвитку емоційного інтелекту позитивно пов'язані з вибором найефективнішої стратегії подолання важкої життєвої ситуацією.

Помічено, що рівень розвитку емоційного інтелекту позитивно пов'язані з показниками суб'єктивного економічного добробуту.

Встановлено, що підвищення рівня емоційного інтелекту можливе шляхом організації цілеспрямованого навчального впливу, при цьому результати залишаються стабільними у довгостроковій перспективі.

Висновок. Встановлено, що емоційний інтелект визначається як здатність до розуміння та управління своїми емоціями та емоціями інших людей. Визначена здатність людини-лідера розпізнавати та інтерпретувати емоції, а також ефективно використовувати їх для оптимального мислення та вирішення завдань у різних сферах життя людини. Це є однією із складових емоційного інтелекту лідера. Досліджено, що проблеми емоційного інтелекту лідера становить особливий інтерес для бізнесу, оскільки емоційний інтелект може стати ресурсом розвитку компанії. Визначено, що емоційний інтелект лідера виступає значним ресурсом у різних аспектах регуляції життя. Встановлено зв'язок рівня емоційного інтелекту з різними аспектами регуляції життя людини: рівнем суб'єктивного економічного добробуту, рівнем саморегуляції поведінки та виразністю тих чи інших стратегій в проблемних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Mann, R. A. Review of the Relationships Between Personality and Performance in Small Groups [Text] / R. A. Mann // Psychological Bulletin. - 1959. - Vol. 56. - P. 241-270.

2. Mayer, J. D. Emotional intelligence information. [Electronic resourse]. - 2006. - Mode of access: http://www.unh.edu/emotional_intelligence/

3. Mayer, J. D. Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence [Text] / J. D. Mayer, D. Caruso, P. Salovey // Intelligence. -2000.- N 27 (4). - P. 267-298.

4. Miner, J. B. Organizational Behavior: Behavior 1: Essential Theories of Motivation and Leadership [Text] / J. B. Miner. - Armonk : M. E. Sharpe.

СЕКЦІЯ 4.
ПСИХОЛОГІЯ

Гончар І.Г.
Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування
Уманський національний університет
М. Умань, Україна

САМОРЕАБІЛІТАЦІЯ У СИСТЕМІ ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

У сучасних умовах війни, соціальної нестабільності та постійного інформаційного навантаження проблема збереження ментального здоров'я набуває особливої актуальності. Психоемоційне виснаження, тривожність, депресивні стани та емоційне вигорання стають поширеними явищами серед населення України. У зв'язку з цим важливого значення набуває самореабілітація як система свідомих дій людини, спрямованих на відновлення психічної рівноваги, емоційної стабільності та адаптаційних ресурсів особистості.

Науковці розглядають ментальне здоров'я як стан психічного благополуччя людини. Воно охоплює емоційну, психічну та соціальну сфери людини. Офіційно ж жодного загальноприйнятого визначення ментального здоров'я не існує, але деякі ключові аспекти можуть включати розуміння: емоційної стійкості, як здатність ефективно впоратися зі стресом, розробити стратегії подолання труднощів та управляти емоціями; самоприйняття, як здатності бачити себе об'єктивно, розуміти свої сильні та слабкі сторони, а також приймати себе таким, як є; соціальних відносин, як здатність встановлювати та підтримувати здорові відносини з іншими людьми, бути взаємопідтримувальними та вміти розв'язувати конфлікти [2, с. 135].

Аналіз наукової літератури дає нам змогу говорити, що самореабілітація – це процес свідомого самостійного відновлення психоемоційного, фізичного та соціального стану особистості шляхом використання внутрішніх ресурсів, методів саморегуляції, психологічної самодопомоги та адаптаційних механізмів. Цей процес може відбуватися інтуїтивно – через самопізнання та усвідомлення того, що допомагає людині відновити внутрішній баланс.

Водночас самореабілітація є складовою системи психічного здоров'я та включає комплекс методів самодопомоги, саморегуляції й психологічного відновлення, які є важливими складовими збереження ментального здоров'я. Науковці наголошують, що ефективними методами саморегуляції є прогресивна нервово-м'язова релаксація, дихальні вправи та медитація. Метод прогресивної релаксації, запропонований Е. Джекобсоном, ґрунтується на довільному розслабленні м'язів, які напружуються під час стресу, що сприяє зниженню рівня тривожності та негативних емоцій. Дихальні практики позитивно впливають на функціонування нервової системи, допомагають стабілізувати емоційний стан і підвищують адаптаційні можливості організму. Медитація та концентрація уваги на певному об'єкті або процесі дозволяють зменшити психоемоційне напруження, позбутися нав'язливих думок і відновити внутрішню рівновагу.

Важливу роль у підтриманні психічного здоров'я відіграє також здатність людини конструктивно реагувати на конфліктні та стресові ситуації. Можна використати низку практичних кроків для подолання стресу, серед яких усвідомлення проблемної ситуації, аналіз її позитивних і негативних аспектів, складання плану дій, підтримка близьких людей та зміна ставлення до обставин, які неможливо змінити. Результати досліджень студентської молоді свідчать, що більшість молодих людей мають достатній рівень стресостійкості та низький рівень тривожності, однак частина респондентів демонструє ознаки дистресу, що підтверджує необхідність розвитку навичок самореабілітації та психологічної самодопомоги у сучасних умовах [1].

Отже, до основних напрямів самореабілітації належать:

- Розвиток емоційної саморегуляції;
- Формування стресостійкості;
- Підтримання здорового способу життя;
- Використання технік релаксації та усвідомленості;
- Когнітивне переосмислення травматичного досвіду;
- Соціальна підтримка та комунікація.

Самореабілітація є важливим елементом системи збереження ментального здоров'я особистості. Вона сприяє формуванню психологічної стійкості, розвитку адаптаційних механізмів та профілактиці психічних розладів. В умовах сучасних викликів особливого значення набуває популяризація навичок самодопомоги, психогігієни та емоційної грамотності серед населення.

Ефективна система самореабілітації повинна поєднувати індивідуальні практики психологічного відновлення, соціальну підтримку та сучасні цифрові технології. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на вдосконалення методик психологічної самодопомоги та впровадження комплексних програм підтримки ментального здоров'я в українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Волкова А. О. Самореабілітація у стресових ситуаціях. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2020. Вип. 10. С. 23–30. URL: https://doi.org/10.31812/psychology.v0i10.3902

2. Утюж І. Г., Спиця Н.В. Ментальне здоров'я сучасного українського суспільства: соціально-філософський погляд на проблему. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2024. №1. С. 140–152. URL: https://doi.org/10.35433/philosophicalsciences.1(95).2024.140-152

СЕКЦІЯ 5.
МЕНЕДЖМЕНТ

Богуш М.В.
Студентка
Національний аграрний університет
М. Суми, Україна

УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Насьогодні, сучасні компанії сильно залежать від хорошого управління комунікацією. Спілкування – головна частина взаємодії всіх частин організації. Спілкування дає обмін інформацією, узгодження дій і створення спільного плану роботи. Спілкування – складний процес, який включає офіційні і неофіційні зв'язки між працівниками. Управління потребує постійного потоку інформації, який рухається зверху вниз, знизу вгору і по горизонталі між відділами [2]. Кожен напрямок підтримує стійкість компанії. Якщо зламається будь-який канал спілкування, продуктивність падає. Непорозумінь або навіть стратегічно неправильних рішень.

Коли ми спілкуємося, треба стежити за якістю інформації. Інформація має бути правдивою, повною, вчасною і зрозумілою для того, хто її отримує. Якщо повідомлення нечітке або не містить достатньо даних, повідомлення можна зрозуміти неправильно, і робота стане менш ефективною. Теорія управління каже, що комунікація – це кроковий процес. Спочатку створюємо повідомлення, потім кодуємо повідомлення, надсилаємо через канал, розкодовуємо і отримуємо зворотний зв'язок. На кожному кроці можуть з'явитися перешкоди. Перешкоди різні, їх називають комунікаційними бар'єрами. [3].

Комунікаційні перешкоди діляться на організаційні, психологічні, семантичні і технічні. Організаційні перешкоди створюються через структуру управління: занадто багато рівнів або відсутність ясних шляхів передачі інформації. Особливості людей, їхні почуття, думки і довіра до колег створюють психологічні проблеми. У професійних групах семантичні перешкоди важливі, бо різне розуміння слів і понять заважає спілкуванню. Технічні проблеми з інструментами зв'язку з'являються через недоліки або неправильне використання інструментів. Усі ці моменти слід брати до уваги при налагод-

женні комунікативного процесу, адже вони суттєво позначаються на результативності обміну даними.

Вибір засобів передачі та комунікації інформації є важливим елементом, який повинен відповідати змісту та значущості повідомлення [2]. Сьогодні організації активно використовують електронні засоби спілкування на робочому місці, такі як електронне листування, службові платформи, месенджери та відеоконференції. Ці інструменти значно пришвидшують обмін даними, але вони також створюють перешкоди для комунікації, наприклад, загрозу перевантаження інформацією або пропуску важливих сповіщень між багатьма другорядними повідомленнями. Крім того, цифровий спосіб взаємодії має значно менший вплив немовних знаків, що може ускладнити отримання інформації та спричинити непорозуміння між керівництвом і працівниками.

У цьому контексті особливо важливо створити прозору та скоординовану систему спілкування між працівниками компанії. Правила використання каналів зв'язку, визначення відповідальних за передачу інформації та регулювання потоків даних значно покращують взаємодію між працівниками [3]. З іншого боку, організаційна культура має вирішальне значення, оскільки вона закладає основу для типового способу спілкування в колективі. Працівники відчувають себе впевнено та готові ділитися своїми думками та ідеями з іншими, коли існує атмосфера відкритості, довіри та взаємної підтримки. Це сприяє ефективному обміну інформацією.

Ключову роль у системі комунікацій виконує керівник, який координує інформаційні потоки та задає базові принципи взаємодії в команді [1]. Від стилю його управління залежить ступінь відкритості обміну думками та якість зворотного зв'язку. Для сучасного лідера критично важливо володіти розвинутими комунікативними навичками, зокрема здатністю уважно слухати, чітко висловлювати думки та враховувати індивідуальні особливості сприйняття інформації співробітниками. Окрему увагу слід приділити розвитку емоційного інтелекту, який дозволяє краще розуміти поведінкові особливості працівників і створювати умови для ефективної співпраці.

Сучасні умови праці, зокрема поширення дистанційного та змішаного форматів роботи, істотно змінюють підходи до організації комунікацій. Зменшення кількості особистих контактів між колегами ускладнює обмін інформацією, що потребує впровадження додаткових інструментів для підтримки ефективної взаємодії. У таких умовах особливо важливим стає формування чітких і зрозумілих повідомлень, забезпечення регулярного зворотного зв'язку та створення механізмів командної співпраці навіть за віддаленої роботи. Ефективне управління комунікаціями вимагає гнучкості та здатності швидко адаптуватися до змін.

Організація комунікаційних процесів — це складне й багатогранне завдання, яке потребує системного підходу. Воно включає не лише оптимізацію передачі інформації, але й створення умов для її правильного сприйняття та подальшого використання. Налагоджене спілкування сприяє підвищенню продуктивності, мінімізації помилок і покращенню взаєморозуміння серед працівників. Отже таким чином, можна зробити висновок, що ефективна комунікація є одним із ключових елементів успішного функціонування організації. Її грамотне управління забезпечує стабільний розвиток і конкурентоспроможність в умовах сучасного ринку.

Список використаних джерел:

1. Гріфін Р., Яцура В. Основи менеджменту. Львів, 2001. 316 с. Режим доступу: https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/yaczura-v.v.-zhuk-o.p.-2008-menedzhment.pdf
2. Мазаракі А. А. Основи менеджменту. Київ : Київ. Нац. Торг.-екон. Ун-т, 2018. 421-426 с. Режим доступу: http://www.kgemt.org.ua/pdf/about_colege/library_fund/aa_mazaraki_osnovy_menedzhmentu_40uoq09ri3.pdf
3. Менеджмент: навчальний посібник / Г. Є. Мошек та ін. 2-ге вид. Київ : Київ. Нац. Торг.-екон. Ун-т, 2016. 300-311 с. Режим доступу: https://knushop.com.ua/image/catalog/lira20230617/pdf/12158.pdf

Кургузенкова Л.
Доцент кафедри менеджменту і економіки спорту
Національний університет фізичного виховання і спорту України
М. Київ, Україна

Олійник О.
Студент
Національний університет фізичного виховання і спорту України
М. Київ, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СПОРТИВНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ, АНАЛІТИКИ ТА ВЗАЄМОДІЇ З УБОЛІВАЛЬНИКАМИ

Стрімкий розвиток цифрових технологій та зростання обсягів даних у спортивній індустрії зумовлюють необхідність трансформації традиційних підходів до управління спортивними організаціями. У цьому контексті особливого значення набуває використання штучного інтелекту як інструменту підвищення обґрунтованості управлінських рішень, оптимізації аналітичних процесів та поглиблення взаємодії з уболівальниками. Сучасний спортивний менеджмент дедалі більше інтегрує алгоритмічні рішення, що дозволяють не лише обробляти великі масиви інформації, а й формувати прогностичні моделі розвитку як окремих команд, так і організацій у цілому.

Одним із ключових напрямів застосування штучного інтелекту у спортивному менеджменті є аналітика результативності та підтримка прийняття управлінських рішень. Завдяки використанню методів машинного навчання стає можливим аналіз ігрових показників, фізичного стану спортсменів, тактичних моделей поведінки команд, а також факторів, що впливають на результати змагань. Алгоритми штучного інтелекту дозволяють виявляти приховані закономірності, які складно ідентифікувати традиційними методами аналізу, що, у свою чергу, забезпечує підвищення точності прогнозування результатів та ефективності планування тренувального процесу. У межах управлінської діяльності це сприяє формуванню більш гнучких стратегій розвитку спортивних організацій та мінімізації ризиків.

Важливим аспектом є також використання штучного інтелекту для автоматизації управлінських процесів. Системи на основі AI здатні оптимізувати розклад тренувань, логістику команд, управління ресурсами та фінансове планування. Це дозволяє значно знизити адміністративне навантаження на менеджерів та зосередити їхню увагу на стратегічних питаннях розвитку. Крім

того, впровадження інтелектуальних систем управління сприяє підвищенню прозорості процесів і якості внутрішньої координації в організації.

Окрему увагу слід приділити трансформації взаємодії з уболівальниками, яка зазнає суттєвих змін під впливом цифрових технологій. Штучний інтелект відкриває нові можливості для персоналізації комунікації, аналізу поведінкових моделей фан-аудиторії та створення індивідуалізованого контенту. Використання чат-ботів, рекомендаційних систем та аналітики соціальних медіа дозволяє спортивним організаціям формувати більш глибокий емоційний зв'язок із уболівальниками, підвищувати рівень їхньої залученості та лояльності. Це, у свою чергу, створює додаткові можливості для монетизації, зокрема через продаж квитків, мерчу та цифрового контенту.

Разом із тим, впровадження штучного інтелекту в спортивному менеджменті супроводжується низкою викликів. До них належать питання етичності використання даних, забезпечення конфіденційності інформації, а також ризики надмірної залежності від алгоритмічних рішень. Важливим є збереження балансу між технологічними інноваціями та людським фактором, який залишається визначальним у сфері спорту. Ефективне використання штучного інтелекту можливе лише за умови його інтеграції у загальну систему управління, де технології доповнюють, а не замінюють професійний досвід і інтуїцію менеджерів.

Таким чином, штучний інтелект виступає потужним драйвером трансформації спортивного менеджменту, забезпечуючи підвищення ефективності управлінських рішень, вдосконалення аналітичних інструментів та розвиток нових форм взаємодії з уболівальниками. Його впровадження сприяє формуванню інноваційної моделі управління, орієнтованої на дані, гнучкість та клієнтоцентричність. У перспективі подальший розвиток технологій штучного інтелекту визначатиме конкурентоспроможність спортивних організацій у глобальному середовищі та стане ключовим фактором їх сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Тищенко, В. О., Верітов, О. І., Клопов, Р. В., & Квасниця, О. М. (2025). Інтеграція штучного інтелекту та інформаційних технологій в організацію діяльності спортивних клубів. *Академічні візії,* (44). Вилучено із https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2085.

2. Квасниця О. М., Тищенко В. О., Латишев М. В., Квасниця І. М. Застосування штучного інтелекту для прогнозування результатів матчів в регбі. «Методологія сучасних наукових досліджень»: XXI міжн.наук.-практ. конф. Харків, 27-28.03.2025. С. 362-363.

3. КУЛИНЯК , І., & ІВАНИЦЬКИЙ , Н. (2025). ІНСТРУМЕНТИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УПРАВЛІННІ ЦИФРОВИМИ МАРКЕТИНГОВИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ СПОРТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ. *Development Service Industry Management*, *4*, 88-94. Https://doi.org/10.31891/dsim-2025-12(12).

Кургузенкова Л.
Доцент кафедри менеджменту і економіки спорту
Національний університет фізичного виховання і спорту України
М. Київ, Україна

Слюсаренко Б.
Студент
Національний університет фізичного виховання і спорту України
М. Київ, Україна

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СПОРТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА УПРАВЛІНСЬКІ ПРАКТИКИ

У сучасних умовах розвитку глобальної економіки та зростання конкуренції у сфері спорту діджиталізація виступає одним із ключових факторів підвищення ефективності діяльності спортивних організацій та зміцнення їх конкурентних позицій. Активне впровадження цифрових технологій змінює не лише інструменти управління, але й саму логіку функціонування спортивних клубів, федерацій і комерційних спортивних структур, формуючи нову модель взаємодії з внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами. У цьому контексті діджиталізація розглядається як комплексний процес трансформації управлінських практик, спрямований на підвищення адаптивності, прозорості та клієнтоорієнтованості організації.

Одним із ключових напрямів діджиталізації є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних систем, які забезпечують ефективне управління взаємовідносинами з клієнтами та партнерами. Застосування CRM-систем у спортивних організаціях дозволяє накопичувати та аналізувати дані про уболівальників, сегментувати аудиторію, формувати персоналізовані пропозиції та підвищувати рівень залученості. Це сприяє не лише покращенню комунікації, але й зростанню доходів за рахунок більш ефективної монетизації фан-бази. Поряд із цим, використання мобільних додатків і цифрових платформ забезпечує зручний доступ до інформації про події, результати, квитки та інші сервіси, що формує позитивний користувацький досвід.

Важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності відіграють цифрові канали просування та комунікації. Соціальні медіа, стримінгові сервіси та контент-платформи стають основними інструментами взаємодії з аудиторією, дозволяючи оперативно поширювати інформацію, формувати бренд спортивної організації та підтримувати постійний контакт із уболівальниками.

Діджиталізація комунікаційних процесів забезпечує двосторонню взаємодію, що дозволяє враховувати зворотний зв'язок і адаптувати стратегії розвитку відповідно до потреб аудиторії. У результаті формується більш стійкий емоційний зв'язок між організацією та її прихильниками.

Не менш значущим аспектом є цифрова трансформація внутрішніх управлінських процесів. Використання аналітичних платформ, систем електронного документообігу, інструментів планування та контролю дозволяє підвищити ефективність координації діяльності, скоротити витрати часу та ресурсів, а також мінімізувати ймовірність управлінських помилок. Діджиталізація сприяє формуванню більш гнучкої організаційної структури, здатної швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища. Особливої актуальності це набуває в умовах нестабільності та кризових викликів, коли швидкість прийняття рішень стає критичним фактором успіху.

Окрему увагу слід приділити питанням монетизації цифрових активів. Завдяки розвитку онлайн-платформ спортивні організації отримують можливість створювати нові джерела доходів, зокрема через продаж цифрового контенту, підписки, інтерактивні сервіси та партнерські програми. Використання технологій big data дозволяє краще розуміти поведінку споживачів і формувати більш точні маркетингові стратегії, що підвищує ефективність комерційної діяльності. У цьому контексті діджиталізація стає не лише інструментом оптимізації, але й джерелом створення доданої вартості.

Разом із тим, процес цифрової трансформації супроводжується низкою викликів, серед яких необхідність значних інвестицій, потреба у підвищенні цифрових компетенцій персоналу, а також забезпечення кібербезпеки та захисту даних. Ефективність діджиталізації значною мірою залежить від здатності організації інтегрувати нові технології у вже існуючі управлінські процеси, зберігаючи при цьому стратегічну цілісність та узгодженість дій. Важливим є також формування цифрової культури, яка передбачає готовність до змін, відкритість до інновацій та постійне навчання.

Таким чином, діджиталізація виступає системоутворюючим фактором підвищення конкурентоспроможності спортивних організацій, забезпечуючи трансформацію управлінських практик, удосконалення комунікації з аудиторією та створення нових можливостей для розвитку. Її ефективне впровадження дозволяє сформувати сучасну модель управління, орієнтовану на дані, інновації та потреби споживачів, що є визначальним у забезпеченні сталого розвитку організації в умовах цифрової економіки.

Список використаних джерел:

1. Dhandapani, N. (2025). Digital transformation in sports marketing. Indonesian Journal of Sport Management, 5(3). Https://doi.org/10.31949/ijsm.v5i3.13544.

2. Christodimitropoulou, P. (2025). Digital transformation in sports management: Technologies, trends, and strategic implications. European Journal of Management and Marketing Studies.

3. Gia, N. H. (2021). Digital transformation in sports journalism. Scientific News of Academy of Physical Education and Sport, 3(2), 66–70. Https://doi.org/10.28942/ssj.v3i2.330

4. Тищенко, В. О., Верітов, О. І., Клопов, Р. В., & Квасниця, О. М. (2025). Інтеграція штучного інтелекту та інформаційних технологій в організацію діяльності спортивних клубів. *Академічні візії*, (44). Вилучено із https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2085.

Малоока Л.В.
Кандидат історичних наук, доцент кафедри фешн і шоу-бізнесу

Малиш О.В.
Здобувач вищої освіти,
ВНЗ «Київський національний університет культури і мистецтв»,
М. Київ, Україна

СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ АРТИСТА В ШОУ-БІЗНЕСІ

У сучасних умовах розвитку креативних індустрій особливого значення набуває менеджмент артиста як окремий напрям управлінської діяльності. Шоу-бізнес сьогодні є не лише сферою розваг, а й складною системою, у якій поєднуються творчість, економіка, комунікація, медіа та підприємництво. У такому середовищі успіх артиста залежить не тільки від його таланту, а й від здатності правильно організувати професійну діяльність, сформувати публічний образ, налагодити взаємодію з аудиторією та забезпечити стабільне просування творчого продукту.

Метою тез є визначення сутності менеджменту артиста, його основних функцій та ролі у сфері шоу-бізнесу.

Поняття менеджменту є багатогранним і може розглядатися як процес управління діяльністю для досягнення визначених цілей. У класичному підході менеджмент пов'язаний із плануванням, організацією, мотивацією, координацією та контролем. А. Файоль одним із перших системно обґрунтував управління як послідовність функцій, необхідних для ефективної діяльності організації [1]. Цей підхід залишається актуальним і для сфери шоу-бізнесу, однак у творчій індустрії він набуває специфічного змісту.

У менеджменті артиста планування передбачає визначення творчої стратегії, підготовку релізів, концертів, інформаційних приводів і загального напряму розвитку виконавця. Організація охоплює координацію роботи команди, взаємодію з продюсерами, медіа, концертними організаторами, брендами та цифровими платформами. Мотивація стосується не лише матеріального стимулювання, а й підтримки творчого потенціалу артиста, збереження його зацікавленості у розвитку та створення умов для самореалізації. Контроль полягає в оцінці результатів діяльності, аналізі реакції аудиторії, ефективності просування та коригуванні стратегії.

Шоу-бізнес є середовищем, у якому менеджмент артиста реалізується найбільш комплексно. Д. Хезмондхалш розглядає культурні індустрії як

сферу, де творчий продукт водночас має культурне і комерційне значення [2]. Це означає, що музика, концерт, образ артиста або його медійна присутність не існують окремо від ринку. Вони потребують просування, комунікації, позиціонування та управління. Саме тому артист у шоу-бізнесі виступає не лише виконавцем, а й носієм певного бренду, публічним образом і суб'єктом ринкових відносин.

Важливою особливістю шоу-бізнесу є високий рівень невизначеності. Реакцію аудиторії на новий музичний продукт неможливо повністю передбачити. Пісня може стати популярною завдяки соціальним мережам, особистій історії артиста, актуальності теми або емоційному зв'язку зі слухачами. Через це менеджмент у сфері шоу-бізнесу має бути гнучким. Він повинен враховувати не лише комерційні цілі, а й настрій аудиторії, медійний контекст, тренди, репутаційні ризики та індивідуальність самого артиста.

Менеджмент артиста у музичній індустрії охоплює значно більше, ніж організацію концертів чи укладання домовленостей. Д. Пассман підкреслює, що музичний бізнес включає юридичні, фінансові, організаційні та комунікаційні аспекти кар'єри виконавця [3]. Тому менеджер артиста виконує функції стратега, координатора, комунікатора, посередника між артистом і ринком, а також людини, яка допомагає перетворити творчість на цілісний професійний проєкт.

Особливе значення у шоу-бізнесі має формування бренду артиста. Бренд включає не лише ім'я виконавця, а й його стиль, цінності, образ, тематику творчості, манеру комунікації та емоційне сприйняття аудиторією. У сучасних умовах артист часто взаємодіє зі слухачами напряму через соціальні мережі, тому його образ формується не тільки через пісні, а й через пости, відео, інтерв'ю, виступи та публічну поведінку. Менеджмент у цьому випадку має забезпечити цілісність образу і не допустити розриву між творчістю артиста та його публічною комунікацією.

До основних функцій шоу-бізнесу можна віднести економічну, соціокультурну, комунікаційну, креативну, маркетингову та розважальну. Економічна функція полягає у створенні та реалізації культурного продукту з метою отримання прибутку. Соціокультурна функція проявляється у впливі музики та артистів на цінності, емоційний стан і культурні орієнтири аудиторії. Комунікаційна функція забезпечує зв'язок між артистом і слухачами. Креативна функція пов'язана зі створенням нових образів, жанрів і форматів. Маркетингова функція спрямована на просування артиста, а розважальна - на задоволення потреб аудиторії у відпочинку та емоціях.

У центрі всієї системи менеджменту перебуває артист. Саме навколо нього формується взаємодія менеджера, продюсера, медіа, концертних

організаторів, партнерів, цифрових платформ та аудиторії. Артист є носієм творчого продукту, але водночас його діяльність потребує організації, підтримки, просування та стратегічного розвитку. Без ефективного менеджменту навіть сильний творчий потенціал може залишитися нереалізованим або не отримати належного зв'язку з аудиторією.

Отже, менеджмент артиста в шоу-бізнесі є складною системою управління, яка поєднує класичні функції менеджменту з особливостями творчої діяльності. Його сутність полягає у плануванні, організації, просуванні, комунікації та контролі професійного розвитку виконавця. У сучасному шоу-бізнесі менеджмент артиста потрібен для того, щоб поєднати творчість із ринковими механізмами, сформувати впізнаваний образ, забезпечити ефективну взаємодію з аудиторією та створити умови для довгострокового розвитку артиста.

Список використаних джерел:

1. Fayol H. General and industrial management. London : Pitman, 1967. 110 p.
2. Hesmondhalgh D. The Cultural Industries. London : SAGE Publications Ltd, 2002. 290 p.
3. Passman. All You Need to Know about the Music Business. New York : rosettabooks, 2010. 528 p.

Науменко О.В.
Аспірант 3 курсу спеціальності «242. Туризм і рекреація», кафедри «Готельно-ресторанного та туристичного бізнесу»,
Київський університет культури,
М. Київ, Україна

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

Анотація. Актуальність даної роботи зумовлена загостренням загроз для культурної спадщини України в умовах воєнних дій та інституційних трансформацій публічного управління. Метою дослідження є комплексне визначення сучасного стану державного регулювання охорони культурної спадщини в Україні, виявлення ключових проблем функціонування системи управління та обґрунтування напрямів її вдосконалення.

Методологічну основу становлять загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема системний підхід, що дозволив розглянути державне регулювання як цілісну багаторівневу систему; порівняльний аналіз для зіставлення національних практик із міжнародними; а також метод узагальнення для формування практичних рекомендацій. Використано результати сучасних наукових досліджень, представлених у роботах вітчизняних та зарубіжних авторів, що забезпечило наукову обґрунтованість висновків.

У результаті дослідження встановлено, що чинна модель державного регулювання характеризується недостатньою координацією між суб'єктами управління, фрагментарністю нормативно-правового забезпечення та обмеженим фінансуванням. Доведено, що в умовах війни суттєво зростає значення міжсекторальної взаємодії та гнучких управлінських механізмів. Визначено, що цифровізація виступає водночас інструментом підвищення ефективності управління і джерелом нових ризиків, пов'язаних із захистом інформації та нерівномірністю технологічного розвитку. Обґрунтовано доцільність модернізації державної політики шляхом удосконалення інституційної взаємодії, гармонізації законодавства з європейськими підходами, розширення фінансових інструментів підтримки, розвитку цифрових платформ обліку культурних об'єктів та впровадження механізмів кризового управління. Встановлено, що підвищення ефективності державного регулювання неможливе без формування професійного кадрового потенціалу, здатного забезпечити адаптацію системи до сучасних викликів.

Висновки дослідження полягають у тому, що сучасна система державного регулювання охорони культурної спадщини в Україні має значний потенціал

розвитку, однак потребує комплексної трансформації. Запропоновані рекомендації дозволяють підвищити її стійкість, адаптивність та ефективність, що є критично важливим для збереження національної культурної ідентичності в умовах зовнішніх загроз та внутрішніх реформ.

Ключові слова: культурна політика, інституційна координація, цифровізація, публічне управління, культурні ресурси, кризове управління.

Система державного регулювання охорони культурної спадщини в Україні перебуває у стані трансформації, зумовленої як внутрішніми інституційними обмеженнями, так і зовнішніми викликами воєнного часу. Повномасштабна агресія спричинила значні руйнування об'єктів культурної спадщини, що актуалізувало потребу у підвищенні ефективності управлінських механізмів їх збереження. Водночас, існуюча нормативно-правова база та інституційна архітектура не повною мірою забезпечують оперативне реагування на сучасні загрози. Це зумовлює необхідність комплексного перегляду підходів до державного регулювання у сфері охорони культурної спадщини.

Питання державної політики у сфері культурної спадщини активно досліджуються як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, у працях Л. Антонової (L. Antonova) та С. Гололобова (S. Hololobov) розкрито вплив цифровізації на трансформацію музейної діяльності та державної культурної політики [1]. Дослідження Д. Дзвінчука та Р. Стеф'юка акцентують увагу на інституційних та громадських механізмах реагування на загрози культурній спадщині в умовах війни [2].

Е. Ольжацька (E. Olzacka) аналізує еволюцію культурної політики України в контексті гібридної агресії, підкреслюючи роль держави у формуванні стійких культурних інститутів [3]. Р. Мельник (R. Melnyk) та співавтори досліджують цифрову трансформацію культурної спадщини, визначаючи як її потенціал, так і ризики для державного регулювання [4]. О. Валевський обґрунтовує необхідність удосконалення законодавчого забезпечення культурної політики в сучасних умовах [5]. Разом з тим, потребує подальшого удосконалення питання комплексного поєднання інституційних, правових та цифрових інструментів державного регулювання.

Метою дослідження є визначення сучасного стану державного регулювання охорони культурної спадщини в Україні, виявлення ключових проблем та формування практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Сучасна модель державного регулювання охорони культурної спадщини в Україні характеризується фрагментарністю та недостатньою координацією між суб'єктами управління. Законодавча база формально відповідає європейським підходам, однак її реалізація ускладнюється інституційною слаб-

кістю та обмеженими ресурсами [5, с. 90–92]. В умовах воєнного стану суттєво зросла роль держави у забезпеченні збереження культурних цінностей. Водночас, як зазначають дослідники, ефективність реагування значною мірою залежить від взаємодії державних органів із громадянським суспільством та міжнародними партнерами [2, с. 258–260]. Це свідчить про необхідність переходу від централізованої до мережевої моделі управління.

Окремим напрямом трансформації є цифровізація сфери культурної спадщини. Впровадження цифрових технологій дозволяє здійснювати облік, моніторинг та популяризацію об'єктів спадщини, проте створює нові ризики, пов'язані із захистом даних та нерівномірним доступом до технологій [4, p. 1155–1158]. З огляду на це, доцільно узагальнити ключові проблеми державного регулювання (табл. 1).

Таблиця 1

Основні проблеми державного регулювання охорони культурної спадщини в Україні

Група проблем	Сутність прояву
Інституційні	Недостатня координація органів влади; дублювання повноважень
Нормативно-правові	Фрагментарність законодавства; складність процедур
Фінансові	Обмежене фінансування; залежність від донорських ресурсів
Цифрові	Нерівномірна цифровізація; кіберризики
Воєнні	Руйнування об'єктів; відсутність оперативних механізмів реагування

Джерело: власна розробка автора.

У контексті визначених проблем доцільним є формування комплексу практичних рекомендацій, спрямованих на модернізацію державного регулювання охорони культурної спадщини. Насамперед, необхідно забезпечити чіткий розподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади, усунувши дублювання функцій і підвищивши рівень управлінської відповідальності. Важливим напрямом є впровадження дієвих механізмів міжвідомчої координації, що дозволить узгодити діяльність різних суб'єктів управління та підвищити оперативність реагування на загрози. Одночасно доцільно посилити роль громадських інституцій, залучаючи їх до процесів прийняття рішень і моніторингу стану об'єктів культурної спадщини.

Окрему увагу слід приділити вдосконаленню нормативно-правового забезпечення шляхом гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Це створить передумови для інтеграції України у міжнародний культурний простір та підвищить ефективність захисту культур-

них цінностей. Поряд із цим, доцільно розширити фінансові інструменти підтримки, зокрема через розвиток грантових програм і механізмів державно-приватного партнерства, що дозволить залучити додаткові ресурси до сфери охорони спадщини.

Важливим напрямом модернізації є розвиток цифрових платформ для обліку, моніторингу та популяризації об'єктів культурної спадщини, що сприятиме підвищенню прозорості управлінських процесів і доступності інформації. У сучасних умовах особливого значення набуває інтеграція механізмів кризового управління, які забезпечать оперативне реагування на загрози, пов'язані з воєнними діями та іншими надзвичайними ситуаціями. Водночас необхідно забезпечити системну підготовку фахівців у сфері управління культурною спадщиною, орієнтовану на розвиток компетентностей у галузі цифрових технологій, стратегічного управління та кризового реагування. Реалізація зазначених рекомендацій сприятиме формуванню стійкої, гнучкої та ефективної системи державного регулювання охорони культурної спадщини в Україні.

Отже, стан державного регулювання охорони культурної спадщини в Україні характеризується наявністю значного потенціалу, який обмежується інституційними, фінансовими та нормативними проблемами. Війна загострила існуючі дисбаланси та виявила потребу у швидких управлінських рішеннях. Ключовими напрямами удосконалення є інституційна координація, цифровізація та інтеграція міжнародного досвіду. Реалізація запропонованих завдань дозволить підвищити ефективність державної політики та забезпечити належний рівень збереження культурної спадщини України в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Antonova L., Hololobov S. Digital transformation of museums: challenges and opportunities for state policy in the field of culture. *Public Administration and Regional Development.* 2023. № 20. P. 303–329. DOI: https://doi.org/10.34132/pard2023.20.02.

2. Дзвінчук Д., Стеф'юк Р. Інституційна та громадська відповідь на загрози культурному надбанню України під час війни. *Координати публічного управління.* 2026. № 2. С. 246–265. Https://doi.org/10.62664/cpa.2025.02.10.

3. Olzacka E. The development of Ukrainian cultural policy in the context of Russian hybrid aggression against Ukraine. *International Journal of Cultural Policy.* 2024. Vol. 30. Iss. 2. P. 141–157. DOI: https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2187053.

4. Melnyk R., Volkova G., Hvozdetska M., Bashmanivskyi O., Perederii I. Digital Transformation of Cultural Heritage: Prospects and Threats. *International Journal on Culture, History and Religion.* 2025. Vol. 7. Iss. 11. P. 1143–1168. DOI: https://doi.org/10.63931/ijchr.v7isi1.381.

5. Валевський О. Законодавче забезпечення державної культурної політики в сучасних умовах. *Стратегічна панорама*. 2023. Вип. 2. С. 85–95. DOI: https://doi.org/10.53679/2616-9460.2.2022.08.

Пашнюк-Пашнєва А.С.
Бакалавр

Науковий керівник
Дихнич Л.П. доктор мистецтвознавства, професор
Кафедри фешн та шоу-бізнесу
Київський національний університет культури і мистецтв,
М. Київ, Україна

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЧИННИК РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Трансформаційні процеси в сучасній економіці, що супроводжуються тотальною цифровізацією та жорсткою конкуренцією, висувають людський капітал на позицію головного ресурсу. У таких умовах саме мотивація працівників стає детермінантою успішного менеджменту. Ефективність бізнесу сьогодні прямо корелює з мірою залученості фахівців, їхньою персональною відданістю стратегічному курсу компанії та готовністю до генерування інновацій. Відтак, стимулювання персоналу трансформувалося у фундаментальний інструмент управління, що дозволяє гармонізувати індивідуальні прагнення співробітників із цілями організації, максимізуючи при цьому продуктивність.

Методологічне підґрунтя мотивування базується на синергії змістовних та процесуальних концепцій, які розкривають внутрішню природу людських потреб та логіку вибору певної моделі трудової поведінки. Фундаментальну роль тут відіграє теорія самодетермінації: вона доводить, що орієнтація на внутрішні імпульси є значно стабільнішою за зовнішній вплив, оскільки задовольняє базові ментальні потреби в автономності, професійній майстерності та відчутті соціальної єдності [1]. Це зумовлює потребу в модернізації робочого середовища таким чином, щоб персонал міг розкривати свої таланти, бачити цінність власного внеску та брати активну участь у процесах прийняття рішень.

Якість корпоративного управління безпосередньо залежить від здатності лідерів проектувати складні мотиваційні системи, де фінансові виплати органічно доповнюються нематеріальними бенефітами. Наукова спільнота підтверджує існування нерозривного зв’язку між емоційним станом працівника на посаді та його фактичним виробітком. Доведено, що висока задоволеність працею не лише покращує результативність, а й суттєво мінімізує плинність кадрів, забезпечуючи при цьому бездоганну якість процесів [2].

Отже, грамотно вибудувана стимулююча стратегія є критично важливим активом для зміцнення ринкових позицій фірми.

На сучасному етапі доцільно впроваджувати інтегровані моделі мотивації, де грошові стимули тісно переплітаються із соціально-психологічними факторами. Дослідники наголошують: одночасне використання важелів внутрішньої та зовнішньої зацікавленості забезпечує пікову працездатність, оскільки охоплює як прагнення до добробуту, так і потребу в самоактуалізації [3]. У цьому аспекті на перший план виходять такі інструменти, як публічне визнання заслуг, формування сильної корпоративної ідентичності, вектори для кар'єрного зльоту та підтримка позитивного мікроклімату всередині команди.

У періоди турбулентності (під час фінансових рецесій чи в умовах воєнного стану) значущість підтримки персоналу зростає експоненціально. Окрім матеріальної підтримки, люди гостро потребують гарантій збереження робочих місць, емпатії з боку топ-менеджменту та допомоги в адаптації до кризових реалій. За таких обставин гнучка система мотивації стає запобіжником, що рятує кадровий потенціал та забезпечує виживання бізнесу. Активна позиція співробітників дозволяє не лише втримувати фінансові показники, а й прискорювати впровадження інноваційних рішень [4].

Особливого підходу вимагає налаштування мотиваційних механізмів з урахуванням галузевої специфіки. Наприклад, в агропромисловому комплексі необхідно зважати на нерівномірність навантаження через сезонність, ризики, пов'язані з кліматом, та особливий ритм виробничого циклу. Тут критично важливо забезпечити баланс між миттєвими виплатами та довгостроковими програмами лояльності, а також розвивати соціальні ініціативи підприємства, спрямовані на підтримку добробуту працівників та їхніх родин.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що мотивація — це центральна ланка в механізмі ефективного управління, яка гарантує раціональне використання людського ресурсу та реалізацію місії компанії. Побудова досконалої системи стимулювання вимагає багатогранного підходу, що об'єднує фінансові, ментальні та соціальні аспекти. Сьогодні пріоритетом має стати впровадження креативних методик управління, що фокусуються на капіталізації знань та навичок персоналу задля досягнення стійких конкурентних переваг.

Список використаних джерел

1. Deci E. L., Ryan R. M. The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. Psychological Inquiry. 2000. Vol. 11, Issue 4. P. 227–268. DOI: https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01.

2. Judge, T. A., & Bono, J. E. Relationship of core self-evaluations traits—self-esteem, generalized self-efficacy, locus of control, and emotional stability—with job satisfaction and job performance: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 2001. *№ 86*(1), P. 80–92. Https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.1.80

3. Brockner J., De Cremer D., van den Bos K., Chen Y.-R. The influence of interdependent self-construal on procedural fairness effects. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 2005. Vol. 96, No. 2. P. 155–167. URL: https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2004.11.001

4. Harter J. K., Schmidt F. L., Hayes T. L. Business-unit-level relationship between employee satisfaction, employee engagement, and business outcomes: A meta-analysis. Journal of Applied Psychology, 2002. № 87(2), P. 268–279. Https://doi.org/10.1037/0021-9010.87.2.268

Радзівіл Є.С.
Бакалавр

Науковий керівник
Дихнич Л.П. доктор мистецтвознавства,
Професор
Кафедри фешн та шоу-бізнесу
Київський національний університет
Культури і мистецтв
М. Київ, Україна

БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ

У сучасних умовах розвитку економіки бізнес-планування виступає ключовим елементом системи управління підприємством, забезпечуючи цілісне бачення його діяльності, прогнозування результатів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. В умовах нестабільності ринкового середовища, зростання конкуренції та динамічних соціально-економічних змін значення бізнес-планування істотно зростає, оскільки воно сприяє зниженню невизначеності та мінімізації ризиків.

Бізнес-планування доцільно розглядати як безперервний управлінський процес, що охоплює розроблення бізнес-плану як комплексного документа, який відображає цілі підприємства, стратегію їх досягнення, ресурсне забезпечення та очікувані результати діяльності. З позиції системного підходу воно інтегрує стратегічне, тактичне й оперативне планування, забезпечуючи узгодженість між довгостроковими цілями та поточними управлінськими рішеннями [1].

Важливе значення бізнес-планування полягає у його функціональному навантаженні. Планова функція забезпечує визначення цілей і шляхів їх досягнення, аналітична — передбачає дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища, прогностична — дозволяє оцінити перспективи розвитку та ризики, а контрольна — забезпечує зіставлення фактичних і запланованих результатів. Сукупність цих функцій формує основу ефективного управління підприємством.

Особливу роль бізнес-планування відіграє у стратегічному управлінні, оскільки воно конкретизує стратегію розвитку підприємства, трансформуючи її у систему практичних заходів і показників [2]. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства, дозволяє ефективно розподіляти ресурси та

забезпечує стійкість до зовнішніх викликів. Крім того, бізнес-план виступає важливим інструментом комунікації із зовнішніми стейкхолдерами — інвесторами, партнерами, державними органами.

У соціокультурній сфері бізнес-планування набуває специфічного змісту, оскільки діяльність підприємств поєднує економічні та соціально-культурні цілі. Такі підприємства орієнтовані не лише на отримання прибутку, а й на створення суспільно значущого продукту, формування культурних цінностей та розвиток соціального середовища. Це зумовлює необхідність врахування у бізнес-плані не тільки фінансових показників, а й соціального ефекту, іміджу, бренду та взаємодії з аудиторією [3].

Специфіка соціокультурних підприємств проявляється у високій ролі нематеріальних активів, таких як репутація, бренд, креативність та емоційна цінність продукту. Попит у цій сфері є нестабільним і залежить від соціальних трендів, що підвищує рівень ризику та ускладнює прогнозування. У таких умовах бізнес-планування виступає інструментом адаптації до змін, забезпечуючи гнучкість і стратегічну орієнтацію діяльності.

Важливим є також багатоканальний характер фінансування соціокультурних підприємств, що включає власні доходи, інвестиції, гранти та спонсорську підтримку. Це підвищує значення фінансового планування та контролю, які є невід'ємними складовими бізнес-плану. Крім того, соціальна відповідальність таких підприємств зумовлює необхідність оцінки їх діяльності не лише за економічними, а й за соціальними показниками.

Бізнес-план у системі управління виконує функцію обґрунтування управлінських рішень, дозволяючи оцінити альтернативні варіанти розвитку, визначити оптимальні шляхи досягнення цілей і мінімізувати ризики [4]. Він забезпечує координацію діяльності підрозділів, визначає відповідальність виконавців та сприяє підвищенню ефективності управління.

Практичним прикладом ефективного використання бізнес-планування у соціокультурній сфері є український еко-бренд декоративної косметики GENIE. Концепція бренду ґрунтується на поєднанні естетики, натуральності та екологічної відповідальності, що відповідає сучасним тенденціям розвитку креативних індустрій. Бізнес-план бренду передбачає чітке визначення місії, цінностей, цільової аудиторії та конкурентної стратегії, що дозволяє зайняти унікальну нішу на ринку.

Зокрема, у межах бізнес-плану GENIE здійснено аналіз конкурентного середовища, що показав відсутність прямих конкурентів у сегменті luxury eco-beauty в Україні. Це створює передумови для формування конкурентних переваг за рахунок поєднання локальності, екологічності та преміального позиціонування. Важливим елементом є також маркетингова стратегія, що

включає digital-просування, співпрацю з блогерами та участь у тематичних заходах.

Фінансовий план бренду демонструє високу ефективність проєкту, зокрема значну маржинальність, короткий термін окупності та високий рівень рентабельності інвестицій. Це свідчить про інвестиційну привабливість проєкту та ефективність використання бізнес-планування як інструменту управління [5]. Організаційна структура, чіткий розподіл функцій і поетапна реалізація проєкту забезпечують узгодженість управлінських процесів.

Таким чином, бізнес-планування є невід'ємною складовою системи управління підприємством соціокультурної сфери, що забезпечує стратегічну орієнтацію, ефективне використання ресурсів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Його значення полягає у здатності поєднувати економічну ефективність із соціальною та культурною цінністю діяльності, що є визначальним чинником успіху в сучасних умовах розвитку креативної економіки.

Список використаних джерел:

1. Бойчик І. М. Економіка підприємства: підручник І. М. Бойчик. Київ. Кондор, 2016. – 378 с.
2. Герасимчук В. Г. Управління розвитком підприємства: навчальний посібник В. Г. Герасимчук. Київ. КНЕУ, 2017. – 320 с.
3. Друкер П. Ефективний керівник. П. Друкер. Київ. Наш формат, 2019. – 256 с.
4. Ілляшенко С. М. Інноваційний розвиток підприємств. Навчальний посібник С. М. Ілляшенко. Суми. Університетська книга, 2018. – 364 с.
5. Савчук В. П. Бізнес-планування. Навчальний посібник В. П. Савчук. Київ. КНЕУ, 2016. – 310 с.

СЕКЦІЯ 6.
МЕДИЦИНА

Бездольна І.О.
Бакалавр
Київський національний університет культури і мистецтва
М. Київ, Україна

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ТА ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ БРЕНДОМ І ЙОГО РОЗВИТКОМ У СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ПРИНЦИПИ

У сучасному соціокультурному середовищі бренд перестає бути лише інструментом ринкової ідентифікації продукту та трансформується у складну багатовимірну систему, що поєднує економічні, символічні та комунікативні виміри. Його функціонування дедалі більше визначається не стільки характеристиками товару, скільки здатністю формувати культурні смисли, конструювати ідентичність споживача та інтегруватися у динамічні процеси креативних індустрій. У межах сучасної парадигми управління брендом він розглядається як стратегічний нематеріальний актив, що акумулює репутаційний, емоційний і культурний капітал організації, формуючи довгострокові конкурентні переваги [1, с. 233].

Комплексний підхід до управління брендом передбачає його розгляд як системи взаємопов'язаних елементів, що функціонують у середовищі постійних соціокультурних змін. Така система не є статичною, оскільки її розвиток визначається взаємодією внутрішніх управлінських рішень і зовнішніх культурних впливів, включно з цифровізацією комунікацій, глобалізацією стилів споживання та зростанням ролі візуальних і символічних практик у формуванні цінності продукту. У цьому контексті бренд постає як процес безперервного конструювання значень, що реалізується через узгоджені дії стратегічного, креативного та аналітичного характеру [2, с. 548].

Етапність формування бренду в межах комплексного підходу визначається логікою його життєвого циклу, який охоплює аналітичне осмислення середовища, стратегічне позиціонування, формування ідентичності, комунікаційне впровадження та подальшу адаптацію до змін зовнішнього контексту.

На аналітичному рівні відбувається визначення культурних кодів і поведінкових моделей цільової аудиторії, що дозволяє сформувати релевантну ціннісну пропозицію. Стратегічне позиціонування закріплює унікальність бренду через визначення його ролі в системі конкурентних і культурних координат. Формування ідентичності передбачає створення цілісної візуально-вербальної системи, яка забезпечує впізнаваність і символічну цілісність бренду. Подальша комунікаційна фаза реалізує інтеграцію бренду в інформаційні та культурні потоки суспільства, тоді як етап адаптації забезпечує його актуальність в умовах мінливого середовища [3, с. 234].

Управління брендом у сучасних умовах базується на поєднанні традиційних маркетингових інструментів із цифровими технологіями комунікації та аналітики. Серед ключових інструментів особливе значення мають системи цифрового маркетингу, контент-менеджмент, сторітелінг як механізм формування емоційного зв'язку зі споживачем, а також інфлюенсер-комунікації, що забезпечують соціальне посередництво між брендом і аудиторією. Важливим елементом також виступає data-driven підхід, який дозволяє приймати управлінські рішення на основі аналізу поведінкових і ринкових даних, підвищуючи точність стратегічного планування та ефективність брендових комунікацій [2, с. 236].

Особливого значення комплексний підхід набуває у сфері креативних індустрій, зокрема fashion-сегменті, де бренд виконує не лише функцію маркування продукту, а й виступає носієм естетичних і культурних кодів. У таких умовах візуальна складова бренду стає визначальною, а сам бренд перетворюється на форму культурного висловлювання, що інтегрує дизайн, стиль життя та символічні практики споживання. Це зумовлює необхідність розгляду бренду як цілісної культурної екосистеми, що формує довкола себе специфічне смислове поле взаємодії зі споживачем.

Важливою характеристикою сучасного бренд-менеджменту є його системність, яка передбачає узгодження всіх управлінських дій у межах єдиної стратегічної логіки. Такий підхід забезпечує не лише формування стійкої ідентичності бренду, але й його здатність до адаптації в умовах соціокультурної нестабільності. Водночас ефективність управління брендом визначається ступенем інтеграції внутрішніх ресурсів організації з динамікою зовнішнього середовища, що включає культурні тренди, технологічні інновації та зміни в структурі споживчої поведінки.

Загальна структура комплексного управління брендом може бути узагальнена у вигляді системної моделі, що відображає взаємозв'язок ключових управлінських блоків.

Таблиця 1. Структурно-функціональна модель комплексного управління брендом

Елемент системи бренду	Зміст функції	Інструменти реалізації	Результат
Аналітичний блок	Дослідження середовища та аудиторії	Маркетингові дослідження, data-аналіз	Визначення позиціонування
Стратегічний блок	Формування ціннісної пропозиції	Бренд-стратегія, сегментація	Унікальна позиція бренду
Креативний блок	Формування ідентичності	Дизайн, айдентика, сторітелінг	Цілісний образ бренду
Комунікаційний блок	Взаємодія з аудиторією	Digital, PR, SMM, інфлюенсери	Залученість і впізнаваність
Адаптивний блок	Корекція стратегії	Моніторинг, аналітика	Стійкість і розвиток

Джерело: розроблено автором на основі [1,3]

Подана модель демонструє, що бренд у сучасному соціокультурному середовищі функціонує як інтегрована система, де кожен елемент впливає на загальну ефективність і довгострокову життєздатність бренду. При цьому ключовим принципом залишається узгодженість усіх рівнів управління, що забезпечує формування цілісної та впізнаваної брендової ідентичності.

Таким чином, комплексний підхід до управління брендом у соціокультурній сфері дозволяє розглядати його не лише як інструмент маркетингової комунікації, а як складний культурний конструкт, що формує взаємодію між бізнесом, суспільством і культурним контекстом. У таких умовах бренд стає динамічною системою смислів, яка постійно трансформується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, зберігаючи при цьому стратегічну цілісність і конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Вдовічена О., Вдовічен А., Лошенюк О. Та ін. Впровадження бренд-менеджменту в управління діяльністю підприємства: українські реалії // Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice. 2021. Т. 5, № 40. С. 546–555. DOI: 10.18371/fcaptp.v5i40.245227.

2. Каменева Н., Дудник О., Пасик-Косарєва Н. Стратегічне управління брендом у мікро- та макроекономічному середовищі // Економіка та суспільство. 2025. № 82. С. 545–552. DOI: 10.32782/2524-0072/2025-82-16.

3. Хурдей В., Даценко В., Дронова Т. Та ін. Формування маркетингової стратегії управління брендом компанії // Економічні горизонти. 2023. № 1(23). С. 232–238. DOI: 10.31499/2616-5236.1(23).2023.272720.

Головкова Т.А.
Доцент кафедри гігієни, екології та охорони праці
Дніпровський державний медичний університет
М. Дніпро, Україна

ЕКОЛОГІЧНА НЕБЕЗПЕКА РОЗВИТКУ РЕПРОДУКТИВНИХ УСКЛАДНЕНЬ

Здоров'я, будучи багатогранною категорією, зумовлюється не лише генетичними чинниками, якістю медичного обслуговування та способом життя, а й детермінується станом навколишнього середовища. Екологічні чинники є суттєвими руйнівниками здоров'я людини, а репродуктивна система – їхньою головною мішенню [1]. Згідно з даними експертів ВООЗ, хімічне забруднення довкілля призводить до зростання патологічних наслідків, що на тлі сучасної демографічної кризи в Україні становить загрозу національній безпеці [2]. Система громадського здоров'я в Україні потребує розуміння необхідності провадження профілактичних заходів з метою зміцнення здоров'я, переходу від реагування на хвороби до їх запобігання, що включає моніторинг показників здоров'я, формування здорового способу життя, управління ризиками та створення ефективної системи контролю над чинниками довкілля [3].

Постійне комбіноване надходження ксенобіотиків із навколишнього середовища різними шляхами до організму чутливих верств населення спричиняє ускладнення вагітності та пологів [1, 2, 3]. З погляду гігієни хімічний фактор посідає одне з провідних місць через здатність речовин постійно потрапляти в організм, накопичуватися та спричиняти різноманітні ефекти. Найнебезпечнішими забруднювачами довкілля є важкі метали. Їхня здатність до тривалого перебування у навколишньому середовищі зумовлює хронічну експозицію, що призводить до спектра порушень: від дисбалансу мікроелементів до вираженої токсичності та порушень репродуктивної функції людини [4].

Згідно з науковими даними, найбільшого техногенного навантаження важкими металами зазнає населення промислових міст. Це привертає увагу фахівців до проведення спостережень задля встановлення особливостей взаємозв'язку між зовнішніми експозиціями та рівнем екологічної небезпеки для здоров'я з метою розробки заходів з мінімізації негативного впливу ксенобіотиків довкілля [3, 4]. Найтиповішим є приклад Дніпропетровщини як регіону зі значним зосередженням промислових об'єктів, де до групи основних забруднювачів довкілля входять кадмій і свинець. Вони мають здатність

проникати крізь плацентарний бар'єр, що спричиняє безпосереднє токсичне навантаження на організм дитини ще в антенатальному періоді». Саме тому проведення біомоніторингу серед вагітних жінок є надзвичайно інформативним із наукового погляду [2, 4].

Метою роботи стало проведення моніторингу вмісту важких металів в об'єктах довкілля та визначення їхнього впливу на прояви репродуктивних ускладнень у вагітних і породіль Дніпропетровського регіону.

Здійснено порівняльну оцінку сумарного надходження свинцю та кадмію до організму населення за результатами 10-річних досліджень вмісту абіогенних металів в об'єктах довкілля двох промислових районах Дніпра та в місті порівняння.

Для об'єктивізації техногенного навантаження проведено біомоніторинг металів у крові і сечі вагітних жінок. Відповідно до району проживання учасниць спостереження розподілили на три групи: I та II групи склали жительки м. Дніпро, III – контрольна група (м.Самар).

Епідеміологічне дослідження проведено шляхом ретроспективного аналізу первинної медичної документації з метою вивчення стану репродуктивного здоров'я, зокрема частоти основних ускладнень гестаційного періоду та пологів. Обробка результатів передбачала комплексний статистичний підхід: від розрахунку базових параметрів і порівняльного аналізу груп до встановлення кореляційних залежностей. Кінцевим етапом математичного моделювання стало визначення відносного ризику (RR) формування репродуктивних порушень, зумовлених експозицією до свинцю і кадмію довкілля.

Аналіз даних моніторингу засвідчив персистенцію важких металів в об'єктах навколишнього середовища промислових районів міста Дніпро, концентрації яких здебільш відповідали референтним значенням. Підвищений вміст токсикантів в організмі мешканок техногенно навантажених районів, у порівнянні з умовно екологічно безпечним районом, корелює із забрудненням навколишнього середовища свинцем і кадмієм, що супроводжується статистично значущим зростанням патологій репродуктивної системи порівняно з контрольним регіоном.

Епідеміологічний аналіз підтвердив роль важких металів як фактора ризику розвитку гестаційних ускладнень. Отримані значення (RR>1,0) свідчать про вірогідний вплив забруднення на формування анемій, порушень гемодинаміки та загрози передчасних пологів. Сумарний ризик виникнення репродуктивних ускладнень у жінок промислових районів у 2,8 раза вищий порівняно з контрольною групою. Водночас для слабкості пологової діяльності статистично значущого впливу чинника не виявлено (RR < 1,0)

Результати проведеного дослідження обґрунтовують доцільність розбудови та вдосконалення системи гігієнічного моніторингу й біомоніторингу населення. Це дозволить об'єктивно оцінювати ступінь небезпеки чинників довкілля та отримувати дані для критеріальної оцінки ризику розвитку гестаційних ускладнень. Кінцевою метою є розробка та впровадження комплексних профілактичних заходів задля збереження репродуктивного здоров'я мешканців урбанізованих територій.

Список використаних джерел:

1. Дубоссарська З.М. Репродуктивні токсиканти у навколишньому середовищі та їхня роль у виникненні деяких захворювань людини (Клінічна лекція). Репродуктивне здоров'я жінки. №2 (47); 2021. 37-41.
2. Полька Н.С., Федоренко В.І., Пластунов Б.А. Проблеми збереження довкілля і здоров'я нації у матеріалах XV з'їзду гігієністів України. Довкілля і здоров'я. №2; 2013. 68-80.
3. Сучасні глобальні загрози репродуктивному здоров'ю нації. Огляд літератури. Жаровська І.М., Бліхар М.М., Матківська Р.М., Маліков О.В., Черкасова Л.А. Репродуктивна ендокринологія. № 2(72); 2024. 8-16. ISSN 2309-4117
4. Сердюк А.М., Білецька Е.М., Стусь В.П., Онул Н.М. Репродуктивне здоров'я чоловіків промислових територій: фактори ризику, донозологічна діагностика, профілактика. Медичні перспективи. Том XXI(1); 2016. 109-116.

Загурська К.Р.
Здобувач вищої освіти,
ННІ Медицини
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця
М. Київ, Україна

Гурняк О.М.
К.біол.н., старший викладач кафедри біології,
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця
М. Київ, Україна

МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ *IXODES RICINUS*

Ixodes ricinus (собачий кліщ) – один із найпоширеніших переносників трансмісивних хвороб у Європі, зокрема й в Україні. Під впливом глобальних змін клімату та ландшафту його ареал розширюється, а епідеміологічне значення зростає [1; 2; 3]. На території України *Ixodes ricinus* реєструється в усіх областях, домінує в лісових та лісостепових зонах, а рівень його зараженості збудниками хвороби Лайма, бабезіозу та інших інфекцій потребує постійного моніторингу. Завдяки тому, що в слині цих кліщів містяться біологічно активні сполуки, зокрема сполуки білкової природи, що експресуються в слинних залозах кліща *Ixodes ricinus* та мають здатність пригнічувати згортання крові, знеболювати при цьому укус та тимчасово знижують роботу імунної системи хазяїна. Особливістю іксодових кліщів є здатність одночасно переносити кілька збудників хвороб. Спричинені укусами згаданих кліщів мікст-інфекції впливають на клінічний перебіг захворювань, змінюючи при цьому симптоматику та ускладнюючи діагностику. Тому комплексне дослідження молекулярних механізмів адаптації *Ixodes ricinus*, умов формування поліпатогенних мікст-інфекцій в його організмі та екологічних чинників, що визначають поширення збудників є вкрай актуальним.

Метою дослідження є аналіз сучасних наукових даних стосовно медико-біологічних аспектів *Ixodes ricinus,* зокрема, особливостей його живлення, перенесення збудників захворювань (коінфікування).

Іксодові кліщі більшість часу перебувають поза організмом живителя. Очікуючи на свою жертву у лісовій підстилці, на низькій рослинності, вони здатні реагувати, зокрема на специфічні запахи тварин-живителів, коливання температури та вологості. Можуть перебувати залежно від зовнішніх факторів у стані діапаузи. Іксодові кліщі активно живляться на стадії личинки, німфи та дорослої особини. Тривалість живлення кров'ю самки більша ніж у самців.

Кліщі можуть всмоктувати значну кількість крові, їх морфо-фізіологічні особливості забезпечують збільшення розмірів тіла кліща під час живлення кров'ю, зокрема розправлення борозни на ідіосомі, розтягнення внутрішніх шарів кутикули, міжличинковий ріст. Завдяки вдосконаленням, що відбувалися в процесі еволюції іксодових кліщів, вони стали спеціалізованими гематофагами [1; 4]. Встановлено, що виділений із слинних залоз *Ixodes ricinus* білок Ірипін-3, спроможний одночасно пригнічувати згортання крові, зменшуючи вироблення протизапального цитокіну IL-6 та блокувати проліферацію CD4+ Т-лімфоцитів, індукуючи диференціацію регуляторних Т-клітин – тобто тимчасово послаблює імунітет живителя [5]. Привертають увагу дослідників цинкзалежні металопротеїнази (родини М1, М2, М13), які є природними імуногенами, проти яких виробляються антитіла при повторному зараженні. Показано, що при введенні кліщам інгібітора згаданих металопротеїназ в експерименті *in vivo*, вони не можуть нормально живитися, проте в експерименті на штучній мембрані з дефібринованою кров'ю той самий інгібітор не має жодного ефекту. Це доводить, що металопротеїнази *Ixodes ricinus* сприяють згортанню крові, запальній інфільтрації, клітинному імунітету у живителя та можуть бути перспективними мішенями для протикліщових вакцин, однак традиційні системи живлення *in vitro* не задовольняють умов скринінгу таких вакцин, оскільки вони не відтворюють реальної взаємодії з імунною системою [6].

Особливістю *Ixodes ricinus* є здатність переносити одночасно декілька патогенів. В ряді країн проводилися дослідження, результати яких це переконливо доводять. Дослідження, які проведено в Польщі мали на меті оцінити вплив коінфекцій на виникнення та навантаження *Borrelia spp*. Та інших патогенів у *Ixodes ricinus*. Проаналізовано *Ixodes ricinus* від укушених кліщами осіб на наявність *Borrelia spp*., *Rickettsia spp*., *Neoehrlichia mikurensis*, *Anaplasma phagocytophilum*, *Babesia spp*. Та *Bartonella spp*. За допомогою молекулярних методів. Встановлено, що згадані кліщі були інфіковані хоча б одним збудником, а серед *Borrelia*-позитивних певна частина мали коінфекцію [7]. Дослідження проведені у Швеції продемонстували, що серед Babesia-позитивних кліщів, видалених із організму укушених кліщами осіб, були одночасно інфіковані *Borrelia* [2].

Ixodes ricinus поширений на всій території України, при чому урбанізовані ландшафти виявилися навіть сприятливішими для їх розповсюдження за природні: так на Білоцерківщині чисельність кліщів виявилася більш ніж удвічі вищою, ніж у природних біотопах Київщини [3]. Дослідження проведені в рекреаційних зонах м. Тернополя встановили, що іксодові кліщі були носіями збудників, серед них виявлено коінфекції. Ці показники корелюють із даними європейських міст, що підтверджує актуальність проблеми для України [8].

Для профілактики трансмісивних природно-вогнищевих інфекцій, що передаються іксодовими кліщами затверджено відповідні методичні рекомендації [9]. Для населення ключовим залишається профілактика укусів кліщів, а також обов'язкове звернення по медичну допомогу при виявленні кліща. В умовах зміни клімату та урбанізації моніторинг кліщів і їхніх патогенів має стати постійною складовою системи громадського здоров'я в Україні.

Список використаних джерел:

1. Kahl O.,Gray J. S. The biology of *Ixodes ricinus* with emphasis on its ecology. *Ticks and Tick-borne Diseases*. 2023. Vol. 14. Issue 2. Https://doi.org/10.1016/j.ttbdis.2022.102114

2. Jaenson T. G.T., Gray J. S., Lindgren P-E., Wilhelmsson P. Coinfection of Babesia and Borrelia in the Tick Ixodes ricinus-A Neglected Public Health Issue in Europe? *Pathogens.* 2024. 13(1). 81. DOI: 10.3390/pathogens13010081

3. Akimov I. A., Nebogatkin I. V. Distribution of *Ixodes ricinus* (Arachnida, Ixodidae) in Ukraine in the Context of Tick Hazard, and Factors Favoring its Persistence in Conditions of Fast-Going Environmental Change. *Zoodiversity*, 2022. 56(5). P. 429–434. DOI:10.15407/zoo2022.05.429

4. Пішак В.П., Бажора Ю.І., Волосоголовець О.П., Булик Р.Є. Паразитарні хвороби в дітей. Чернівці: БДМУ, 2007. 452 с.

5. Chlastáková A., Kotál J., Beránková Z. Et al. Iripin-3, a New Salivary Protein Isolated From Ixodes ricinus Ticks, Displays Immunomodulatory and Anti-Hemostatic Properties In Vitro. 2021.*Frontiers in Immunology Microbial Immunology*. Vol. 12. Https://doi.org/10.3389/fimmu.2021.626200

6. Perner J., Helm D., Haberkant P. Et al. The Central Role of Salivary Metalloproteases in Host Acquired Resistance to Tick Feeding. *Frontiers in Cellular and Infection Microbiology*. 2020. Vol. 10. Https://doi.org/10.3389/fcimb.2020.563349

7. Koczwarska J., Polaczyk J., Wieczorek W. Et al. (2025). Coexistence of Borrelia spp. With different tick-borne pathogens in Ixodes ricinus ticks removed from humans in Poland. *Scientific reports*. 2025. Article number: 21684. DOI: 10.1038/s41598-025-05885-2

8. Подобівський С, Федонюк Л., Подобівський В. Результати дослідження кліщів Ixodes ricinus, добутих в рекреаційних зонах м. Тернополя (Україна) протягом 2017-2022 рр. *Науковий вісник Чернівецького університету. Біологія (Біологічні системи).* 2023. Том 15. № 2. С. 157–164. Https://doi.org/10.31861/biosystems2023.02.157

9. Про затвердження Методичних рекомендацій "Неспецифічна профілактика трансмісивних природно-вогнищевих інфекцій, що передаються іксодовими кліщами: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.05.2013 р. № 369. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0369282-13#Text

Криворук Н.О.
Здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця
Київ. Україна

Науковий керівник: **Кравчук М.Г.**
Кандидат медичних наук, доцент кафедри біології
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця
Київ. Україна

МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СКРИНІНГОВИХ ПРОГРАМ У СУЧАСНІЙ ПРЕНАТАЛЬНІЙ ДІАГНОСТИЦІ

Вступ. Вроджені вади розвитку та хромосомні аномалії становлять серйозну медико-соціальну проблему: за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, вони є однією з провідних причин перинатальних втрат, тяжких порушень розвитку дитини та тривалої інвалідизації в усьому світі. Особливу складність становить своєчасне виявлення цієї патології, оскільки переважна більшість хромосомних аномалій і структурних вад розвитку не має клінічних проявів у матері та формується у плода ще на ранніх етапах ембріогенезу. Саме тому в сучасному акушерстві сформовано систему пренатального скринінгу - комплекс стандартизованих неінвазивних методів, що дозволяє на популяційному рівні своєчасно виявляти вагітних із підвищеним ризиком хромосомної патології або вроджених вад розвитку та спрямовувати їх на поглиблену верифікуючу діагностику [1; 4].

Сучасна система пренатального скринінгу є багатокомпонентною і будується за поетапним принципом: ультразвуковий скринінг забезпечує анатомічну та функціональну оцінку плода протягом усієї вагітності, біохімічні маркери материнської сироватки дозволяють кількісно оцінити ймовірність фетальної анеуплоїдії ще до її ехографічних проявів [3; 5], а молекулярно-генетичні методи - насамперед неінвазивне пренатальне тестування – розширюють можливості ранньої стратифікації ризику без інвазивного втручання [1; 4].

Комбінований скринінг першого триместру є одним із провідних методів раннього виявлення хромосомних аномалій плода і поєднує ультразвукові параметри та біохімічні маркери в єдиному алгоритмі розрахунку індивідуального ризику [2; 5]. До основних ультразвукових критеріїв належить вимірювання товщини комірцевого простору в терміні 11 тижнів 0 днів - 13 тижнів 6 днів. Цей показник є ключовим сонографічним маркером анеуплоїдії та відображає складні патофізіологічні процеси, зокрема порушення лімфа-

тичного дренажу, гемодинамічні зміни та особливості розвитку сполучної тканини плода [5]. Біохімічний компонент включає визначення вільної бета-субодиниці хоріонічного гонадотропіну людини (бета-ХГЛ) та асоційованого з вагітністю плазмового протеїну-А (PAPP-A) у сироватці крові вагітної [3; 5]. Інтерпретацію отриманих результатів проводять з урахуванням індивідуальних характеристик пацієнтки - віку, маси тіла, расової належності та методу запліднення, - що підвищує точність оцінки індивідуального ризику [4].

Медико-біологічне значення цих маркерів полягає в тому, що вони відображають особливості функціонування трофобласта та перебігу плацентації. При трисомії 21 трофобластичні клітини демонструють підвищену секреторну активність щодо хоріонічного гонадотропіну, що спричиняє підвищення рівня вільного бета-ХГЛ у материнській крові приблизно вдвічі порівняно з нормою. Водночас синтез PAPP-A - протеїну, що регулює проліферацію та інвазію трофобласта, - при хромосомній патології плода знижується внаслідок функціональної незрілості плаценти [3; 5]. При трисоміях 18 і 13 обидва маркери, як правило, знижені, що пов'язано з більш вираженим порушенням розвитку фетоплацентарного комплексу [7]. Отже, зміни біохімічних показників при анеуплоїдіях мають чітке медико-біологічне підгрунтя і не є випадковими.

Окрему діагностичну цінність має аналіз змін біохімічних маркерів при триплоїдії - стані, при якому плід має три повних набори хромосом замість двох. При триплоїдії батьківського походження частіше спостерігається підвищення рівня вільного бета-ХГЛ у поєднанні зі зниженням PAPP-A та збільшенням товщини комірцевого простору. При триплоїдії материнського походження, навпаки, характерним є виражене зниження обох біохімічних маркерів, а товщина комірцевого простору часто не збільшена. Такі відмінності пояснюються різним впливом надлишкового хромосомного матеріалу батьківського і материнського походження на функцію трофобластичних клітин і мають важливе значення для правильної інтерпретації результатів скринінгу першого триместру [7].

Важливе місце у біохімічному скринінгу другого триместру посідає альфа-фетопротеїн (АФП) - онкофетальний глікопротеїн із молекулярною масою близько 70 кда, що синтезується спочатку жовтковим мішком, а надалі переважно печінкою та кишківником плода; його рівень у крові матері залежить від терміну вагітності та цілісності анатомічних бар'єрів плода [1; 7]. При відкритих дефектах нервової трубки - аненцефалії або спинномозковій килі, а також при вроджених вадах розвитку передньої черевної стінки - АФП у надмірній кількості потрапляє до навколоплідних вод і далі в кров матері, що зумовлює підвищення його рівня [7]. При деяких хромосомних аномаліях,

зокрема при трисомії 21, рівень АФП знижений, що пов'язано з аномальною диференціацією фетальних тканин і порушенням нормальної секреторної функції трофобласта та плаценти [1; 7]. Поєднане визначення АФП, бета-ХГЛ і некон'югованого естріолу становить основу класичного «потрійного тесту» скринінгу другого триместру [7].

Клінічна ефективність комбінованого скринінгу першого триместру підтверджена у великих проспективних дослідженнях. Мультицентрове дослідження FASTER (First and Second Trimester Evaluation of Risk) продемонструвало, що поєднання бета-ХГЛ, PAPP-A та ультразвукових параметрів дозволяє виявляти трисомію 21 із чутливістю близько 85-87% при хибнопозитивному рівні 5% [7]. Додавання до алгоритму оцінки носових кісток, кровоплину у венозній протоці та тристулкової регургітації підвищує ефективність скринінгу до 90-96% при зниженні хибнопозитивного рівня [2; 5]. Важливою складовою загальної скринінгової системи є також ультразвукове дослідження другого триместру, що дозволяє виявляти структурні вади розвитку, які не проявилися у першому триместрі або мають пізню маніфестацію [6]. Комбінований скринінг дозволяє персоналізувати подальшу тактику: вагітним із підвищеним ризиком пропонують поглиблену діагностику, тоді як решта продовжують стандартне спостереження [2; 4].

Неінвазивне пренатальне тестування (НІПТ) грунтується на аналізі позаклітинної фетальної ДНК (cell-free fetal DNA, cffdna) - коротких фрагментів ДНК переважно плацентарного походження, що вільно циркулюють у кров'яному руслі вагітної. Ці фрагменти утворюються внаслідок апоптозу та некрозу клітин цитотрофобласта і становлять від 10 до 20% від загального об'єму позаклітинної ДНК у материнській плазмі починаючи з 9-10 тижнів вагітності [2]. Завдяки секвенуванню мільярдів фрагментів ДНК із подальшим картуванням на геном людини стає можливим кількісно оцінити представленість кожної хромосоми і виявити надлишок генетичного матеріалу, характерний для трисомій [1; 4]. Метод застосовують із 10 тижнів вагітності і він характеризується надзвичайно високою точністю щодо трисомій 21, 18 і 13, що суттєво перевищує можливості традиційного біохімічного скринінгу [4].

Проте неінвазивне пренатальне тестування залишається скринінговим методом, а не остаточним діагнозом. Принциповим біологічним обмеженням є феномен плацентарного мозаїцизму - стан, при якому клітини плаценти і клітини плода мають різний хромосомний набір. Оскільки cffdna має плацентарне походження, в окремих випадках результат тесту може не повністю відображати справжній каріотип плода, спричиняючи хибнопозитивні результати [2]. Також низький відсоток фетальної фракції ДНК може призводити до хибнонегативних результатів. Саме тому патологічний результат НІПТ потре-

бує підтвердження інвазивною пренатальною діагностикою - біопсією ворсин хоріона або амніоцентезом - із наступним каріотипуванням або хромосомним мікроматричним аналізом, що виявляє субмікроскопічні делеції та дуплікації, недоступні для стандартної цитогенетики [1;4]. При складних аномаліях центральної нервової системи або внутрішніх органів, виявлених при ультразвуковому дослідженні, додатково може застосовуватися магнітно-резонансна томографія плода.

Окремим важливим напрямом сучасних неінвазивних молекулярно-генетичних методів є визначення резус-належності плода у вагітних із резус-негативною групою крові [4]. Метод базується на виявленні генетичних послідовностей гена RHD у позаклітинній ДНК плацентарного походження, що міститься в материнській крові. Практичне значення цього аналізу полягає у можливості більш обгрунтовано проводити профілактику резус-сенсибілізації та індивідуалізувати ведення вагітності: антирезусний імуноглобулін призначають лише тим вагітним, чий плід є rhd-позитивним [4].

Висновки. Сучасні скринінгові програми у пренатальній діагностиці є багатоступеневою системою раннього неінвазивного виявлення хромосомної патології та вроджених вад розвитку, що грунтується на поєднанні ультразвукових, біохімічних і молекулярно-генетичних підходів у єдиному клінічному алгоритмі, регламентованому міжнародними протоколами [2; 4; 6]. Комбінований скринінг першого триместру з визначенням бета-ХГЛ і PAPP-A забезпечує ранню стратифікацію ризику анеуплоїдій із чутливістю до 87-90%, а особливості змін маркерів при триплоїдії різного походження підтверджують чітке медико-біологічне підгрунтя сучасного скринінгу [3; 5]. АФП зберігає своє значення для виявлення відкритих дефектів нервової трубки та вроджених вад розвитку передньої черевної стінки [1; 7]. Ультразвукове дослідження другого триместру є невід'ємною частиною загальної скринінгової системи [6]. НІПТ підвищує точність виявлення найпоширеніших трисомій до понад 99%, проте феномен плацентарного мозаїцизму обумовлює необхідність інвазивної верифікації при патологічному результаті [1; 4]. При виявленні складних структурних вад розвитку застосовують хромосомний мікроматричний аналіз, повноекзомне секвенування та магнітно-резонансну томографію плода як методи поглибленої пренатальної оцінки [5]. Неінвазивне rhd-типування плода є прикладом практичного застосування молекулярної генетики в антенатальному спостереженні [4]. Таким чином, сучасні скринінгові програми формують ефективну систему раннього виявлення патології плода і є важливим інструментом оптимізації перинатальної допомоги.

Список використаних джерел

1. American College of Obstetricians and Gynecologists. Prenatal diagnostic testing for genetic disorders. *Obstetrics & Gynecology*. 2016. Vol. 127. No. 5. P. E108-e122. DOI: 10.1097/AOG.0000000000001405.

2. *Fetal Medicine Foundation*. Risk for trisomies at 11-13 weeks. URL: https://fetalmedicine.org/research/assess/trisomies (дата звернення: 18.04.2026).

3. Malone F.D., Canick J.A., Ball R.H. et al. First-trimester or second-trimester screening, or both, for Down's syndrome. *New England Journal of Medicine*. 2005. Vol. 353. No. 19. P. 2001-2011. DOI: 10.1056/nejmoa043693.

4. *National Institute for Health and Care Excellence. Antenatal care*. NICE guideline NG201. London: NICE, 2021. URL: https://www.nice.org.uk/guidance/ng201 (дата звернення: 18.04.2026).

5. Nicolaides K.H. Nuchal translucency and other first-trimester sonographic markers of chromosomal abnormalities. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*. 2004. Vol. 191. No. 1. P. 45-67. DOI: 10.1016/j.ajog.2004.03.090.

6. Salomon L.J., Alfirevic Z., Berghella V., Bilardo C.M., Chalouhi G.E., Da Silva Costa F., Hernandez-Andrade E., Malinger G., Munoz H., Paladini D., Prefumo F., Sotiriadis A., Toi A., Lee W. ISUOG Practice Guidelines (updated): performance of the routine mid-trimester fetal ultrasound scan. *Ultrasound in Obstetrics & Gynecology*. 2022. Vol. 59. No. 6. P. 840-856. DOI: 10.1002/uog.24888.

7. Malone F.D., Canick J.A., Ball R.H. et al. First-trimester or second-trimester screening, or both, for Down's syndrome. *New England Journal of Medicine*. 2005. Vol. 353. No. 19. P. 2001-2011. DOI: 10.1056/nejmoa043693.

Криворук Н.О.
Здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця
Київ. Україна

Науковий керівник: **Кравчук М.Г.**
Кандидат медичних наук, доцент кафедри біології
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця
Київ. Україна

ІНВАЗИВНА ПРЕНАТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА: МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Вступ. Вроджені вади розвитку та хромосомні аномалії є однією з провідних причин перинатальної та дитячої захворюваності, смертності й інвалідизації у світі, що визначає своєчасну й точну пренатальну діагностику як один із пріоритетних напрямів сучасного акушерства. Ультразвуковий скринінг, біохімічні тести та неінвазивне пренатальне тестування формують першу лінію оцінки ризику впродовж вагітності, проте їхня роль полягає у відборі груп вагітних для поглибленого обстеження, а не у встановленні остаточного діагнозу [1; 4]. Саме тому при виявленні ультразвукових аномалій, підвищеному ризику за даними скринінгу або клінічній підозрі на генетичне захворювання необхідний перехід до інвазивної пренатальної діагностики - методу, що дозволяє отримати клітини плодового або плацентарного походження для прямого лабораторного аналізу та верифікації діагнозу [2; 5].

Залежно від клінічної ситуації і терміну вагітності застосовують три основні процедури - біопсію ворсин хоріона, амніоцентез і кордоцентез, кожна з яких відрізняється джерелом клітинного матеріалу, оптимальними термінами виконання та діагностичними можливостями [5]. Паралельно з технічним удосконаленням цих процедур розвивалися лабораторні методи аналізу: від стандартного каріотипування до хромосомного мікроматричного аналізу та повноекзомного секвенування, що істотно розширило діагностичний потенціал інвазивної пренатальної медицини [3].

Біопсія ворсин хоріона виконується переважно в терміні 11-14 тижнів вагітності і полягає у трансцервікальному або трансабдомінальному отриманні невеликої кількості тканини ворсин хоріона під постійним ультразвуковим контролем [2]. Медико-біологічна основа методу визначається принципом хромосомної ідентичності: клітини хоріона в більшості випадків відображають генетичний матеріал плода, оскільки плацента і плід мають

спільне зиготичне походження. Водночас у поодиноких випадках можливі розбіжності, зумовлені плацентарним мозаїцизмом, що потребує обережної інтерпретації результатів [5]. Цитотрофобласт характеризується природно високою мітотичною активністю, що дозволяє отримати придатний для аналізу хромосомний матеріал без тривалого культивування і таким чином суттєво скоротити час до отримання результату [5]. Перевагою методу є можливість встановлення діагнозу вже у першому триместрі, що розширює варіанти подальшої клінічної тактики [2; 5].

Амніоцентез виконується переважно між 15 і 20 тижнями вагітності: під постійним ультразвуковим контролем трансабдомінальною голкою аспірують необхідну кількість амніотичної рідини [5]. Клітинним субстратом для генетичного аналізу є амніоцити - клітини плода, що злущуються зі шкіри та слизових оболонок поверхонь, які контактують із навколоплідними водами, і вільно циркулюють у них. Починаючи з 16-го тижня вагітності амніотична рідина є переважно сечею плода, що додатково збагачує її злущеними клітинами нирок та сечовивідних шляхів. На відміну від цитотрофобласта, амніоцити мають значно нижчу мітотичну активність і потребують попереднього культивування in vitro впродовж 7-14 діб перед каріотипуванням. Для молекулярно-генетичних методів - хромосомного мікроматричного аналізу та полімеразної ланцюгової реакції - культивування не потрібне, що суттєво скорочує терміни отримання результату [2].

Кордоцентез - це забір крові з вени пуповини під ультразвуковим контролем, який зазвичай виконують після 18 тижнів вагітності [5]. Метод застосовують насамперед у тих випадках, коли необхідна пряма оцінка крові плода або термінове цитогенетичне дослідження. Лімфоцити пуповинної крові активно реагують на стимуляцію фітогемаглютиніном, що забезпечує швидке отримання метафазних пластинок - у межах 48-72 годин - порівняно з амніоцитами. Крім цитогенетичного аналізу, пуповинна кров дозволяє оцінити гематологічні показники плода - рівень гемоглобіну, кількість тромбоцитів, групу крові та резус-належність - а також провести додаткові дослідження при підозрі на фетальну анемію або гемолітичну хворобу плода.

Показання до проведення інвазивних процедур визначаються відповідно до клінічних протоколів і залежать від конкретної клінічної ситуації [2]. До основних належать підвищений ризик анеуплоїдії за результатами комбінованого скринінгу першого триместру або неінвазивного пренатального тестування, виявлення структурних аномалій плода під час ультразвукового дослідження, обтяжений анамнез щодо хромосомних або моногенних захворювань, а також підозра на внутрішньоутробну інфекцію [2; 5]. При складних аномаліях центральної нервової системи або внутрішніх органів, які важко

повноцінно охарактеризувати за допомогою ультразвуку, перед прийняттям рішення щодо інвазивного дослідження може додатково застосовуватися магнітно-резонансна томографія плода, що дозволяє точніше оцінити характер патології та уточнити подальшу діагностичну тактику. Обов'язковою умовою перед будь-якою інвазивною процедурою є генетичне консультування, під час якого лікар роз'яснює мету, метод, ризики та можливі наслідки отриманих результатів [2; 5].

Окремим клінічно важливим напрямом є пренатальна верифікація внутрішньоутробних інфекцій [2; 5]. Медико-біологічне підгрунтя цього підходу полягає в тому, що ряд збудників - цитомегаловірус, парвовірус В19, токсоплазма та вірус простого герпесу - здатні до вертикальної трансплацентарної передачі і реплікуються в клітинах тканин плода відповідно до свого органотропізму: цитомегаловірус - переважно в клітинах центральної нервової системи і нирок, токсоплазма - в нейронах і міоцитах, парвовірус В19 - вибірково в еритроїдних клітинах-попередниках кісткового мозку та печінки плода, порушуючи еритропоез і спричиняючи тяжку фетальну анемію з розвитком водянки [5]. Ці патологічні процеси мають характерні ехографічні прояви - внутрішньочерепні кальцифікати, вентрикуломегалію або водянку плода - що слугують підставою для інвазивного підтвердження інфекції. З цією метою виконують амніоцентез і отриману амніотичну рідину - яка є переважно сечею плода і містить злущені клітини та нуклеїнові кислоти патогенів - досліджують методом полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР): технологія ферментативної ампліфікації специфічних ділянок ДНК або РНК збудника дозволяє виявити його геном навіть за мінімального вмісту у зразку [2; 5]. При підозрі на бактеріальний процес, зокрема хоріоамніоніт, амніотична рідина підлягає бактеріологічному посіву, результати якого дозволяють ідентифікувати збудника, встановити його чутливість до антибіотиків і обрати патогенетично обгрунтовану схему лікування [2; 5].

Хромосомний мікроматричний аналіз суттєво розширив діагностичний потенціал інвазивної пренатальної медицини порівняно зі стандартним каріотипуванням. Стандартна цитогенетика виявляє хромосомні перебудови розміром понад 5-10 мегабаз, тоді як мікроматричний аналіз виявляє делеції та дуплікації розміром від 50-100 кілобаз - тобто аномалії, що у 100 разів дрібніші за межу чутливості звичайної мікроскопії хромосомних препаратів [3]. Метод заснований на гібридизації геномної ДНК плода з мільйонами коротких зондів, рівномірно розподілених по всьому геному і нанесених на мікрочип, що дозволяє одночасно аналізувати баланс копій ДНК у кожній ділянці всіх хромосом [3]. Клінічну цінність методу переконливо продемонстрував Ronald J. Wapner зі співавторами: у плодів зі структурними аномаліями за даними

ультразвукового дослідження і нормальним каріотипом мікроматричний аналіз виявив клінічно значущі субмікроскопічні перебудови у 6% випадків, що стало підставою для широкого впровадження методу в пренатальну генетичну діагностику.

У найскладніших клінічних ситуаціях, коли каріотипування і хромосомний мікроматричний аналіз не встановлюють діагнозу, але характер ультразвукових аномалій свідчить про ймовірну моногенну патологію, застосовують повноекзомне секвенування плода [6]. Медико-біологічне обгрунтування методу полягає в тому, що екзом - сукупність кодуючих ділянок усіх генів - становить лише близько 1-2% від загального об'єму геному, проте містить понад 85% усіх патогенних мутацій, відповідальних за моногенні захворювання [3; 6]. Завдяки технології масового паралельного секвенування стає можливим одночасно прочитати мільярди коротких фрагментів ДНК плода, отриманих із клітин після інвазивної процедури, вирівняти їх відносно референсного геному і виявити патогенні варіанти нуклеотидної послідовності в окремих генах [3; 6]. Дослідження Elizabeth A. Normand зі співавторами, що охопило 146 плодів зі структурними аномаліями та нормальними результатами попереднього генетичного аналізу, продемонструвало молекулярний діагноз у 32% випадків, підтверджуючи реальний клінічний внесок повноекзомного секвенування у пренатальну медицину [6].

Висновки. Інвазивна пренатальна діагностика є незамінним компонентом сучасної системи охорони здоров'я плода, оскільки дозволяє отримати клітини плодового або плацентарного походження для прямого лабораторного аналізу та верифікації хромосомних аномалій і моногенних захворювань [2; 5]. Показання до інвазивного дослідження визначаються за результатами попереднього скринінгу - ультразвукового, біохімічного та неінвазивного пренатального тестування - і регламентуються міжнародними клінічними протоколами; за потреби їх доповнює магнітно-резонансна томографія плода [1; 4]. Біопсія ворсин хоріона, амніоцентез і кордоцентез відрізняються джерелом клітинного матеріалу, термінами виконання та властивостями отриманих клітин, що визначає вибір процедури в кожній конкретній клінічній ситуації [5]. Полімеразна ланцюгова реакція амніотичної рідини дозволяє верифікувати внутрішньоутробні інфекції завдяки виявленню генетичного матеріалу збудника, а бактеріологічний посів забезпечує ідентифікацію бактеріального агента та обгрунтування подальшої терапевтичної тактики [2;5]. Хромосомний мікроматричний аналіз підвищує діагностичний вихід порівняно зі стандартним каріотипуванням при структурних аномаліях плода завдяки виявленню субмікроскопічних геномних перебудов [3]. Повноекзомне секвенування розкриває молекулярну природу захворювання в тих клінічних ситуаціях, у

яких попередні методи не дали відповіді, забезпечуючи молекулярний діагноз у 32% таких випадків [3]. Поєднання всіх цих підходів дозволяє надати вагітній та її родині вичерпну генетичну відповідь, що є основою для усвідомленого прийняття клінічних рішенью

Список використаних джерел

1. Abuhamad A., Chaoui R. *First Trimester Ultrasound Diagnosis of Fetal Abnormalities.* Philadelphia: Wolters Kluwer, 2018. 814 p.

2. American College of Obstetricians and Gynecologists. Prenatal diagnostic testing for genetic disorders. *Obstetrics & Gynecology*. 2016. Vol. 127. No. 5. P. E108-e122. DOI: 10.1097/AOG.0000000000001405.

3. Harper J.C., Aittomäki K., Borry P. Et al. Recent developments in genetics and medically assisted reproduction: from research to clinical applications. *European Journal of Human Genetics*. 2018. Vol. 26. P. 12-33. DOI: 10.1038/s41431-017-0016-z.

4. *International Society of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology*; Bilardo C.M., Chaoui R., Hyett J.A., Kagan K.O., Karim J.N., Papageorghiou A.T., Poon L.C., Salomon L.J., Syngelaki A., Nicolaides K.H. ISUOG Practice Guidelines (updated): performance of 11-14-week ultrasound scan. *Ultrasound in Obstetrics & Gynecology*. 2023. Vol. 61. No. 1. P. 127-143. DOI: 10.1002/uog.26106..

5. Ghi T., Sotiriadis A., Calda P., Da Silva Costa F., Raine-Fenning N., Alfirevic Z., mcgillivray G. ISUOG Practice Guidelines: invasive procedures for prenatal diagnosis in obstetrics. *Ultrasound in Obstetrics & Gynecology*. 2016. Vol. 48. No. 2. P. 256-268. DOI: 10.1002/uog.15945.

6. Normand E.A., Braxton A., Nassef S. Et al. Clinical exome sequencing for fetuses with ultrasound abnormalities and a suspected Mendelian disorder. *Genome Medicine*. 2018. Vol. 10. P. 74. DOI: 10.1186/s13073-018-0582-x.

Тахтаулова В.В.
Здобувач вищої освіти
ННІ Медицини
Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця
Київ, Україна

Науковий керівник: **Панчук О.В.**
К. Біол. Н., старший викладач кафедри біології
Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця
Київ, Україна

НЕІНВАЗИВНЕ ПРЕНАТАЛЬНЕ ТЕСТУВАННЯ, ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД ПРЕНАТАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Сучасна пренатальна діагностика це не лише інструмент виявлення патологій, але і механізм забезпечення безпечного материнства. Пренатальна діагностика на сьогоднішній день є пріоритетним напрямом медицини, яка спрямована на раннє виявлення генетичних захворювань, вроджених вад розвитку, хромосомних аномалій плода на ранніх етапах розвитку. В основі пренатальної діагностики лежать традиційні інвазивні методи: амніоцентез, плацентоцентез, кордоцентез, біопсія хоріону та інші. Ці методи незважаючи на високу точність мають, хоч і мінімальний ризик ускладнень вагітності та інфікування складає 0,3–0,5%.Своєю чергою, традиційні неінвазійні методи, зокрема біохімічні тести, ультразвукове дослідження, мають обмежену чутливість і специфічність. З огляду на це, надзвичайно важливою та актуальною є можливість застосування альтернативного неінвазивного пренатального тесту (НІПТ), який поєднує в собі високуточність і безпеку для здоров'я матері та плода [2,5,6].

Згідно з Настановою № 00563 «Скринінг хромосомних аномалій плода», що є обов'язковим базовим документом Міністерства охорони здоров'я України та невід'ємним елементом сучасного ведення вагітності, що дозволяє виявляти генетичні порушення на ранніх етапах [6]. Впровадження цієї Настанови дозволяє здійснювати ефективну діагностику генетичних порушень на ранніх термінах вагітності [6] та визначає, як саме лікарі мають проводити обстеження вагітних на наявність анеуплоїдій, зокрема синдромів Дауна, Едвардса та Патау.

Неінвазійне пренатальне тестування (НІПТ) засноване на виявленні вільної фетальної ДНК у плазмі крові вагітних жінок, було відкрите ще у 1997 році [1,3]. Фетальна ДНК походить переважно з трофобласта плаценти,

з’являється у крові матері на ранніх термінах вагітності та швидко елімінується після пологів. Частка фетальної ДНК серед загальної ДНК матері зазвичай становить 3–20%, саме вона дає змогу провести дослідження [1,2,3].

НІПТ ґрунтується на кількісному аналізі фрагментів ДНК різних хромосом плода, що циркулюють у плазмі крові матері. Виявлення відхилень у кількості або послідовності хромосом вказує на можливу анеуплоїдію плода. Якщо говорити, про найвищу точність методу, то це виявлення трисомій 21,18 і 13, аномалії, які пов’язані з статевими хромосомами, а також мікродуплікації та мікроделеції

За даними останніх досліджень цей метод демонструє високу чутливість до трисомії за 21 парою хромосом - понад 99%, для трисомій 18 та 13 парі складають 95%-99%, що значно перевищує традиційні біохімічні методи діагностики. Окрім діагностики хромосомних патологій, тест дозволяє з високою точністю встановити стать плода вже на ранніх стадіях розвитку [1,2].

Метод НІПТ доцільно пропонувати пацієнткам, які прагнуть отримати максимально точний результат щодо ризику трисомій за 21, 18, 13 хромосом та інших хромосомних патологій. Проведення тесту є особливо рекомендованим для вагітних віком понад 35 років, а також у випадках якщо попередні вагітності були з хромосомними аномаліями плода.

Ключовими перевагами НІПТ є його неінвазивність, висока чутливість і специфічність та можливість проведення з 9–10 тижня вагітності. Але треба враховувати, що НІПТ є скринінговим методом і не є діагностичним, а встановлює остаточний діагноз лише лікар. Хибні результати виникають через мозаїцизм плаценти, хромосомні аномалії матері або технічні чинники. Тому результати НІПТ необхідно інтерпретувати у поєднанні з даними ультразвукового дослідження (УЗД), а за потреби і підтвердити інвазивними методами [6].

Інтеграція НІПТ у сучасну акушерську практику має супроводжуватися професійним ультразвуковим моніторингом та кваліфікованим медико-генетичним консультуванням, як це передбачено настановами МОЗ України. Лікар зобов'язаний надати пацієнтці повну інформацію про доступні методи діагностики, їх точність та потенційні ризики, залишаючи право остаточного рішення про проведення скринінгу за вагітною [6].

Отже, впровадження НІПТ стало значним проривом у розвитку пренатальної діагностики, дозволивши суттєво підвищити рівень виявлення хромосомних аномалій плода, що значно знижує потребу в інвазивних процедурах. Метод сучасний, безпечний, високоефективний, але незважаючи на всі переваги і високу точність, тест не замінить УЗД та інвазивні методи діагностики. Тому цей метод повинен бути частиною комплексного підходу

проведення діагностики та встановлення остаточного діагнозу [2,5,6]. Використання НІПТ, обґрунтоване світовими дослідженнями [1-4] та підтримане державними настановами [6], на сьогодні є найефективнішим способом раннього генетичного скринінгу, що поєднує наукову точність із безпекою для майбутньої дитини.

Список використаних джерел:

1. Lo Y. M., Corbetta N., Chamberlain P. F. Et al. Presence of fetal DNA in maternal plasma and serum. *Lancet (London, England)*. 1997. Vol. 350, № 9076. P. 485–487. DOI: 10.1016/S0140-6736(97)02174-0.

2. Bianchi D. W., Parker R. L., Wentworth J. Et al. DNA sequencing versus standard prenatal aneuploidy screening. *The New England journal of medicine*. 2014. Vol. 370, № 9. P. 799–808. DOI: 10.1056/nejmoa1311037.

3. Norton M. E., Jacobsson B., Swamy G. K. Et al. Cell-free DNA analysis for noninvasive examination of trisomy. *The New England journal of medicine*. 2015. Vol. 372, № 17. P. 1589–1597. DOI: 10.1056/nejmoa1407349.

4. Fan H. C., Blumenfeld Y. J., Chitkara U. Et al. Noninvasive diagnosis of fetal aneuploidy by shotgun sequencing DNA from maternal blood. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 2008. Vol. 105, № 42. P. 16266–16271. DOI: 10.1073/pnas.0808319105.

5. Пішак В. П., Бажора Ю. І., Брагін Г. О. Та ін. Медична біологія : підручник. Київ : Медицина, 2013. 608 с.

6. Настанова 00563. Скринінг хромосомних аномалій плода. Міністерство охорони здоров'я України. 2021. URL: https://guidelines.moz.gov.ua/documents/3391

СЕКЦІЯ 7.
ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

Черняк С.Г.
Кандидат педагогічних наук, доцент,
Старший науковий співробітник
Відділу інформації та використання документів,
Державний архів м. Києва,
М. Київ, Україна

АРХІВИ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Галицько-Волинська держава була утворенням, що складалося з Галицької та Волинської землі зі столицею в місті Галич. Засноване у 1199 році князем Романом Мстиславичем, який об'єднав Галицьке князівство з Волинським [3, с. 34].

Складна історія Галиччини і Волині, а також тих територій, які на певних етапах входили до складу Галицько-Волинської держави чи тимчасово підпорядковувалися їй, нині вивчається здебільшого на основі археологічних, етнофольклорних і мовних джерел. Водночас відомо, що головним джерелом для їх дослідження сьогодні є літописи та літописці. Служать цьому й описи подорожей та іноземні хроніки. Останнім часом звертають увагу на джерелознавче значення матеріалів, що пов'язані з давньоруським епосом, т. Зв. Сказаніями, билинами, повістями і т. Ін. [5, с. 3].

Зауважимо, що у XIII – XIV столітті у Галицько-Волинській державі значно розширилися функції княжого двору. Відтоді державні функції домінували над приватними князівськими. Одним із завдань князівської канцелярії було збирання й зберігання документів, які відображали різноманітні сторони політичного, економічного, культурного життя Галицько-Волинського князівства. На документи, які виходили з княжого двору, ставилися печатки. Галицький літопис серед двірських урядників згадує печатника (канцлера) [6, с. 46].

Печатник Курило при дворі князя Данила Галицького був хранителем княжої печатки, начальником княжої канцелярії. Коло обов'язків цього урядника не обмежувалося проставлянням печаток на князівських грамотах, він виконував доручення князя, зокрема здійснював слідство над боярами

(«списати грабунки нечестивих бояр»). Саме у княжому дворі зосереджувалися документи про адміністративні, військові, судові, фінансові, церковні й дипломатичні справи Галицько-Волинської держави. Так, писані грамоти (тестаменти) князя Володимира Васильковича засвідчували право успадкування його родичами земель, сіл з митом, стольного міста Володимира. З княжої канцелярії в місті Володимирі (на Волині) походять відомі нині грамоти XIV століття (про відновлення і підтвердження союзу з Пруссією, надання свободи купцям, про привілеї містам) останніх галицько-волинських князів Андрія і Лева, Юрія (Болеслава) [1, с. 21 – 22].

Літопис засвідчив вищий рівень описування історичних подій, вдалішу спробу їх причинно-наслідкового осмислення. Він складається з різних оповідань історичного змісту, створених у період 1201 – 1292 років, закінчується розповіддю про початок литовської колонізації України. На думку дослідників, його перші варіанти не мали чіткої хронологічної схеми, а деякі дати були проставлені пізніше, причому часто невірно. Наприклад, на початку оповідання про Данила Романовича говориться про смерть його батька в 1201 році, замість 1205 року. Не виключено, що літопис зазнав певної корекції в процесі переписування і включення його до Іпатіївського літопису. До елементів «науковості» Галицько-Волинського літопису можна віднести досить широку і різноманітну джерельну базу. Це і документи з княжої канцелярії, донесення послів, грамоти, листи, попередні літописні хроніки, і перекладна зарубіжна література (візантійський хронограф, хроніки Георгія Амартола, «Александрія»), і особисті враження очевидців [4, с. 80].

Великий вплив на розвиток архівознавчої думки в Галицько-Волинській державі продовжувала відігравати християнська церква. Тут діяли Галицька, Перемишльська, Угрівська та Луцька єпархії, а в 1301 році була заснована Галицька митрополія, підпорядкована грецькому патріархові. Водночас деякі галицько-волинські князі, починаючи від Данила Галицького, підтримували контакти з Римом. Поступово протистояння, що назріло між Візантією і Римом, поширювалося на церковне життя в Україні. Писемні пам'ятки поетизують і міфологізують образ Галича як древнього і священного, Богом обраного міста, яке мало потужну духовну підтримку [4, с. 82].

Зазначимо, що монастирі й церкви, засновані галицько-волинськими князями, крім маєтностей, грошових і речових пожертвувань, отримували богослужебні книги. Так, князь Володимир Василькович спорядив монастир Святих апостолів, церкви та єпископії (перемиську, чернігівську) книгами. На книгах, які зберігалися в ризницях, нерідко робили записи про пожертвування храмам, нотатки господарського характеру. Монастирські зібрання книг і документів відігравали роль архівів-бібліотек. Хранителями книг і грамот були ризничі (завідувачі ризниці) [2, с. 28 – 29].

Нагромадження і зберігання документів призводило до зростання обсягу і вагомості князівських, церковних і монастирських архівів. Водночас зароджувались й міцніли не лише архіви великих феодалів, але й купців, можливо, й окремих ремісників. З'явились колекціонери світських рукописів, релігійних творів та інших пам'яток давньоруської й зарубіжної писемності [7, с. 39].

Отже, осередками зосередження документації Галицько-Волинської держави були княжі двори, монастирі, церкви. Розширення функцій княжого двору, фінансово-економічне зміцнення церкви призвели до зростання великокнязівських і церковних архівів. Документи князівських канцелярій, церковних організацій, колекційні зібрання приватних осіб складали значну частину архівознавчої бази Галицько-Волинської держави. Чільне місце у розвитку архівної справи посідали літописи.

Список використаних джерел:

1. Архівознавство: Підручник / Редкол.: Я.С. Калакура (гол. Ред.) Та інші. Київ: Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, 1998. 316 с.

2. Архівознавство / За заг. Ред. Ярослава Калакури та Ірини Матяш. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2002. 356 с

3. Енциклопедія історії України: В 5 т. / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 2: Г – Д. 528 с.

4. Калакура, Я. С. Українська історіографія: Курс лекцій. Київ: Ґенеза, 2004. 496 с.

5. Купчинський, О. А. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Львів: Видавнича рада Наукового товариства імені Шевченка у Львові, 2004. 1282 с.

6. Нариси історії архівної справи в Україні / За заг. Ред. Ірини Матяш, Катерини Климової. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2002. 612 с.

7. Олійник, С. В. Архівознавство. Конспект лекцій. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2014. 144 с.

СЕКЦІЯ 8.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Кирпичов Д.О.
Аспірант,
Національний університет
«Одеська політехніка»
М. Одеса, Україна

МОДЕЛЬНА ПІДТРИМКА УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Стрімкий розвиток та прикладні аспекти застосування штучного інтелекту (ШІ) трансформували численні (та, у значній мірі, різноманітні – за свої профілем) галузі, пропонуючи безпрецедентні можливості для інновацій та ефективності. Однак управління проєктами в галузі ШІ суттєво відрізняється від традиційних ініціатив у розвитку ІТ [1, 2]. Успіх у управлінні проєктами на основі ШІ вимагає не лише володіння принципами управління проєктами, а й тонкого розуміння специфічних для ШІ викликів і методологій [2]. Слід зазначити, що ШІ переосмислює спосіб роботи над проєктами, впроваджуючи передову аналітику, прогнозну точність і потужну автоматизацію, що оптимізує давно усталені робочі процеси. У управлінні проєктами – дисципліні, що базується на точності, таймінгу та обґрунтованому прийнятті рішень – ШІ забезпечує трансформаційні можливості: підвищення ефективності, інтелектуальне розподілення ресурсів і перспективні інсайти, які підвищують найкращі практики.

В цьому сенсі ефективність та коректність застосування засобів ШІ забезпечує науковий підхід, що базується на застосуванні математичного моделювання і, безпосередньо, на його інструментарії – відповідних моделях. В роботі розглядається застосування непараметричних моделей (зокрема, у формі AI-проєктів), їх переваги та відмінності від традиційних ІТ-проєктів. Досліджено застосування стратегії для менеджерів проєктів, щоб орієнтуватися у унікальних складнощах розробки ШІ, а також розглянуто практичний досвід у застосуванні модельної підтримки при переході від традиційних форм управління ІТ-проєктами до форм, що ґрунтуються на застосуванні ШІ.

Моделі навчання у задачах управління проектами на основі ШІ являють собою підкріплення, що постійно вдосконалюють якість проектних пропозицій, дозволяючи кожному проєкту отримати вигоду з досвіду, отриманому у попередніх проєктах. Результатом є самовдосконалюваний механізм планування, який забезпечує надійність, адаптивність і вимірювану точність.

Метою проведених досліджень було визначення ролі та можливостей застосування штучного інтелекту в управлінні ІТ-проєктами в умовах цифровізації на основі застосування нелінійних моделей управління проєктами

Управління ІТ-проєктами в умовах цифрової трансформації, та на основі застосування відповідних моделей, виходить за межі традиційних підходів і потребує глибокої адаптації до нових технологічних можливостей, зокрема інтеграції інструментів штучного інтелекту.

Ефективність такої інтеграції значною мірою залежить від гнучкості методології та здатності організації модифікувати внутрішні процеси. Agile-фреймворки краще пристосовані до використання ШІ у щоденній командній роботі, тоді як PMBOK та PRINCE2 потребують ретельнішого узгодження між процедурними вимогами й інтелектуальними системами. Найвищий потенціал демонструють гібридні моделі, у яких ШІ інтегрується на рівні корпоративних екосистем – як у випадку Microsoft Copilot, Atlassian Intelligence чи clickup AI. [3].

Розглядаючи *модельну підтримку інструментарію ШІ для автоматизації кодування* слід зазначити, що безсумнівно, засоби ШІ для автоматизації кодування стають все більш важливими в роботі кожного розробника, що вимагає застосування певних *моделей управління проектами* (інакше – *модельної підтримки* щодо управління проєктами). Вдала підказка від чат-бота чи влучне автодоповнення можуть заощадити програмісту значні часові ресурси, або ж, принаймні, спрямувати його у пошуку правильних рішень. Такою модельною підтримкою слід розглядати наступне.

Автодоповнення. ШІ за обраним *критерієм* (або *моделлю*) аналізує контекст коду та пропонує завершення рядків, функцій або навіть цілих блоків коду. Це може значно прискорити процес кодування та зменшити кількість помилок.

Генерація коду за описом.Розробник може описати цільове призначення коду, використовуючи природну мову, і ШІ достатньо ефективно згенерує його. Це особливо корисно для швидкого створення прототипів або виконання рутинних завдань.

Рекомендації щодо коду.ШІ, після навчання *поведінкової моделі*, може аналізувати код розробника і пропонувати покращення, виявляти потенційні помилки або вразливості. Це допоможе підтримувати високу якість коду та дотримуватися найкращих практик програмування.

Перетворення коду.ШІ може застосовуватись для переведення коду між різними мовами програмування, або для здійснення рефакторингу.

Водночас, очевидно, що ШІ може змінити підходи до тестування софту, спрощуючи контроль якості. ШІ може допомогти автоматизувати рутинні завдання, такі як генерація тестових випадків та аналітика результатів, що звільняє час тестувальників для більш складних завдань.

При цьому, ШІ може допомогти підтримувати актуальність тестових скриптів, автоматично адаптуючи їх до змін у коді чи інтерфейсі, що зменшує необхідність ручного втручання. Крім того, алгоритми можуть прогнозувати можливі помилки на основі аналізу минулих даних, дозволяючи тестувальникам зосередитися на критичних областях.

Важливу роль відіграють *моделі інструментарію ШІ при оптимізації продуктивності софту*. Неефективний код може суттєво вплинути на швидкодію та використання ПЗ. Застарілі кодові бази або неоптимальні алгоритми можуть сповільнювати роботу софту, особливо в міру зростання обсягів даних, з якими він працює. Для подолання цієї проблеми розробники вдаються до рефакторингу (оптимізації та очищення) кодової бази. Важливою задачею застосування модельної підтримки ШІ для покращення коду може розглядатися радикальне спрощення, чи навіть автоматизація рефакторингу на декількох напрямках.

Аналіз коду. ШІ може автоматично аналізувати код, виявляти проблеми та надавати рекомендації для оптимізації. Це включає виявлення «мертвого коду», складних ділянок для спрощення та потенційних помилок.

Оцінка продуктивності. Деякі інструменти можуть аналізувати продуктивність коду та пропонувати покращення для збільшення ефективності та швидкодії додатку.

Автоматичний рефакторинг. Деякі інструменти на основі ШІ можуть автоматично виконувати рефакторингові операції, такі як перейменування змінних, поділ великих методів на менші, видалення дублювання коду тощо. Це зменшує час, необхідний для виконання рутинних завдань.

Тестування та верифікація. ШІ може автоматично генерувати тестові сценарії для верифікації правильності коду після рефакторингу, що допомагає уникнути нових помилок.

Впроваджуючи штучний інтелект у реальному часі в робочі процеси та автоматизуючи малоцінні завдання, ШІ, на основі запровадження модельної підтримки, дає командам змогу виконувати проєкти швидше, розумніше та впевненіше. Організації, які стратегічно та відповідально впроваджуватимуть ШІ, визначать наступну епоху досконалості управління проєктами.

Список використаних джерел:

1. Василенко В.М., Вакалюк Т.А. Штучний інтелект в управлінні проєктами: аналіз сучасних досліджень та перспектив розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки*. 2024;35(74)№4. С. 4–10. DOI: 10.32782/2663-5941/2024.4/10

2. Бачинський О.І. Використання штучного інтелекту як інструменту управління проєктами. *Економіка та суспільство*. 2024, Вип. 61. С. 18–24. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-61-18

3. Карпенко А., Карпенко Н. Менеджмент та бізнес-адміністрування. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2025. Вип. 30. С. 48-60.

СЕКЦІЯ 9.
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Боярчук Н.А.
Аспірант 3 року навчання кафедри
Інноваційної діяльності та сфери послуг,
Тернопільський національний технічний університет,
М. Тернопіль, Україна

СКЛАДОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗЕРНОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У сучасних умовах господарювання розвиток зернових підприємств України відбувається під впливом значної кількості внутрішніх і зовнішніх чинників, серед яких особливе місце займають воєнні ризики, логістичні обмеження, нестабільність цінової кон'юнктури, зростання собівартості продукції, потреба у модернізації виробничої інфраструктури та необхідність адаптації до вимог внутрішнього і зовнішнього ринків. Зернова галузь залишається стратегічно важливою складовою аграрного сектору, оскільки забезпечує продовольчу безпеку, експортний потенціал, валютні надходження та функціонування суміжних сфер економіки.

Організаційно-економічний механізм управління розвитком зернових підприємств доцільно розглядати як цілісну систему управлінських, виробничих, фінансових, інфраструктурних, інноваційних та ринкових інструментів, спрямованих на забезпечення стабільності, конкурентоспроможності та адаптивності підприємств. У наукових дослідженнях наголошується, що удосконалення організаційно-економічних механізмів розвитку зернових підприємств пов'язане з підвищенням ефективності управлінських рішень, посиленням виконавчої дисципліни, формуванням відповідальності та врахуванням європейських підходів до організації виробництва, переробки й експорту зерна [1, с. 102].

Важливою складовою такого механізму є організаційна складова, яка охоплює формування ефективної структури управління підприємством, розподіл функцій між підрозділами, координацію виробничих, логістичних, фінансових і збутових процесів. Для зернових підприємств особливого значення набуває узгодження процесів вирощування, зберігання, доробки,

транспортування та реалізації зернової продукції. Організаційна складова також передбачає розвиток коопераційних зв'язків між виробниками, елеваторами, переробними підприємствами, трейдерами та експортними операторами.

Не менш важливою є економічна складова, яка пов'язана з формуванням ресурсного забезпечення, оптимізацією витрат, управлінням собівартістю, ціноутворенням, прибутковістю та інвестиційною активністю. Ефективність зернових підприємств значною мірою залежить від здатності поєднувати виробничі результати з фінансовою стійкістю. У цьому контексті доцільним є використання системи показників рентабельності, фондовіддачі, оборотності активів, ліквідності, фінансової автономії та продуктивності праці. Дослідження зернопродуктового підкомплексу засвідчують, що організаційно-економічний механізм має поєднувати організаційний та економічний блоки, а його системоутворювальною основою виступає цільова підсистема розвитку підприємств [2, с. 75].

Особливе місце у механізмі управління розвитком займає виробничо-технологічна складова. Вона передбачає впровадження сучасних агротехнологій, оновлення технічного парку, використання якісного насіннєвого матеріалу, оптимізацію сівозмін, застосування цифрового моніторингу посівів, систем точного землеробства та раціонального управління земельними ресурсами. У сучасних умовах саме технологічне оновлення дозволяє зерновим підприємствам переходити від екстенсивної моделі розвитку до інтенсивної, за якої приріст результатів досягається не стільки за рахунок розширення площ, скільки через підвищення урожайності, продуктивності та ефективності використання ресурсів.

Вагомою складовою організаційно-економічного механізму є інфраструктурно-логістична складова, яка охоплює елеваторні потужності, складське господарство, транспортне забезпечення, сушіння, очищення, зберігання та відвантаження зерна. В умовах воєнних ризиків і трансформації експортних маршрутів саме логістика стала одним із визначальних чинників стабільності зернових підприємств. Недостатність сучасної інфраструктури, застарілість технічного парку, обмежений доступ до портових потужностей і висока вартість транспортування знижують конкурентоспроможність зернової продукції та посилюють фінансове навантаження на підприємства [3, с. 129].

Окремого значення набуває інноваційно-стратегічна складова, яка передбачає застосування інноваційних рішень у виробництві, логістиці, фінансах, управлінні ризиками та збуті. В умовах нестабільності зернові підприємства повинні не лише реагувати на поточні виклики, а й формувати довгострокову стратегію розвитку, орієнтовану на стійкість, гнучкість і конкурентоспроможність. Інноваційно-стратегічне забезпечення розвитку зернових підприємств в умовах воєнних викликів пов'язується з необхідністю збереження продуктив-

ності, мінімізації ризиків, відновлення експортних можливостей та впровадження технологічних і управлінських рішень [4, с. 156].

Важливою є також ринково-збутова складова, яка охоплює вибір каналів реалізації зернової продукції, формування договірних відносин із трейдерами, переробниками та експортерами, адаптацію до вимог зовнішніх ринків, стандартизацію якості та розширення ринкових можливостей. Для зернових підприємств актуальним є не лише нарощення обсягів виробництва, а й забезпечення стабільного збуту продукції за економічно вигідними цінами. У цьому контексті зростає роль маркетингової аналітики, моніторингу кон'юнктури ринку, управління товарними партіями та підвищення якості продукції.

Методологічною основою формування організаційно-економічного механізму виступають принципи системності, адаптивності, ефективності, збалансованості, цільової спрямованості, інноваційності та контрольованості. Формування такого механізму має передбачати встановлення цілей розвитку, планування, оцінювання стану підприємства, аналіз можливих сценаріїв, ухвалення управлінських рішень, організацію взаємодії між функціональними підсистемами та контроль результатів діяльності [5, с. 258].

Отже, організаційно-економічний механізм управління розвитком зернових підприємств у сучасних умовах господарювання має комплексний характер і включає організаційну, економічну, виробничо-технологічну, інфраструктурно-логістичну, інноваційно-стратегічну, фінансову та ринково-збутову складові. Його ефективність визначається здатністю підприємства адаптуватися до нестабільного середовища, забезпечувати раціональне використання ресурсів, підтримувати фінансову стійкість, модернізувати виробничу базу та формувати стійкі канали реалізації зернової продукції.

Удосконалення такого механізму доцільно здійснювати через модернізацію елеваторної та логістичної інфраструктури, впровадження цифрових технологій управління виробництвом, оптимізацію витрат, розвиток кооперації між учасниками зернового ринку, посилення фінансового планування, диверсифікацію збутових каналів та формування системи управління ризиками. Саме поєднання цих напрямів створює передумови для підвищення конкурентоспроможності, стабільності та довгострокового розвитку зернових підприємств України.

Список використаних джерел

1. Андрушків Б., Кирич Н., Ціх Г., Бойко О., Боярчук Н. Удосконалення організаційно-економічних механізмів забезпечення стабільного розвитку зернових підприємств у повоєнний період (Європейські контексти). *Соціально-економічні проблеми і держава.* 2023. Вип. 1(28). С. 104-114.

2. Гуменюк Ю. В. Організаційно-економічний механізм функціонування зернопродуктового підкомплексу. Вісник Хмельницького національного університету. *Економічні науки.* 2019. № 3. С. 73-80.

3. Півторак М. В., Шпичко Д. О. Аналіз сучасного стану виробничої інфраструктури зернової галузі в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2025. № 12. С. 129-135.

4. Седіков Д. В. Інноваційно-стратегічне забезпечення розвитку зернових підприємств України в умовах воєнних викликів. *Економічний вісник Донбасу.* 2025. № 2(80). С. 156-161.

5. Федірець О. В. Сутність та принципи формування організаційно-економічного механізму розвитку підприємств агропродовольчої сфери. *Економіка та суспільство.* 2021. Https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/536

Генкельман Є.С.
Аспірант кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування»
Та соціально-гуманітарних дисциплін,
Державний Біотехнологічний Університет,
М. Харків

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРЕНДИ МАЙНА ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

У сучасних умовах реформування системи публічного управління та децентралізації влади в Україні особливої актуальності набувають питання ефективного використання майна та природних ресурсів територіальних громад. Передача значних повноважень і ресурсів на місцевий рівень зумовлює необхідність удосконалення механізмів їх правового регулювання, зокрема у сфері орендних відносин. Оренда майна та природних ресурсів виступає однією з ключових правових форм їх використання, що поєднує інтереси територіальних громад як власників ресурсів і суб'єктів господарювання як користувачів. Вона забезпечує надходження до місцевих бюджетів, стимулює економічну активність та сприяє раціональному використанню ресурсного потенціалу. Водночас ефективність орендних відносин значною мірою залежить від якості правового регулювання, його узгодженості, прозорості та здатності адаптуватися до сучасних соціально-економічних умов. Незважаючи на наявність розгалуженої нормативно-правової бази, що регулює оренду майна та природних ресурсів (земельних, водних, лісових), у практиці їх застосування виникає низка проблем. Серед них є фрагментарність законодавства, колізії правових норм, недостатній рівень контролю за використанням ресурсів, а також обмежена спроможність органів місцевого самоврядування ефективно реалізовувати свої повноваження у сфері орендних відносин. Особливого значення набуває питання оцінки ефективності правового регулювання оренди в контексті забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Це передбачає не лише аналіз правових норм, а й дослідження їх впливу на економічні результати, екологічну безпеку та соціальний розвиток територій. Таким чином, актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного дослідження ефективності правового регулювання оренди майна та природних ресурсів у системі територіальних громад, визначення проблемних аспектів і розроблення напрямів його вдосконалення відповідно до сучасних викликів розвитку місцевого самоврядування.

Проблематика ефективності правового регулювання оренди майна та природних ресурсів у системі територіальних громад привертає значну увагу сучасних науковців і практиків. Це зумовлено трансформаційними процесами у сфері публічного управління, децентралізацією влади та необхідністю забезпечення раціонального використання ресурсного потенціалу громад. У науковій літературі досліджуються різні аспекти орендних відносин: від теоретико-правових засад їх формування до практичних механізмів реалізації на рівні місцевого самоврядування. Значна частина праць присвячена правовій природі оренди як форми користування майном і природними ресурсами, аналізу галузевого законодавства (цивільного, земельного, екологічного), а також проблемам його узгодженості та ефективності застосування. У дослідженні Карапиш Б. В. [1] йде мова про історичний розвиток правового регулювання відносин майнового найму (оренди) земель в Україні. Автор аналізує еволюцію законодавства від радянського періоду до сучасного етапу, з урахуванням трансформацій, пов'язаних із ринковими реформами, євроінтеграційними процесами та впливом воєнного стану. Особливу увагу приділено формуванню сучасної нормативно-правової бази орендних відносин, зокрема співвідношенню норм цивільного, земельного та господарського законодавства. У дослідженні М. Я. Вашишина [2] обґрунтовано відмінність правової природи оренди та емфітевзису, що має принципове значення для підвищення ефективності правового регулювання земельних відносин та їх практичного застосування. Сучасні зміни у правовому регулюванні оренди державного та комунального майна свідчать про запровадження спрощених процедур передачі майна без аукціонів для забезпечення соціальних потреб, що підвищує гнучкість правового регулювання, проте водночас потребує посилення контролю за ефективністю використання ресурсів[3]. Важливим напрямом у 2026 році є впровадження електронних аукціонів, що забезпечують прозорість і конкурентність, а також гнучке регулювання орендної плати. Загалом підкреслюється, що ефективність правового регулювання у 2026 році залежить від прозорих процедур, удосконалення договорів і належного контролю.

Ефективність правового регулювання оренди залежить від поєднання прозорих процедур, стабільності нормативної бази та інституційної спроможності територіальних громад. Прозорість процедур, зокрема через використання електронних аукціонів і відкритих реєстрів, забезпечує конкурентність, запобігає корупційним ризикам і підвищує довіру до орендних відносин[4]. Водночас стабільність і узгодженість нормативно-правової бази сприяє правовій визначеності, захисту прав учасників договорів та передбачуваності господарської діяльності. Не менш важливою є інституційна спроможність

органів місцевого самоврядування, яка передбачає наявність професійних кадрів, ефективних управлінських механізмів і належного контролю за використанням орендованих ресурсів. У сукупності ці чинники формують основу для раціонального використання майна та природних ресурсів і забезпечують сталий розвиток територіальних громад.

З метою підвищення ефективності правового регулювання оренди майна та природних ресурсів у системі територіальних громад доцільно запропонувати такі напрями вдосконалення. По-перше, необхідно забезпечити узгодженість норм цивільного, земельного та екологічного законодавства шляхом їх систематизації та усунення правових колізій, що сприятиме підвищенню правової визначеності орендних відносин. По-друге, доцільно активізувати процеси цифровізації орендних відносин, зокрема шляхом розширення використання електронних аукціонів, відкритих реєстрів договорів та цифрових інструментів контролю, що дозволить підвищити прозорість і мінімізувати корупційні ризики. По-третє, варто запровадити системний моніторинг ефективності використання орендованого майна та природних ресурсів, що забезпечить належний контроль і сприятиме раціональному природокористуванню. По-четверте, необхідно розвивати соціально орієнтовані механізми оренди, зокрема шляхом впровадження пільгових умов для внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих категорій населення. По-п’яте, доцільно розширити повноваження органів місцевого самоврядування у сфері управління орендними відносинами та водночас посилити їх відповідальність за ефективність використання ресурсів. Упровадження запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання оренди та забезпечить більш раціональне використання ресурсного потенціалу територіальних громад.

Таким чином, У результаті дослідження встановлено, що ефективність правового регулювання оренди майна та природних ресурсів у системі територіальних громад визначається рівнем узгодженості нормативно-правової бази, прозорістю процедур та інституційною спроможністю органів місцевого самоврядування. Сучасні тенденції розвитку орендних відносин свідчать про посилення ролі територіальних громад, впровадження цифрових механізмів управління та адаптацію правового регулювання до умов воєнного стану. Водночас виявлено низку проблем, зокрема фрагментарність законодавства, недостатній рівень контролю за використанням ресурсів та обмежену ефективність реалізації орендних відносин на практиці. Запропоновані авторські підходи щодо удосконалення законодавства, цифровізації орендних процесів, посилення контролю та соціальної орієнтації оренди спрямовані на підвищення ефективності використання майна і природних ресурсів. Отже,

подальший розвиток правового регулювання оренди має ґрунтуватися на принципах прозорості, системності та посилення ролі територіальних громад, що забезпечить сталий розвиток місцевих територій.

Список використаних джерел

1. Карапиш Б. В. Генезис законодавства України про відносини майнового найму у сфері використання земель. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право. 2025. Вип. 87.URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/31-1.pdf (дата звернення: 30.03.2026).

2. Вашишин М. Я. Емфітевзис та оренда земельної ділянки: проблеми розмежування та взаємодії. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 4.URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/50

3. Уряд дозволив громадам орендувати державне та комунальне майно для переселенців без аукціонів. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4093117-urad-dozvoliv-gromadam-orenduvati-derzavne-ta-komunalne-majno-dla-pereselenciv-bez-aukcioniv.html (дата звернення: 30.03.2026).

4. Огляд практики оренди державного та комунального майна у 2026 році. LIGA:ZAKON. 2026. URL: https://topics.ligazakon.net/687a78e0c552d6222887a307/2026-03-24 (дата звернення: 30.03.2026).

Каракай Ю.В.
Доктор економічних наук,професор,
Професор кафедри економіки і маркетингу,
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Полтава, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ ПІДПРИЄМСТВА З УРАХУВАННЯМ РИЗИКІВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

1. Теоретичні засади управління економікою підприємства в умовах ризику

Сучасне управління економікою підприємства здійснюється в умовах зростаючої невизначеності, глобалізаційних викликів та посилення конкуренції. У таких умовах ризик виступає невід'ємною складовою господарської діяльності та визначає ефективність управлінських рішень. Як відомо з [1], сучасні підходи до ризик-менеджменту передбачають інтеграцію процесів ідентифікації, оцінки, моніторингу та контролю ризиків у систему стратегічного управління підприємством.

Важливим є розуміння того, що ризик має двоїсту природу: з одного боку, він пов'язаний із потенційними втратами, а з іншого — відкриває можливості для отримання додаткових прибутків.

2. Класифікація економічних ризиків підприємства та їх вплив на ефективність управління

Економічні ризики підприємства характеризуються багатогранністю та можуть бути класифіковані за різними критеріями: за джерелами виникнення, за сферою впливу, за рівнем керованості. До зовнішніх ризиків належать макроекономічні, фінансові, політичні та регуляторні ризики, тоді як внутрішні ризики пов'язані з організаційною структурою, ефективністю управління ресурсами, рівнем кваліфікації персоналу та технологічними процесами.

Особливого значення набувають глобальні ризики, які формуються під впливом міжнародних економічних процесів, включаючи фінансові кризи, зміну кон'юнктури світових ринків та геополітичну нестабільність. Як зазначається у дослідженні [2], ефективне управління ризиками дозволяє підприємствам підвищити адаптивність до змін зовнішнього середовища та забезпечити довгострокову стабільність.

3. Сучасні підходи до управління ризиками в економіці підприємства

У сучасній економіці управління підприємствами широко застосовуються

інтегровані системи ризик-менеджменту (ERM), які забезпечують комплексний підхід до управління ризиками. Такі системи охоплюють всі рівні організації та дозволяють узгоджувати ризик-менеджмент зі стратегічними цілями підприємства.

Важливим інструментом є використання кількісних методів оцінки ризиків, зокрема сценарного аналізу, стрес-тестування, імітаційного моделювання та економіко-математичних методів прогнозування. Як відомо з [3], застосування сучасних аналітичних платформ та цифрових технологій дозволяє значно підвищити точність оцінки ризиків та ефективність управлінських рішень.

Крім того, важливим є впровадження ризик-орієнтованого мислення в корпоративній культурі підприємства, що передбачає усвідомлення ризиків на всіх рівнях управління.

4. Економічні інструменти підвищення ефективності управління підприємством

Удосконалення управління економікою підприємства передбачає застосування широкого спектра економічних інструментів. До ключових інструментів належать диверсифікація діяльності, страхування, хеджування фінансових ризиків, оптимізація структури капіталу та управління грошовими потоками.

Особливого значення набуває впровадження систем корпоративного управління, які забезпечують прозорість діяльності підприємства, підвищують довіру інвесторів та знижують рівень ризиків. Як розглянуто в [4], інтеграція ESG-принципів у діяльність підприємств сприяє не лише зниженню ризиків, але й формуванню довгострокової вартості компанії.

5. Роль держави та інституційного середовища у формуванні ефективного управління підприємствами

Інституційне середовище, сформоване державою, має суттєвий вплив на ефективність управління підприємствами. Регуляторна політика, податкова система, рівень розвитку правових інститутів та захист прав власності визначають умови функціонування бізнесу.

Як зазначається в [5], ефективні інститути сприяють зниженню транзакційних витрат, підвищенню рівня довіри та розвитку підприємницької активності. У цьому контексті важливим є забезпечення стабільності економічної політики та прозорості державного регулювання.

6. Поведінкові аспекти прийняття управлінських рішень в умовах ризику

У процесі управління підприємством значну роль відіграють поведінкові фактори, які впливають на прийняття управлінських рішень. Когнітивні

викривлення можуть призводити до неефективного розподілу ресурсів та підвищення рівня ризику.

Як відомо з [6], врахування поведінкових аспектів дозволяє підвищити якість управління ризиками та зменшити вплив суб'єктивних факторів. У цьому контексті важливим є впровадження систем підтримки прийняття рішень, що базуються на використанні аналітичних моделей та алгоритмів штучного інтелекту.

Також важливо формувати корпоративну культуру, орієнтовану на раціональне прийняття рішень та відповідальне ставлення до ризиків.

7. Цифровізація як фактор трансформації управління економікою підприємства

Цифровізація економіки суттєво трансформує підходи до управління підприємствами. Використання великих даних, штучного інтелекту, блокчейн-технологій та автоматизованих систем управління дозволяє підвищити ефективність бізнес-процесів та знизити рівень ризиків.

Як розглянуто в [7], цифрові технології сприяють формуванню нових бізнес-моделей, підвищенню прозорості діяльності підприємств та покращенню якості управлінських рішень.

8. Перспективи розвитку систем управління підприємством в умовах глобалізації

Глобалізаційні процеси відкривають нові можливості для розвитку підприємств, але одночасно підвищують рівень конкуренції та складність управління. Підприємства змушені адаптувати свої стратегії до умов глобального ринку, що передбачає використання інноваційних підходів до управління та ризик-менеджменту.

Важливим напрямом є розвиток міжнародного співробітництва, впровадження міжнародних стандартів управління та гармонізація регуляторного середовища.

9. Висновки

Таким чином, удосконалення управління економікою підприємства в умовах ризику є складним і багатогранним процесом, що потребує інтеграції сучасних підходів до ризик-менеджменту, використання економічних інструментів та врахування інституційних і поведінкових факторів. Розвиток цифрових технологій та посилення ролі інституційного середовища створюють нові можливості для підвищення ефективності управління підприємствами. У цих умовах ключовим завданням є формування стійких систем управління, здатних забезпечити адаптацію до змін та довгостроковий розвиток підприємств.

Список використаних джерел:

1. Hopkin P. Fundamentals of Risk Management. – London: Kogan Page, 2018.
2. OECD. Enterprise Risk Management: Integrating with Strategy and Performance. – Paris: OECD Publishing, 2020.
3. Mckinsey & Company. Global Risk Management Survey. – 2022.
4. KPMG. ESG and Risk Management Report. – 2023.
5. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
6. Thaler R. Behavioral Economics: Past, Present, and Future // American Economic Review. – 2016.
7. Mckinsey & Company. Risk Management Survey. – 2022.

Коваль В.
Кандидат військових наук, старший науковий співробітник,
генерал-майор Збройних Сил України

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН: УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ОСНОВ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ПЛАНУВАННЯ

Вступ.

Трансформація оборонно-промислового комплексу (ОПК) України в умовах повномасштабної агресії вимагає перегляду класичних підходів до стратегічного аналізу та планування. В умовах воєнного стану підприємства ОПК стикаються з безпрецедентною динамікою зовнішнього середовища, що робить традиційні методи планування "*від досягнутого*" малоефективними. ОПК сьогодні розглядається не лише як засіб забезпечення сектору безпеки і оборони, а й як "*локомотив*" технологічного розвитку України, що базується на принципі "*безпека через розвиток*".

Сучасний етап розвитку національної економіки вимагає впровадження інтелектуальних систем, здатних обробляти великі масиви даних та здійснювати антиципацію (випереджальне реагування) на загрози. Це обумовлює *необхідність переходу* ОПК від жорсткого директивного управління до гнучких адаптивних стратегій, використання когнітивних технологій та цифрових двійників, які дозволяють синхронізувати виробничі можливості підприємств із мінливими потребами сектору безпеки та оборони, що і обумовлює *актуальність* даного дослідження.

Основна частина.

Трансформація ОПК України в умовах повномасштабної агресії вимагає перегляду класичних підходів до стратегічного аналізу. Склад факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств ОПК безпосередньо зумовлює архітектуру об'єкта та суб'єкта управління, а їх вивчення в сучасних умовах нерозривно пов'язане з можливостями інтелектуальної обробки великих масивів даних та антиципації ризиків.

Для поглибленого пізнання міжелементних зв'язків та обставин мікросередовища доцільно використовувати інструментарій стратегічного аналізу на основі адаптованої моделі "*п'яти сил*" М. Портера. Це дозволяє виділити специфіку аналізованої області в частині вдосконалення аналітичного забезпечення стратегічного планування.

Детальний аналіз мікросередовища слугує основою для антиципації ризиків та загроз утворення проблемних ситуацій. Він дозволяє сформувати емпіричну логіко-лінгвістичну модель дискретно-ситуаційної мережі, що допомагає визначити граничні умови для фреймового представлення знань про шляхи розв'язання стратегічних завдань.

Конкуренція в ОПК України має нерівномірний та специфічний характер:

Монопольне становище – окремі державні підприємства залишаються єдиними постачальниками унікальних технологій (наприклад, ракетне озброєння, авіаційний ремонт тощо), що забезпечує їм стабільність, але знижує мотивацію до зниження витрат;

Загроза субститутів – в умовах сучасної війни дрони-камікадзе стають ефективним замінником дорогої високоточної зброї, що змушує традиційні заводи ОПК до швидкої диверсифікації;

Залежність від замовника – високий ступінь впливу Міністерства оборони через можливість передачі конструкторської документації від одного розробника до іншого виробника (нового конкурента), що радикально змінює ситуацію на ринку.

Аналіз внутрішнього середовища та зовнішніх шоків дозволяє в подальшому провести ранжування проблемних ситуацій за класами важливості та ризиковості, що є критично важливим для побудови адаптивної системи планування.

Аналіз внутрішньої структури ОПК України дозволяє розкрити складну архітектуру взаємодії між управляючими та керованими підсистемами, специфіку логістичних ланцюгів та особливості збуту в умовах воєнного стану.

На відміну від цивільних галузей економіки, підприємства ОПК функціонують в умовах директивно регульованого ринку. Це створює низку специфічних обмежень: жорстка політика стримування цін з боку замовника – часто перешкоджає своєчасному оновленню основних фондів; дрібносерійність продукції та обмежене коло сертифікованих постачальників – тне дозволяють повною мірою оптимізувати бізнес-процеси для суттєвого зниження собівартості.

Водночас український ОПК має суттєві конкурентні переваги: наявність висококваліфікованої інженерної школи та здатність створювати наукомістку продукцію, що пройшла перевірку в умовах реальних бойових дій (*combat proven*). Хоча обмеження міжнародної кооперації в окремих секторах забезпечує автономність, воно водночас може стримувати технологічний прогрес, що робить актуальним впровадження механізмів трансферу технологій та спільних підприємств із західними партнерами.

Для комплексного дослідження *архітектури ОПК* та розробки удосконаленої системи *стратегічного планування* доцільно застосувати такі методи:

SWOT-аналіз – для ідентифікації стратегічних можливостей (експортний потенціал, технологічний прорив) та систематизації загроз (технологічна залежність, волатильність попиту);

Логіко-лінгвістичне моделювання – для розробки дискретно-ситуаційних мереж з метою формалізації сценаріїв розв'язання стратегічних завдань;

Фреймовий підхід – для структурування знань про ресурси (метали, ЕКБ, фінанси) у вигляді стандартних одиниць знань для систем підтримки прийняття рішень (DSS);

Метод цифрових двійників – для моделювання промислової системи через потоки ресурсів для виявлення розривів між потребами замовника та можливостями виробництва.

Використана методологія дозволяє інтегрувати когнітивний аналіз у цифрову архітектуру підприємства, створюючи надійне підґрунтя для забезпечення національної стійкості.

На основі проведеного *SWOT-аналізу* було виокремлено ключові напрями стратегічного розвитку ОПК, що можуть бути покладені в основу формування державної політики: впровадження стандартів якості, гармонізованих зі стандартами НАТО (AQAP 2000); реалізація цільових програм підготовки інженерних кадрів та цифрових навичок; удосконалення механізмів військового приймання та контролю якості; активне впровадження результатів НДДКР у серійне виробництво; цифрова трансформація та розробка систем адаптивного стратегічного планування на рівні підприємств; диверсифікація діяльності та збільшення частки продукції подвійного призначення.

Застосування *алгоритму зворотного логічного виводу* в процесі стратегічного планування, є ключовим інструментом, що дозволяє ефективно використовувати ці можливості для формування "моделі майбутнього" ОПК. Це забезпечує високу пропускну здатність інформаційних потоків усередині продуктових вертикалей та дозволяє гнучко адаптувати плани до динамічних змін воєнно-політичної обстановки.

Стратегічне планування нерозривно пов'язане з процесами мовленнєвої та інтелектуальної діяльності, які важко піддаються формалізації. Для автоматизації підтримки управлінських рішень лише математичного апарату часто недостатньо. Розвиток інформаційно-комунікаційних систем сприяв появі інтелектуальних або експертних систем, що стали попередниками штучного інтелекту (AI), оскільки в їхню основу закладено технології накопичення та вилучення знань.

В Україні когнітивне управління знайшло відображення в теорії адаптивного управління, зокрема при побудові концептуального каркаса суб'єкта та об'єкта, а також у формуванні логіко-лінгвістичних моделей дискретно-ситуаційних мереж проблемних ситуацій. Такі моделі виступають інтелектуальними засобами підтримки рішень, дозволяючи особі, що приймає рішення діяти ефективно в умовах зовнішніх шоків.

Розвиваючи загальну параметричну теорію управління, доцільно використовувати "*партикузуальну*" систему, яка не має жорсткого формалізованого (математичного чи семантичного) представлення про свою поведінку, стійкі характеристики зв'язків чи методи мотивації. Саме для таких систем когнітивний підхід стає незамінним інструментом аналізу, оцінки та прогнозування.

Специфіка ОПК України з його багаторівневою структурою замовників, виконавців та контролюючих органів значно ускладнює пряму формалізацію процесів. Когнітивний підхід у цьому разі виправданий складністю об'єкта дослідження. Можливість реалізації такого підходу прямо залежить від рівня цифрової зрілості підприємства, що передбачає впровадження систем класів ERP, CAD, PDM, ECM та BI (*Business intelligence*).

Найбільш перспективним інструментарієм для реалізації сучасного стратегічного планування є системи підтримки прийняття рішень – DSS (*Decision Support System*). Вони базуються на наскрізних технологіях, які аналітична компанія Gartner виділяє як ключові тренди цифрової трансформації:

Технології адаптивності – системи, що дозволяють підприємству миттєво реагувати на зміни в зовнішньому середовищі та воєнно-політичні шоки;

Мобільність та децентралізація – інструменти для підвищення мобільності персоналу та забезпечення віддаленого доступу до управлінських функцій;

Кібербезпека – технології захисту критичних даних та каналів зв'язку в умовах гібридних загроз;

Кооперативна інтелектуалізація – технології спільного накопичення та використання досвіду (*Knowledge Management*) у межах вертикально-інтегрованих структур та оборонних кластерів;

Штучний інтелект (*AI*) – використання алгоритмів машинного навчання та когнітивного аналізу для автоматизації рутинних та прогнозних завдань.

Висновки.

1. Інтелектуальні системи та цифрові технології можуть бути використані як програмна основа для впровадження удосконаленої системи стратегічного планування розвитку ОПК України.

2. Запровадження нових підходів до стратегічного планування дозволяють підприємствам ОПК перейти від директивного до адаптивного планування, забезпечуючи стійкість (*resilience*) виробничих циклів до зовнішніх шоків. Запропоновані підходи сприяють автоматизації взаємодії із замовником, оптимізації собівартості та ефективній диверсифікації діяльності.

3. Систематизація параметрів мікросередовища ОПК України з урахуванням специфіки воєнного стану та defensetech-кластерів дозволяє поєднати методи класичного стратегічного менеджменту з наскрізними цифровими технологіями (AI, Big Data, когнітивне моделювання).

Список використаних джерел

1. Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. New York: Free Press, 1980. 396 p.

2. Горбулін В. П. Як перемогти Росію у війні майбутнього. Київ: Брайт Букс, 2020. 256 с.

3. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05.2021 № 470-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-2021-%D1%80.

4. Мельник Т. Г. Цифрова трансформація оборонно-промислового комплексу України: виклики та можливості. Економіка та держава. 2023. № 5. С. 14–21.

5. Савченко О. Ф. Адаптивне управління складними системами в умовах невизначеності. Київ: Наукова думка, 2019. 312 с.

6. Gartner Top 10 Strategic Technology Trends for 2024. Stamford: Gartner Inc., 2023. URL: https://www.gartner.com/en/articles/gartner-top-10-strategic-technology-trends-for-2024.

7. Про оборонні закупівлі: Закон України від 17.07.2020 № 808-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20.

References

1. Porter, M. E. (1980). Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. Free Press.

2. Horbulin, V. P. (2020). Yak peremohty Rosiiu u viini maibutnoho [How to defeat Russia in the war of the future]. Bright Books.

3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021). Stratehiia rozvytku oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy na period do 2030 roku [Strategy for the development of the defense-industrial complex of Ukraine for the period up to 2030]. Https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-2021-%D1%80

4. Melnyk, T. H. (2023). Tsyfrova transformatsiia oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy: vykyly ta mozhlyvosti [Digital transformation of the defense-industrial complex of Ukraine: challenges and opportunities]. Economy and State, (5), 14–21.

5. Savchenko, O. F. (2019). Adaptyvne upravlinnia skladnymy systemamy v umovakh nevypravdanosti [Adaptive management of complex systems under uncertainty]. Naukova Dumka.

6. Gartner Inc. (2023). Gartner Top 10 Strategic Technology Trends for 2024. Https://www.gartner.com/en/articles/gartner-top-10-strategic-technology-trends-for-2024

7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). Zakon Ukrainy «Pro oboronni zakupivli» [Law of Ukraine "On Defense Procurement"]. Https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20.

Криловський В.О.
Аспірант 3 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Вінницький фінансово-економічний університет
Науковий керівник: **Григорук І.О.** к.е.н., доцент
М. Вінниця, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. В умовах економічної нестабільності та воєнного часу підприємства України стикаються з необхідністю прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень за умов обмежених ресурсів та підвищених ризиків. Відсутність системних підходів до оптимізації інвестиційних рішень і моделювання фінансового потенціалу знижує стратегічну стійкість підприємств. Актуальність вирішення цієї проблеми зростає на тлі поглиблення діджиталізації та необхідності технологічної модернізації вітчизняної економіки.

Мета дослідження — обґрунтувати рекомендації щодо оптимізації інвестиційних рішень підприємств та визначити ефективні підходи до моделювання фінансового потенціалу з урахуванням ризиків і сценаріїв розвитку.

Результати дослідження. Оптимізація інвестиційних рішень передбачає чітке визначення пріоритетних напрямків капіталовкладень. Першим ключовим напрямом є інвестиції в енергозбереження: вкладення у відповідні технології обсягом 10% від загального бюджету забезпечують пропорційне зниження витрат на енергоресурси, що суттєво підвищує рентабельність виробництва [1].

Другим пріоритетним напрямом є автоматизація виробничих процесів. Інвестиції в системи автоматизованого управління забезпечують підвищення продуктивності праці на 15%, водночас знижуючи витрати на персонал та підвищуючи якість продукції [2]. Третім важливим аспектом є оптимізація стратегії фінансування через диверсифікацію джерел капіталу: краудфандингові платформи дозволяють мобілізувати від 50 до 200 тис. Доларів для реалізації технологічних проєктів малого бізнесу [3].

Щодо моделювання фінансового потенціалу, визначено, що комплексна модель має враховувати три сценарії: базовий (збереження поточних тенденцій), оптимістичний (реалізація реформ та залучення міжнародних інвестицій) та песимістичний (ескалація ризиків). Для малих підприємств бета-коефіцієнт

у 2022 році становив 1,3, що відображає підвищений системний ризик відносно середнього по ринку [4].

На макрорівні для активізації інвестиційних процесів необхідно: скасувати ПДВ та акцизний податок на імпорт виробничого обладнання; забезпечити прозорість бюджетних витрат; встановити єдині правила для учасників фондового ринку; надати гарантії повернення інвестицій [5]. Реструктуризація нерентабельних державних підприємств і підтримка пріоритетних галузей — агросектор, ІТ, харчова промисловість — також є ключовими передумовами відновлення інвестиційної активності [6].

Висновки. Впровадження запропонованих рекомендацій дозволить підприємствам підвищити ефективність використання інвестиційних ресурсів і забезпечити стабільний розвиток. Поєднання цільових інвестиційних рішень (енергозбереження, автоматизація, диверсифікація фінансування) з системним моделюванням фінансового потенціалу за різними сценаріями створює надійну основу для стратегічного планування суб'єктів господарювання України в умовах нестабільності та повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Ареф'єва О. В., Андрієнко М. М., Кравченко О. Р. Економічні аспекти механізму управління фінансовим потенціалом підприємства. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 35. Ч. 2. С. 47–52.

2. Блащак Б. Я. Фінансовий потенціал у структурі потенціалу підприємства. Економіка та управління підприємствами. 2019. № 3. Т. 30 (69). С. 74–78.

3. Бондар А. І., Марченко В. М. Методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу підприємства. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2017. № 20. С. 142–149.

4. Навольська Н. В., Блащак Б. Я. Методологічні аспекти прогнозування фінансового потенціалу підприємств. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. № 2 (70). С. 139–146.

5. Краус К. М., Краус Н. М. Методика розрахунку дохідності й окупності інвестиційного проєкту. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 8. С. 36–42.

6. Андрєєва Т. Є., Опікунова Н. В., Нєнахова О. О. Основні складові інвестиційної привабливості. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. № 33. С. 247–251.

Москвін Б.Ю.
Кандидат економічних наук,
Доцент кафедри публічного та міжнародного права
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

СИСТЕМА ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ

У науковій літературі загрози економічній безпеці підприємства розглядаються як потенційні або реальні дестабілізуючі чинники, події чи дії, які порушують стан захищеності суб'єкта господарювання та можуть спричинити економічні втрати, погіршення результатів діяльності або навіть припинення функціонування підприємства [1; 2]. Важливо, що сучасний підхід до управління економічною безпекою акцентує не лише на фіксації наслідків уже реалізованих загроз, а передусім на їх прогнозуванні, ранньому виявленні та попередженні. Саме тому загрози доцільно трактувати не як окремі випадкові відхилення, а як сукупність чинників ризику, які формують загальний рівень вразливості підприємства.

Найбільш поширеним у наукових працях є поділ загроз на зовнішні та внутрішні [3]. До зовнішніх загроз відносять інфляційні процеси, економічні кризи, нестабільність політичної ситуації, динамічні зміни законодавства, посилення конкуренції, нестійкість ринку, форс-мажорні обставини, а також тиск з боку контрагентів чи контролюючих органів. До внутрішніх загроз, своєю чергою, належать помилки менеджменту, недоліки фінансової діяльності, неефективна організація виробничого процесу, низька конкурентоспроможність продукції, зношеність основних фондів, дефіцит інвестиційних ресурсів та слабкий контроль за використанням потенціалу підприємства. Такий поділ є методологічно важливим, оскільки дозволяє визначити джерело ризику та обрати адекватний механізм реагування.

Аргументовано слід підкреслити, що зовнішні загрози особливо небезпечні тим, що підприємство не завжди може прямо впливати на причини їх виникнення. Якщо інфляцію, зміну податкових правил або коливання ринкової кон'юнктури суб'єкт господарювання може лише враховувати та адаптуватися до них, то внутрішні загрози значною мірою залежать від якості управління. Саме тому в наукових дослідженнях наголошується: для великих підприємств критичнішими часто стають внутрішні дисфункції управління, тоді як для малих підприємств сильніше проявляється тиск зовнішнього середовища. Це свідчить, що економічна безпека не має універсальної моделі

загроз, а завжди залежить від масштабу бізнесу, галузевої специфіки та стадії життєвого циклу підприємства.

Значну аналітичну цінність має також класифікація загроз за характером виникнення та часовим горизонтом. У наукових працях виділяють об'єктивні загрози, що виникають незалежно від волі підприємства, і суб'єктивні, які зумовлені свідомими чи несвідомими діями працівників, менеджерів, партнерів або інших зацікавлених сторін [4]. Крім того, загрози можуть бути систематичними і несистематичними, а також стратегічними, поточними й оперативними. Така класифікація має практичне значення, оскільки стратегічні загрози впливають на довгострокову стійкість підприємства, поточні - на безперервність його функціонування, а оперативні - на щоденні управлінські рішення, фінансові потоки та виробничі результати.

Окрему групу становлять фінансово-інвестиційні загрози, що безпосередньо підривають ресурсну основу підприємства. Науковці підкреслюють, що в сучасних умовах інвестиційний ризик є одним із ключових факторів впливу на економічну безпеку, адже саме він визначає можливості модернізації, технологічного оновлення, підтримання конкурентоспроможності та відтворення виробничого потенціалу. За дефіциту фінансових ресурсів підприємство втрачає здатність не лише розвиватися, а іноді й підтримувати базову операційну стійкість [5; 6]. Отже, нестача інвестицій, висока вартість капіталу, погіршення платоспроможності та фінансова нестійкість мають розглядатися як загрози першого порядку.

У сучасних українських реаліях система загроз істотно ускладнилася під впливом воєнного стану та загальної невизначеності бізнес-середовища. Дослідження українських авторів показують, що до традиційних економічних ризиків додалися обстріли, відсутність електроенергії, релокація виробничих потужностей, втрата трудових ресурсів, соціальна напруга, дефіцит енергоресурсів, зміни регуляторних вимог, податкові трансформації та ринкові зрушення. Усе це не лише підвищує витрати підприємства, а й підриває його здатність до планування, інвестування та підтримання стабільних зв'язків із контрагентами.

Ще однією визначальною групою сучасних загроз є цифрові та інформаційні ризики. Новітні дослідження наголошують, що в умовах цифровізації економіки інформаційна та цифрова безпека вже не можуть розглядатися як другорядні складові, оскільки кіберзагрози, витоки даних, порушення цифрової інфраструктури, шахрайські транзакції, репутаційні втрати та маніпулювання інформацією безпосередньо впливають на фінансові результати та ринкову позицію підприємства. Особливо вразливими до таких загроз є підприємства електронної торгівлі, де технологічна інфраструктура одночасно

виступає і джерелом конкурентних переваг, і полем підвищеного ризику. Це означає, що сучасна модель економічної безпеки має обов'язково включати кіберзахист, цифровий моніторинг і контроль за інформаційними потоками.

Таким чином, загрози економічній безпеці підприємства мають системний, багаторівневий і взаємопов'язаний характер. Вони виникають у фінансовій, виробничій, кадровій, ринковій, правовій, інформаційній та стратегічній площинах, а їх небезпечність полягає не лише в прямому економічному збитку, а й у здатності руйнувати адаптивність, ділову репутацію, конкурентні переваги та перспективи розвитку підприємства. Саме тому у сучасних дослідженнях дедалі більше уваги приділяється інтеграції ризик-менеджменту, механізмів безперервного моніторингу, внутрішнього контролю та резильєнтності в єдину систему економічної безпеки.

На нашу думку, ключова особливість сучасних загроз економічній безпеці підприємства полягає в тому, що вони більше не існують ізольовано. Фінансова нестійкість посилює кадрові втрати, кадрові проблеми погіршують якість управлінських рішень, цифрові ризики спричиняють як прямі фінансові збитки, так і репутаційні втрати, а зовнішні шоки швидко трансформуються у внутрішні дисфункції підприємства. Отже, економічна безпека має розглядатися не як сукупність окремих захисних заходів, а як інтегрована система стратегічного управління стійкістю підприємства.

Узагальнюючи наукові підходи, вважаємо, що зміцнення економічної безпеки підприємства повинно спиратися на кілька пріоритетів: по-перше, на системну ідентифікацію та ранжування загроз; по-друге, на інтеграцію ризик-менеджменту в загальну стратегію розвитку; по-третє, на посилення внутрішнього контролю, фінансової дисципліни та комплаєнсу; по-четверте, на цифровий захист і безперервний моніторинг інформаційних ризиків; по-п'яте, на розвиток адаптивності та резильєнтності підприємства в умовах кризи. Саме поєднання превентивного, адаптивного та відновлювального підходів, на наш погляд, є найбільш перспективною моделлю зміцнення економічної безпеки сучасного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Маркіна І. А., Потапюк І. П. *Загрози економічній безпеці підприємства: теоретичний аспект*. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. 2017. № 33. DOI: 10.31498/2225-6725.33.2017.134216.

2. Кузнецова І. О., Кюне О. О. Класифікація загроз економічній безпеці підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. № 3(58). DOI: 10.33987/vsed.3(58).2015.120-128.

3. Петренко О. В., Антоненко В. М. Економічна безпека підприємства: загрози та шляхи їх пересічення. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 328–333.

4. Барташевська Ю. М. Економічна безпека підприємства: фактори впливу та шляхи забезпечення. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 189–194.

5. Халіна В. Ю., Колмакова О. М., Устіловська А. С. Економічна безпека підприємств України крізь призму сучасного феномену їх адаптації. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-58-94.

6. Яремик М., Черненко А. Забезпечення економічної безпеки підприємств електронної торгівлі в умовах впливу сучасних загроз. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-60-9.

СЕКЦІЯ 10.
КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Liu Heng
Postgraduate Student of Musical Art Department
Sumy State Pedagogical University
Named after A. S. Makarenko, Sumy

PUPILS' GENRE-STYLE COMPETENCE IN SCIENTIFIC DISCOURSE

The process of forming pupils' genre-style competence in music schools is characterized by complexity, variability, and multidimensionality. At the same time, it should be emphasized that the comprehension of musical phenomena through the prism of style follows certain general patterns. Taking these patterns into account enhances the effectiveness of students' artistic and cognitive activity and contributes to the development of their creative and stylistic thinking. The conducted theoretical analysis of musicological sources (I. Drach, S. Shyp) demonstrates that musical style is a multi-level system of interaction between an individual's artistic thinking and musical expressive means, conditioned by socio-historical and individual-psychological factors and capable of ensuring the embodiment of the ideological-figurative content of a musical work [4]. The perception of musical style involves not only the recognition of structural features and characteristic traits of a work but also its interpretation.

The formation of genre-style competence of pupils in children's music schools is closely related to the concept of genre, the understanding of which is a necessary prerequisite for grasping the figurative content and structural principles of works of different types of art, their specific features in accordance with expressive means, as well as the interconnections of artistic information. Genre is interpreted as the belonging of a work to a certain historically formed type or kind of art that possesses characteristic thematic, structural, and functional features, determined by the mode and conditions of performance and perception, as well as by the peculiarities of content and form.

The concept of musical genre reflects one of the central problems of musicology and aesthetics – the relationship between extra-musical factors of creativity and its purely musical characteristics. As a basis of the musical-

communicative process, genre serves as a mediator between the composer and the listener, as well as between reality and its artistic representation. This function substantiates the expediency of applying a historical-artistic approach in the process of forming genre-style competence of pupils in children's music schools. In this context, genre becomes a key concept in the study of musical works, while the approach itself can be considered a system of methods and techniques for understanding the diversity of musical art, ensuring both its differentiation and interconnection.

The genre-based approach expands the possibilities of forming pupils' holistic perception of the artistic picture of the world and directs them toward mastering musical works at a deeper level of comprehension. Various models of genre classification developed in musicology serve as a basis for selecting educational repertoire necessary for the development of specific musical skills and abilities.

The application of the genre approach contributes to: awareness of stylistic and genre features of a work and formation of skills of its performance analysis; mastering effective methods of working with specific musical material; and expanding pupils' general musical outlook [2].

Based on the study of individual genre varieties, pupils gain the opportunity to purposefully improve corresponding performance techniques. Addressing genre-related issues activates the mastery not only of genres themselves but also of the processes of their formation, considering them in the context of the development of musical thinking. Within this approach, each musical genre appears as a kind of "genotype" of creative activity – a normative model, pattern, and a guideline for artistic practice.

Genre as a genotype reflects a collective understanding of a group of musical artifacts united by common functional, conventional, and semantic characteristics; it represents a stable typological figurative impression and a corresponding generalized model fixed in conceptual definition [3].

The formation of genre-style competence within the system of music education presupposes the development of pupils' awareness of a wide range of musical genres as an effective means of improving their performance skills.

One of the most significant studies devoted to the problem of developing children's ability to perceive musical style is the work of Howard Gardner, which examines how this ability is formed and improved, as well as how children perceive the sphere of classical music.

Pedagogical aspects of music-style education of music school pupils have been studied to a much lesser extent. At the same time, there are scientific works that reveal the specifics and ways of forming musical-style representations and competences in higher art education applicants. In particular, the studies of N. Ashykhmina, V. Butsiak, O. Shcherbinina, and other scholars should be noted.

The concept of "competence" as a key category of this phenomenon is interpreted as a set of knowledge, skills, and abilities that reflect the level of development of the capacity to perceive music of different styles, recognize stylistic features, carry out auditory control, and evaluate the embodiment of stylistic specificity in performance, compositional, and listening activities [1].

Genre-style competence of pupils in art schools is understood as an integrative quality that characterizes the formation of knowledge, skills, and abilities related to the perception, understanding, and reproduction of stylistic features of musical works. The presence of such competence enables pupils to recognize and differentiate the main musical styles and genres of different historical epochs, analyze musical works from the perspective of their stylistic characteristics, interpret them taking stylistic features into account, and also improvise and create their own compositions in various styles.

The formation of this competence occurs throughout the entire period of study in an art school and is the result of purposeful interaction between teachers and pupils. It stimulates children's creative self-expression and contributes not only to the development of their musical abilities but also to their overall artistic and aesthetic formation.

The developed genre-style competence is based on the integration of intellectual and emotional experience, ensuring the development of the ability to recognize different musical styles and evaluate their interpretation in accordance with established artistic and aesthetic norms and standards in the field of musical art. Thus, this phenomenon naturally becomes part of the structure of pupils' musical culture. A well-developed genre-style competence contributes to a deeper understanding of the author's intention, as well as to the adequate perception and interpretation of musical images.

References

1. Ашихміна Н. В., Ван Сінь Музично-стильова компетентність учнів мистецьких шкіл: сутність поняття. *Південноукраїнські мистецькі студії.* 2024. № 2. С. 11-14.

2. Лобова О. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика. Суми : Мрія. 2010.

3. Маркова О. М. Теорія виконавства в сучасному музикознавстві. *Українське музикознавство*. К., 2002. Вип. 31. С. 93–102.

4. Шип С. В. Музична герменевтика : монографія. Суми : ФОП Цьома С.П., 2023. 144 с.

Алтухов В.В.
Концертмейстер кафедри музичного мистецтва естради та джазу,
Національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського
М. Харків, Україна

ХАРКІВСЬКИЙ ОРКЕСТР «НЕЗЛАМНИЙ» (ПРОЄКТ «ROCK ЗАЛЕЖНІСТЬ»). ПОЄДНАННЯ ТА ТВОРЧЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ТРАДИЦІЙ КЛАСИКИ ТА РОК МУЗИКИ

Творчий шлях проєкту «Rock залежність» розпочався восени 2022 року в місті Полтава, коли харківські музиканти, які тимчасово перебували в евакуації, підготували програму з відомих рок-композицій та виступили з концертом в залі Полтавської філармонії. Незвичним був склад ансамблю: вокал, гітара, бас-гітара, рояль та віолончель. Концерт мав успіх, який спонукав музикантів не спинятись на одноразовому виступі та продовжити розробку цього напряму. Далі до складу колективу приєднався ударник, а після повернення музикантів в Харків поступово струнна група розширилася до повноцінного камерного оркестру.

Головним викликом для для музикантів було гармонійно поєднати класичні традиції та рок музику, щоб залучення струнних інструментів та роялю не було штучним. Слід зазначити що струнні інструменти і рояль не були основними, базовими і характерними інструментами в рок музиці. Також, якщо не брати до уваги фортепіанні концерти з оркестром, рояль епізодично використовується і в симфонічній практиці. Отже, під час створення аранжувань треба було знайти нові тембральні, фактурні, стилістичні рішення для взаємодії всіх учасників проєкту. Також важливим моментом оригінального звучання є використання джазових елементів та імпровізації, особливо в партіях роялю.

Репертуар колективу постійно оновлюється та складається з творів гуртів, які активно підтримали Україну після повномасштабного вторгнення. В деяких піснях зберігається авторська стилістика. Мелодія, гармонія, в інших має місце нове трактування. Так, наприклад балада «Still loving you» гурту Scorpions перероблена в танго (тільки приспіви та кода звучить в характері оригіналу), а хіт Фредді Мерк'юрі «I want to break free» звучить в стилі хабанери з опери Жоржа Бізе «Кармен» з використанням мелодії арії. Коротке цитування популярних класичних мелодій стало фірмовим знаком колективу.

Оркестр об'єднав різних за віком та досвідом музикантів. Поруч грають досвідчені професори консерваторії, випускники минулих років та молоді студенти вищих навчальних закладів, які отримують безцінний досвід спіль-

ного емоційного музикування в різних стилях. Також під час концертів за межами Харкова в інших містах залучаються місцеві музиканти, деякі з них надалі стали постійними членами колективу, приєднуються під час гастролей, а потім повертаються додому. Також цікавим був цікавим досвід залучення хорових колективів під час концертів в Харкові та Чернігові. Все це сприяє розвитку нових творчих зв'язків між музикантами різних регіонів України як підгрунтя для нових цікавих мистецьких проєктів.

За останні три роки оркестр дав десятки концертів практично в усіх обласних центрах України. Цікаві програми дуже тепло сприймаються слухачами, мають великий арттерапевтичний ефект. Також суттєвим є волонтерський напрямок діяльності, під час концертів збираються кошти на потреби ЗСУ, на концерти запрошуються ветерани, воїни, які проходять курси реабілітації, родини вимушених переселенців. І для самих музикантів також дуже важливо відчувати у відповідь теплу енергетику та позитивні емоції від слухачів.

Гай Міняо
Аспірант кафедри музичного мистецва,
Сумський державний педагогічний
Університет імені А. С. Макренка,
М. Суми

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДЛІТКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Проблема музично-естетичного розвитку школярів у сучасних умовах є надзвичайно актуальною, оскільки результативність співацької діяльності безпосередньо пов'язана з духовним і моральним становленням підлітків. У цьому дослідженні основна увага приділяється вокально-хоровій діяльності (як на уроках музичного мистецтва, так і в позакласній роботі) як цілісному, цілеспрямованому процесу формування виконавської активності учнів. У контексті музичної педагогіки важливе значення для нашого дослідження мають наукові праці таких учених, як А. Авдієвський, А. Болгарський, Л. Бутенко, Л. Василенко, О. Єременко, А. Зайцева, А. Козир, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Шульгіна та інші.

Відомі дослідники (С. Науменко, С. Максименко, О. Ростовський, Т. Танько та інші) аналізують вплив художньої діяльності на психічний розвиток підлітків у процесі мистецької освіти. Вони підкреслюють, що інтенсивне формування пізнавальних, емоційних і вольових процесів забезпечує здатність підлітків оперувати поняттями, осмислювати явища й об'єкти та ефективно засвоювати знання. Такі пізнавальні механізми сприяють розвитку мислення, пам'яті, уваги й активності завдяки ускладненню аналітичної діяльності, що проявляється в переході від абстрактного мислення до використання дедуктивних способів міркування.

Вважаємо за доцільне розглянути співвідношеня понять «практика». Сутність практики полягає в її єдності об'єктивного й суб'єктивного. Водночас, діяльність виступає засобом опосередкування активності, розкриття її змісту та цілей суб'єкта. За таких умов навчальна діяльність учня має постати як суб'єктивний компонент його практики (у нашому дослідженні – співацької). Важливими для цієї роботи є положення психологічної науки щодо структури діяльності, де практична і теоретична її форми розглядаються як цілісна система. При цьому функціонує психіка, яка разом зі свідомістю забезпечує спонукальну, регулятивну й контрольну функції. Такий підхід доводить, що особистість учня, яка формується й самореалізується в освітньому процесі, є складною системою з полікультурним характером, зумовленим її мистецьким наповненням [2].

Організація процесу музичного сприймання з урахуванням вікових особливостей школярів є однією з ключових передумов розвитку їхньої виконавської активності. Під віковими особливостями розуміють специфічні характеристики індивіда та його психіки, що змінюються відповідно до етапів розвитку. Вони охоплюють комплекс властивостей, пов'язаних із мотиваційною сферою, пізнавальними процесами та емоційними проявами.

Варто зазначити, що підлітковий вік, у межах нашого дослідження, становить особливий науковий інтерес. Він вирізняється суттєвими якісними змінами в психологічному, соціальному та фізіологічному розвитку особистості. Такі трансформації охоплюють передусім пізнавальну й емоційну сфери та відіграють визначальну роль у формуванні підлітка. У психолого-педагогічних джерелах цей віковий період розглядається як складний і переломний етап. Загальний фізичний ріст організму часто випереджає розвиток серцево-судинної системи, що зумовлює швидку втомлюваність і різкі коливання настрою. Це, своєю чергою, потребує дотримання спеціального режиму в різних видах діяльності підлітків, зокрема під час занять музичним мистецтвом.

Доцільно підкреслити, що сприйняття музичного мистецтва є основою всіх виконавських видів діяльності, зокрема вокально-хорової. Формування співацьких навичок – таких як звуковедення, інтонаційна точність, дихання, ансамблевість і дикція – відбувається на ґрунті осмислення підлітками художнього музичного матеріалу [1]. Важливою складовою є вироблення правильного дихання, яке розпочинається з опанування м'якої атаки звуку. Вокально-хорова діяльність передбачає комплексну роботу як над індивідуальними вокальними, так і над колективними хоровими вміннями. Якісне звукоутворення досягається через формування звучання голосних у високій позиції, їх округленості та рівномірності в усіх регістрах. Значну роль відіграє спів без інструментального супроводу, що сприяє розвитку хорового строю й може виконуватися як усім колективом, так і окремими виконавцями чи групами. Розвиток дикції пов'язаний із виконанням хорових творів на основі чіткої артикуляції голосних і приголосних у різних поєднаннях.

Відчуття темпу, динаміки, ритму, дихання та інтонаційної злагодженості відіграють важливу роль у формуванні навичок ансамблевого співу. Розвиток вокально-хорових умінь здійснювався за допомогою системи вокальних вправ у процесі опанування високохудожнього пісенного репертуару. Значна увага приділялася формуванню правильного дихання, якому властиві короткий вдих, нетривала затримка та поступовий видих. Важливим чинником якісного звучання є також так званий «спів на опорі». У хоровій практиці використовується і прийом «ланцюгового дихання», що забезпечує плавність звуковедення. З огляду на особливості шкільного репертуару, переважно застосо-

вується м'яка атака звуку. Оскільки характер звуковедення відображає інтонаційно-образний зміст твору, формування вміння протяжного звучання відбувається під час роботи над кантиленою, що є типовою для більшості пісень підліткового репертуару. Водночас увага приділяється і штриху non legato, який використовується для передачі героїчних і мужніх образів. З метою точного відтворення змісту поетичного тексту у вокально-хоровій діяльності застосовується метод розвитку артикуляційних навичок, що забезпечує чітку вимову приголосних і правильне формування голосних. Крім того, спів без інструментального супроводу сприяє розвитку тембрового, гармонічного та мелодичного слуху. Важливою умовою досягнення високих результатів є узгодженість між методами навчання та способами взаємодії всіх учасників мистецько-освітнього процесу [3].

Особливості психофізіологічного розвитку школярів особливо виразно проявляються у вокально-хоровій діяльності, адже саме в цей період відбувається мутація голосу. Через зміни у голосовому апараті хлопці не одразу адаптуються до нових умов співу, причому найбільші труднощі виникають під час виконання звуків верхнього регістру. Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема мутаційних змін висвітлюється у працях О. Маруфенка, Ю. Мережка, О. Юрка та інших дослідників. Перебудова голосового апарату підлітків зумовлює необхідність відповідних змін у вокально-хоровій роботі.

Добір репертуару в мутаційний період має здійснюватися особливо уважно з урахуванням можливостей голосу. Важливо орієнтуватися не на крайні межі діапазону, а на його так звану «робочу зону». За спостереженнями О. Ростовського, підлітки часто ще не готові до глибокого осмислення музичної мови й не завжди здатні повноцінно розкрити її образний зміст. Для них характерна вибірковість у сприйнятті, що нерідко знижує рівень проникнення в художню сутність твору та зумовлює поверхове ставлення до музики. У результаті частина учнів може залишатися байдужою до високохудожніх творів, які здатні викликати естетичне переживання й розкрити багатство людських почуттів, натомість віддаючи перевагу менш змістовним і художньо слабшим зразкам [4].

Отже, слід підкреслити, що організація вокально-хорової діяльності підлітків має особливу значущість, адже саме в цей період формується їхнє ставлення до духовних цінностей і мистецтва. Підлітковий вік характеризується активним процесом самопізнання, коли особистість прагне визначити себе та знайти образ, який найбільше відповідає її внутрішньому світові.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. Психологія особистості: підруч. Для студ. Вищ. Навч. Закл. Київ : ТОВ «КММ». 2007. 296 с.
2. Науменко С.І. Особливості діагностики музичних здібностей дошкільників. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 10. С. 15-18.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України. 2008. 274 с.
4. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан. 2011. 640 с.
5. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : автореф. Дис... Д-ра пед. Наук: 13.00.04. Харків, 2004.

СЕКЦІЯ 11.
ПРИКЛАДНА ФІЗИКА ТА НАНОМАТЕРІАЛИ

Арнаутов А.
Кандидат медичних наук,
Доцент Харківського аерокосмічного університету

Арнаутов В.
«Офтальмологічний центр ім. Л.Л. Гіршмана»,
Лікар – офтальмолог
Харків, Україна

НОВИЙ ПОГЛЯД НА СПЕКТРОСКОПІЮ В ОПТИЧНОМУ ДІАПАЗОНІ

Спектроскопія є серйозною наукою. За допомогою методів спектроскопії проводять складні хімічні аналізи на Землі та навіть у космосі, роблять висновки про хімічний склад атмосфери далеких планет, про рух космічних тіл. Методом спектроскопії пояснюється теорія «Великого вибуху» у походженні всесвіту.

У основі спектроскопії лежать: теорія Ньютона про спектр видимого діапазону, роботи Томаса Юнга і Фраунгофера про довжину хвилі, спостереження Бунзена і Кірхгофа про спектральні лінії випромінювання та поглинання, математичне відкриття Планка про квантування енергії, роботи Менделєєва про будову хімічних елементів, теорія Нільса Бора про енергетичні рівні електронів тощо.

Теорія спектроскопії, в кінцевому рахунку, заснована на спектрі Ньютона. Саме І. Ньютон [1] помітив, що різні кольори заломлюються порізному. Теорія Ньютона спричинила величезну ланцюгову реакцію. Наукові кола того часу вже були готові до сприйняття математичної теорії великого Ньютона. Це стало поштовхом до появи закону про нормальну дисперсію, хвильової теорії світла, корпускулярно-хвильового дуалізму, вимірювання довжини хвилі світла, виникнення загальної шкали електромагнітного випромінювання…

Основним досягненням спектроскопії є присвоєння всім хімічним елементам певної спектральної адреси на загальній шкалі електромагнітного випромінювання.

Наші попередні дослідження [2-4] показали, що спектр Ньютона, у загальноприйнятому сенсі цього слова, спектром не є. Виявилося, що спектр Ньютона, який прийняли за спектр видимого діапазону, складається з двох однакових, але вже інших спектрів.

Спектр Ньютона сьогодні є відправною стандартною шкалою [5] довжин хвиль, частот та енергії фотонів (рис.1).

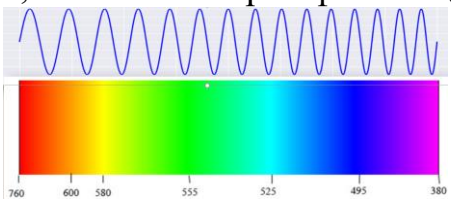

Рис.1. На сьогодні спектр Ньютона – це шкала частот, довжин хвиль та енергії фотонів

За теорією Ньютона спектр видимого світла далі не розкладається. У ньому - сім монохроматичних ліній, що плавно переходять одна в одну. І самі кольорові смуги також не підлягають подальшій дисперсії. До таких висновків Ньютон прийшов після проведення простого, але геніального методу дослідження пучка білого світла шляхом перехресних призм. Автор методу не помітив тенденції до подальшого розщеплення спектра методом поперечної дисперсії.

За допомогою розробленої нами модифікації цього методу нам вдалося далі розщепити спектр Ньютона і зрозуміти його тонку структуру. Спектр Ньютона складається з двох однакових, але вже інших, трикомпонентних спектрів. Знайдена нами структура зовсім не відповідає закону нормальної дисперсії. У спектрі Ньютона зовсім відсутня послідовність частот, на яку спиралися Томас Юнг і Фраунгофер при розрахунку довжини хвилі.

Наш новий спектр складається з трьох дискретних монохроматичних ліній: жовтої, пурпурної та голубої на білому фоні (рис.2).

Рис.2. Основні лінії нашого нового спектра (А) та закономірність їх заломлення (В).

На рис.2 показано, що, на противагу існуючій теорії, жовтий і голубий є крайніми кольорами спектра. При цьому жовтий заломлюється сильніше, ніж голубий. Отже, він має більшу частоту і енергію фотонів, ніж голубий. У середині спектра — пурпуровий колір, який, за сучасними уявленнями, взагалі, не є спектральним. Він вважається результатом фантазії мозку [6].

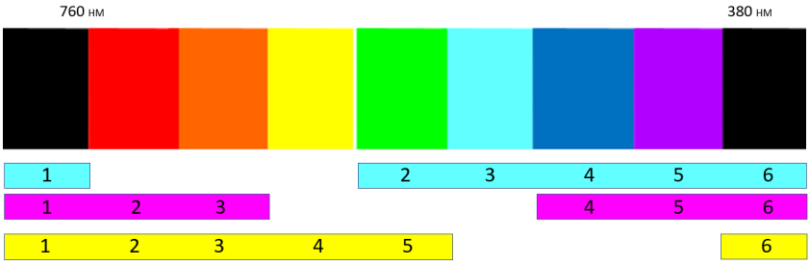

Рис.3. Кожен з основних трьох кольорів бере участь у формуванні шести кольорів спектра Ньютона

Кожен з цих трьох кольорів бере участь у формуванні шести кольорів спектра Ньютона. Тому про їхню довжину хвилі в межах спектра Ньютона не може бути й мови (рис.3).

Всі кольори спектра Ньютона змішані, крім жовтого та голубого. Тому вони не можуть мати своєї довжини хвилі: червоний – це пурпуровий і жовтий, зелений – це жовтий і голубий, синій — це пурпуровий і голубий. Жовтий і голубий видно у маленьких віконцях спектра Ньютона і, на перший погляд, вони ні з чим не змішуються. Але вони беруть участь у формуванні шести кольорів і належать до різних трьохкомпонентних спектрів. Якщо алегорично уявити, що наш новий спектр – це золота рибка, то спектр Ньютона можна зобразити сумою кінцевої та початкової частини трьохкомпонентного спектра (рис.4-а). У зв'язку з викладеним енергетичний спектр поглинання води, ймовірно, правильніше буде представити, як показано на рис.4-в.

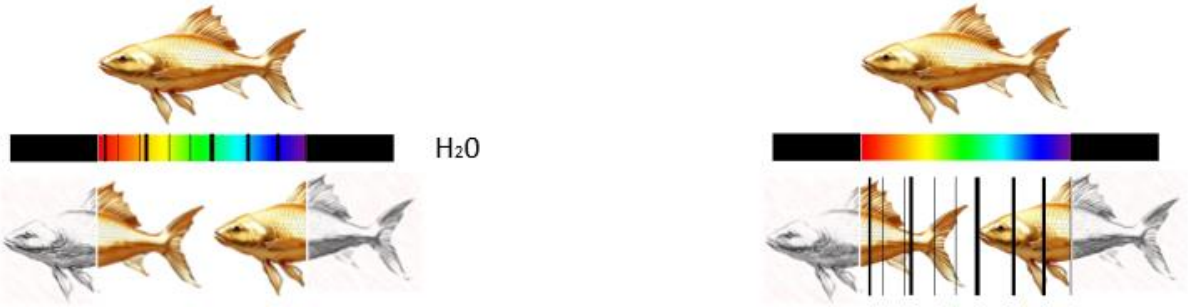

А в

Рис.4. Спектр Ньютона складається з двох незалежних частин (а). Алегоричне представлення спектра поглинання води, заснованого на картинці (в).

ВИСНОВКИ

• Спектр Ньютона спектром не є. Це кольорова картинка, що складається з суми двох однакових трьохкомпонентних спектрів.

• Спектроскопія, яка була заснована на спектрі Ньютона, насправді заснована на кольоровій картинці.

• Теорія спектроскопії в оптичному діапазоні потребує перегляду.

Список використаних джерел

1. Isaac Newton. Opticks: or, A Treatise of the Reflexions, Refractions, Inflexions and Colours of Light. London, United Kingdom: Printed for Sam Smith and Benj. Walford, 1704.

2. Арнаутов А. (2023а). Новий метод дослідження дисперсії видимого світла – дисперсія зображення. [Електронний ресурс]. Журнал «Наука і техніка сьогодні», серія “ Фізико-математичні науки”, №9(23)-С.476-488. Https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)

3. Арнаутов А. (2023б). Наш новий спектр видимого світла - результат повторної дисперсії класичного спектра Ньютона. [Електронний ресурс]. Журнал «Наука і техніка сьогодні», серія “ Фізико-математичні науки”, №10(24)-С.350-370. Https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-10(24)

4. Арнаутов А., Арнаутов В. (2023). Аналіз нашого нового спектру видимого світла. [Електронний ресурс]. Magazine - «Veda a perspektivy» №12(31), p.364-383. Https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-12(31)

5. Ландсберг Г. (1976) Оптика. «Наука». Москва

6. Elliott Liz (2014). Magenta Ain't A Colour. Retrieved from WWW.biotele. com/magenta.html.

СЕКЦІЯ 12.
ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Lukianchuk I.
Postgraduate student,
National University of «Kyiv-Mohyla Academy»,
Kyiv, Ukraine

Bugrov O.
Phd, Associate Professor,
Kyiv National University of Construction and Architecture
Kyiv, Ukraine

Bugrova O.
Phd, Associate Professor,
National University of «Kyiv-Mohyla Academy»,
Kyiv, Ukraine

THE ROLE OF METHODS, METHODOLOGY AND VALUES IN SCIENTIFIC RESEARCH ON INFRASTRUCTURE PROJECT FINANCING

The issues concerning methods, methodology, and values in scientific research are important, among other reasons, for the following considerations. First, the concepts of “methods” and “methodology” are often conflated, which leads to conceptual ambiguity in research design. Clarifying these terms is particularly important for the proper organization of complex studies, and research on project financing is a case in point.

Second, under contemporary conditions, the development of a conceptual model for the financial analysis of infrastructure projects should appropriately incorporate ESG factors (environmental, social, and governance), which adequately reflect underlying values.

Third, academic journals frequently require that manuscripts be structured according to the IMRAD format—Introduction, Methods (or Methodology), Results, and Discussion. At the same time, it is often expected that the “Methods” or “Methodology” section should not be substantially shorter than the core “Results” section (and may even be approximately equal in length).

The scientific method is generally understood as a systematic process of acquiring knowledge through observation, experimentation, and reasoning. However, the interpretation of this concept varies to some extent among different scholars.

According to Karl Popper (1959) [1], the scientific method is based on the principle of hypothesis testing and can be defined as "the construction of an artificial model in the language of science". Thomas Kuhn (1962) conceptualizes the scientific method in terms of paradigmatic structures, emphasizing that scientific research operates within a common theoretical framework, and provides the definition: "The scientific method is a paradigm-dependent process of problem-solving within science" [2]. John Dewey (1938) [3] defines the method as a reflective process of thinking that includes defining a problem, formulating hypotheses, and testing them. In a more modern interpretation (e.g., Creswell, 2014 [4]), the scientific method is defined as a structured, iterative process that includes observation, formulating hypotheses, collecting data, analyzing, and drawing conclusions. Therefore, it can be generalized that the scientific method is a specific way of investigating reality and includes defining a problem, developing hypotheses, testing, analyzing, and interpreting.

Methodology operates at a higher level of abstraction, encompassing the interaction of methods. Imre Lakatos (1978) [5] defines methodology as the programs and rules that govern scientific research. Paul Feyerabend (1975) [6] emphasizes that methodology reflects the pluralistic and context-dependent nature of scientific practice. In [4], John W. Creswell (2014) notes that methodology is the overall strategy and justification of a research project, including the choice of methods. The philosophical work of Crotty (1998) provides the following definition: "Methodology is a framework that links methods with epistemology and theoretical perspectives" [7]. Synthesizing different views, it can be summarized that methodology includes assumptions, research strategy, justification of methods, and analytical framework.

A comparative description of the concepts of "method" and "methodology" is given in Table 1.

Table 1

Key differences between the concepts of "method" and "methodology"

Criterion	*Method*	Methodology
Definition	Specific technique or procedure	System of principles that organize methods
Level	Operational	Conceptual/theoretical
Scope	Narrow	Broad
Function	Data collection and analysis	Rationale and design of the study/research
Examples	Regression analysis, survey	Mixed methods research design

Misinterpretation of the concepts of "method" and "methodology" can lead to a weak theoretical foundation, inconsistent research design, or unreliable conclusions.

Economic and mathematical methods (EMM) are a fundamental component of modern economic analysis, allowing for the formalization, quantification, and optimization of complex financial and economic processes. These methods are key for modeling, forecasting, and decision-making under uncertainty.

The increasing complexity of economic systems, particularly in the context of globalization, digitalization, and uncertainty, necessitates the application of rigorous analytical tools. The use of economic-mathematical methods (EMM) has become widespread in research on finance within the field of project management.

The concept of EMM is interpreted in various ways across academic sources. Several representative definitions are presented below.

According to Leonid Kantorovich (1965), EMM is “a system of mathematical techniques used to analyze and optimize economic processes, in particular in the allocation of limited resources” [8]. Jan Tinbergen (1967) described EMM as “quantitative methods that combine economic theory, mathematics and a statistical approach for modeling and testing economic phenomena” [9]. A more modern definition states that EMM is “a set of optimization, equilibrium and dynamic modeling methods used to formalize economic problems and make decisions” [10].

Given the above definitions, it can be summarized that EMM is a system of mathematical, statistical and computational methods used to formalize, analyze and model financial and economic processes and make decisions under uncertainty.

Among the main value guidelines of modern research in the field of financial analysis of infrastructure projects, it should be noted:

– transparent disclosure of data and assumptions (this is particularly important when ESG factors are applied, as corresponding expert judgments may influence investment flows);

– objectivity and impartiality (avoiding bias in the selection of model parameters);

– environmental responsibility (taking into account the long-term impact of the project on the environment);

– integration into the model of all phases of the “project–asset” life cycle (the operational period of infrastructure projects is long-term; therefore, the model developed should incorporate a forward-looking perspective);

– social responsibility and stakeholder equity (including consideration of the interests of communities and vulnerable groups);

– adherence to ethical standards and anti-corruption practices (including compliance with corporate governance guidelines in the investment sphere, disclosure of conflicts of interest, etc.).

Therefore, scientific research on the financial analysis of infrastructure projects with the integration of ESG factors forms a coherent ethical framework that ensures not only efficiency, but also the sustainable, socially responsible and transparent nature of decisions that will be made on the basis of the conceptual model being created.

Список використаних джерел:

1. Popper, K. The Logic of Scientific Discovery. Routledge, 1959.
2. Kuhn, T. S. The Structure of Scientific Revolutions. University of Chicago Press, 1962.
3. Dewey, J. Logic: The Theory of Inquiry. Holt, 1938.
4. Creswell, J. W. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. Sage, 2014.
5. Lakatos, I. The Methodology of Scientific Research Programmes. Cambridge University Press, 1978.
6. Feyerabend, P. Against Method. Verso, 1975.
7. Crotty, M. The Foundations of Social Research. Sage, 1998.
8. Kantorovich, L. V. The Best Use of Economic Resources. Pergamon Press, 1965.
9. Tinbergen, J., Verdoorn, P., & Wittevcen H. Economic Policy: Principles and Design. North Holland Publishing Company, 1967.
10. Chiang, A. C., & Wainwright, K. Fundamental Methods of Mathematical Economics. Mcgraw-Hill, 2005.

Криловський В.О.
Аспірант 3 курсу спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Вінницький фінансово-економічний університет
Науковий керівник: **Григорук І.О.** к.е.н., доцент
М. Вінниця, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році суттєво порушило механізми залучення інвестицій та відчутно знизило показники інвестиційної привабливості країни. Водночас глобальні та регіональні партнери сформували нові інструменти підтримки, а вітчизняні суб'єкти господарювання демонструють стійкість в умовах безпрецедентного тиску. Дослідження сучасного стану інвестиційного клімату набуває особливої актуальності з огляду на необхідність розробки ефективних стратегій відновлення та залучення капіталу.

Мета дослідження — проаналізувати сучасний стан інвестиційного клімату в Україні, виявити ключові проблеми та визначити перспективи його покращення в умовах воєнного та повоєнного відновлення.

Результати дослідження. За даними Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА), у 2023 році індекс інвестиційної привабливості України за шкалою Лайкерта склав 2,44 бала з 5 можливих. Близько 48% опитаних респондентів фіксують погіршення інвестиційного клімату, лише 13% відзначають його покращення. У 2024 році інтегральний показник зріс до 2,49 бала, що свідчить про поступове відновлення довіри інвесторів [1]. Попри складні умови, 57% компаній-членів ЄБА планують продовжувати інвестиції в Україну.

Аналіз структури прямих іноземних інвестицій (ПІІ) показує домінування офшорних структур: у 2022 році Кіпр забезпечував 33,1% від загального притоку, Нідерланди — 19,5%, Швейцарія — 5,1%. Незважаючи на це, чистий приплив ПІІ зріс з 2,1 млрд доларів у 2023 році до 2,96 млрд доларів у 2024 році, що підтверджує реальне відновлення інтересу іноземних інвесторів [2].

Регіональний аналіз виявляє суттєву нерівномірність інвестиційних потоків. Найвищі індекси привабливості серед регіонів мають: Одеська (1,459), Вінницька (1,428), Дніпропетровська (1,41) та Харківська (1,404) області. Київська область утримує індекс 1,353 завдяки концентрації IT-сектору та фінансових послуг. Натомість Донецька та Луганська з показниками 1,281 залишаються зонами з підвищеними ризиками [3].

До ключових системних проблем інвестиційного клімату належать: непрозорість механізму використання державних інвестиційних коштів, відсутність чіткої системи відповідальності за прийняті рішення, недостатній розвиток інфраструктури фондового ринку, а також збереження геополітичних та безпекових ризиків [4]. Відповіддю на ці виклики стала ініціатива Ukraine Investment Framework із гарантіями на суму 7,8 млрд євро та фінансовою допомогою 1,5 млрд євро [5]. Середня сума інвестицій компаній-членів ЄБА, що активно працюють в Україні, становить 3–8 млн доларів, що свідчить про збереження ділового інтересу [6].

Висновки. Незважаючи на складні умови воєнного часу, Україна поступово відновлює інвестиційну привабливість. Для прискорення цього процесу необхідне комплексне вирішення трьох взаємопов'язаних завдань: підвищення прозорості бюджетних механізмів; розвиток інфраструктури фондового ринку та стимулювання внутрішніх інвестицій; максимальне використання потенціалу міжнародних програм підтримки — зокрема Ukraine Investment Framework — для залучення стратегічних капіталовкладень у відбудову та модернізацію економіки.

Список використаних джерел:

1. Лоза С. П. Інвестиційний клімат в Україні: стан, проблеми та можливі шляхи покращення. Збірник наукових праць ДУІТ. 2024. Вип. 55. С. 46–58.
2. Кадеєва І. В., Гура А. О. Прямі іноземні інвестиції і розвиток української економіки. URL: http://surl.li/jigyeh
3. Андрєєва Т. Є., Опікунова Н. В., Нєнахова О. О. Основні складові інвестиційної привабливості. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. № 33. С. 247–251.
4. Кобеля З. І., Кутаренко Н. Я., Рудько К. І. Інвестиційний потенціал України в умовах економічної кризи. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 22. С. 32–37.
5. Сайт ukraineinvest. Інвестиційний клімат в Україні покращується. URL: https://ukraineinvest.gov.ua
6. Петрашевська А. Д., Колонтай С. М., Романюк В. К. Методи оцінки рівня інвестиційної привабливості підприємства в повоєнний період. Економічний простір. 2024. № 19. С. 345–347.

СЕКЦІЯ 13.
КІБЕРБЕЗПЕКА, КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

Добряк О.С.
Аспірант кафедри автоматизації виробничих процесів,
Донбаська Державна Машинобудівна Академія
М. Краматорськ, Україна

Донченко Є.І.
Старший викладач кафедри автоматизації виробничих процесів,
Донбаська Державна Машинобудівна Академія
М. Краматорськ, Україна

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЗАКРИТОГО ЗЕРНОСХОВИЩА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВХІДНИХ ДАНИХ ДЛЯ АВТОМАТИЧНОЇ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ КЛІМАТИЧНИМИ УМОВАМИ

Постановка задачі. Забезпечення збереження якості зерна у закритих сховищах потребує безперервного контролю термодинамічного стану зернового насипу, який визначається взаємопов'язаними фізичними та біологічними процесами. Математична модель мікроклімату зерносховища описується системою зв'язаних диференціальних рівнянь, змінними стану якої є серед інших: температура зернової маси, вологість зерна, газовий склад міжзернового повітря, втрати сухої речовини та рівень якості продукції. Ці змінні утворюють замкнені контури зворотного зв'язку: наприклад, підвищення температури прискорює біологічну активність, яка генерує додаткове тепло та вологу, що, своєю чергою, ще більше підвищує температуру і створює загрозу самозігрівання.

Традиційні системи керування працюють реактивно, орієнтуючись переважно на невелику кількість факторів, що призводить до нерівномірності клімату, надлишкових витрат та неспроможності своєчасно виявляти приховані аномалії. Застосування штучного інтелекту та математичного аналізу для прогностичного керування дозволяє враховувати залежності між факторами одночасно [1][2][3], проте ефективність таких алгоритмів безпосередньо залежить від вхідних даних [6][7][8].

Таким чином, задача полягає у розробці методології обробки масивів даних, що відповідають структурі математичної моделі, для забезпечення коректного формування вхідних масивів ознак системи автоматичного керування кліматом у закритих зерносховищах.

Результати досліджень. Щоб досягти врахування усіх кліматичних умов у зерносховищі – всі фактори, що впливають на продукт на зберіганні мають бути враховані [9][10]. Ці фактори можуть бути розподілені на 4 категорії, які не є взаємновиключними, але логічно розділяють усі наявні змінні за їх природою: зовнішні, внутрішні, операційні та структурні.

Фактор	Метод отримання
Температура повітря	Сенсор у зовнішній погодній станції
Відносна вологість повітря	Сенсор у зовнішній погодній станції
Температура точки роси	Розраховується за формулою Тетенса
Рівень сонячної радіації	Піранометр усередині сховища
Швидкість вітру	Сенсор у зовнішній погодній станції
Прогноз погоди	Надається метеорологічним сервісом

Табл. 1 – Зовнішні фактори

Фактор	Метод отримання
Температура повітря	Сенсор усередині зерносховища
Відносна вологість повітря	Сенсор усередині зерносховища
Температура зерна	Сенсори у зерновій масі
Вологість зерна	Періодичний збір за допомогою портативних вимірювачів
Рівноважна відносна вологість	Розраховується за ізотермою Чунга-Пфоста
Рівень заповнення	Розраховується при завантаженні та відвантаженні
Концентрація CO2	Датчик концентрації газу усередині зерносховища
Концентрація O2	Датчик концентрації газу усередині зерносховища
Концентрація інертних газів	Розраховується за формулою масового балансу
Індекс біологічної активності	Розраховується
Швидкість дихання зерна	Розраховується
Рівень ризику мікотоксинів	Розраховується

Табл. 2 – Внутрішні фактори

Фактор	Метод отримання
Швидкість потоку повітря	Анемометр у аераційному каналі
Час роботи вентиляції	Регулярно реєструється
Тип продукції	Фіксоване значення
Рівень якості продукції	Розраховується
Рівень пошкодження продукції	Оцінка при завантаженні

Табл. 3 – Операційні фактори

Фактор	Метод отримання
Тип сховища	Фіксоване значення
Насипна щільність	Фіксоване значення, виходячи з типу продукції
Пористість	Фіксоване значення, виходячи з типу продукції
Питома теплоємність	Розраховується
Теплопровідність	Фіксоване значення, виходячи з типу продукції
Коефіцієнт температуропровідності	Розраховується
Перепад тиску	Розраховується
Зони ризику конденсації	Розраховується

Табл. 4 – Структурні фактори

Зовнішні фактори – це умови навколишнього середовища поза зерносховищем. При моделюванні вони служать граничними умовами та вхідними факторами для системи.

Внутрішні фактори – це фізичний та біологічний стан усередині зернової маси. Вони є змінними стану та розрахованими величинами, які відстежуються системою та змінюються за часом.

Операційні фактори – це керовані дії та властивості продукції, які визначають режим роботи сховища. Вони є вхідними даними керування та початковими умовами, якими маніпулює система при вирішенні подальших кроків при роботі.

Структурні фактори – це фіксовані фізичні властивості структури зберігання продукції. Вони є параметрами або константами моделі, які встановлюються один раз при заповненні зерносховища або інколи переобчислюються та використовуються як коефіцієнти при розрахунках системи.

Отримані фактори не є просто набором даних, вони є складною ієрархією, яка пов'язана фізичними і біологічними взаємодіями. На основі цього проведено декомпозицію всієї сукупності факторів за їхньою функціональною роллю в моделі. Всі фактори залучені до моделювання, але виконують різні функції на чотирьох рівнях. Перший рівень – шість змінних стану x(t) = [Tg, M, C_CO2, C_O2, DML, Q] (температура зернової маси, вологість, газовий склад, втрати сухої речовини, якість), динаміка яких описується диференціальними рівняннями і які еволюціонують у часі. Другий рівень – шість вимірюваних зовнішніх впливів: чотири збурення (температура та вологість зовнішнього повітря, сонячна радіація, вітер), що надходять безперервно з датчиків, та два керуючих впливи (сигнал вентилятора і швидкість потоку), якими система керує активно. Похідні змінних стану обчислюються через рівняння, що потребують ці змінні. Третій рівень – алгебраїчно обчислювані величини (рівноважна вологість, точки роси, абсолютні вологості, біологічна активність, перепад тиску, швидкість дихання, індекс ризику мікотоксинів), які не мають власної динаміки, а визначаються через змінні стану та вимірювані впливи. Четвертий рівень – фіксовані параметри конструкції (висота насипу, площа стінок, коефіцієнт теплопередачі) та фізичних властивостей пшениці (насипна щільність, пористість, теплопровідність, теплоємність, частка пошкодженого зерна), які задаються вручну і виступають коефіцієнтами рівнянь. Таким чином модель структурує фактори: для обчислення одного кроку еволюції однієї змінної стану необхідно залучити фактори з усіх чотирьох рівнів.

Вивчення термодинаміки зернових мас дозволило виділити ключову особливість: теплопровідність зернової маси є дуже низькою, порівнянною з ізоляційними матеріалами, внаслідок чого температурні градієнти між теплим ядром насипу і холодними стінками зберігаються тижнями і місяцями без примусової конвекції. Саме ці градієнти спричиняють повільну природну конвекцію, яка переносить вологу від теплих зон до холодних, де вона конденсується і створює локальні осередки плісняви, невидимі для поверхневих датчиків [9][17]. Цей результат обґрунтовує необхідність активної аерації та одночасного відстеження багатьох факторів.

Для опису взаємозв'язку між вологістю зерна, його температурою та вологістю оточуючого повітря використовується ізотерма сорбції [14][15], яка має принципове значення для логіки керування.

$$ERH(M, Tg) = \exp[-A / (Tg + C) * \exp(-B * M_db)], \quad (1)$$

Де ERH – рівноважна відносна вологість міжзернового повітря, частки одиниці; M – вологість зерна на вологу масу, %; T_g – температура зернової

маси, °C; M_db – вологість зерна на суху масу, %; A, B, C – коефіцієнти ізотерми сорбції для продукції, що визначені експериментально [15][16].

При сталій вологості зерна підвищення температури збільшує рівноважну вологість повітря на поверхні зернівки, а отже зростає ризик плісняви. А значить, що охолодження зерна є ефективним засобом збереження навіть без зміни його вмісту вологи, що обґрунтовує аерацію холодним повітрям як основний інструмент керування. Водночас три критичні зони конденсації: внутрішня поверхня стінок взимку, верхній шар зерна вночі та межа фронту охолодження при передчасній зупинці аерації – вони виникають, коли температура поверхні падає нижче точки роси міжзернового повітря.

Швидкість дихання виражається через мультиплікативну модель як добуток базової швидкості та чотирьох факторів, кожен з яких відображає окремий фізичний механізм [11][19]:

$$R(Tg, M, C_O2) = R_0 * f_T(Tg) * f_M(M) * f_O2(C_O2) * f_D, \quad (2)$$

Де R – швидкість дихання зернової маси, моль глюкози/(кг с.р.·с); R_0 – базова швидкість дихання за еталонних умов; f_T – температурний фактор (експоненціальне зростання до оптимуму з наступним спадом до нуля за летальної температури); f_M – фактор вологості (пороговий ефект сухості); f_O2 – фактор кисневого обмеження; f_D – фактор механічного пошкодження зернової маси [11][13].

Аналіз температурного фактора f_T показав, що він зростає експоненціально до оптимуму, після чого спадає до нуля через денатурацію білків – таким чином навіть помірне охолодження продукції суттєво знижує швидкість деградації. Для фактора вологості f_M визначено існування порогу сухості, нижче якого біологічна активність повністю припиняється. Виявлено ефект кисневого саморегулювання через фактор f_O2: у герметичному сховищі біологічні процеси виснажують кисень і тим самим гальмують себе, проте кожен сеанс аерації руйнує цю рівновагу. Фактор пошкодження f_D кількісно підтверджує, що механічно пошкоджені зернівки суттєво збільшують загальну активність через вивільнення легкодоступних поживних речовин.

На основі описаних залежностей можна побудувати систему зв'язаних диференціальних рівнянь, що описують еволюцію стану в часі [9][17][18]. Рівняння енергетичного балансу поєднує чотири конкуруючі процеси: теплопередачу через стінки, примусову конвекцію при аерації, біологічне тепловиділення та приховане тепло при зміні вологості.

Dtg/dt = (P_wall + P_aer + P_bio - P_evap) / (rho_b * Cp(M)), (3)

Де Tg – температура зернової маси, °C; P_wall, P_aer, P_bio, P_evap – складові теплового балансу (теплопередача через стінки, примусова конвекція при аерації, біологічне тепловиділення, приховане тепло); rho_b – насипна щільність зерна, кг/м³; Cp(M) – ефективна теплоємність вологого зерна, Дж/(кг·К).

Рівняння масового балансу поєднує обмін вологою з аераційним повітрям, метаболічну воду від дихання та конденсацію.

Dm/dt = (J_aer + J_bio + J_cond) / (rho_b * H), (4)

Де M – вологість зерна, %; J_aer, J_bio, J_cond – складові масового балансу (аерація, метаболічна вода, конденсація); rho_b – насипна щільність зерна, кг/м³; H – висота зернового насипу, м.

Ці рівняння зв'язані двосторонньо: випаровування охолоджує зерно, а зміна температури впливає на рівноважну вологість. Дослідження газового складу показало, що зростання CO2 є найбільш чутливим раннім індикатором біологічної активності, який фіксується значно раніше за зміни температури чи вологості. Газові концентрації описуються рівняннями:

Dc_CO2/dt = k_CO2 * R * (1 - M/100) - u_fan * (Vent_air / (eps * H)) * (C_CO2 - C_CO2_atm), (5)

Dc_O2/dt = -k_O2 * R * (1 - M/100) + u_fan * (Vent_air / (eps * H)) * (C_O2_atm - C_O2), (6)

Де C_CO2, C_O2 – концентрації CO2 та O2 у міжзерновому повітрі, % об.; eps – пористість насипу, б/р; u_fan – сигнал вентилятора, [0, 1]; Vent_air – швидкість повітряного потоку, м/с; k_CO2, k_O2 – коефіцієнти [19].

За відсутності аерації CO2 неухильно зростає, що підтверджує його придатність як раннього маркера. Для кінцевих показників збереження – втрат сухої речовини та якості – можна отримати рівняння:

Ddml/dt = k_DML * R, (7)

$$Dq/dt = -k_Q * (ddml/dt) - k_myc * Phi_myc(Tg, ERH, t), \quad (8)$$

Де DML – кумулятивні втрати сухої речовини, %; k_Q, k_myc – коефіцієнти [19]; Phi_myc – індикатор ризику мікотоксинів [12][13], Q – рівень якості [24].

Вони підтверджують незворотність деградації, а накопичення мікотоксинів при перевищенні критичного ERH додатково прискорює зниження якості.

Аналіз структури побудованої системи рівнянь дозволяє ідентифікувати чотири контури зворотного зв'язку. Можна виділити два позитивних контури – тепловий і вологісний, які є рушійними силами самозігрівання: біологічне тепло і метаболічна волога підсилюють самі себе. Також можна встановити третій контур – міграцію вологи конвекційними потоками від теплого ядра до холодних стінок, що пояснює виникнення небезпечних локальних зон при номінально безпечній середній вологості. І четвертий контур – кисневе саморегулювання – як єдиний стабілізуючий механізм, що діє лише за відсутності аерації.

На підставі отриманих рівнянь можна сформулювати перші принципи керування аерацією. Абсолютними обмеженнями є: заборона вентилювання повітрям, яке недостатньо холодне, має занадто високу точку роси або занадто високу абсолютну вологість відносно поверхні зерна. Також можна виділити правило завершення циклу: після початку аерації фронт охолодження має пройти через увесь насип, оскільки зупинка посередині залишає приховану зону конденсації [9][22]. Оцінку часу проходження фронту можна розрахувати наступним чином:

$$T_front = H * rho_b * Cp(M) / (rho_a * Cp_a * Vent_air), \quad (9)$$

Де t_front – час проходження фронту охолодження, с; rho_a – щільність повітря, кг/м³; Ср_а – теплоємність повітря, Дж/(кг·К).

Для типових умов зберігання оцінка має визначену періодичність, що підтверджує необхідність планування кожного циклу з урахуванням прогнозу погоди. Сезонна стратегія полягає у поступовому відстеженні зовнішньої температури зі згладженим лагом для мінімізації градієнта, який спричиняє міграцію вологи [22][23].

Сукупність побудованих рівнянь, ідентифікованих контурів зворотного зв'язку та сформульованих обмежень визначає повну структуру масиву даних,

необхідного для навчання автоматичної системи керування. Кожна змінна стану, зовнішнє збурення та діагностичний індикатор формує окремий канал вхідного вектора ознак, що потребує відповідного преформатування – нормалізації, синхронізації часових рядів, заповнення пропусків та узгодження масштабів вимірювання.

Висновки. Отримана система рівнянь безпосередньо визначає структуру масиву даних для автоматичної системи керування: кожна змінна стану, зовнішнє збурення, обчислювана величина та діагностичний індикатор формує окремий канал вхідного вектора ознак. 31 ідентифікований фактор у чотирьох функціональних категоріях дозволяє визначити, які дані потребують безперервного вимірювання, які обчислюються в реальному часі, а які фіксуються періодично. Це створює основу для формування навчальних вибірок для системи.

Список використаних джерел:

1. Maslej N. Artificial Intelligence Index Report 2024 / N. Maslej – 2024. – Access mode: https://doi.org/10.48550/arxiv.2405.19522

2. Khaleel M. Artificial Intelligence in Engineering / M. Khaleel, A. A. Ahmed, A. Alsharif – 2023. – Access mode: http://dx.doi.org/10.47709/brilliance.v3i1.2170

3. Sengar S. S. Generative Artificial Intelligence: A Systematic Review and Applications / S. S. Sengar – 2024. – Access mode: https://doi.org/10.48550/arxiv.2405.11029

4. Lecun Y. Deep learning / Y. Lecun, Y. Bengio, G. Hinton // Nature. – 2015. – Vol. 521. – P. 436–444. – Access mode: https://doi.org/10.1038/nature14539

5. Goodfellow I. Deep Learning / I. Goodfellow, Y. Bengio, A. Courville – Cambridge, MA: MIT Press, 2016. – 800 p.

6. Liakos K. G. Machine Learning in Agriculture: A Review / K. G. Liakos, P. Busato, D. Moshou, S. Pearson, D. Bochtis // Sensors. – 2018. – Vol. 18(8). – 2674. – Access mode: https://doi.org/10.3390/s18082674

7. Kamilaris A. Deep learning in agriculture: A survey / A. Kamilaris, F. X. Prenafeta-Boldú // Computers and Electronics in Agriculture. – 2018. – Vol. 147. – P. 70–90. – Access mode: https://doi.org/10.1016/j.compag.2018.02.016

8. García S. Data Preprocessing in Data Mining / S. García, J. Luengo, F. Herrera – Cham: Springer, 2015. – 320 p. – Access mode: https://doi.org/10.1007/978-3-319-10247-4

9. Brooker D. B. Drying and Storage of Grains and Oilseeds / D. B. Brooker, F. W. Bakker-Arkema, C. W. Hall – 2nd ed. – New York: Wiley, 1992. – 450 p.

10. Jayas D. S. Stored-Grain Ecosystems / D. S. Jayas, N. D. G. White, W. E. Muir – New York: Marcel Dekker, 1995. – 757 p.

11. Lacey J. Respiration and losses in wheat grain stored under different environmental conditions / J. Lacey, A. Hamer, N. Magan // Journal of Stored Products Research – 1994. – Vol. 30. – P. 83–100.

12. Magan N. Post-harvest control strategies: Minimizing mycotoxins in the food chain / N. Magan, D. Aldred // International Journal of Food Microbiology. – 2007. – Vol. 119(1–2). – P. 131–139. – Access mode: https://doi.org/10.1016/j.ijfoodmicro.2007.07.034

13. Mannaa M. Temperature and Water Activity Effects on Fungi and Mycotoxins in Grain Storage / M. Mannaa, K. D. Kim – 2017. – Access mode: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5780356/

14. Chung D. S. Adsorption and desorption of water vapor by cereal grains and their products / D. S. Chung, H. B. Pfost // Transactions of the ASAE. – 1967. – Vol. 10(4). – P. 549–557.

15. ASABE Standard D245.7. Moisture Relationships of Plant-Based Agricultural Products. – St. Joseph, MI: American Society of Agricultural and Biological Engineers, 2021.

16. De Andrade, E. T. Cinética de secagem em camada fina

Do malte verde de cevada / E. T. De Andrade, I. J. Santos, S. M. Couto // Revista Brasileira de Engenharia Agrícola e Ambiental. – 2007. – Vol. 11. – P. 188–194.

17. Thorpe G. R. Modelling ecosystems in ventilated conical bottomed farm grain silos / G. R. Thorpe // Ecological Modelling. – 2001. – Vol. 135(1). – P. 67–82.

18. Sun D.-W. Simulation of the heat and moisture transfer process during drying in deep grain beds / D.-W. Sun, J. L. Woods // Drying Technology. – 1997. – Vol. 15(10). – P. 2479–2508.

19. Bern C. J. Shelled Corn CO2 Evolution and Storage Time for 0.5 % Dry Matter Loss / C. J. Bern, J. L. Steele, R. V. Morey // Applied Engineering in Agriculture. – 2002. – Vol. 18(6). – P. 703–706.

20. Ergun S. Fluid flow through randomly packed columns and fluidized beds/ S. Ergun, A. A. Orning // Industrial & Engineering Chemistry. – 1949. – Vol. 41(6). – P. 1179.

21. Molenda M. Airflow resistance of seeds at different bulk densities using Ergun's equation / M. Molenda // Transactions of the ASABE. – 2005. – Vol. 48. – P. 1137–1145.

22. Managing Dry Grain in Storage (AED-20): Purdue Extension. – West Lafayette, IN: Purdue University, 2020.

23. Navarro S. Proper storage of grain / S. Navarro, R. Noyes // The Mechanics and Physics of Modern Grain-Aeration Management. – Boca Raton, FL: CRC Press, 2002.

24. ДСТУ 3768:2019. Пшениця. Технічні умови. – К.: ДП «укрнднц», 2019. – 20 с.

СЕКЦІЯ 14.
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Романенко Є.О.
Доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
Лауреат Національної премії України імені Б.Патона,
полковник, начальник науково-дослідного управління,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Островський С.М.
Кандидат військових наук, старший дослідник, полковник
Начальник управління
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Гурковський В.І.
Доктор наук з державного управління, професор,
начальник науково-дослідного відділу
Стратегічного аналізу та прогнозування, полковник,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОРИВ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ФАКТОР ПЕРЕХОДУ ВІД ОБОРОНИ ДО ПЕРЕМОГИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Під час Київського безпекового форуму 23-24 квітня 2026 року Глава Офісу Президента Кирило Буданов прямо заявив: Україна цю війну точно не програє. Проте для того, щоб перейти від утримання фронту до перемоги, необхідний саме технологічний прорив. Йдеться не про кількісне нарощування, а якісну зміну балансу сил через інновації.

Буданов наголосив, що сучасні війни виграються вже не стільки чисельністю армії, скільки здатністю швидко впроваджувати технології, які реально змінюють ситуацію на полі бою. Україна, за його словами, демонструє достатню стратегічну стійкість і тримає лінію оборони в надзвичайно

складних умовах. Однак цього, як він неодноразово підкреслював, вже недостатньо для остаточного зламу російської агресії.

Особливо цікаво, що Буданов повернувся до цієї тези кілька разів протягом виступу, немовби сам для себе уточнюючи межі того, що вже досягнуто. З одного боку, українська армія вже довела свою спроможність утримувати фронт навіть тоді, коли багато хто вважав це неможливим. З іншого: без рішучого технологічного кроку вперед говорити про перехід у наступальну фазу передчасно.

Він окремо зупинився на тих напрямках, які, на його думку, можуть стати вирішальними: розвиток нових систем озброєнь, зокрема дронів наступного покоління, засобів електронної боротьби та високоточної зброї. При цьому Буданов не приховував, що Україна має значний потенціал у військово-технологічній сфері. Питання лише в тому, наскільки швидко і масштабно вдасться цей потенціал реалізувати через виробництво і підтримку інноваційних проєктів. «Ми повинні зробити ставку на власні розробки, які дадуть нам перевагу», – зазначив він. [1]

Дещо пізніше в його виступі з'явилася тема, яка, очевидно, мала звучати як сигнал для всіх сторін конфлікту. Буданов анонсував технологічний «сюрприз» для росіян. [2] Йдеться про повну інтеграцію штучного інтелекту в бойові системи. За його словами, майбутнє війни дедалі більше залежить від автономних технологій, здатних самостійно ідентифікувати цілі та виконувати маневри без постійного втручання оператора. Саме такі напрацювання, як він запевнив, в Україні вже є, і їхнє бойове застосування може стати неприємною несподіванкою для противника.

Важливо, що Буданов не представив це як абстрактну перспективу далекого майбутнього. Навпаки, він говорив про перехід до автономних систем як про процес, який уже розпочався. При цьому він чітко вказав на межу, якої, на його думку, досягло нинішнє покоління безпілотників: просте збільшення їхньої кількості більше не дає суттєвого ефекту. Обидві сторони, за його оцінкою, наблизилися до певної стелі в управлінні дронами в їхньому поточному вигляді. Тому потрібен якісний стрибок саме до автономності.

Тут, щоправда, виникає певна напруга в логіці виступу. З одного боку, стверджується, що технологічний прорив уже «на підході» і незабаром проявить себе. З іншого підкреслюється, що без нього неможливо говорити про перелом у війні. Ця подвійність, мабуть, відображає реальну ситуацію: є певні напрацювання, є розуміння напрямку, але ступінь готовності до масштабного розгортання все ще залишається питанням, яке вимагає додаткової перевірки часом і практикою.

Буданов також пов'язав технологічний розвиток із ширшою стратегією. Сила на полі бою, на його думку, залишається ключовою передумовою для будь-якої ефективної дипломатії. Технологічна перевага має не лише військове, а й політичне значення. Вона зміцнює позиції України в можливих майбутніх переговорах. При цьому він категорично відкинув можливість територіальних поступок чи компромісів, які суперечили б національним інтересам.

Окремо варто відзначити, що в контексті технологічного прориву Буданов згадав і про «нафтові санкції» України. Вони, за його оцінкою, не лише виснажують російські ресурси, але й руйнують імідж росії як надійного енергопостачальника. Це показує, що технологічний вимір війни для нього не обмежується лише бойовими системами, а включає й асиметричні інструменти економічного тиску.

Паралельно з технологічною темою Буданов досить жорстко порушив питання мобілізації. Він назвав її неминучим процесом для країни, яка тривалий час перебуває у стані повномасштабної війни. Реформувати, за його словами, можна лише прояви нелюдського ставлення під час примусового приводу, але не сам факт мобілізації. Без поповнення армії фронт просто не втримається.

Він прямо визнав проблему: мільйони українців ухиляються від служби. І це, на його думку, потребує чесного, без ілюзій, обговорення. «Якщо не буде людей – впаде фронт, не буде України», сказав Буданов. [2]

Тут з одного боку, Буданов закликає до розуміння неминучості мобілізації як стандартного механізму ведення війни. З іншого визнає, що добровольчий ресурс дещо вичерпано і держава змушена переходити до примусових заходів. Водночас він наголошує, що головне завдання: зробити цей процес максимально людяним і справедливим. За його словами, мобілізація є стандартною практикою для будь-якої держави, яка веде війну. Він навів приклади США під час війни у в'єтнамі, а також мобілізаційні кампанії у Першій та Другій світових війнах, коли навіть цивілізовані країни змушені були застосовувати цей механізм.

Буданов підкреслив, що всі добровольці вже давно зробили свій вибір, і тепер держава має забезпечити армію новими людьми. Він закликав суспільство до розуміння того, що мобілізація – це не лише обов'язок, а й питання виживання країни. Таким чином, позиція Буданова чітка: мобілізація є неминучою, а головне завдання: зробити її максимально людяною та справедливою.[3] Наскільки це можливо в умовах реальної війни – питання, яке, судячи з усього, залишається відкритим навіть для самого спікера.

Таким чином, виступ Кирила Буданова на Київському безпековому форумі окреслив два взаємопов'язані, але не завжди легко поєднувані вектори української стратегії на поточному етапі війни. Перший: ставка на технологічний прорив, зокрема на інтеграцію штучного інтелекту та автономних систем як інструмент переходу від оборони до перемоги. Другий – визнання необхідності жорсткої, але «олюдненої» мобілізації як умови збереження фронту в принципі.

Чи вдасться поєднати ці два напрямки в єдину ефективну стратегію покаже найближче майбутнє. Поки що ми маємо чіткий сигнал: Україна не збирається покладатися лише на кількісні показники чи зовнішню допомогу. Вона робить свідомий вибір на користь технологічної переваги, усвідомлюючи при цьому ціну, яку доведеться заплатити в людському вимірі.

Список використаних джерел

1. Буданов: "Ми не програємо, але потрібен технологічний прорив" Https://aspi.com.ua/news/politika/budanov-mi-ne-prograemo-ale-potriben-tekhnologichniy-proriv#gsc.tab=0

2. Буданов: "Україна готує технологічний сюрприз для росіян" Https://aspi.com.ua/news/politika/budanov-ukraina-gotue-tekhnologichniy-syurpriz-dlya-rosiyan#gsc.tab=0

3. Буданов: "Мобілізація неминуча, змінити треба ставлення до людей" Https://aspi.com.ua/news/politika/budanov-mobilizaciya-neminucha-zminiti-treba-stavlennya-do-lyudey#gsc.tab=0

Романенко Є.О.
Доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України, Лауреат Національної премії України
імені Б.Патона, полковник,
начальник науково-дослідного управління,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Гурковський В.І.
Доктор наук з державного управління, професор,
начальник науково-дослідного відділу
Стратегічного аналізу та прогнозування, полковник,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Кононенко О.В.
Кандидат політичних наук, радник Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини

СИСТЕМНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ЗАХИСНИХ СПОРУД, СТВОРЕННЯ ЦЕНТРІВ ТА КЛАСІВ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У контексті триваючої агресії проти України, де 2025 рік став найсмертоноснішим для цивільних з початку повномасштабного вторгнення (зафіксовано 2514 загиблих та понад 12 тис. Поранених), ініціативи на кшталт законопроекту №13454 набувають критичного значення для національної безпеки. Цей документ, зареєстрований 7 липня 2025 року у Верховній Раді України, ініційований народним депутатом Олегом Бондаренком та підтриманий комітетами ВРУ з екологічної політики, національної безпеки й освіти, спрямований на системне підвищення рівня безпеки населення через удосконалення законодавства у сфері цивільного захисту, інтеграцію заходів у містобудування та створення нових інструментів реагування на надзвичайні ситуації.

Як було зазначено у Пояснювальній записці до законопроекту, на сьогодні вимоги законодавства, зокрема Кодексу цивільного захисту України (далі — Кодекс), а також інших пов'язаних з ним законодавчих актів, потребують подальшого удосконалення з урахуванням світового досвіду у

сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, особливо державного рівня, а також досвіду, отриманого під час організації заходів цивільного захисту в умовах збройної агресії російської федерації.

Зокрема, існує необхідність уточнення окремих питань функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, конкретизації повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту щодо створення та функціонування центрів та класів безпеки, посилення вимог до формування фонду захисних споруд цивільного захисту, зокрема в рамках містобудівної діяльності. Також удосконалення потребує порядок атестації аварійно-рятувальних служб, діяльність пожежно-рятувальних підрозділів та механізми здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Законопроект розроблено з метою удосконалення законодавства, що діє у сфері цивільного захисту, підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері цивільного захисту у мирний час та в особливий період.

Завданням законопроекту було:

- створення правових засад для розбудови мережі центрів та класів безпеки;
- інтеграція питань формування фонду захисних споруд цивільного захисту до містобудівної документації на всіх рівнях;
- уточнення повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сферах цивільного захисту та містобудування;
- цифровізація процесів обліку, зокрема атестованих аварійно-рятувальних служб та пожежно-рятувальних підрозділів;
- забезпечення ефективної роботи суб'єктів забезпечення цивільного захисту щодо організації та здійснення заходів в особливий період;
- усунення термінологічних неузгодженостей та застарілих норм у законодавстві.

Для вирішення цих завдань законопроектом передбачалося внесення відповідних змін до Кодексу цивільного захисту України, Законів України «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації» в частині обов'язкового врахування інженерно-технічних заходів цивільного захисту, вимог пожежної та техногенної безпеки у містобудівній документації, а також належного утримання та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту.

Передбачається внесення змін до Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки», «Про страховий фонд документації України» в частині уточнення окремих термінів та порядку ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки, а також виключення застарілого поняття «техногенно та екологічно небезпечних об'єктів».

Комітет з питань екологічної політики та природокористування на своєму засіданні 24.07.2025 (протокол № 239) розглянув проект Закону №13454 та рекомендував Верховній Раді України за результатами розгляду у першому читанні прийняти його за основу.

Комітет з питань екологічної політики та природокористування на своєму засіданні 25.11.2025 (протокол № 248) розглянув зазначений законопроект №13454, підготовлений до другого читання, з урахуванням поправок і пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи. До законопроекту надійшло 1398 поправки і пропозиції суб'єктів права законодавчої ініціативи з яких враховано 4 та 1394 відхилено.[2,3,8]

10 лютого більшістю у 231 голос народних депутатів України Верховна Рада України прийняла Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків, формування фонду захисних споруд цивільного захисту, створення класів та центрів безпеки", підготовлений до другого читання Комітетом з питань екологічної політики та природокористування.

Закон передбачає створення центрів безпеки – спеціальних об'єктів, де розміщуються кілька екстрених служб. Йдеться про пожежне депо з диспетчерським пунктом, пункт швидкої медичної допомоги, поліцейська станція та інші приміщення для забезпечення безпеки населення в межах громади.

Закон, зокрема, містить положення про протирадіаційні укриття, мобільні укриття, будівництво укриттів до 50 осіб із модульних конструкцій за національними стандартами, а також про створення у закладах освіти класів безпеки, зокрема мобільних (пересувних), для навчання правил пожежної безпеки, цивільного захисту та дій у разі надзвичайних ситуацій.

Завданнями Закону є:

- створення правових засад для розбудови мережі центрів та класів безпеки;
- інтеграція питань формування фонду захисних споруд цивільного захисту до містобудівної документації на всіх рівнях;
- уточнення повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сферах цивільного захисту та містобудування;
- цифровізація процесів обліку, зокрема атестованих аварійно-рятувальних служб та пожежно-рятувальних підрозділів;
- забезпечення ефективної роботи суб'єктів забезпечення цивільного захисту щодо організації та здійснення заходів в особливий період;
- усунення термінологічних неузгодженостей та застарілих норм у законодавстві.

Закон зобов'язує Кабінет Міністрів України протягом шести місяців з дня його опублікування забезпечити прийняття та приведення нормативно-правових актів, необхідних для його реалізації.[2,3]

Президент України Володимир Зеленський 6 березня 2026 рокуе підписав Закон 4778-IX (законопроєкт 13454) щодо вдосконалення цивільного захисту, який робить будівництво укриттів обов'язковим для всіх нових житлових та інфраструктурних об'єктів. Документ запроваджує мережу сучасних центрів безпеки в громадах та інтегрує схеми захисних споруд безпосередньо в містобудівну документацію.[4,5-7]

Законопроект №13454 суттєво посилює резилієнтність населення, інтегруючи цивільний захист у повсякденну інфраструктуру та освіту, що критично для умов гібридної війни з активним застосуванням далекобійної зброї. Його реалізація, включно з формуванням фонду захисних споруд, створенням центрів і класів безпеки, сприятиме зниженню втрат серед цивільних, стандартизації захисних споруд та ефективній координації між центром і громадами, усуваючи прогалини в законодавстві. У перспективі це підвищить загальний рівень національної безпеки, але потребуватиме значного фінансування, моніторингу впровадження та інтеграції з ЄС-стандартами цивільного захисту для досягнення сталого ефекту.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків, формування фонду захисних споруд цивільного захисту, створення класів та центрів безпеки: Проект Закону Від 07.07.2025 №13454 https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56727

2. Збільшення рівня безпеки населення: Верховна Рада прийняла Закон https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/270433.html

3. Нові будинки в Україні будуватимуть із укриттями – підписано закон https://sud.ua/uk/news/ukraine/355111-novye-doma-v-ukraine-budut-stroit-s-ukrytiyami-podpisan-zakon

4. Офіційна картка законопроекту №13454 на сайті Верховної Ради України: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56727

5.Стаття "Законопроєкт щодо запобігання надзвичайним ситуаціям" (Голос України, 07.10.2025): https://www.golos.com.ua/article/387528

6.Новини ВРУ: "Олег Бондаренко: В Україні створять систему укриттів" (10.02.2026): https://www.rada.gov.ua/print/270468.html

7.Американська торговельна палата вітає ухвалення: https://chamber.ua/ua/success-stories/amerykanska-torhovelna-palata-v-ukraini-vitaie-ukhvalennia-zakonoproektu-13454-shchodo-tsy…

8.Сайт “Слуга Народу”: “Захист від обстрілів: Парламент ухвалив законопроєкт” (09.02.2026): https://sluga-narodu.com/zakhyst-vid-obstriliv-parlament-ukhvalyv-zakonoproiekt-pro-ukryttia-tsentry-ta-klasy-bezpeky/

9.Порядок утримання фонду захисних споруд (ДСНС, 2024): https://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/3104.pdf

Романенко Є.О.
Доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України, Лауреат Національної премії України
імені Б.Патона, полковник,
начальник науково-дослідного управління,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Гурковський В.І.
Доктор наук з державного управління, професор,
начальник науково-дослідного відділу
Стратегічного аналізу та прогнозування, полковник,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Коваль В.В.
Кандидат військових наук,
Старший науковий співробітник

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ. ТРИ ЙМОВІРНІ СЦЕНАРІЇ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОДІЙ У 2026 РОЦІ

Війна росії проти України вже більше чотирьох років виступає не лише як локальний воєнний конфлікт, але й як системний фактор, що трансформує архітектуру національної та міжнародної безпеки, модель державного управління, соціальну когезію та економічну архітектуру Європи. У 2026 році війна функціонує як «нормальний стан» тотального військово-цивільного суперечливого режиму, у якому відсутність стійкого політичного рішення посилюється протягом часу, а не згасає спонтанно. Саме цей тривалий, але не гарантовано стабільний стан вимагає від національної науки та практики управління переосмислення традиційних модельних схем конфліктного розвитку, які спиралися на лінійні сценарії «до війни», «під час війни» та «після війни».

Сучасна наукова й досвідчена аналітика засвідчує, що війна росії проти України формується не як окрема подія, а як «конфлікт довготривалого періоду» із відкритим горизонтом, де відсутність ясного стратегічного «кінця» не означає відсутність альтернативних шляхів її розвитку. Міжнародні аналітичні центри, такі як ACAPS, спеціалізовані дослідницькі інститути

Європи та США, а також українські політичні та безпекові експертні групи запропонували у 2026 році кілька варіантів сценарного розвитку, які відрізняються за інтенсивністю військового протистояння, рівнем міжнародної ангажованості та глибиною гуманітарних та соціально-економічних наслідків. Ці сценарії не мають карколомної детермінації, проте вони відкривають простір для прогнозування, планування та ухвалення рішень, що є особливо важливим для державного управління у умовах системної невизначеності.

Серед провідних підходів, що використовуються в 2026 році, домінує тріада сценаріїв: (1) продовження війни як «нормального стану» у формі війни на виснаження; (2) формальне припинення бойових дій із закріпленням частково «замороженого» конфлікту; та (3) ескалація, яка може призвести до стратегічного прориву однієї зі сторін або до втягування ширшого кола держав у пряму військову або гібридну конфронтацію. Кожен із цих сценаріїв містить власні механізми формування подій, набір індикаторів початкових сигналів та різний вплив на систему державного управління, інституційну стійкість та внутрішній мир. Для національної безпеки України особливе значення набуває вміння вчасно розпізнати ті ознаки, які відбивають перехід від одного сценарію до іншого, а також здатність використовувати сценарний аналіз як інструмент стратегічного планування, а не лише як академічну дискусію. [4-7]

Спробуємо на основі аналізу свіжих авторитетних джерел за 2026 рік системно відтворити три найбільш імовірні сценарії розвитку війни росії проти України, проаналізувати їх імплікації для системи державного управління та формулювати рекомендації для політики національної безпеки. Реалізація цієї мети вимагає не лише опори на відкриті аналітичні звіти, але й використання власного досвіду у сфері державного управління, військової стратегії та кризового планування, що дозволяє перетворити абстрактні сценарії на практичні висновки для рівня уряду, військового керівництва та місцевого управління.

Як вже зазначалось, на п’ятий рік повномасштабної війни, бойові дії набули рис затяжного та виснажливого протистояння з великими людськими втратами та поступовими змінами на фронті. Росія, яка раніше вважалась світовою супердержавою з однією з трьох найпотужніших армій і чотирьох найпотужніших повітряних сил у світі, за 12 років захопила близько 20% території України. І вона втратила понад 1,3 мільйона людей у цьому конфлікті а Україна втратила біля 500 тисяч, що свідчить про значне виснаження обох сторін. 17 березня Президент України Володимир Зеленський заявив, що Росія за останні три місяці втратила на фронті майже 100 тисяч солдатів. За його словами, 90% втрат, яких зазнають російські окупанти на фронті, спричинені українськими дронами. Глава держави уточнив, що Сили оборони

за місяць ліквідують таку саму кількість російських окупантів, яку Росія мобілізує, але чисельність їхнього угруповання на території України все одно зростає.[1] Україна докладає великих зусиль, щоб впоратися з цим конфліктом. І це конфлікт, в якому росія не перемагає.

Водночас останні події на фронті, за його словами, демонструють імовірність іншого розвитку - швидке просування українських сил після порушення роботи російських систем командування та управління. Він наголосив, що протягом кількох днів Україна змогла перейти в наступ і компенсувати попередні втрати, здійснивши удари з трьох напрямків, повернувши значні території, тоді як російські війська на окремих ділянках почали відступати. Нещодавні досягнення України можуть вплинути на розклад сил під час можливих переговорів. Повернення українськими військами частини територій свідчить про поступове ослаблення військової машини путіна на тлі четвертої річниці повномасштабного вторгнення росії. Останні втрати рф демонструють, що російський диктатор путін і його армія не є непереможними та вже стикаються з серйозними проблемами у сфері ресурсів і спроможностей.

У росії розглядають три можливі сценарії подальшого розвитку російсько-української війни. Багато факторів залежать від успіху весняно-літньої кампанії армії рф, від економічного стану країни, а також від того, до яких груп впливу всередині російських еліт дослухатиметься Путін. Про варіанти подальшого розвитку подій в ефірі Радіо Хартія розповів керівник Центру протидії дезінформації при РНБО Андрій Коваленко.[2]

Війна в Україні може тривати ще принаймні півтора року, але й може скінчитися вже цього літа. Вже залежатиме від того, до якого рішення схилиться путін. Нині він обирає між трьома варіантами. Але остаточний вибір він може зробити не раніше кінця літа-початку осені цього року.

Перший сценарій – війна до 2028 року

Згідно з аналізом Центру протидії дезінформації при РНБО, політичне керівництво росії налаштовується на довготривалу війну проти України, розраховану ще на кілька років.

Як зазначив Коваленко, росіяни коригуватимуть цей сценарій, залежно від результатів весняно-літньої наступальної кампанії, яку вони фактично вже розпочали на прикордонні Харківської та Сумської областей, де намагаються відтягнути частину українських сил.

За його словами, рф зосереджує основні сили на Сході України та стягує резерви на Запорізький напрямок.

На думку Коваленка, якщо диктатор путін вирішить виснажувати українців тривалою війною ще як мінімум два роки, то російській владі не

уникнути рішення про нову хвилю часткової або загальної мобілізації, особливо з огляду на інтенсивність втрат.

Другий сценарій – замороження війни

Певні представники російських еліт, прагнучи відновити бізнес-зв'язки та зняти санкційні обмеження, просувають ідею заморожування війни.

Як зазначив Коваленко, вони розраховують на укладання вигідних контрактів із Заходом, зокрема США, але такий дипломатичний маневр стане можливим лише після того, як Кремль оцінить результати своєї воєнної кампанії влітку.

«Тобто літній наступ в будь-якому випадку вони проводитимуть в надії захопити Донбас. Після чого можливе замороження, якщо оберуть цей сценарій», – стверджує керівник Центру протидії дезінформації.

Третій сценарій – протистояння з ЄС

Гібридний сценарій агресії проти країн Балтії може включати атаки безпілотниками та рейди диверсійно-штурмових груп. У рф вважають, що у відповідь на такі провокації ні Туреччина, ні США не наважаться на повномасштабне застосування військової сили в межах НАТО.

Як зазначив Коваленко, якщо росіяни побачать, що реакції з боку НАТО немає, то можуть завдати ударів по території Німеччини або інших країн Європейського Союзу, де розташовані оборонні підприємства.

Проте російській федерації потрібна буде додаткова мобілізація, щоб реалізувати третій сценарій війни проти України, наголосив керівник Центру протидії дезінформації.

На його думку, кремль не зможе вести війну на два фронти, маючи лише найманців.

Крім цього, всі сценарії залежать від стану російської економіки, дій союзників, єдності НАТО та запровадження санкцій проти рф.

Як стверджує Коваленко, існує ризик, що США та Туреччина залишаться осторонь у разі нападу на одного з членів НАТО. За таких обставин Європа змушена розбудовувати власну систему оборони, наголосив він покладаючись виключно на власні ресурси.

Тактика Путіна наразі проста: не робити рішучих дій (оголошення мобілізації чи навпаки замороження боїв), а вести війну на такому рівні, як зараз. Очільник Кремля сподівається, що дочекається зміни ситуації, наприклад, що США дотиснуть Україну й та піде на поступки. Вести повномасштабну війну з країнами НАТО путін сьогодні очевидно не в змозі. З його слів, на це в росії просто немає ресурсів, навіть якщо США не втрутяться і не стануть допомагати державам-членам Північноатлантичного Альянсу.

Він може лише пробувати намацати, наскільки НАТО готове до колективного спротиву, підтримки країн Балтії, чи що буде, якщо російські війська

висадяться на Шпіцбергені, він належить Норвегії, але демілітаризований. Захищати його фактично немає кому. Що це один з можливих варіантів розвитку подій, як і, наприклад, Не виключений такий сценарій на одному з островів у Балтійському морі, зокрема шведському, чи в Нарві (Естонія). Чи будуть країни НАТО погрожувати тотальною війною, надішлють свої війська туди?

У Європі діє програма Readiness 2030, за якою країни Євросоюзу беруть кредити на переозброєння та зміцнення обороноздатності. «Євросоюз окремо дивиться на здатності власних армій, можливості переозброєння, і тому лунають такі заяви, що було б добре, якби Україна воювала до 2030 року, тоді б ми переозброїлись. Німецька розвідка так само публічно заявляла, що дуже важливо, щоб війна не завершилась в Україні для того, щоб Європа змогла підготуватись до зіткнення з рф. Ці заяви максимально чесні, вони неприємні для нас, тому що Європа проспала, з 2022 року втратила роки. І зараз таке враження, що ми маємо вигравати для них час, але така реальність», – каже Коваленко.[2]

Також росія може втягнути Білорусь у війну з Україною. Про це повідомляється на Телеграм-каналі Володимира Зеленського. За даними розвідки, у прикордонні Білорусі відбувається розбудова доріг до території України та налагодження артилерійських позицій. Вважаємо, що рф вкотре пробуватиме втягнути у свою війну Білорусь.[3]

Аналіз трьох провідних сценаріїв розвитку війни росії проти України за 2026 рік як статус-кво (війна на виснаження), замороженого конфлікту та ескалації демонструє, що ключовим фактором становлення кожного з них є не лише військова міць сторін, а й структурна стійкість їхніх систем державного управління, рівень міжнародної ангажованості та здатність керувати соціальним та економічним стресом. Війна перестає бути «подією», яку можна відмежувати від суспільного життя, і трансформується в тривалий режим національної безпеки, що вимагає від державного управління системних змін у плануванні, контролі та ресурсному забезпеченні. [6]

Сценарій продовження війни як «нормального стану» наголошує на необхідності формування держави, що функціонує в умовах постійної військової загрози, з урахуванням мобілізаційних механізмів, розподілу ресурсів, захисту інфраструктури та управління демографічним та міграційним тиском. Саме цей сценарій виявляється найбільш імовірним не лише відповідно до аналізів internacionalnих НПО, але й відповідно до досвіду військово-політичної практики, що відповідає логіці російського режиму, який розраховує на довготривале виснаження опонента. Для державного управління України це означає втрату марених надій на «швидке закінчення

війни» і вимагає переходу від режиму «кризового управління» до режиму «стратегічної стійкості», де війна інтегрується в усі плани розвитку, а не виступає як зовнішній шок-фактор. [4;5;6-7]

Сценарій формального припинення бойових дій із подальшим «замороженням» конфлікту вимагає від системи національної безпеки особливої обережності, адже поверхневий мир може приховувати продовження гібридної агресії, економічного тиску та інформаційного впливу. У цьому випадку ключовим завданням державного управління є не лише відновлення інфраструктури, а й відновлення правового порядку, реінтеграція територій та социальна реабілітація населення, що виявляється відразу після перемир'я, коли міжнародна увага часто зникає. Без адекватної інституційної реформи такий сценарій загрожує трансформуватися в «мир без безпеки», що буде гальмувати стратегічне розв'язання конфлікту й посилювати внутрішній розкол суспільства.

Найменш вірогідний, але найбільш ризикований сценарій – ескалація , яка може призвести до стратегічного прориву росії або до втягування країн НАТО у пряму військову взаємодію.

Три сценарії розвитку війни росії проти України в 2026 році не є конкурентними моделями, які виключають одне одного, а скоріш детекторами стратегічних траєкторій, що можуть перетинатися, масштабуватися або трансформуватися під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Список використаних джерел

1.1050 окупантів, засіб ППО та 72 артсистеми: Генштаб ЗСУ назвав добові втрати російської армії на фронті https://nv.ua/ukr/ukraine/events/vtrati-rosiji-zrosli-na-1050-viyskovih-zasib-ppo-ta-72-artsistemi-dani-genshtabu-zsu-na-20-kvitnya-50601422.html

2. У ЦПД розповіли про три сценарії розвитку повномасштабної війни росії проти України https://inshe.tv/suspilstvo/2026-04-18/989967/

3. Росія може втягнути білорусь у війну з Україною – Зеленський натякає Лукашенку на долю Мадуро https://inshe.tv/politics/2026-04-17/989847/

4. Ukraine: Scenarios 2026 : A national and subnational analysis of potential developments affecting humanitarian needs and operations in Ukraine through December 2026 : thematic report / ACAPS. – 2026. – 31 March. – 28 p..

5. Ukraine: From War to Peace and Recovery : Analytical Assessments / Razumkov Centre ; supported by the Norwegian-Swedish Askold and Dir Fund. – 2026. – February. – 25 p..

6. Ukraine: Humanitarian analysis / ACAPS. – Geneva, 2026. – URL: https://www.acaps.org/en/countries/ukraine?Acaps_mode=advanced (дата звернення: 21.04.2026).

7. Lichtenberg N. ‘Good for Russia, good for China, bad for America’: How the Iran war is reshaping global economies and power / Nick Lichtenberg // Fortune. – 2026. – 10 April..

Романенко Є.О.
Доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України, Лауреат Національної премії України
імені Б.Патона, полковник,
начальник науково-дослідного управління,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Островський С.М.
Кандидат військових наук, старший дослідник, полковник
Начальник управління
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

Гурковський В.І.
Доктор наук з державного управління, професор,
начальник науково-дослідного відділу
Стратегічного аналізу та прогнозування, полковник,
Центральний науково-дослідний
Інститут Збройних Сил України

ІНТЕГРАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПЛЕКСІВ ОЗБРОЄННЯ В ОБОРОННУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: КЕЙС-АНАЛІЗ MALLOY T-150, RAPID RANGER ТА URO VAMTAC

У сучасних умовах повномасштабної війни росії проти України іноземна військово-технічна допомога відіграє центральну роль у зміцненні обороноздатності Сил оборони України. Серед різноманітних закордонних зразків озброєння, що надійшли на озброєння ЗСУ, особливе місце посідають британські логістичні безпілотні системи Malloy T-150 та британські мобільні зенітно-ракетні комплекси Rapid Ranger, а також іспанські високомобільні бронеавтомобілі URO VAMTAC, які слугують платформою для їх розміщення. Ці системи, отримані в рамках міжнародної військової допомоги, демонструють ефективне поєднання передових технологій, адаптованості до умов сучасного бойового простору та високої оперативної гнучкості.

Британські октокоптери Malloy T-150, що постачаються з 2022 року в межах пакетів допомоги уряду Великобританії, стали надійним інструментом логістичного забезпечення передових позицій. Розроблені компанією Malloy

Aeronautics як електричні вантажні evtol-системи з вертикальним зльотом і посадкою, вони здатні доставляти до 68 кг корисного навантаження на відстань до 70 км (залежно від конфігурації та умов). Їхня стійкість до складних погодних умов, модульна конструкція з легкозамінними акумуляторами та компактність у транспортному стані роблять їх незамінними для евакуації поранених, підвезення боєприпасів, медикаментів і запчастин безпосередньо на лінію зіткнення, де традиційна наземна логістика часто неможлива через інтенсивний вогонь противника.

Особливо показовим прикладом бойового застосування Malloy T-150 стала унікальна операція українських морських піхотинців у березні 2025 року, коли за допомогою цих дронів було знищено міст через річку Конка поблизу Олешок. Протягом двох місяців 426-й полк безпілотних систем морської піхоти здійснив близько 30 вильотів, доставивши понад 1,5 тонни вибухівки. Точне опускання 50-кілограмових кумулятивних зарядів на тросах у вразливі опори конструкції в поєднанні з фінальним ракетним ударом дозволило обвалити споруду, суттєво ускладнивши російську логістику на островах Дніпра. Цей епізод став першим в історії воєн випадком повного знищення мосту виключно за допомогою логістичних безпілотників і продемонстрував перехід від суто транспортних завдань до високоточних бойових місій. Доповнюють логістичні можливості британські зенітно-ракетні комплекси Rapid Ranger, оснащені ракетами LMM Martlet.

Ці автоматизовані мобільні системи малої дальності забезпечують ефективну протиповітряну оборону в умовах масованих російських ударів по енергетичній інфраструктурі України, зокрема за допомогою дронів-камікадзе типу Shahed. Завдяки комбінованому інфрачервоному та лазерному наведенню ракети Martlet здатні уражати цілі з низькою тепловою сигнатурою, включно з розвідувальними БПЛА «Орлан-10». Модульна конструкція комплексу вагою близько 500 кг дозволяє швидко інтегрувати його на різні платформи, зокрема на іспанські тактичні бронеавтомобілі URO VAMTAC. Іспанські VAMTAC, які нагадують американський Humvee, але створені з урахуванням сучасніших технологій кінця 1990-х – початку 2000-х, вирізняються високою прохідністю, здатністю долати круті підйоми (до 45°), брід глибиною до 1,5 м та запасом ходу понад 600 км. Їхня мобільність і вантажопідйомність (до 2000 кг) роблять їх ідеальною базою для розміщення Rapid Ranger, дозволяючи комплексам оперативно змінювати позиції, уникаючи контрбатарейного вогню противника.

Розглянуті зразки озброєння ілюструють ширшу тенденцію: інтеграцію закордонних технологій у національну систему оборони України, що дозволяє не лише компенсувати кількісну перевагу противника, але й досягати якісної переваги в окремих доменах: логістиці, протиповітряній обороні.

Як зазначає Міністерство оборони України, на озброєнні Сил оборони октокоптери Malloy T-150 британського виробництва з 2022 року і за цей час зарекомендували себе як надійні «вантажівки». Malloy T-150 - це безпілотні октокоптери (тобто ті, що мають 8 роторів) з великою вантажністю. Їх основним призначенням є доставка боєприпасів, медикаментів, запчастин та провізії безпосередньо на передову. Вони можуть стабільно літати у складніших погодних умовах, як порівняти з легкими безпілотники.[1]

Про поставки дронів компанії Malloy Aeronautics для потреб української армії Великобританія вперше оголосила у травні 2022 року. Ці поставки стали частиною пакету військової допомоги на 300 млн фунтів стерлінгів від уряду тоді ще прем'єра Бориса Джонсона. Влітку 2022 року Лондон ініціював створення міжнародного фонду для допомоги України. Програму фінансування було поділено на кілька раундів торгів. Перший раунд завершився 15 лютого 2023 року, і серед постачальників була Malloy Aeronautics.

Malloy Aeronautics заснована в 2012 році інженером та пілотом Крісом Маллоєм. Офіс знаходиться недалеко від Лондона, компанія займається виробництвом електричних вантажних безпілотників з вертикальним зльотом та посадкою (evtol) за військовими стандартами.

На сайті виробника представлено три моделі - T80, T150 та T400. І зважаючи на все, цифрова частина в назвах позначає максимальну масу корисного навантаження в фунтах. Початковий T80 здатний підняти до 30 кг (80 фунтів), його робочий діапазон становить 55+ кілометрів, а крейсерська швидкість - 25 м/с (90 км/год).

Середній T150 піднімає до 68 кг (150 фунтів), має робочий діапазон 70 кілометрів і крейсерську швидкість 30 м/с (100 км/год). Топовий T400 бере до 180 кг (400 фунтів), має такий самий робочий діапазон і швидкість до 35 м/с (125 км/год).

Особливо цікаві останні дві моделі, оскільки вони використовуються Збройними силами України. За даними Sky News, до партії увійшли Malloy T50, випробування яких проводила Королівська морська піхота

Дрони мають вісім пропелерів та вісім електродвигунів, джерелом живлення виступають акумулятори. Батареї легко замінюються, що скорочує час підготовки до місії. Безпілотник має фіксоване шасі та дубльовану авіоніку.

Для керування польотом потрібен ноутбук, а пілот з безпечного місця може розставляти точки для доставки. TRV150 здатний приземлитися для вивантаження або скинути вантаж. Пройшов успішні випробування в умовах пустелі, дощу, снігу та поривчастого вітру.

Пропелерні стріли та шасі складаються до компактних розмірів, а весь дрон поміщається в кейс середнього розміру, який може переносити одна людина.

Конструкція Malloy T-150 дозволяє швидко підготувати його до вильоту. Вантаж кріпиться за допомогою спеціальних карабінів або розміщується у вантажних відсіках.

Характеристики дрона Malloy T-150

Malloy T-150 – доволі великий дрон. Його параметри:

- довжина: 2,65 м;
- ширина: 2,05 м;
- висота: 0,71 м.

Завдяки знімним акумуляторам дрон може швидко повертатися в небо після мінімальної паузи на обслуговування.

Характеристики Malloy T-150 такі:

- вантажність: до 68 кг (150 фунтів, звідки й назва);
- дальність польоту: до 37 км;
- час перебування у повітрі: до 36 хвилин (залежно від ваги вантажу);
- максимальна швидкість: до 108 км/год;
- тип двигуна: електричний.[1]

Українські морські піхотинці у березні 2025 здійснили унікальну операцію, вперше в історії воєн знищивши міст через річку Конка за допомогою дронів: вони використали британські логістичні безпілотники Malloy T-150. Українські військові контролюють правий берег Дніпра, Антонівський міст і лівий берег до Конківського моста і річки Конка, за якою окуповане місто

Олешки. Цей шляхопровід до війни і на початку повномасштабного вторгнення відігравав роль своєрідного логічного продовження знаменитого автомобільного Антонівського мосту (нині теж вже розбитого). Міст під Олешками через річку Конка має довжину близько 150 м. Він розташований приблизно у 3 км від Антонівського мосту, який росіяни підірвали перед деокупацією обласного центру. Ця ділянка вважається "сірою зоною" і перебуває під вогневим контролем ЗСУ з більш високого правого берега Дніпра.[2,3]

У грудні 2024 стало відомо, що російські підрозділи на херсонському напрямку почали здійснювати спроби форсування Дніпра для утворення нового плацдарму. Місія, яку виконував 426-й полк безпілотних систем морської піхоти, тривала два місяці. Раніше цей міст намагалися знищити авіацією та ракетами HIMARS, але конструкція виявилася занадто міцною для ударів зверху.

Мости відносно легко зруйнувати знизу. Але вони спроектовані таким чином, що зверху є надзвичайно міцними. Протягом 60 днів дрони Malloy T-150 здійснили 30 вильотів, доставивши загалом 1,5 тонни вибухівки. 50-кілограмові кумулятивні заряди опускали на тросах точно в слабкі зони опор. Після низки вибухів фінальний ракетний удар остаточно обвалив споруду. Тепер логістика РФ на островах Дніпра залежить від човнів, які є легкою ціллю для ЗСУ.[2,3]

Завдяки своїм характеристикам Malloy T-150 в умовах сучасної війни стали і надійним інструментом підтримки, і засобом виконання точкових бойових завдань.

Від початку 2026 року росія активізувала масовані удари по енергетичній системі України, застосовуючи як ракети, так і безпілотники. За цей час Сили оборони знищили близько 9,5 тисячі ударних дронів типу Shahed, а також значну кількість крилатих і балістичних ракет.[4]

Серед ефективних засобів протидії повітряним загрозам особливо вирізняються британські зенітно-ракетні комплекси Rapid Ranger. Ці автоматизовані мобільні комплекси здатні виявляти цілі на дистанції до 15 км і знищувати їх на відстані до 7 км, використовуючи ракети LMM Martlet.

Rapid Ranger оснащений оптико-електронними системами спостереження з оглядом на 360 градусів. Комплекс може додатково використовувати панорамний датчик далекого інфрачервоного пошуку та відстеження цілей.

Крім того, він може містити радар спостереження та стеження, завдяки чому можна працювати як самостійно, так і у складі розгалуженої мережі управління. ЗРК Rapid Ranger доповнює наявну систему малої ППО України

Ракети LMM Martlet використовують не лише інфрачервоне, а й лазерне наведення, що дозволяє впевнено уражати цілі з мінімальною тепловою сигнатурою або ті, що застосовують теплові обманки.

Завдяки цьому комплекс Rapid Ranger результативно працює по російських розвідувальних БПЛА «Орлан-10», які складно виявити за тепловими ознаками.

Ракета LMM Martlet завдожки 1,3 метра і масою 13 кг розганяється до приблизно 1800 км/год і здатна вражати цілі на дистанції до 7 км. За бойовими характеристиками вона не поступається аналогам західного виробництва, але водночас є значно дешевшою.

Вага комплексу становить близько 500 кг і має модульну конструкцію. Його можна інтегрувати на різні платформи — від пікапів і бронеавтомобілів до гусеничної техніки.

У підрозділах ЗСУ ці системи встановлюють, зокрема, на іспанські тактичні позашляховики URO VAMTAC. Вони здатні розвивати швидкість до 135 км/год, пересуватися звичайними дорогами та оперативно змінювати позиції навіть на значних відстанях.[4]

Rapid Ranger органічно доповнює українську систему малої протиповітряної оборони, перекриваючи нішу між мобільними вогневими групами та важчими маломобільними ЗРК. Він ефективний у тих зонах, де радіолокаційні системи не можуть виявити ціль, а інші системи не здатні оперативно уразити повітряну ціль.

Як повідомляла арміяinform, Іспанія ухвалила рішення спрямувати 1 мільярд євро допомоги Україні у 2026 році та оголосила про пакет допомоги бронемашини підвищеної прохідності URO VAMTAC та партію 155-мм артилерійських снарядів.[5]

Бронеавтомобіль був розроблений для багатоцільового використання з можливістю транспортування повітрям, із закладеною високою мобільністю, зокрема і бездоріжжям, та з гарною вантажопідйомністю. «Uro» перекладається з іспанської як зубр. Саме цю тварину обрали для найменування свого бронеавтомобіля конструктори галісійської компанії UROVESA (скорочено від URO Vehículos Especiales S.A.). Що ж до специфікаційної назви, то VAMTAC є акронімом від Vehiculo de Alta Movilidad Tactico, або «Тактичний автомобіль високої мобільності».

VAMTAC нагадує високомобільну багатоцільову колісну машину армії США (HMMWV або Humvee), оскільки вона була побудована за аналогічними характеристиками. Проте під час створення іспанського варіанта наприкінці 1990-х застосовувалися найбільш передові на той час технології. Останні версії, перероблені та краще броньовані, ще більше відрізняються від американського Humvee. URO VAMTAC має запас ходу понад 600 кілометрів. Він оснащений 6-циліндровим дизельним двигуном з турбонаддувом у поєднанні з п’ятиступінчастою автоматичною коробкою передач. Споряджена маса VAMTAC становить від 3000 до 3500 кілограмів, а вантажопідйомність — від 1500 до 2000 кілограмів. Автомобіль завдовжки 4,845 м, завширшки 2,175 м, має висоту 1,9 метра.

Ці розміри не є випадковістю або простим результатом розробки. Вони були обрані з огляду на центр ваги якомога нижче, щоб автомобіль міг боротися з найскладнішим рельєфом і підніматися на найкрутіші пагорби.

І це дало результати: VAMTAC може впоратися з нахилом 45 градусів. Кут переднього під'їзду 70 градусі, задній кут під'їзду 50 градусів і кут перетину 140 градусів. А якщо річка стане на шляху його екіпажу, після спеціальної герметизації VAMTAC пройде крізь брід завглибшки до 1,5 м. У нормальних умовах він може впоратися з половиною глибини.

VAMTAC може бути озброєний широким спектром систем, як-от: 7,62-мм кулемет і 12,7-мм гармата, 40-мм гранатомети, протитанкові керовані ракети, 81-мм міномет, 106-мм безвідкатна гармата або ракетні системи ППО5. Зазначимо, що ці броньовики вже постачалися й Україні в конфігурації платформи під британський зенітний ракетний комплекс Rapid Ranger, який розглядався раніше.

Аналіз бойового застосування британських логістичних октокоптерів Malloy T-150, зенітно-ракетних комплексів Rapid Ranger та іспанських бронеавтомобілів URO VAMTAC на озброєнні Збройних Сил України підтверджує їхню високу ефективність і адаптивність до реалій сучасної високотехнологічної війни. Malloy T-150 вийшли далеко за межі початкового транспортного призначення, продемонструвавши унікальні можливості для виконання точкових бойових завдань, зокрема знищення критично важливої інфраструктури противника.

Успішна операція з руйнування мосту через річку Конка у 2025 році стала яскравим свідченням того, як відносно недорогі та прості в експлуатації системи можуть суттєво впливати на оперативну ситуацію на окремих ділянках фронту. Rapid Ranger з ракетами LMM Martlet ефективно доповнюють українську систему малої протиповітряної оборони, особливо в умовах інтенсивних російських атак дронами та ракетами по енергетичній інфраструктурі. Комбіноване наведення, висока мобільність комплексу та можливість інтеграції на різні шасі, зокрема іспанські URO VAMTAC, забезпечують гнучкість і стійкість оборони в умовах динамічного бойового середовища. Самі ж VAMTAC, завдяки відмінним ходовим характеристикам і модульності, стали надійною платформою для різноманітних бойових систем, посилюючи загальну оперативну мобільність підрозділів ЗСУ.

У ширшому контексті розглянуті зразки озброєння демонструють важливість міжнародної військово-технічної співпраці для України. Вони не лише заповнюють конкретні ніші в системі оборони (логістика під вогнем, мала ППО, високомобільні платформи), але й сприяють розвитку національних компетенцій у сфері безпілотних систем, інтеграції іноземних технологій та

адаптації їх під українські умови ведення бойових дій. Подальше розширення таких поставок, поєднане з локалізацією виробництва та спільними науково-дослідними розробками, матиме стратегічне значення для підвищення стійкості Збройних Сил України в довгостроковій перспективі.

Отриманий досвід бойового застосування закордонних зразків зброї підкреслює необхідність системного підходу до вивчення та впровадження передових іноземних технологій, що дозволить Україні не тільки ефективно протистояти агресії, але й формувати сучасну модель оборони, орієнтовану на технологічну перевагу та асиметричні рішення.

Список використаних джерел

1.Подають снаряди та рятують людей. Головне про британські дрони Malloy для ЗСУ https://www.rbc.ua/rus/news/podayut-snaryadi-ta-ryatuyut-lyudey-golovne-1694688635.html

2. ЗСУ провели унікальну операцію з британськими дронами Malloy T-150, - ЗМІ https://www.rbc.ua/rus/news/zsu-proveli-unikalnu-operatsiyu-britanskimi-1775588206.html

3. Октокоптер Malloy T-150: британська «вантажівка», що допомогла знищити міст https://mod.gov.ua/news/oktokopter-malloy-t-150-britanska-vantazhivka-shho-dopomogla-znishhiti-mist

4. Лазерне наведення і супермобільність: переваги британського ЗРК Rapid Ranger, яким Україна збиває «шахеди» https://mod.gov.ua/news/lazerne-navedennia-i-supermobilnist-perevahy-brytanskoho-zrk-rapid-ranger-yakym-ukraina-zbyvaie-shakhedy

5. Іспанські «зубри» для України: як бронеавтомобілі VAMTAC посилять Сили оборони України https://armyinform.com.ua/2026/04/23/ispanski-zubry-dlya-ukrayiny-yak-broneavtomobili-vamtac-posylyat-syly-oborony-ukrayiny/

Шаптала С.О.
Громадська організація «Центр воєнної Стратегії і технологій»

Коваль В.В.
Громадська організація «Центр воєнної Стратегії і технологій»

Романенко Є.О.
Доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України, Лауреат Національної премії України імені Б.Патона, полковник,
начальник науково-дослідного управління,
Центральний науково-дослідний Інститут Збройних Сил України

Гурковський В.І.
Доктор наук з державного управління, професор,
начальник науково-дослідного відділу
Стратегічного аналізу та прогнозування, полковник,
Центральний науково-дослідний Інститут Збройних Сил України

АИМЕТРИЧНІ БЕЗПІЛОТНІ КОМПЛЕКСИ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ РАМКИ ТА ПРАКТИЧНІ НАСЛІДКИ

У сучасній еволюції бойового застосування безпілотних авіаційних систем ключовим трендом стала масова експлуатація дешевих одноразових літаючих амуніційних комплексів, які в цілому відповідають концептуальній логіці іранських систем типу Shahed-136. На цьому тлі США у 2025–2026 роках вийшли на передовий етап зворотної інженерії та модернізації цієї моделі, створивши програму Low-cost Uncrewed Combat Attack System (LUCAS), яка фактично становить перший повноцінний «американський шахед» у складі регулярних сил Центрального командування ЗС США. LUCAS розроблено як одноманевровий літаючий бойовий комплекс із вбудованою автономією, здатністю до стійкого РЕБ-захищеного зв'язку, включаючи елементи супутникового каналу, а також орієнтацією на масове

серійне виробництво за витрат, які на порядок нижчі від традиційних крилатих ракет аналогічного класу.

Згідно з підтвердженими даними, перше використання LUCAS у бойових операціях відбулося 28 лютого 2026 року під час масштабних ударів США та Ізраїлю за операцією «Epic Fury» по цілях іранських силових структур у районі Тегерана, що забезпечило відкриту демонстрацію системи як елемента стратегії дешевих, але масованих ударів по зоні заглиблення противника. У контексті національної безпеки тема LUCAS виходить за межі технічної аналогії з Shahed-136 і відкриває принципово новий дискурс щодо перерозподілу ролі потужних, але дорогих платформ – круйзерів, пілотних літаків, крилатих ракет на користь скальованих, атрибутних систем, а також щодо зміни логіки економіки війни, коли витрати на одну одиницю боєприпасу опускаються до рівня десятків тисяч доларів, тоді як ціль індивідуальної витрати може коштувати сотні мільйонів.

Саме ці аспекти обґрунтовують потребу в системному аналізі LUCAS як неодмінної складової сучасної концепції «смарт-асиметрії» у гібридних конфліктах, де вирішальне значення набуває не лише власна розвідувальна, а й економіко-стратегічна ефективність дронів класу loitering munitions. У цьому контексті LUCAS виступає не лише як новий технічний продукт, а й як експериментальний елемент, який дозволяє оцінити межі і можливості перехідної фази між традиційною високоточною зброєю та майбутньою розподіленою, дрон-орієнтованою війною, що обумовлює актуальність академічного дослідження цієї системи у розрізі національної безпеки та сучасної безпілотної авіації.

Вплив безпілотника став глобальним: вперше він широко використаний під час вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Недорогі дрони почали виготовлятися масово після початку війни в Україні та різко змінили ситуацію в повітрі. Тисячі таких дронів були запущені російськими військами. Спочатку вони постачалися Іраном, але зараз Росія виробляє власні Shahed 136/Герань 2. Барражувальні боєприпаси стали вирішальним фактором у сучасній війні, у тому числі формують динаміку триваючої війни в Ірані. Іранський Shahed-136, недорогий та одноразовий, має велику дальність польоту.

Шахе́д-136 іранський дрон-камікадзе розробки Shahed Aviation вперше був представлений у 2020 році. Ймовірно, конструкція цього безпілотного літального апарата (бпла) заснована на ізраїльському протирадіолокаційному IAI Harpy.[1]

«Shahed-136» має дельтаподібне трикутне крило, загальну масу 200 кг, загальну довжину 3,5 м та розмах крил 2,5 м. Маса уламково-фугасної бойової частини — 40-50 кг.

У 2021 році в Ірані вперше було показано пускову установку на вантажівці для залпового пуску іранських баражуючих боєприпасів «Shahed-136». Контейнери з такими дронами можна легко поставити не тільки на вантажівки, а й на вагони залізничних потягів, різні кораблі та інші пересувні засоби[5].

Імовірно, ефективна дальність польоту «Shahed-136» становить від 1000 км з можливістю доставляти бойову частину вагою до 45 кг]. Заявлено, що максимальна дальність польоту 2500 км. Тривалість польоту (без посадки) може складати до 24 год.

Летить «Shahed-136» на висоті від 60 до 4000 м з крейсерською швидкістю 180 км/год. Бпла має гучний двигун MD 550 (який є копією німецького Limbach L550E) що розвиває потужність 37 квт (50 к.с.) Або 3W, тому політ ударного дрона можна почути за кілометри. Знищити безпілотник можна будь-яким засобом протиповітряної оборони, а виявити — за допомогою радара.

«Shahed-136» має інерційну та супутникову навігацію, завдяки яким може летіти автономно та невразливий до радіоелектронного придушення. Однак, супутникова навігація виявилась вразливою до GPS-спуфінгу, який непомітно підміняє супутникові сигнали та відводить безпілотник від цілей.[1]

Low-cost Uncrewed Combat Attack System (Недорога безпілотна бойова ударна система - LUCAS) – це односторонній ударний безпілотник, розроблений для Збройних сил США американським оборонним підрядником spektreworks. Походження проєкту LUCAS пов'язане з відповіддю західних армій на широку доступність недорогих боєприпасів-«кілер-дронів» (англ. *Loitering munitions*), що стали помітним фактором сучасних асиметричних та конфліктів між приблизно рівними за потужністю сторонами. Зразком такого класу боєприпасів став іранський Shahed-136.[2,3]

Масове застосування недорогих одноразових дронів, які завдяки чисельності та вартості одиниці (орієнтовно $20 000–50 000 за корпус) виявилися здатними виснажувати та обходити системи протиповітряної оборони спонукало оборонні відомства шукати економічно ефективні заходи протидії та власні відповідні платформи. Унаслідок із захоплення та вивчення пошкоджених зразків під час операцій проти підтримуваних Іраном формувань орієнтовно в 2021–2023 роках за інтерес до реверс-інжинірингу таких систем посилилися, а проведений аналіз виявив у деяких компонентах елементи західного походження, зокрема GPS-модулі та мікрочіпи. Це дало підстави для адаптації окремих рішень у рамках програм розробки одноразових автономних систем.

У 2024 році, відповідно до директив ініціативи «Replicator» та низки рішень оборонного керівництва, Department of Defense прискорило роботу над

створенням національних аналогів, розрахованих на масове виробництво та експлуатацію як одноразових систем. Основним підрядником інженерної фази було визначено комерційну компанію spektreworks, що базується в Арізоні; заснована 2018 року, вона мала досвід створення тренувальних та імітаційних платформ (зокрема FLM-136). LUCAS розглядається, як еволюція цієї лінійки платформ, де початковий прототип розроблявся на базі набутих знань і конструктивних рішень.

У грудні 2025 року Центральне командування США (CENTCOM) створило першу оперативну ескадрилью дронів LUCAS на Близькому Сході в рамках оперативної групи Scorpion Strike (TFSS), яка запустила LUCAS проти цілей Збройних сил Ісламської Республіки Іран в рамках операції Epic Fury в лютому 2026 року. [2,3]

США використали проти Ірану нові далекобійні безпілотники, заявило американське Центральне командування (CENTCOM). Ці апарати концептуально близькі до іранських дронів "Шахед". Судячи з опублікованих фотографій, вони можуть бути оснащені терміналами супутникового зв'язку.

Багато коментаторів називають дрон Low-cost Uncrewed Combat Attack System (Недорога безпілотна бойова ударна система - LUCAS) неліцензійною копією "Шахеда-136", стверджуючи, що він побудований методом "зворотної інженерії" - тобто за підсумками вивчення збитих або впалих безпілотників.

Принаймні у них схожа конструкція: аеродинамічна схема, двигун внутрішнього згоряння та штовхаючий гвинт.

Американська система LUCAS повторює конструкцію Shahed з дельта-крилом. США вперше розгорнули безпілотник LUCAS під час скоординованих ударів з Ізраїлем у рамках операції "Епічна лють" проти Ірану. Як безпілотники Shahed-136, так і LUCAS мають трикутний (дельта-крило) профіль та задню рушійну установку, але існують ключові відмінності. LUCAS трохи легший, розроблений для модульного корисного навантаження та автономної координації, тоді як Shahed-136 зазвичай несе важче вибухове навантаження, що робить акцент на ударах грубої сили, а не на мережевих операціях.

Як вже раніше згадували Shahed-136 може подолати до 2000 км, несучи внутрішню бойову частину вагою приблизно 50 кг. Його американський аналог працює в аналогічній категорії далекобійних ракет, але несе менше корисне навантаження вагою 18 кг. На відміну від Shahed, LUCAS робить акцент на автономній координації між підрозділами, що підкреслює стратегічний зсув у бік мережевих, інтелектуальних операцій безпілотників, а не просто розміру корисного навантаження.

Дрони Shahed зазвичай використовують комбінацію даних GPS та інерціальної навігації, запрограмованих перед запуском. На відміну від цього,

LUCAS був розроблений з мережевими функціями, які дозволяють кільком дронам координувати та адаптуватися під час місій, забезпечуючи тактичну перевагу в ройових операціях. Невідомо також, які саме термінали використовують у дронах LUCAS: компанія spacex створила не лише звичайну комерційну супутникову мережу Starlink, а й спеціалізовану військову Starshield, яка відрізняється за своїми можливостями.

Застосування дронів із терміналами супутникового зв'язку дозволяє контролювати їх протягом усього польоту. Якщо дрон оснащений камерою, це можна робити візуально. Блокувати супутниковий сигнал доволі складно. Оператор може спрямовувати дрон низько над землею, уникаючи радарів, або обходити відомі райони протиповітряної оборони. Тому такий дрон дуже важко перехопити.

Як Shahed-136, так і FLM-136 LUCAS мають схожі фізичні характеристики. Кожен з них оснащений антеною для наведення, вертикальним стабілізатором та аеродинамічним носовим обтічником для підвищення ефективності польоту. Два стабілізатори на кожному крилі покращують маневреність, а задній гвинтовий двигун зменшує теплову сигнатуру, що ускладнює виявлення та відстеження дронів.

Одна з причин важливості обох платформ полягає в їхній низькій вартості порівняно з традиційними ракетами. Повідомляється, що Shahed-136 коштують від 20 000 до 50 000 доларів, що робить їх недорогим засобом для насичення оборонних споруд. LUCAS також коштує приблизно 35 000 доларів, що відповідає стратегічній меті війни за допомогою безпілотників.[4]

23 листопада 2025 року CENTCOM активував першу ескадрилью LUCAS в рамках TFSS, розгорнувши приблизно 50 безпілотників на секретних базах на Близькому Сході. Цей підрозділ, що складається з персоналу Центрального командування спеціальних операцій, інтегрується з REJTF для швидкого виконання завдань у зоні відповідальності CENTCOM, від Леванту до Перської затоки.

Розгортання мало подвійну мету: стримування експорту іранських безпілотників і атак через посередників, а також оперативна підтримка боротьби з тероризмом. Адмірал Бред Купер, командувач CENTCOM, заявив: «Ця нова оперативна група створює умови для використання інновацій, як засобу стримування. Швидке оснащення наших військових передовими безпілотними літальними апаратами демонструє інновації та силу американських збройних сил, що стримує зловмисників».

Випробувальні навчання включають імітовані удари по позиціях хуситів в Ємені. Структура ескадрильї включає 24 літаки з мобільними пусковими установками, що забезпечує 72-годинну потужність. Інтеграція з існуючими

силами, такими як підрозділи MQ-9, посилює багаторівневий ефект у багатодоменних операціях.

16 грудня 2025 року USS Santa Barbara (LCS-32) вперше випробував безпілотник LUCAS у Перській затоці.

28 лютого 2026 року LUCAS вперше був задіяний у бойових діях, коли система була використана для удару по іранських цілях під час ізраїльсько-американських ударів по Ірану в 2026 році.[5]

Висновки

На завершення аналізу можна зробити серію висновків щодо місця LUCAS у сучасній системі національної безпеки та військових технологій.

По-перше, LUCAS не є простим клоном Shahed-136, а відтворює іранську концепцію у власному технологічно-інституційному форматі, оптимізуючи її під стандарти НАТО, мережево-центричну архітектуру та масове використання в регулярних збройних силах. Це означає, що США свідомо нормалізують ідею дешевого, одноразового літаючого ударного боєприпасу, який раніше вважався маргінальним у стратегії високотехнологічного Західного лідерства.

По-друге, впровадження LUCAS відкриває нову епоху економіко-стратегічної асиметрії, оскільки вартість одиниці системи становить десятки тисяч доларів, тоді як цілі, які вона уражає, можуть коштувати сотні мільйонів або мільярди. Така пропорція вимушено змушує противника перерозподіляти витрати на ППО, РЕБ-захист та інфраструктуру, що посилює військово-економічний тиск і відкриває для США можливість проводити тривалі, низькоінтенсивні, але масовані операції на зоні заглиблення без відвертої ескалації.

LUCAS планується використовувати не як самостійний ударний інструмент, а як елемент багаторівневої, гібридної архітектури, де він виступає «першою хвилею» для насичення систем ППО, подавлення радіолокаційних позицій та ліквідації розосереджених об’єктів, тоді як високовартісні ракети та авіація залучаються лише проти найвищих цілей. Така логіка змінює парадигму застосування сил: від рідких, «щасливих» ударів високоточної зброї до розподіленого, неперервного, дрон-орієнтованого тиску.

Масове використання LUCAS створює серію стратегічних ризиків, починаючи від втрати іміджу технологічного лідерства й закінчуючи ймовірним демпінгом військово-технічного ринку, оскільки інші держави можуть відповісти розширенням власних дешевих лоітерингових програм. Це вимагає від США суттєвого перегляду стратегії контролю експорту, технологічного захисту та концепцій протидроневої боротьби, адже втрата монополій на високоточні системи може бути частково компенсована втратою монополії на інтелектуальну версію «шахед-подобної» моделі.

Для України та інших країн-реципієнтів військової допомоги досвід операції «Epic Fury» та використання LUCAS у реальних бойових умовах має подвійний характер: з одного боку, це може стимулювати доступ до зрілої, стандартизованої платформи, адаптованої до НАТО; з іншого вказує на необхідність формування власного незалежного сегмента разробки та виробництва дешевих ударних БАС, щоб уникнути повної залежності від військово-технічної політики США та їх партнерів.

LUCAS виявляється не лише новим елементом американської бойової архітектури, а й ключовим концептуальним мірилом для аналізу майбутнього національної безпеки у епоху гібридних, розподілених та дрон-орієнтованих воєнних конфліктів. Ця система символізує перехід від епохи дорогих, «елітних» платформ до епохи скальованої, чисельно переважаючої, але розумно оркестрованої бойової потужності, де вирішальне значення набуває здатність держави ефективно керувати витратами на атаку та оборону в умовах постійно зростаючої асиметрії військово-технічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Шахед-136 https://uk.wikipedia.org/wiki/
2. Shahed проти LUCAS: ударні безпілотники США та Ірану вже змінили сучасну війну https://www.unian.ua/curiosities/droni-kamikadzu-porivninni-udarnih-bezpilotnikiv-shahed-ta-lucas-yaki-vzhe-zminili-viynu-13322640.html
3. Американський аналог шахеда. Що відомо про дрон, який вперше застосували США https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c80j15xez4jo?Xtor=AL-73-%5Bpartner%5D-%5Bukr%5D-%5Bheadline%5D-%5Bukrainian%5D-%5Bbizdev%5D-%5Bisapi%5D
4. LUCAS (дрон-камікадзе) https://uk.wikipedia.org/wiki/
5. US confirms first combat use of LUCAS one-way attack drone in Iran strikes https://www.militarytimes.com/news/your-military/2026/02/28/us-confirms-first-combat-use-of-lucas-one-way-attack-drone-in-iran-strikes/

СЕКЦІЯ 15.
ТЕОЛОГІЯ

Фарафонова І.А.
Доктор психології, доктор освіти, доктор юриспруденції,
Академік МАБЕТ, керівник юридично-психологічного Центру,
ХОСОУ
Європейський професійний докторат. Предмет: Теологія

ФЕНОМЕН ІКОНИ

Анотація. Сучасні дослідники цікавляться філософією ікони. Цей оригінальний напрямок виник на початку XX століття на основі ідей філософії всеєдності. Вчені, які працювали над філософською концепцією ікони, виявили онтологічний, гносеологічний, естетичний, етичний аспекти ікони. Святі отці називали ікону Євангелієм для неграмотних. Ікона теологічна. У сучасному світі художники відкривають виставки з пошаною до творінь Творця. Персональна творча виставка автора Ірини Фарафонової «Світ, мир, любов на шляху Істини» показує любов до Творця і до його творінь. Https://www.youtube.com/watch?V=ovkzku5pjvc

Ключові слова: ікона, філософія, онтологія, гносеологія, естетика, етика, аспекти ікони.

Вступ. Генетичні коріння іконопису досліджувалися з використанням історико-генетичного методу. Історико-культурний підхід дозволив розкрити внутрішню логіку розвитку іконописних традицій. Також використовувалися богословський та філософський підходи в осмисленні сакральної складової ікони. Найважливішим елементом дослідження є розробка цілісного, міждисциплінарного аналізу феномена ікони з метою показу своєрідності культурології і художнього, ціннісного способу пізнання, що має суттєві відмінності від природничо-наукового, гіпотетико-дедуктивного методу дослідження, а також теоретичне моделювання сучасних процесів і теоретичне моделювання сучасних тенденцій на прикладі рефлексії у сприйнятті ікони та іконо шануванні

Об'єктом дослідження є феномен ікони, розглянутий у ракурсі його ставлення до культури.

Предметом дослідження є специфіка феномена ікони як особливого явища культури у його тимчасових та типологічних характеристиках.

Мета дослідження полягає у розкритті богословсько-догматичних основ змісту ікон та способів їх втілення за допомогою гармонії композиційно-мистецьких факторів, що забезпечують в іконах єдність споглядального духовного та зримого матеріального.

Методи. У вирішенні даних методологічних питань використовувалися методи: історико-генетичний; богословський, іконографічний; релігійно-психологічний; філософський, герменевтичний; композиційно-мистецький.

У вивченні давнього православного живопису основою стали роботи: М.В. Алпатова, В.І. Антонової, С.М. Булгакова, Ф.І. Буслаєва, В.М. Лазарєва, П.А. Флоренського та інших. Науковець Євдокимов П. Н. Свої дослідження виклав у роботі «Мистецтво ікони: Богослов'я краси»[1]. Дослідник Козінчук В.Р. написав роботу «Українська ікона: трансформація канону: монографія»[2]. Вчений Мартишин Д. Написав свої дослідження у роботі «Досвід християнської надії і радості у Святому Дусі — духовна бесіда на свято Преображення» [3] і в другій роботі «Богословська рефлексія — духовна бесіда на свято отців сімох Вселенських Соборів» [4]. Науковець Хомин В. Свої дослідження виклав у роботі «Національні традиції в монументальному мистецтві Галичини першої третини XX століття»[5]. Вчений Шпак О. Написав «Українська народна гравюра XVIII-XIX століть»[6]. Науковець Щербина В. Свої дослідження виклав у роботі «Головні будівлі Печерської Лаври»[7]. У сучасному світі художники відкривають виставки з пошаною до творінь Творця. Персональна творча виставка автора Ірини Фарафонової «Світ, мир, любов на шляху Істини» показує любов до Творця і до його творінь. Https://www.youtube.com/watch?V=ovkzku5pjvc

Результати. Досліджено, що в іконописі та у світській живописі можна відзначити багато спільного, якщо розглядати їхню сутність. В іконах видна доброта, любов, світ, краса. Встановлено, що ці становища можуть бути орієнтирами, якими можна «прокладати» подальший шлях вдосконалення реалістичної станкового живопису.

Висновок. Досліджено. Що вчені, які працювали над філософською концепцією ікони, виявили онтологічний, гносеологічний, естетичний, етичний аспекти ікони. Святі отці називали ікону Євангелієм для неграмотних. Ікона теологічна. Встановлено, що вводити символічні характеристики образу – це найважливіша якість іконописця. Визначено, що можна побачити в іконі найчастіше приховані символічні сторони композиції образу — це прямий обов'язок дослідника православного іконопису. Виявлено, що у сучасному світі художники відкривають виставки з пошаною до творінь Творця.

Персональна творча виставка автора Ірини Фарафонової «Світ, мир, любов на шляху Істини» показує любов до Творця і до його творінь [8] https://www.youtube.com/watch?V=ovkzku5pjvc

Список використаних джерел:

1. Євдокимов П. Н. Мистецтво ікони: Богослов'я краси. Клин: «Християнське життя», 2005 - 384

2.Козінчук В.Р. Українська ікона: трансформація канону: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія-Форте, 2023. 656 с., 147 іл.

3. Мартишин Д. Досвід християнської надії і радості у Святому Дусі — духовна бесіда на свято Преображення - Міжрегіональна Академія Управління персоналом.

4. Мартишин Д. Богословська рефлексія — духовна бесіда на свято отців сімох Вселенських Соборів - Міжрегіональна Академія Управління персоналом

5.Хомин В. Національні традиції в монументальному мистецтві Галичини першої третини XX століття. Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. 2001. Вип.II. С. 116-152.

6. Шпак О. Українська народна гравюра XVIII-XIX століть. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. 224 с.

7. Щербина В. Головні будівлі Печерської Лаври. Нові студії з історії Києва. Київ. УАН, 1926. С.67-107.

8. Персональна творча виставка Ірини Фарафонової «Світ, мир, любов на шляху Істини» https://www.youtube.com/watch?V=ovkzku5pjvc

9. Інтернет

Матеріали LXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 травня 2026 року, (м. Пафос (Кіпр))

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Підписано до друку 05 травня 2026 р.
Формат 60х90/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. Друк. Арк. 8,2. Наклад 100 прим.

Видавець: Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління
Свідоцтво серія ДК №4957 від 18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.